

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETTEKİ
ROLÜ: SAMSUN ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Metin ÖZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Aşlı YÖNTEN BALABAN

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Metin ÖZ tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN danışmanlığında hazırlanan “Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetteki Rolü: Samsun Örneği” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 02.08.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Talha PAŞAOĞLU Samsun Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman).	Dr. Öğr. Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fatih Çağatay CENGİZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

06/08/2021
Metin ÖZ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetteki Rolü: Samsun Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 05.07.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : yüzde 8

Tek kaynak oranı : yüzde 1 çıkmıştır.

06/08/2021
Dr. Öğr. Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN
Danışman

ÖZET

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETTEKİ ROLÜ: SAMSUN ÖRNEĞİ

Metin ÖZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Ağustos/2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN

Küreselleşmeyle birlikte değişen yönetim anlayışı, toplum birey arasındaki ilişki ve rolleri de yeniden şekillendirmiştir. 1996 yılında HABİTAT-II Konferansı'na kadar geçen süreçte düzenlenen BM Konferansları, küresel ortaklık ilkesinin yerel uygulaması olan Yerel Gündem 21'lerin tüm dünyada kabul görmesini ve uygulanmasını sağlamıştır. Yerel Gündem 21 Eylem Planı yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğinin artırmasını vurgulamaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) adaylığının 1999 Helsinki Zirvesi'yle resmileşmesiyle birlikte de hem sivil toplum kuruluşlarına hem de yerel yönetimlere ilişkin mevzuatta AB kriterlerine uygun bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu çerçevede yerel yönetimlere ilişkin yürürlüğe giren 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'yla birlikte STK'ların yerel yönetimlere katılımına ve sosyal hizmetlerde iş birliği yapmasına imkan tanınmıştır. Ayrıca 5393 sayılı kanunla mevzuata giren kent konseyleriyle yerelde katılımın artırması ve karar alma süreçlerinde ortak aklın oluşturulması hedeflenmiştir. Bu dönüşüm çerçevesinde 2004 yılında yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu başta olmak STK mevzuatında yeni kanunlar yürürlüğe girmiştir. STK mevzuatındaki bu son gelişmelerle birlikte devletin denetimi sınırlandırılarak STK'ların yaşadığı sorunlara çözüm bulmaya çalışılmıştır.

Tezde STK'lardan dernek ve dernek üst kuruluşları ile kent konseylerinin yerel siyasetteki rolü, Samsun ölçeğinde araştırılmıştır. Tez yerli ve yabancı literatür taramasının yanı sıra alan araştırmasından oluşmaktadır. Tezde öncelikle STK ve yerel aktörlere ilişkin kavramsal çerçeve çizilmiş, literatür ve mevzuat çerçevesinde STK-belediye ilişkileri incelenmiş, alan araştırmasında ise dokuz dernek başkanı, iki federasyon genel başkanı ile Samsun Büyükşehir Belediyesi ve Canik Belediyesi başkanlarıyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Kuramsal çerçeve ve alan araştırması sonucunda STK'ların belediyelerle ilişkilerinin temelini paydaşlık veya iş birliğinin değil STK'ların ihtiyaçlarının şekillendirdiğini, belediyelerin STK'larla ilişkisinin ise çıkar amaçlı şekillendiği, bu çerçevede yerel siyasette hemşehri derneklerinin ve iş insanları derneklerinin en etkili STK'lar olduğu, seçmenin belediye başkanı seçiminde hemşehrilik ilişkilerine önem verdiği, kent konseylerinin uygulamada yerel siyasette etkili bir aktör olamadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: belediyeler, dernekler, sivil toplum kuruluşları, yerel siyaset

ABSTRACT

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS IN LOCAL POLITICS: EXAMPLE OF SAMSUN

Metin ÖZ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Public Administration

M.A, August/2021

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Aslı YÖNTEN BALABAN

The understanding of management, which has changed with globalization, has also reshaped the relationship and roles between society and individual. UN Conferences held in the period until the HABITAT-II Conference in 1996 ensured the acceptance and implementation of Local Agenda 21, which is the local application of the principle of global partnership, all over the world. Local Agenda 21 Action Plan emphasizes increasing cooperation between local governments and non-governmental organizations.

With the officialization of Turkey's candidacy to the European Union (EU) with the 1999 Helsinki Summit, a transformation process has started in the legislation regarding both non-governmental organizations (NGOs) and local governments in line with EU criteria. The laws which entered into force for local governments let local governments collaborate with NGOs in social services as well be involved in the decision-making process. In addition, it was aimed to increase local participation and to create a common mind in decision-making processes with the city councils that entered the legislation with the law numbered 5393. As part of the transformation process , new laws entered into force for NGOs. Result of the new laws in NGOs legislation, the control of the NGOs by the state has been limited and it has been tried to find solutions to the problems experienced by NGOs.

In the thesis, the role of associations and their upper organizations as well city councils in local politics researched in Samsun. The thesis consists of field research as well as native and foreign literature review. In the thesis, first of all, a conceptual framework regarding NGOs and local actors, the relations between NGOs and municipalities were examined within the framework of literature and legislation, and in the field research, interviews were conducted with nine association presidents, two federation presidents, and Samsun Metropolitan Municipality and Canik Municipality presidents. As a result of the theoretical framework and field research, the basis of the relations of NGOs with municipalities is shaped not by partnership or cooperation, but by the needs of NGOs. It has been determined that the voters give importance to the relations of fellow townsmen in the election of the mayor, and the city councils cannot be an effective actors in local politics in practice.

Keywords: associations, local politics, municipalities, non-governmental organizations,

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜRLER

Tezin alan araştırması kısmında Covid-19 salgınına rağmen mülakat talebimi kabul eden Samsun Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa DEMİR'e, Canik Belediye Başkanı İbrahim SANDIKÇI'ya, Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Levent ERTÜRK'e, Karadeniz Rumeli Dernekleri Federasyonu Başkanı Salih MERİÇ'e, Kavak Dernekler Federasyonu Başkanı Bayram ERİŞGİN'e, Anadolu Gençlik Derneği Samsun Şubesi Başkanı Şenol ALTUN'a, Atatürkçü Düşünce Derneği Samsun Şubesi Başkanı Işık ÖZKEFELİ'ye, Türk Ocakları Derneği Samsun Şubesi Başkanı Serkan ŞEN'e, ASRIAD Samsun Şubesi Başkanı Furkan OKUTAN'a, MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Haluk TAN'a ve Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Münevver UĞURLU'ya, Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Ahmet SEVEN'e ve Dilde Fikirde İşte Birlik Yolu Derneği Başkanı Mustafa KESKİN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tezin içeriğinin şekillenmesinde fikri katkıları için Kaan AKMAN'a teşekkür ediyorum.

En büyük teşekkürü ise tez çalışması sürecinde desteğini ve hoşgörüsünü hiçbir zaman eksik etmeyen değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN hocama sunarım.

Metin ÖZ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜRLER	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Bağlantılı Kavramlar.....	5
2.1.1. Sivil Toplum	5
2.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları	7
2.1.3. Gönüllülük	9
2.1.4. Sosyal Sermaye	9
2.1.5. Beşeri Sermaye	10
2.1.6. Kamuoyu.....	11
2.1.7. Baskı ve Çıkar Grupları	11
2.2. Yerel Siyasetle Bağlantılı Kavramlar	12
2.2.1. Yerel Siyaset	12
2.2.2. Yerel Demokrasi	13
2.2.3. Yerel Katılım	15
2.2.4. Yerel Özerklik.....	16
2.2.5. Yerel Yönetişim	16
2.2.6. Yerel Kamu Politikası.....	17
2.2.7. Yerel Kamu Hizmeti	18
3. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	19
3.1. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihçesi.....	19
3.1.1. 1923-1950 Dönemi	19
3.1.2. 1950-1983 Dönemi	21
3.1.3. 1983-1999 Dönemi	22
3.1.4. 1999 – 2016 Dönemi.....	23
3.1.5. 2016 Sonrası Dönem	25
3.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Faaliyet Alanları	26
3.3. Sivil Toplum Kuruluşu Türleri	28
3.3.1. Dernekler.....	28

3.3.1.1. Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler.....	29
3.3.1.1.1. Hemşehri Dernekleri	31
3.3.1.1.2. İş İnsanları Dernekleri	32
3.3.1.1.3. Düşünce Temelli Dernekler.....	33
3.3.1.1.4. Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	33
3.3.1.2. Mevzuat Çerçevesinde Dernekler	33
3.3.1.2.1. Derneklerin Kuruluşu	34
3.3.1.2.2. Kamu Yararına Çalışan Dernekler Statüsü.....	35
3.3.1.2.3. Lokal Açma, Sandık Kurma ve İktisadi İşletme Açma	37
3.3.1.2.4. Üyelik İşlemleri	38
3.3.1.2.5. Genel Kurul	38
3.3.1.2.6. Dernek Gelir ve Giderleri	39
3.3.1.2.7. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri	41
3.3.1.2.8. İç Denetim ve Beyanname.....	42
3.3.1.2.9. Fesih ve Tasfiye.....	43
3.3.1.2.10. Mevzuata İlişkin Güncel Gelişmeler.....	44
3.3.2. Dernek Üst Kuruluşları: Federasyonlar ve Konfederasyonlar	50
3.3.3. Diğer Sivil Toplum Kuruluşları	51
3.3.3.1. Platformlar	51
3.3.3.2. Vakıflar	51
3.3.3.3. Sendikalar	52
3.3.3.4. Siyasi Partiler	53
3.3.3.5. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları.....	53
3.4. Proje Fonlarının Sivil Toplum Kuruluşlarına Katkısı	54
3.5. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Karşılaştığı Sorunlar	56
3.5.1. Sürdürülebilirlik Sorunu	56
3.5.2. Maddi Sorunlar	57
3.5.3. Mevzuat Temelli Sorunlar	58
4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETTEKİ ROLÜ	61
4.1. Yerel Siyaset Aktörleri	61
4.1.1. Belediyeler	62
4.1.1.1. Belediye Başkanları	65
4.1.1.2. Belediye Meclisleri	66
4.1.1.3. Belediye Encümenleri	68
4.1.2. Kent Konseyi	69
4.1.3. Diğer Yerel Siyaset Aktörleri	73
4.1.3.1. Vali.....	73

4.1.3.2. İl Özel İdaresi.....	74
4.1.3.3. Kaymakam	76
4.1.3.4. Siyasi Partilerin İl Başkanları	76
4.1.3.5. Yerel Basın.....	76
4.1.3.6. Muhtar.....	77
4.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Diğer Yerel Siyaset Aktörleriyle İlişkisi	77
4.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Belediyelerle İlişkisi	78
4.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kent Konseyleriyle İlişkisi	80
4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetin Diğer Aktörleriyle İlişkisi	80
5. SAMSUN'DA YEREL SİYASET.....	82
5.1. Samsun'un Coğrafi ve Ekonomik Yapısı.....	82
5.2. Samsun'un Nüfus Yapısı	83
5.3. Samsun'da Yerel Siyasette Etkin Olan Hemşehri Grupları	85
5.4. Samsun'da Sivil Toplum Kuruluşları	86
5.5. Samsun'da Yerel Siyasetin Sorun Alanları.....	88
5.6. Samsun'da Yakın Dönem Yerel Seçim Tarihi.....	90
5.6.1. İlkadım Belediyesi	91
5.6.2. Atakum Belediyesi.....	92
5.6.3. Canik Belediyesi	92
5.6.4. Samsun Büyükşehir Belediyesi.....	92
5.7. Samsun'da STK'lar ile Belediyelerin İlişkisi	94
6. SAMSUN'DA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETEKİ ROLÜ.....	98
6.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	98
6.2. Araştırmanın Yöntemi	99
6.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	101
6.4. Araştırmanın Bulguları	103
7. SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	134
EKLER	143
ÖZ GEÇMİŞ.....	149

SİMGELER VE KISALTMALAR

ASKON:	Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği
ASRİAD:	Asrın İş İnsanları Derneği
DB:	Dünya Bankası
KESK:	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MÜSİAD:	Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
NGO:	Non Governmental Organization
NPO:	Non Profit Organization
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

TABLÖLÄR DİZİNİ

Tablo 1.1. Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler.....	30
--	----

1. GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) dünya genelinde güçlenmelerini ve etkinliğinin artmasını sağlayan temel faktör 1950 sonrası dünyada başlayan yönetimde demokrasi ve katılım esaslı dönüşüm sürecidir. 1989 yılında ilk defa Dünya Bankası tarafından kullanılan ortaklaşa yönetim anlamına gelen ve katılımın esas alındığı yönetişim kavramı, yönetim anlayışında hem merkezi yönetimlerde hem de yerel yönetimlerde önemli bir değişim sürecini başlatmıştır. Bu çerçevede yönetimde demokrasinin etkin kılınması için temsili demokrasiden katılımcı temsili demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. Bu süreçte katılım kavramının anlamı da bir genişleme yaşayarak seçimlere seçmen olarak katılmaktan ziyade merkezi veya yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine katılım anlamını kazanmıştır. Karar alma süreçlerine etkin katılımın sağlanması için bireyler, kamuoyu oluşturma ihtiyacı duymuş bu durum sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının önem kazanmasını sağlamıştır. Bu çerçevede yönetimden yönetişime geçiş sürecinin en önemli aktörlerden biri de katılıma yaptığı katkı nedeniyle STK'lar olmuştur. Özellikle ülkemiz açısından 1992 Rio Zirvesi ve 1996 HABİTAT II Konferansı STK'ların önem kazanması, devlet ve STK iş birliğinin artması için önemli gelişmeler olmuştur. 1990'lı yıllarda STK mevzuatında düzenlemeler yapılmış, STK'ların kendi aralarında kurabilecekleri ilişkileri engelleyen düzenlemeler kaldırılmıştır. 1999 Helsinki Zirvesi'yle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) adaylığının resmîyet kazanması, Türkiye'de STK'lar için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren hem AB Proje Fonları Türkiye'deki STK'ların kullanımına açılmış hem de STK mevzuatı AB kriterlerine uygun olarak düzenlenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede mevcut kanunlarda yapılan düzenlemelerin yanı sıra STK'lara yönelik yeni kanunlar ve yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde STK'lara yönelik yönetmeliğe giren yeni kanunlar; 2004 yılında 5253 sayılı Dernekler Kanunu, 2005 yılında 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu, 2008 yılında 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, 2012 yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'dur. Bu kanunlarda temel amaç STK'ların mevzuat temelli yaşadığı sorunları çözmek ve mevzuatı AB kriterlerine uygun hale getirmektir. Mevzuattaki düzenlemelerin dışında STK'ların kurumsallaşması ve kapasitelerinin artırılmasını sağlayan en önemli adım STK'lara sunulan proje fonlarıdır. Bu dönem itibarıyla STK'lara AB Proje Fonlarının yanı sıra AB üyesi ülkeler büyükelçilikleri aracılığıyla, bakanlıklar ve kalkınma

ajansları da proje odaklı fon kaynağı sağlanmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye’de STK’ların kurumsallaşmasının ve kapasitelerinin artmasının 2000’li yıllarla birlikte başladığı söylenebilir. STK’ların artan önemiyle birlikte bireyler toplumsal, siyasal, ekonomik veya aktivite amaçlı platform, dernek, vakıf veya sendika gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları etrafından birleşmiştir.

1996 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde gerçekleştirilen HABİTAT II Konferansı’nda yerel yönetimlerde katılıma, yerel yönetim ve STK iş birliğine vurgu yapılmıştır. Konferans kapsamında uygulamaya koyulması planlanan Yerel Gündem 21 eylem planlarıyla da yerel yönetimlerde etkin katılımın sağlanması ve STK’larla iş birliğinin artırılması hedeflenmiştir. Türkiye ise Yerel Gündem 21 uygulamalarına, 1997 yılı sonunda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın desteğiyle başlamıştır. Bu çerçevede STK’ların yerel yönetimlerde önemli aktör olmasının yolu açılmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunuyla kuruluşu öngörülen kent konseyleri Türkiye’nin Yerel Gündem 21 programının bir parçasıdır. Kent konseyleriyle STK, belediye yönetimi ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerini bir araya getirmek ve ortak akılla yerel yönetimlerde karar alma süreçlerinde katılımın sağlanmasını hedeflenmektedir. Ayrıca 5393 sayılı Kanun kapsamında yapılan düzenlemelerle belediyelerin stratejik plan hazırlama sürecinde STK’ların görüşünün alınmasına, kanunda belirtilen sosyal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde STK’larla iş birliği yapmasına ve oy kullanma hakkı olmasa dahi ihtisas komisyonlarına katılmasına imkan tanımıştır. Yerel yönetimler mevzuatına ilişkin bu değişikliklerle birlikte STK’lara yönelik devletin bakış açısının değişimi, yönetim kavramının güçlenmesi ve katılımın ön plana çıkması konfederasyonlar, federasyonlar sendikalar, vakıflar, dernekler, platformlar ve genellikle vakıf olarak örgütlenen düşünce kuruluşlarının hem yerel hem de ulusal ölçekte karar alma süreçlerinde varlıklarını artırmalarını sağlamıştır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşları, farklı mevzuatlara, farklı örgütlenme süreçlerine, farklı gelir kaynaklarına, farklı vergi yükümlülüklerine hatta farklı üyelik veya gönüllülük şartlarına tabidir. Yerel siyaset aktörleri incelendiğindeyse belediyeler, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu’yla yerel siyasetin ana aktörü olmuştur. Özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanunun getirdiği düzenlemeler, büyükşehirlerde yerel siyaset, yerel kamu politikası ve yerel kamu hizmetlerinde büyükşehir belediyelerinin rolünü artırmıştır. Dolayısıyla günümüzde STK’lar yerel

siyasete yönelik ilişkilerini belediye merkezli kurmaktadır. Belediyeler ile STK'ların ilişkisi ise çıkar amaçlı olarak şekillenmektedir. Bu çerçevede belediyeler ve özellikle belediye başkanları STK'larla ilişkilerini yerel seçim sürecinde oy potansiyeline göre veya sermaye gücü kapsamında yerel hizmetlere katkısı çerçevesinde şekillendirmektedir. 2014 ve 2019 Mahalli İdareler Seçimleri Türkiye genelinde seçmenlerin hemşehricilik ilişkileri odaklı oy kullanma eğiliminin arttığını göstermektedir. Bu çerçevede hemşehri dernekleri yerel siyasette önemli bir aktör olmuştur. Ayrıca işsizliğin artması ve toplumun refah seviyesindeki düşüş belediyelerin sosyal yardımları teşvikini artırıp istihdamı doğrudan üstlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede iş insanları derneklerinin önemi de gün geçtikçe yerel ölçekte artmaktadır. Ancak mevzuatta belediye-STK iş birliğine imkan veren düzenlemelere rağmen, belediyeler ve STK'lar aralarında yerel hizmetlerin sunumunda paydaşlık ilişkisini geliştirememiştir.

Tezde sivil toplum kuruluşlarından dernek ve dernek üst kuruluşları ile kent konseylerinin katılımı esas alan yeni yönetim anlayışıyla mevzuatta yapılan düzenlemeler ile Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında uygulanan politikalar çerçevesinde yerel siyasette katılım ve etkinliğini araştırmak amaçlanmıştır. Yerel Gündem 21 ile başlayan süreçte yerel yönetimlerde katılım ve STK-belediye iş birliği önem kazanmıştır. Bu kapsamda tezin gerekçesini dernek ve dernek üst kuruluşları ile kent konseylerinin yerel siyasetteki mevcut etkinliklerinin tespiti ile yerel siyasette etkinliğinin artırılmasına yönelik gerekli olan politika önerilerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Dernek ve dernek üst kuruluşları ile kent konseylerinin yerel siyaset ve belediyeler özelinde Samsun ölçeğinde ilk defa çalışılacak olması, alan araştırmasında hem yerel siyasette hem mevzuatta STK'ların sorun alanlarının tespitini kolaylaştıran hem de mevzuata yönelik önerilerin alınmasına imkan tanıyan mülakat tekniğinin kullanılmış olması tezin özgün değerini oluşturmaktadır. Tez 7 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Giriş” başlığında tezin konusu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde “Kavramsal Çerçeve” başlığında sivil toplum kuruluşları ve yerel siyasetle bağlantılı kavramların tanımına verilmiştir. Üçüncü bölümde “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları” başlığında, Türkiye’de STK'ların örgütlenmeleri, tarihçesi, fonksiyonu ve karşılaştığı sorunlar incelenmiştir. Dördüncü bölümde “Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Siyaset İlişkisi” başlığı altında STK'ların dışında kalan yerel siyaset aktörleri ile STK ve yerel siyaset ilişkisi incelenmiştir. Beşinci bölümde “Samsun’da Yerel Siyaset” başlığında Samsun hakkında bilgi

verilmiş ve Samsun'daki STK ve yerel siyaset aktörleri incelenmiştir. Tezin altıncı bölümünü ise alan araştırması kısmı oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk beş bölümde verilen kuramsal çerçeve ve beşinci bölümde incelenen Samsun yerel siyasetinin alan araştırmasıyla sivil toplum kuruluşlarından dernek ve dernek üst kuruluşlarıyla ve belediye başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatlar çerçevesinde STK'ların yerel siyasetteki rolü araştırılmış son bölümde ise "Sonuç" kısmı ile tezin sonucu sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeve bölümünde tezin konusu kapsamında sivil toplum, sivil toplum kuruluşları, gönüllülük, sosyal sermaye, beşeri sermaye, baskı ve çıkar grupları, kamuoyu, yerel siyaset, yerel demokrasi, yerel katılım, yerel yönetim, yerel kamu politikası ve yerel kamu hizmetleri kavramları tanımlanmıştır.

2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Bağlantılı Kavramlar

2.1.1. Sivil Toplum

Sivil toplum kavramının kelime kökeni Cicero tarafından tanımlanan Latince “societas civilis” kavramına dayanmaktadır. Ancak sivil toplum kavramı ilk olarak “politike koinonia” ifadesiyle Aristoteles tarafından kullanılmıştır. Cicero, Aristoteles’in “politike koinonina” olarak kullandığı sivil toplum kavramını Latince’ye “societas civilis” olarak çevirmiştir. Aristoteles’in sivil toplum kavramını, günümüz anlamının dışında özgür ve eşit yurttaşlar toplumu anlamında kullanmıştır. (Kabasakal, 2008: 10). 18. yüzyıla kadar farklı bir anlam ifade etmeyen sivil toplum kavramı, günümüz kullanımının temelini oluşturan “civil society” ifadesiyle ilk defa 1690 yılında yayımlanan John Locke’un “Two Treaties of Government” adlı eserinde yer almıştır (Kabasakal, 2008: 12). Aydınlanma Dönemi’yle birlikte sivil toplum kavramının anlamı değişmiş sivil toplum, siyasal toplumdaki ayrılmıştır (Karabıçak, 2008: 169).

Sivil topluma ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Toplumsal sözleşme kuramcılarının tanımlamalarında sivil toplumla devlet veya sivil toplumla siyasal toplum arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Locke'a göre sivil toplum ya da siyasal toplum, doğa durumunda özgür olan bireylerim, yaşam hakkı, özgürlükleri ve özel mülklerini korumak için kendi rızalarıyla yaptıkları toplumsal sözleşme ile oluşur. Hobbes'a göre sivil toplum, devletin bulunduğu hak ve özgürlüklerin korunduğu bir toplumsal durumdur. Nitekim Hobbes, devletin olmadığı durumu savaş durumu olarak kabul etmektedir (Koç, 2019: 57-60). Hegel ise sivil toplum için toplumsal sözleşmecilerin dışında bir tanımlama yapmıştır. Hegel’e göre sivil toplum devlet ile aile arasındaki bir hayat sahası bir ara basamak olarak tanımlamakta; aile ve devlet ile ilgili olmayan bütün unsurların sivil toplum içerisinde olduğunu belirtmektedir. Hegel’in oluşturduğu hiyerarşide devletin üstte yer almasının nedeninin aile ve sivil toplum açısından bir dış zorunluluk olması ve bu yüzden yasalar ve çıkar ilişkileri üzerinde belirleyici bir rolünün bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir. Hegel sivil

toplumu bireysel çıkar çatışmalarının hüküm sürdüğü bir alan olarak tanımlamaktadır ve devleti bu çatışmaları çözebilecek üst bir oluşum olarak görmektedir. Marx ise Hegel gibi sivil toplumun bir çatışma alanı olduğunu söylemektedir. Marx bu çatışma alanında ekonomik ilişkilerin ve bireysel çıkarların yanı sıra sınıf çatışmalarına da vurgu yapmakta ve sivil toplumu ekonomik olarak egemen sınıfın (o gün itibariyle burjuva sınıfı) hakimiyetinde bir alan olarak tanımlamaktadır. Devlet ise bu hakimiyetin siyasal bir oluşumdur. Dolayısıyla Marx, Hegel'in aksine devleti sivil toplumun içinde var olan çatışmaların çözümünde rol alacak bir üst kuruluş değil aksine sınıf çatışmalarının içinde yer alan bir aktör olarak görmektedir. Marx'ın sivil toplumun ekonomi ve üretim süreçleriyle yaptığı bağlantı çerçevesinde ayrıca sivil toplumun altyapıyı oluşturduğunu belirttiğini söylemek gerekir. (Marx, 1997) Marx'ın ideolojik olarak izinden giden Gramsci'nin sivil toplum tanımı ise Marx'tan farklıdır. Gramsci sivil toplumun altyapının değil üst yapının içinde yer aldığını belirtmiştir. Hapishane Defterleri kitabında sivil toplumla hegemonya arasında bağlantı kurmaktadır. Gramsci'ye göre kuvvetler ayrılığında devletin birliğini oluşturan organlar "sivil topluma daha bağlı bir parlamento, hükümetle parlamento arasında yer alan ve yazılı yasanın (hatta hükümete karşı) sürekliliğini sağlayan yargı gücü" dür. Gramsci ayrıca bu organların farklı bir ölçüde (parlamento, yargıçlık ve hükümet) hegemonyanın da organları olduğunu söylemiştir (Gramsci, 1986: 175-177). Gramsci sivil toplumu, hegemonyanın oluşmasında onaya dayalı alan olarak tanımlamaktadır. Gramsci Hapishane Defterleri'nde toplumdaki bilinçlilik seviyelerini tanımlarken hegemonyanın tesisini şu ifadelerle izah etmiştir: "...Temel bir toplumsal grubun ast gruplar üzerindeki hegemonyası. Devlet-hükümet, bizzat bu grubun maksimum genişlemesi için gerekli evreni yaratacak gruba özgü bir organizma olarak görülür..." (Gramsci, 2012: 195-206). Liberal düşünürler ise devletin gerekliliğini kabul etmekle birlikte devletin sınırlanması gerektiğini devlete ait olan alan ile devlete ait olmayan alanı birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur (Güler, 2017: 48). Günümüzde genel itibariyle Keane'in tanımı benimsenmektedir. Bu tanım çerçevesinde devlet / hükümet dışı ifadesine dikkat çekmek gerekir. Keane sivil toplumu devlet / hükümet dışı aktiviteler ile uğraşan gerekirse devlet üzerinde bütün baskıları uygulayabilen ekonomik, kültürel gönüllü toplumlar olarak tanımlamıştır. Türkiye'de sivil toplum kavramı, kaynağını Batı'dan almasına rağmen "sivil" kelimesinin yaptığı çağrışım nedeniyle uzun yıllar hükümet dışı yerine askeri toplumun karşıtı olarak algılanmıştır (Aksoy, 2008: 19-20). Esasında sivil toplum; gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi

desteklerine sahip özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde bir sosyal yapılanmadır (Bedük, vd., 2006: 54). Bu sosyal yapılanmada kurulan kuruluşlar ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Bir ülkedeki demokratik gelişmişlik seviyesi sivil toplumun gelişmişlik seviyesine paralellik göstermektedir.

2.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar müşterek bir amacı gerçekleştirmek, belirli konularda kamuoyunu aydınlatmak veya yönlendirmek için çalışan ve ortak bir çıkar için veya gönüllülük esasıyla hareket eden hükümet dışı kuruluşlardır. Sivil toplum alanında faaliyet gösteren hükümet dışı her örgütlenme STK olarak kabul edilir. Siyasi partiler, dernekler, sendikalar, odalar, platformlar, federasyon ve konfederasyonların hepsi farklı mevzuatlara tabi sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları, İngilizce hükümet dışı kuruluşlar anlamına gelen non-governmental organization (NGO) ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar anlamına gelen non-profit organisation (NPO) olarak adlandırılmaktadır. Bu tanımlar sivil toplum kuruluşlarının yurt dışında hükümet dışı olma ve kar amacı gütmeme özelliklerinin ön planda olduğu anlamında yorumlanabilir. Bu kullanımlar farklı dillerde farklı ülkelerde de benzerdir. Türkiye'de 21. yüzyılın başlarında hangi kavramın kullanılacağı tartışma konusu olmuştur. Sivil toplum kuruluşları kavramına alternatif olarak; hükümet dışı kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve üçüncü sektör kavramlarının kullanılması önerilmiştir (Taştekin, 2020: 200). Bu kullanımlar arasında sivil toplum kuruluşu kavramı benimsenmiş ve literatüre girmiştir. Gönüllü kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar kavramlarının sendika ve meslek odaları gibi mesleki çıkar amaçlı faaliyet gösteren ve zorunlu üyeliğin ve aidatın bulunduğu kuruluşları doğru ifade edememesi, belirli bir kesim tarafından benimsenen üçüncü sektör kavramının ise net bir anlam içermemesi nedeniyle benimsenmemiştir. Sivil toplum örgütleri kullanımıysa, örgüt kelimesinin yaptığı çağrışım nedeniyle tercih edilmemiştir. (Türkyılmaz, 2001: 25). Türkiye'de STK'ların, hükümet dışı kuruluşlar olma özelliği ön planda değildir. Hatta hem yerelde hem de ulusalda hükümetle organik bağlantısı olan sivil toplum kuruluşlarının varlığı üyeleri açısından da sorun teşkil etmemektedir. Bu durumda özellikle STK'ların ortak çıkar veya ortak amaç çerçevesinde örgütlenmiş olmalarının etkili olduğu söylenebilir. STK'ların ortak çıkar veya ortak amaç çerçevesinde örgütlenmesi Türkiye'de STK ile iktidar ve siyaset etkileşimini artırmıştır.

STK'lar, hem Türkiye'de hem de dünyada siyaset alanının genişlemesinde önemli rol oynamıştır. Çevre sorunları, kadın hakları, hayvan hakları gibi siyasetin bir dönem gündeminde olmayan sorunlar STK'lar tarafından öncelikli sorun olarak benimsenmiş ve zaman içinde siyasetinde bu sorunlara dikkatini çekerek siyasetin alanının genişlemesine katkı sağlamıştır (Hazır, 2001: 34). Ayrıca STK'lar beşeri sermaye açısından da önemli kuruluşlardır. Bu çerçevede STK'ların Türkiye'de özellikle siyasetçi yetiştirme kuruluşları olarak kullanıldığını da belirtmek gerekir. Hatta siyasi partilere bakıldığında gençlik yapılanmalarını doğrudan STK'lar üzerinden yürüten siyasi partiler de bulunmaktadır. Örneğin Milliyetçi Hareket Partisi'nin gençlik kolları teşkilatı bulunmamaktadır. Bu görevi, Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı üstlenmektedir. Siyasi partilerle bağlantılı diğer STK yapılanmalarına; Alperen Ocakları Eğitim, Kültür ve Dayanışma Vakfı, Milli Gençlik Vakfı ve Anadolu Gençlik Derneği verilebilir (Kocaoğlu, 2001). Bir ülkede STK'ların etkinliği ve toplumun STK'lara gösterdiği ilgi, o ülkedeki demokrasinin gelişmişliğiyle doğru orantılıdır. Karakaş, VIII. Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu'nda yaptığı konuşmada İsveç'te bir kişinin birden çok derneğe üye olduğunu hatta siyasi partilerin üye kabul ederken STK'lara üyeliği teşvik ettiğini söylemiştir. Ayrıca Avrupa'da STK'ların kamuya ait mekanlardan salonlarından yararlanma haklarının bulunduğunu, bu salonlar için elektrik ve temizlik gibi giderlerin karşılanması adına makul bir ücret dışında bir ücretin ödenmediğini aktarmıştır (Karakaş, 2001: 138–140). Tekeli'ye göre sivil toplum kuruluşlarının ayırt edici dört özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki STK'larda faaliyet gösteren bireylerin gönüllülük çerçevesinde faaliyet göstermesi ve kendi özel alanından maddi veya zaman fedakarlığında bulunmasıdır. İkincisi amaçlarının topluma fayda sağlamak ve topluma bir şey sunmak olmasıdır. Üçüncüsü STK'ların belli bir konuda uzmanlaşmış olmasıdır. Dördüncü özelliği ise STK'ların eşitler arası ortaklık veya yatay ilişkiler kurmasıdır (Tekeli, 2017: 132-133).

STK'lar küresel bir siyasetin oluşmasında ve gelişmesinde de rol oynamaktadır. Farklı ülkelerde faaliyet gösteren STK'ların demokrasi, çevre, kadın hakları ve benzeri konulardaki çalışmaları incelendiğinde aynı evrensel ilkelere bağlı çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu yönüyle STK'lar küresel politikaların oluşmasında önemli bir aktördür (Frankman, 1997:329). Bu bağlamda Birleşmiş Milletler (BM) ve AB gibi uluslararası kuruluşların dünya siyasetini evrensel ilkeler çerçevesinde şekillendirmeye çalışırken neden STK'lara önem verdiği de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle uluslararası kuruluşlar küresel ölçekte STK'ların güçlenmesi için proje fonları

oluşturmakta veya ülkelerle yaptıkları anlaşmalarla STK'ların gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

2.1.3. Gönüllülük

Gönüllülük, bireylerin çıkar amacı gütmeyen zaman, beceri, deneyim veya maddi kaynaklarını kendi isteğiyle bir amaç doğrultusunda kullanmalarınıdır. Bireyler gönüllü gerçekleştireceği işlerde maddi çıkar elde edemezler ancak gönüllü olarak bir amacın gerçekleşmesine yapacakları katkı sayesinde mutluluk veya motivasyon gibi manevi kazanımlar elde edebilir veya faaliyetlere katılımı elde edecekleri tecrübeler kişisel gelişimlerine katkı sunabilir (Tekin, 2019: 29). Bu nedenle gönüllülük çıkar amacı olmasa dahi sonucu itibariyle iki tarafında kazanımlarının bulunduğu bir faaliyettir. STK'lar kar amacı gütmeyen kuruluşlar olması nedeniyle faaliyetlerinde gönüllülük esastır. Nitekim STK'lar işleyişinin önemli bir kısmını çalışanlarla değil gönüllüleriyle sürdürmektedir. Ayrıca STK'ları güçlendirmeye yönelik proje fonlarının bir kısmında gönüllülük bilinci başlığının bulunması da STK'lar kapasitelerini artırması ve güçlenmesi ile gönüllülük arasındaki bağı ortaya koymaktadır.

2.1.4. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, genel itibariyle yerel bir toplum veya STK üyeleri arasında paylaşılan güven ve iş birliği olarak tanımlanabilir ancak sosyal sermaye kavramının üstünde anlaşılmalı bir tanım bulunmamaktadır (Koç, 2019: 341). Sosyal sermayeyi ülkelerin ekonomik faaliyetlerini ve toplumsal hayatını yansıtan sosyal içerikli bir iktisadi kavram olarak tanımlayan düşünürler de vardır. Sosyal sermaye kapsamında yapılan çalışmalar genellikle ekonomik gelişme, yoksulluk, iletişim ağları, sosyal ağlar, güven ve toplumların ahlak kuralları etrafında yoğunlaşmaktadır (Karadal, vd., 2014: 40). Sosyal sermaye birçok düşünür tarafından tanımlanmış; kapsamı genişletilmiş veya daraltılmış, farklı yönleri ön plana çıkartılmıştır. Sosyal sermaye kavramı ilk defa Lyda Judsen Hanifan tarafından 1916 yılında yaptığı "The Rural School Community Center" adlı çalışmasında kullanılmıştır. Hanifan, sosyal sermayeyi, sermayenin ekonomik boyutu dışında kalan fakat ona katkı yapan, toplumsal bütünlüğü oluşturan bireyler ve aileler arasında arkadaşlık, iyi niyet gibi sosyal ilişkileri tanımlamak için kullanmıştır. Kavramın ilk kuramsal sosyolojik analizini ise Bourdieu yapmıştır (Şan ve Şimşek, 2011: 93-94). Bourdieu ve bazı iktisat sosyologları sosyal sermayeyi sınıf çatışmalarını destekleyen ve onun içinde var olan bir şey olarak değerlendirmiştir (Beşer ve Hira, 2017: 30). Coleman sosyal sermayeyi,

aile ilişkileri ve cemaatin toplumsal örgütlenmesinin doğası gereği var olan ve buna ek olarak çocukların veya gençlerin sosyal gelişimi için yararlı bir kaynak olarak tanımlamıştır. Putnam sosyal sermayeyi, yoğun bir sivil katılımı özdeşleştirmiştir. Putnam'a göre sosyal sermayenin gelişmiş olduğu toplumlarda işsizlik, kentsel yoksulluk azalmış, suç kontrolü sağlanmış ve eğitim ve sağlık sistemi gelişmiştir. Fukuyama sosyal sermayeyi din, gelenek ve tarihsel deneyim gibi toplumsal normlarla ve hükümetin kontrolü dışında yer alan diğer unsurların yan ürünü olarak tanımlamıştır (Ceylan, 2020: 71). Dünya Bankası ise sosyal sermayeyi kurumlar ile o kurumları kuran insanlar bütünü olarak değil, onları bir arada tutan bir birine bağlan faktör olarak tanımlamıştır (Djobova, vd., 2020: 892).

Sosyal sermaye kavramıyla beşeri sermaye kavramı arasında farklılıklar vardır. Sosyal sermaye, beşeri sermayeye kıyasla dolaylı bir şekilde ortaya çıkar. Bireylerin kişisel faydalarını artırmak, farklı bireyler ve kurumlarla etkileşime girmesi için bir araç niteliği görür. Ayrıca sosyal sermaye ortak hareket etme çabalarını vurgulayan sosyal bir niteliği de taşımaktadır. Kendisi üretim sürecinde yer almaz ancak süreç içerisindeki yönlendirme görevini görür (Koç, 2019: 341-343). Sosyal sermaye, ülkeler arası gelişmişlik düzeyinin kıyaslanması için de kullanılmaktadır. Sosyal sermaye kavramının çeşitli bilim dallarının ilgilendiren ortak bir kavramdır. Bu nedenle ekonomi, eğitim, sağlık, refah, aile, suç, sapkınlık, güven gibi birçok konuyla birlikte ele alınmış, ilgi alanı genişlemiştir (Beşer ve Hira, 2017: 25). STK'lar, hem kendi aralarında hem de kamu ve özel sektörle oluşturdukları iş birlikleri ve paydaşlık ilişkileriyle sosyal sermayenin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.5. Beşeri Sermaye

İlk olarak Theodore Schultz tarafından kullanılan beşeri sermaye kavramı; bir ekonomideki bilgi ve beceri yüklü nitelikli işgücünü ifade eder (Karadal vd. 2014: 41). Beşeri sermaye bireylerde somutlaşan bilgi ve beceriyi temsil ederken; sosyal sermaye, gruplar içinde veya arasında iş birliğini kolaylaştıran toplumsal normları ve sosyal ağları ifade eder (Koç, 2019: 342-343). STK'lar gönüllülük esaslı faaliyet gösteren kuruluşlar olması yönüyle beşeri sermaye katkı sağlayan önemli kuruluşlardır. Nitekim STK'lar ile gönüllüler arasındaki ilişkide ana amaç gönüllüler için tecrübe kazanılmak ve bir amacın yerine getirilmesine katkıda bulunmak; STK'lar içinse amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olacak gönüllüleri kazanmaktır. Bu yönüyle STK'lar gönüllülerinin kişisel gelişim gösterebileceği bir çalışma ortamı sunmakta ve beşeri sermayeye katkıda bulunmaktadır.

2.1.6. Kamuoyu

Kamuoyu bireylerin, grupların veya kurumların belirli alanlardaki tartışılabilir konulara karşı hakim olan genel kanaatini ifade eder. İdeoloji, kültür ve din kamuoyu oluşumunda bir temeli oluştursa da kamuoyunun şekillenmesindeki etkenler; kitle iletişim araçları, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve parti yöneticileridir (Aksoy, 2008:114). Kinder'e göre kamuoyunun üç ana işlevi vardır. Bunlardan ilki gündem oluşturma ve gündeme getirmedir. Kamuoyunun bir konu hakkında nasıl düşünceğinden önce kamuoyunun o konu hakkında neyi düşünüp neyi düşünmeyeceği ele alınır. Kamuoyunun öğrenmesini istediği detaylar gündeme getirilirken, istenmeyen detaylar gündeme getirilmez. İkincisi önceliktir. Bir konu hakkında kamuoyunun bir görüşünü meşru kılmak dolaylı yoldan diğer görüşü ise gayri-meşru ilan etmektedir. Kamuoyunun son işlevi ise çevrelemedir. Çevreleme, kamuoyunun hiç bilmediği bir konu hakkında medya aracılığıyla taraflı bir görüşü empoze etmektir (Gümüş, 2011: 169-170). STK'lar baskı grubu niteliğinde faaliyetlerde bulunacağı zaman, kamuoyunun desteğini arkasına alarak ilgili yönetimlerin kararlarını etkilemeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle kamuoyunun desteği ve güveni STK'ların gücünü artırabilmesi için önemlidir.

2.1.7. Baskı ve Çıkar Grupları

Baskı grupları ve çıkar grupları kavramları birbirleri yerine aynı anlamda kullanılan kavramlardır ancak iki kavramın arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çıkar gruplarını, belirli ortak çıkarları gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş uzmanlığa dayalı gruplar olarak tanımlayabiliriz. Baskı gruplarıysa ortak bir amaç etrafında birleşmiş, amaçlarını gerçekleştirmek için iktidar ve bürokrasi üstünde baskı oluşturarak kararlarında etki yapmaya çalışan gruplar olarak tanımlanır (Özdemir, 2014: 6-7). Dolayısıyla çıkar grupları ve baskı grupları aynı anlamı taşımamakla birlikte, baskı grubu özelliğini gösteren çıkar gruplarının olduğu söylenebilir. Benzer durum sivil toplum kuruluşları için de geçerlidir. STK'ların hepsi olmasa dahi baskı grubu özelliği gösteren STK'lar bulunmaktadır. Bir grubun, baskı grubu niteliği taşıması için öncelikle teşkilatlı bir çalışmanın olması ve siyaset kurumlarından taleplerinin olması gerekmektedir (Aksoy, 2008: 16). Baskı gruplarıyla sivil toplum kuruluşları arasındaki temel fark ise, baskı gruplarının temel amacının yönetime katılım değil, yönetimi etkileyerek ve baskı altına alarak taleplerini gerçekleştirmektir. Bu çerçevede sivil toplum kuruluşlarının tamamı baskı grubu niteliği taşımaz. Baskı grupları, baskı grubu niteliği gösteren devlet dışındaki özel sektör ve STK'lar dahilindeki tüm

organizasyonları kapsamaktadır (Aydoğan, 2019: 36-37). Örneğin basın ile hak ve savunuculuk dernekleri baskı grubunun önemli bir aktörüdür. Sendikalar, meslek odaları ve iş insanları dernekleri ise baskı grubu özelliği taşıyan çıkar gruplarına örnek verilebilir.

2.2. Yerel Siyasetle Bağlantılı Kavramlar

2.2.1. Yerel Siyaset

Siyaset kavramı, Arapça at ve deve yetiştiricileri için kullanılan “siyasa” kavramından türemiştir. Bu kavram “birisine bakmak”, “birisini terbiye etmek ve yönetmek” anlamlarında da kullanılmıştır (Çelik ve Mardinli, 2018: 39). Siyasete alternatif olarak kullanılan “politika” kavramına bakıldığında ise İngilizce “politics” kelimesinden geldiği görülmektedir. Politics kavramının kelime kökenine bakıldığında bu kelimenin kökeninin Antik Yunan’daki şehir devletleri olan “polis”e dayandığı görülmektedir (Heywood, 2012: 23–24). Osmanlı Devleti’nde ve eski İslam devletlerinde, siyaset kelimesi devlete karşı işlenen suçların fiziksel olarak cezalandırılması anlamında da kullanılmıştır. Bu bağlamda “siyaseten katl” kavramı kullanılıyor olsa da bazen siyaset kelimesi de ölüm cezası anlatılmak istendiğinde de kullanılmıştır. Hatta Osmanlı’da idam cezalarının infaz edildiği meydanlara “siyasetgah” adı verilmiştir (Türk, 2011: 6). Özetle siyaset kavramı, Arapça kökeninde birisine bakmak, terbiye etmek anlamıyla halkı yönetmeye atıfta bulunurken; İngilizce kökeninde devletle ilgili bir atıfta bulunmaktadır. Bugünkü anlamıyla siyaset kavramını ele aldığımızda, Arapça ve İngilizce kökenine paralel şekilde devletle yönetimi ve bireylerin idaresi anlamında kullanılmaktadır. Hukuki düzen ve geleneklerle saptanmış bir kurumsal boyuta sahip olan siyasetin, siyasi karar alma ilkeleri kurumlar aracılığıyla belirlenmektedir. Siyasetin hareket alanının belirlenmesinde seçimler, siyasi partiler, düşünce özgürlüğü ve sivil toplum kuruluşları rol oynamaktadır (Yılmaz vd., 2013: 269).

İngilizcede üç farklı kavramla ifade edilen siyaset kavramının siyasetin anayasa, kanunlar, normlar gibi kurumsal boyutu anlamında “polity” kavramı kullanılır. Siyasetin “policy” kavramıyla sorun çözümü, fonksiyon yerine getirme ve şekillendirme gibi siyasetin içeriksel görünümünü kastedilmektedir. “Politics” kavramıyla siyasetin güç, oydaşlaşma ve üstün gelme gibi süreçsel boyutu ifade edilmektedir (Türk, 2011: 7). Yerel siyaset, kent düzeyinde faaliyet gösteren kişi, kurum ve kuruluşların, yerele dair sorun ve konuları ele aldığı ve bu çerçevede girdikleri yerel iktidar mücadelesi olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanım ile yerel

siyaset, yereldeki halkın refahını ve mutluluğunu sağlamak amacıyla yürütülen yerel halkı yönetme sanatıdır (Çelik ve Mardinli, 2018: 39). Yerel siyaseti etkileyen aktörler; vali, belediye başkanları, kaymakam, il genel meclisi ve belediye meclisi, STK'lar, siyasi partilerin il başkanları, basın ve muhtarlardır. Sermaye, bürokratlar ve illere göre değişmekle birlikte yerelde bulunan kanaat önderlerinin yerel siyaseti dolaylı yoldan etkilediği söylenebilir (Akdoğan, 2008: 10). Örneğin bürokratların yerel siyasette doğrudan herhangi bir rolü bulunmamasına rağmen uygulamalarıyla STK'lar üstünde, sermaye üstünde veya yerel yönetimler üstünde bir etkiye sahip olabilir.

2.2.2. Yerel Demokrasi

Demokrasi kavramının kökeni Antik Yunan'a kadar geriye götürülebilir. Demokrasi kelimesinin kökeni, sonu krasıyla biten diğer kavramlar gibi iktidar ve yönetim anlamına gelen Yunanca kratos kelimesinden gelir. Bu çerçevede demokrasi çoğunluk ya da halk tarafından yönetim olarak tanımlanabilir (Heywood, 2012: 102). Demokrasi, toplumdaki farklı kesimlerin siyasi hayata katılmasına imkan sunan, farklı görüşlerin dile getirileceği ve sorunların çözülebilmesini sağlayacak meşru zeminler hazırlayabilen bir yönetim sistemidir. Günümüzde demokrasi sözcüğü başına katılımcı, çoğulcu gibi sıfatlar eklenmeden kullanılmamaktadır. Temsili demokrasi, tek hakim bir kamu alanının hakim olduğu toplumlarda çoğunluk oyuyla yapılan yönetim sistemidir. Katılımcı ve çoğulcu demokrasi anlayışında çoğunluk oyu bir anlam ifade etmez. Farklı konularda oluşmuş kamu alanlarının isteklerini gerçekleştirebilmeleri için oydaşlaşma sağlayarak bir siyasal güç haline gelmesi çalışılmaktadır. Böyle bir toplumda çoğunluk oyuyla alınan kararlar çözüm değil yeni sorunları üretir. Bu bağlamda karar alma ve uygulama süreçlerine katılım temsili demokraside oluşabilecek sorunların çözümünde önemlidir. Günümüzde katılımcı ve çoğulcu demokrasi, temsili demokrasinin yetersiz kaldığı durumlarda yardımcı niteliği taşımaktadır (Tekeli, 2017: 44-45). Her ne kadar katılımcı demokrasi kavramı günümüzde önem kazanmaya ve kullanılmaya başlamış olsa da kökeni Antik Yunan sitelerine dayanan ve gerçek demokrasiyi içeren bir siyasal yapıyı anlatır. Günümüzde katılımcı demokrasiyi temsili demokrasiden ayıran temel farklılıklar; bireylere kendileriyle ilgili kararlara katılabilme olanağı sunması ve ortak kararların alınma süreçlerinde seçim dışındaki yöntemlere başvurulabilmesidir (Çukurçayır, 2012: 24).

Birçok sosyal bilimlerle ilgili kavramda olduğu gibi yerel demokrasinin de ne olduğu noktasında üzerinde anlaşılması net bir tanım bulunmamaktadır (Göktolga

2014: 88–89). Yerel demokrasi, demokratik sistemin yerele en yakın diğeri bir ifadeyle en alt kademesi olarak tanımlanabilir (Çelik, vd., 2008: 89). Bu bağlamda yerel demokrasi denildiğinde demokrasiden farklı bir kavramdan değil, demokrasinin yerele özgü, yerel ölçekteki uygulamasından bahsedilmektedir. Nitekim demokrasinin tarihsel kökenine bakıldığında görülen komün yönetimleri, demokrasinin yerel ölçekte hayata geçirilmiş bir uygulamasıdır. Yerel ölçekte kendi kendini yönetebilme hakkı ilk kez komünlerde (kent devletlerinde) ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılda yerelleşmeye yönelik ilginin artması, yerel yönetimlerde yerel demokrasi kavramının önem kazanmasını sağlamıştır (Pustu ve Yaylı, 2008: 135). Belirtmek gerekir ki yerel demokrasinin, günümüz toplumlarına uygun ve katılımı sağlayacak özelliklere sahip olması için doğrudan yereli konu olan; yöneticilerinin yerel halktan geldiği hareketlere ihtiyaç vardır (Bumin, 2016: 14–15). Yerel demokrasiyi iki ana aktör üzerinden ele almak mümkündür; yerel yönetim kurumları (belediye başkanları, belediye meclisleri, ve benzeri) ve STK'lar (Göktolga, 2014: 88–89). Yönetişim olgusu özellikle sivil toplum kuruluşlarının gitgide önem kazanmasını sağlamıştır. Günümüzde STK'lar yerel demokrasi ve yerel katılımı önemli bir rol oynamaktadır.

Yerel demokrasinin genel kabul gören ilkeleri yerel yönetimlerin, hizmetlerini yürütürken birtakım temel ilkeleri gözetmeleri anlamına gelen “demokratik davranış ilkesi”, vatandaşın en çok ihtiyacı olan alanların belirlenip bu alanlarda başarılı bir faaliyet gösterilmesi, kaynak israfının azaltılması ve her birimin uzman olduğu işe bakması olarak tanımlanan “etkinlik ve verimlilik ilkesi”, hiç kimseye ikinci sınıf insan muamelesi yapmadan belediyelerin tüm vatandaşlara adaletli davranması anlamına gelen “sosyal adalet ilkesi” ve temsil ettiği bölgelerdeki tüm vatandaşlara eşit düzeyde hizmet vermesi anlamına gelen “tarafsızlık ilkesi” olarak sayılabilir. Karar verme ve uygulama süreçlerinin açık ve şeffaf yürütülmesi anlamına gelen “açıklık ilkesi” de eklenebilir (Çelik, vd., 2008: 91-93). Bir yerel yönetimin demokratik olarak nitelendirilmesi için iki ana unsura sahip olması gerekmektedir. Birincisi yerel yönetimin özerkliği, ikincisiyse kendi içinde demokratik bir yerel yönetim mekanizmasının kurulmasıdır (Görmez, 2020: 124). Demokratik bir yerel yönetim mekanizmasının kurulmasının ana yolu ise karar alma süreçlerine halkın, STK'ların ve karardan etkilenecek kişi veya kurumların katılımının sağlanması ve onların görüş ve önerilerinin dikkate alınmasıyla mümkündür.

2.2.3. Yerel Katılım

Katılım, demokrasi kavramıyla özdeşleştirilen ve uygulamada demokrasiyi tamamlayan bir kavramdır. Katılım kavramı bugün sadece seçime katılımı ifade etmez. Seçimlere katılımın yanında, seçim sonrası karar alma ve uygulama süreçlerine katılım, kavramın günümüzdeki anlamında önemli bir yer edinir. Bu çerçevede katılım kavramı, demokrasiden ayrı düşünülemez (Esen, 2008: 87–90). Dolayısıyla katılımın artık bir ayrıcalık değil, yaşam çevresinin biçimlenmesinde bir hak olduğu düşüncesi önem kazanmaktadır (Çukurçayır, 2012: 37-38). Bu durum Avrupa Birliği tarafından Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’nde de bir hak olarak kabul edilmiştir (Taştekin, 2020: 199). Ayrıca Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda katılım demokrasinin özünde yer alan bir ilke olarak belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler’in 1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlediği Çevre Toplantısı’nda benimsenen Gündem 21 başlıklı eylem planı ve İstanbul’da düzenlenen HABİTAT II Konferansı uygulamaya koyulan Yerel Gündem 21, katılımın önemine vurgu yapmıştır (Keleş, 2020: 26–28). Günümüzde bireysel katılıma kıyasla, sivil toplum kuruluşları ve basın gibi aracı kurumlarla daha etkin bir katılımın gerçekleştiği söylenebilir. Yerel katılım ise yerel yönetim süreçlerinde karar alma ve alınan kararları yürütebilme yetkisi, yetki ve kaynak sahibi olma ve yönetsel açıklık olarak ifade edilmektedir (Görmez, 2020: 123–124). Demokrasiyi üstün kılan, halkın siyasal sisteme katılımı ve denetimidir (Esen, 2008, 87–90).

Uygulama da ise yerel yönetimlere katılım üç şekilde ele alınabilir. Birincisi hukuki yollarla sağlanabilecek katılımdır. Halk meclisleri, sürekli veya geçici oluşturulacak kurullar ve halkoyu bu katılım yöntemine örnektir. İkinci yöntem ise, halkın çeşitli etkinliklerle yerel yönetimin yanında veya karşısında yer alıp karar alma ve uygulama süreçlerini etkilemesidir. Bu yönteme örnek olarak imza toplama, yürüyüş yapma ve benzeri etkinlikler verilebilir. Üçüncü yöntemse sivil toplum kuruluşları aracılığıyla katılımdır. Bu yöntemde halk sivil toplum kuruluşları veya sivil inisiyatif kurabilir ya da var olanlara katılarak katılım süreçlerinde söz sahibi olabilir (Pustu ve Yaylı, 2008: 138). 1970’li yıllardan sonra kimi belediyelerde kent parlamentosu, kent senatosu ve kent meclisi adlarıyla kurulan yapılanmalar ve günümüzdeki kent konseyleri yerel katılımın sağlanmasını amaçlayan yapılanmalardır (Keleş, 2020: 20). Yerel katılımın etkin bir şekilde sağlanması, yerel demokrasinin gelişmesine de imkan sunmaktadır. Nitekim yerel katılım, yerel yönetimlerin tek başına karar alması yerine karar alma süreçlerinde ortak aklın ortaya çıkmasını

sağlamaktadır. Yerelde ortak akılla karar alınması, yerel siyasette yerel yönetimlerin rolünü diğer siyaset aktörleriyle paylaşmasına ve halkın, STK'ların veya diğer aktörlerin görüşlerinin de önem kazanmasına imkan tanımaktadır.

2.2.4. Yerel Özerklik

Özerklik, kurum, kuruluş ve örgütlerin ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde, kendilerini ilgilendiren alanlarda karar alma ve aldıkları kararları uygulama yetkisi olarak ifade edilebilir (Çelik vd. 2008: 94–95). Yerel özerklikse, yerel yönetimlerin anayasada belirtilen yasal sınırlar çerçevesinde karar alabilme, aldıkları kararları uygulayabilme ve yerel halkın ihtiyaçlarını kendi organlarıyla ve kendi kaynaklarıyla karşılayabilmesi anlamına gelmektedir (Benek, 2019: 32). Yerel yönetimlerin özerkliğinin iki yönü vardır. Birincisi, yerel organların merkezle olan ilişkilerini ilgilendirir. Yerel yönetimlerin kendi işlerini merkezi yönetimin karışması olmaksızın kendi olanaklarıyla görmesi, yetkilerini tümüyle ve yalnız kullanması gerekmektedir ancak yerel yönetimlerin bu ilişkilerinde merkezden tümüyle bağımsız olmaları beklenmez. İkincisiyse yerel yönetim organlarının, yerel halkı temsil edebilmeleri, bu temsili sağlayacak nitelikteki insanların seçimle göreve gelmeleridir. Yerel yönetimlere özerklik statüsünü kazandıran en önemli etken yerel halk tarafından seçilmesidir (Keleş, 2019: 39-62).

Yerel özerklik ilkesinin amacı, yerel yönetimlere kendi temel kurallarını koyma ve hizmet ve yönetime dair işlerini istediği gibi yürütebilme yetkisini verme; merkezi yönetimin yerel birimlere müdahalesini azaltma, yerel yönetimlerin kendi kaynaklarını oluşturabilme ve yerel halkın refah ve mutluluğunu artırma gibi sosyal-ekonomik olgulara katkıda bulunmaktır (Karabıçak, 2008: 182). 1957 yılında toplanan Yerel Yönetimler Konferansı'nda yerel özerklik ilkesinin temel nitelikleri genel itibariyle; yerel özgürlüklere saygı gösterilmesi, yerel yaşamın, yerel yönetim ve yöneticilerin ideoloji veya parti fark etmeksizin tüm kentin hizmetinde olması, merkezi yönetimin denetim ve gözetim faaliyetlerinin akla ve gereksinimlerine uygun olarak sınırlı tutulması, denetlenmenin bağımsız yargı organlarınca sağlanması, mali özerklik ve yerel yönetimlerin özerkliğinin toplumca benimsenmesinin sağlanması olarak özetlenmiştir (Keleş, 2019: 60). Yerel yönetimlerin, merkezi yönetime karşı yerel siyasetteki gücü yerel özerklik ilkesinin benimsenmesine paralel olarak artmaktadır.

2.2.5. Yerel Yönetişim

Yönetişim kavramı, genel itibariyle yönetim sürecinde rol oynayan aktörler ve örgütler arasındaki etkileşim, formel ya da resmi sıfatı bulunmayan kişi, grup ve

kuruluşların katılımıyla, hiyerarşik bürokratik yapı yanında, hükümet dışı aktörlerin de yönetim faaliyetinde yer aldığı yönetim modelidir (Batal, 2010: 4). Diğer bir deyişle iktidarın yönetim erkini tek taraflı kullanması yerine halkın katılımıyla halkla birlikte yönetimini ifade eder. Yönetişimde halkın olup bitenlere seyirci olarak bakması değil, gerçek bir oyuncu olarak karar süreçlerinde etkili olmaya çalışması beklenir (Keleş, 2020: 18-19). Yönetişim kavramının gelişiminde Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği önemli rol oynamıştır. Kavramın ilk kullanıcısı olması sebebiyle Dünya Bankası'nın yönetişim anlayışının gelişimine katkısı önemlidir. Dünya Bankası, yönetişim kavramını sistem, siyasal rejim ve yönetim açısından üç kategoride tanımlamıştır. Siyasal rejim olarak yönetişimi kendi alanının dışında tutmuş, yönetişimin siyasal rejim dışında kalan boyutlarıysa sosyal ve ekonomik kalkınmaya sağladığı katkısı nedeniyle, “iyi yönetişim” şeklinde tanımlamıştır (Güler, 2017: 34-39). Yönetişimle aslında ülkelerde demokrasinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle yönetişimin esas aldığı ana ilke katılımdır. Dolayısıyla yönetişimi bir yönetim anlayışının yeniden tanımlanması olarak değil küresel bir siyaset politikası olarak tanımlamak mümkündür (Frankman, 1997:329). Yerel yönetişim, yönetişim kavramının yerel ölçekte uygulanmasını ele alır. Yerel yönetim anlayışından farklı olarak karar alma süreçlerinin ve faaliyetlerin, yerel halk ve aktörlerle müşterek düzenlenmesi ve yürütülmesini öngörür. Yerel yönetişimin, yerel hizmetleri sunmanın yanı sıra, yerel katılımı ve yerel kalkınmayı sağlamak gibi amaçları da vardır (Güler, 2017: 29). Yerel yönetişim, yönetişimin yerel ölçekteki uygulaması olması nedeniyle yönetişimle aynı ilkelere sahiptir. Yönetişimin temel ilkeleri; katılım, şeffaflık, duyarlılık ve hesap verebilirlik, sorumluluk paylaşımı, etkinlik ve verimlilik ile demokratik yapılanmadır (Mutlu, 2015: 36).

2.2.6. Yerel Kamu Politikası

Kamu politikası kavramı, devletlerin ilgili kurumlarıyla eğitim, savunma, dış politika gibi konularda topluma hizmet verme sürecinde uyguladıkları politika olarak tanımlanabilir (Aksoy, 2008: 100). Yerel kamu politikalarıysa, yerel yönetimlerin, yerel halkın ihtiyaçlarını ve sorunlarını çözmek için uyguladıkları politikalardır. Yerel kamu politikasının belirlenmesinde yerel siyaset aktörleri katkıda bulunabilir. Politika önerisi doğrudan kamu dışındaki kurumlardan gelebilir. Esas olan uygulayıcının kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetimler olması ve politikanın kamu yararını gözetiyor olmasıdır (Özkan, 2015: 51). Yerel kamu politikalarının uygulandığı alanlara imar,

konut, spor, çevre ve kültür gibi alanlar örnek verilebilir (Taştekin, 2020: 198). Yerel kamu politikaları, ilgili politikayla bağlantılı amaçlar çerçevesinde faaliyet gösteren STK'lar için önemlidir. Örneğin bir kentte uygulanacak imar politikası, iş insanları dernekleri için, çevre politikası, çevreci STK'lar için önem arz etmektedir. Nitekim karar alma süreçlerinde yerel yönetimlerinde bu STK'ların görüşlerini alması beklenme ve kanunlarca da öngörülmektedir.

2.2.7. Yerel Kamu Hizmeti

Kamu hizmeti, kamunun genel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kamu tüzel kişiliğine sahip, devlet veya devlet kurumları tarafından ya da devletin denetiminde özel kurumlar tarafından uygulanan hizmetlerdir. Kamu hizmetlerinde etkinlik, eşitlik ve süreklilik ilkeleri temel ilkelerdir. Yerel kamu hizmetleriyse, yerele özgü yapılan hizmetleri ifade eder ve kamu hizmetleriyle aynı temel ilkelere sahiptir. Yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen yerel kamu hizmetleri genel itibarıyla ulaşım, temizlik, imar ve şehircilik, çevre, sağlık ve eğitim hizmetleridir (Tekin, 2019: 25). STK'lar için yerel kamu hizmetleri iki yönüyle önem taşımaktadır. Birincisi ilgili hizmetle bağlantılı STK'ların hizmetlerin etkinliği, verimliliği ve ihtiyacı karşılaması yönüyle yeterliliği veya gerekliliğidir. STK'lar bu yönüyle hizmetlerin yapılmasına veya yapılmamasını, eksik yanlarına ışık tutabilir ya da önerilerde bulunabilir. Diğer yönüyleyse belirli yerel kamu hizmetlerinin kendileri tarafından yerine getirilebilmesiyle ilgilidir. Nitekim dünya genelinde STK'lar yerel kamu hizmetlerinin bir kısmını üstlenmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de dahil olmak üzere çok sayıda ülkenin mevzuatında yerel yönetimlerle STK'ların yerel kamu hizmetlerinde iş birliğine imkan tanınmıştır.

3. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Türkiye'de vakıflar dışında sivil toplum kuruluşları 20. yüzyılın başlarında gelişim göstermeye başlamıştır. Osmanlı vakıflarının da STK'dan ziyade sosyal hizmetleri yerine getiren kuruluşlar olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle Osmanlı'dan Türkiye'ye hem kurumsal çerçevede hem de mevzuat çerçevesinde önemli bir STK mirası kalmamıştır. Bu bölümde STK'ların tarihçesi, türleri, işlevi faaliyet alanları, proje fonlarının STK'lara katkısı ve STK'ların karşılaştıkları sorunlar ile tezin konusu kapsamında STK'lardan dernek ve dernek üst kuruluşlarının mevzuatı incelenmiştir.

3.1. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihçesi

Türkiye'de STK'ların tarihçesini kendi içinde beş ayrı döneme ayırabiliriz. Birinci dönem, Osmanlı'dan Türkiye'ye miras kalan STK'lara yönelik mevzuatın düzenlendiği tek parti döneminin baskıcı uygulamalarını içine alan 1923-1950 dönemidir. İkinci dönem, Demokrat Parti'yle birlikte başlayan çok partili dönemde girişilen demokratikleşme mücadelesi ile 1960 Darbesi, 1971 Muhtırası ve 1980 Darbesi gibi demokrasi karşıtı gelişmeleri ve bu gelişmelerin STK'lar üzerindeki yarattığı etkiyi içine alan 1950-1983 dönemidir. Üçüncü dönem, Anavatan Partisi'nin liberalleşme politikasıyla başlayan 1982 Anayasası ve STK mevzuatında yapılan düzenlemeleri içeren ve Türkiye'nin AB'ye adaylığının resmîyet kazandığı 1999 Helsinki Zirvesine kadar geçen süreci içine alan ve yönetimden yönetişime geçiş hareketiyle STK'ların tekrardan güç ve önem kazandığı 1983-1999 dönemidir. Dördüncü dönem, Türkiye'nin AB üyeliğinin resmîyet kazanması ve tam üyelik müzakereleriyle, STK'lar ve yerel yönetimler başta olmak üzere mevzuatında AB kriterleri çerçevesinde yaptığı özgürlükçü düzenlemeleri içine alan ve 15 Temmuz 2016 tarihine kadar süren 1999-2016 dönemidir. Son dönem ise STK'lara karşı devletin bakışının değiştiği, mevzuatında eski yasalarda kaldırdığı yasakları, cezaları ve denetimi artıran hükümleri geri getirdiği 2016 sonrası dönemdir.

3.1.1. 1923-1950 Dönemi

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının kökeni, Batı'daki gelişim sürecinden farklıdır. Tebaa sistemine sahip olan Osmanlı Devleti'nde ekonomik ve siyasal bir örgütlenmenin kurulması 19. yüzyıla kadar mümkün değildir. Osmanlı Devleti'nde tarikatlar, askeri sınıflar veya tımar sahiplerinin dahi padişahın emri dahilinde siyaseten katledilebilmeleri mümkündür. Özel mülk sisteminin olmadığı Osmanlı

Devleti'nde ayrıca padişaha müsadere sistemiyle, haksız kazanç elde ettiği hükmünü vererek tüm görevlilerin mallarına el koyma yetkisi verilmiştir. Bu siyasal yapı içerisinde, iktidara karşı baskı kuracak bir yapı Sened-i İttifak'a kadar kurulamamıştır. I. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı Devleti'nde sivil toplum örgütlenmelerini vakıf, tarikat ve loncalar olarak sayabiliriz ancak bu sivil toplum kuruluşlarının iktidara karşı bir güç unsuru oluşturma amacı taşımadığını belirtmek gerekir (Özkan, 2015: 30–31). Bu sivil toplum kuruluşları dini veya kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için faaliyet göstermiştir. 1863 yılında kurulan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye (Darrüşşafaka) ve 1868 yılında kurulan Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetlerine rağmen I. Meşrutiyet Anayasası'nda dernekler hakkında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. İkinci Meşrutiyetin ilanı ile 1876 Anayasası değiştirilmiş ve kabul edilen 120. maddeyle toplantı hakkı ve dernek kurma hakkı Osmanlı vatandaşlarına bildirim yükümlülüğüyle verilmiştir. Ayrıca bu dönemde 3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu da yayımlanmıştır.

Osmanlı'dan Türkiye'ye geçiş döneminde Cemiyetler Kanunu varlığını korumuş, 15 Ekim 1923 tarih ve 335 sayılı Kanun ile 20 Aralık 1923 tarihli 387 sayılı Kanunla Cemiyetler Kanunu'nda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre, bir derneğe üye olabilme şartları; 18 yaşında olmak, cinayet suçundan hüküm giymemek ve medeni haklardan yoksun bulunmamak olarak düzenlenmiştir. 387 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeyle, hükümetin her türlü derneğin işlemlerini denetlemesine imkan tanınmıştır (Akın, 1966: 478–79). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sivil toplum kuruluşları, devletin devrimler ve merkezîyetçi yapısıyla ulaşmak istediği toplumsal yapıya engel olarak görülmüştür. Bu dönemde 1912 yılından itibaren faaliyet gösteren Türk Ocakları, 1931 yılında kapatılmıştır. Özellikle 1933-1938 yılları arasında çıkarılan kanunlarla sendikalaşma ve grev yasakları getirilmiştir. 1935 yılında Türk Kadınlar Birliği kendisini lağvetmiş yine aynı yıl içinde Mason Derneği kapatılarak mal varlığı Halk Evlerine devredilmiştir (Aydoğan, 2019: 31). Bu çerçevede erken cumhuriyet döneminin, güçlü bir merkez ve güçsüz bir sivil toplumun var olduğu ve bu nedenle ceberut devlet özelliği gösterdiği söylenebilir. Türkiye'ye derneklerin aksine Osmanlı'dan güçlü bir vakıf kültürü miras kalmıştır. 1935 yılında yürürlüğe giren 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çerçevesinde 1936 yılında vakıflardan beyanname vermeleri istenmiştir. "1936 Beyannamesi" olarak anılan bu beyannamelerde vakıflar mülklerini bildirmiştir. Beyannameleri veren vakıflara ait tüzel kişilikler, günümüz hukukunda kendi cemaat mensuplarınca seçilen yöneticilerle

idare edildiklerinden dolayı “cemaat vakfı” olarak tanımlanmaktadır. 1936 Beyannameesi gereği, vakıfların beyan ettiği tüm mülkler vakıflara tescil edilmiştir. Ayrıca bu düzenlemeyle Lozan'da azınlık olarak haklar elde eden cemaatler cemaat vakfı olarak adlandırılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021a). Bu dönem devletin inkılapların topluma benimsetilmesi ve inkılaplara yönelik muhalefetin oluşturulmaması için benimsenen güçlü merkezi yapı nedeniyle STK'lar özgür bir çalışma ortamı bulamamış bu nedenle faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmış ya da sıkı denetimlerin eşliğinde faaliyetlerini sınırlamıştır.

3.1.2. 1950-1983 Dönemi

Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara gelmesiyle Türkiye'de STK'lar önemli bir dönüm noktası yaşamıştır. Bu dönemde hem siyasal ortam hem de köyden kente göçün yarattığı toplumsal ortam özellikle hemşehri dernekleri başta olmak üzere dernekleşme sürecini başlatmıştır. Vakıflarla ilgili mali sorunlarla ilgilenmesi amacıyla 1954 yılında Vakıflar Bankası kurulmuş ve bankaya eski vakıfların taşınmazları ve işletmelerinin yönetimi verilmiştir. 1961 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, sivil toplumun gelişmesine de olanak tanımıştır. 1961 Anayasası'yla toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, dernek kurma hakkı, sendika kurma hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı gibi haklar düzenlenmiş ayrıca memurlara sendika kurabilme hakkı da tanınmıştır. 1963 ve 1965 yılları arasında kamu çalışanları dahil tüm çalışanların sendika hakları düzenlenmiştir ancak 1971 Muhtırası'yla gerçekleşen anayasa değişikliği kamu çalışanlarının sendikalaşmasını yasaklamıştır. 1972 yılında ise yeni dernek yasası çıkarılarak devletin dernekler üzerindeki kontrolü de artırılmıştır (Özkan, 2015: 32–33). STK'ların 1960 Askeri Darbesi'ne ve 1971 Muhtırası'na karşı tutumu incelendiğinde Türkiye'de STK'ların demokrasi çerçevesinde henüz yeteri kadar varlık gösteremediği görülür fakat 1961 Anayasası çerçevesinde 1960 Darbesi'ne bakıldığında STK'ların darbeye karşı bir tutum sergilememesi dönemin şartları çerçevesinde tutarlılık göstermektedir. Ancak 1971 Muhtırası için aynı durum söz konusu değildir. 1971 Muhtırası çerçevesinde getirilen anayasa değişiklikleri ve yeni dernekler kanunu STK'lar için var olan özgür ortamı sınırlandırmıştır. 1980 Darbesi'yle STK'lar için hem 1960 Darbesi'nden hem de 1971 Muhtırası'ndan farklı bir sonuç doğurmuştur. 1980 Darbesi'nin yeni bir siyaset ve sivil toplum inşa etmeye çalıştığı söylenebilir. Nitekim 1980-1983 yılları arasında mevcut siyasi partiler ve yeni yönetime karşı gelebilecek tüm STK'lar kapatılmıştır. Bu yıllar arasında Türk siyasal hayatına yeni siyasi partiler girmiş ve STK'lar etkinliğini kaybetmiştir (Tunç,1998).

Darbe sonrasında 1982 Anayasası'nın yanı sıra STK'lara yönelik mevzuatta katı ve denetimi artıran değişiklikler yapılmıştır. 1983 yılında, 2908 sayılı Dernekler Kanunu ve 2801 sayılı Sendikalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ayrıca tüm STK'ları ilgilendirecek 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu da 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu dönemde STK'lar açısından önemli bir gelişme de 1974 yılında Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun, cemaat vakıflarının 1936 yılında verdikleri beyannameyi esas alınarak ve 1936-1974 yılları arası bağış, vasiyet ve satın alma yoluyla vakıfların edindiği taşınmazların tekrar eski sahiplerine iade edilmesine yönelik aldığı karardır. Bu karar nedeniyle vakfedilen malların önemli bir kısmı eski sahiplerine ulaşamadığından dolayı Hazineye ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021a). 1950-1983 yılları arası incelendiğinde sadece askeri müdahalelerin değil mahkeme kararlarının da STK'lar üzerinde sorunlar yarattığı görülmektedir. Ancak dönemin STK'lar üstünde en yıkıcı gelişmesi 1980 Darbesi olmuştur. 1980 Askeri Darbesi sonrası ortaya çıkan baskı ve korku ortamı siyasal veya toplumsal konularda STK'ların faaliyet göstermesini engellemiş ve sivil toplum düşüncesinin de önemini kaybetmesine yol açmıştır.

3.1.3. 1983-1999 Dönemi

1980 Darbesi'nin ve 1982 Anayasası'nın oluşturduğu olumsuz hava 1980'li yılların ikinci yarısıyla birlikte dağılmaya başlamıştır. Anavatan Partisi ve Özal'ın uyguladığı liberalleşme politikası sivil toplumun da tekrardan önem kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde STK'lar siyasetin o gün ana gündeminde olmayan çevre sorunları, kadın hakları ve insan hakları gibi alanlarda faaliyet göstererek siyasetinde konusunu da genişletmiştir (Bedük, vd., 2006: 56). 1990'lı yıllarda güçlü, egemen ve karar mekanizmasını tek başına kullanan yönetim anlayışına alternatif katılım merkezli yeni kamu yönetimi anlayışı ortaya çıkmıştır. İlk defa Dünya Bankası'nın Afrika için hazırladığı bir raporla gündeme gelen "governance" kavramı Türkçe'ye "yönetişim" olarak çevrilmiştir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009: 182). Katılımı esas alan ve özetle ortaklaşa yönetim anlamına gelen yönetişim anlayışı kamu yönetimi anlayışında yaşanan dönüşümün ana odak noktası olmuştur. 1990'lı yıllarda STK'lar için beş önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki, 1992 Rio Zirvesidir. Bu zirve sonrası oluşturulan Gündem 21 eylem planı yerinden yönetime, katılıma ve yönetişime yaptığı vurguyla STK'lar için önemlidir (Örnek ve Ayas, 2015: 267–268). İkinci önemli gelişme ise HABİTAT II Konferansıdır. Konferans hem devlet temsilcilerinin, STK temsilcisiyle bir araya gelmesi hem de Türkiye'de sivil toplum

ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik literatürün oluşmasına sağladığı katkı bakımından önemlidir (Silier, 2001). Ayrıca Türkiye'nin hazırladığı ulusal rapor ve eylem planı çerçevesinde uygulanacak programda STK'lara ve yerel yönetimlere önemli sorumluluklar verilmesi öngörülmüştür (Tekeli, 2012: 242). Üçüncü önemli değişiklik ise AB uyum süreci çerçevesinde mevzuatta yapılan düzenlemelerdir. Bu değişikliklerden en önemlisi 1995 yılında 4121 sayılı Kanunla kabul edilen anayasa değişikliğidir. Bu değişiklik çerçevesinde, 1982 Anayasası'nın STK'larla ilgili dernek kurma hakkı ve STK'ların birbirleriyle ilişkilerini kısıtlayan anti-demokratik hükümleri kaldırılmıştır. Ayrıca 1989-1997 yılları arasında Dernekler Kanunu üç kez değişmiş ancak STK mevzuatında Avrupa Birliği'ne adaylık statüsü resmi olarak tanınana kadar kapsamlı bir değişiklik çalışması yapılmamıştır (Karakuş, 2006: 69).

Bu dönemdeki dördüncü önemli gelişme 28 Şubat Süreci'dir. Bu süreçte ordu doğrudan yönetime el koymamıştır. Ancak ordu 28 Şubat'ta alınan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararlarıyla basın ve STK'ların desteğini de alarak hükümetin yıkılmasını ve irticayla mücadele kapsamında çeşitli hukuki soruşturmaların açılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla 28 Şubat Süreci'nde STK'ların rolü önceki askeri müdahalelere göre farklıdır. Örneğin Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi önemli STK'lar MGK kararlarına verdiği destekle bu süreçte önemli bir rol oynamıştır (Işık, 2018: 82-83). Diğer yandan 28 Şubat Süreci'nde açılan davalarla da Milli Gençlik Vakfı, Zehra Vakfı, Sosyal Hizmet Vakfı, Sahabe Eğitim ve Kültür Vakfı, İslami Dayanışma Vakfı gibi vakıflar irticai faaliyetler gösterdiği gerekçesiyle kapatılmıştır (Şamiloğlu, 2016). Bu dönemin son önemli gelişmesi 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi'dir. Deprem sonrasında, STK'ların gönüllü olarak arama kurtarma çalışmalarına destek vermesi ve deprem bölgesinde insani yardım amacıyla faaliyet göstermesi halkın kısa süreli de olsa STK'lara ilgisinin artmasını sağlamıştır. 1983-1999 yılları arasında özetle STK'ların önemi artmış ve mevzuatlarında yer alan 1980 Darbesi'nin kısıtlayıcı hükümlerinin bir kısmı kaldırılmıştır. Ayrıca 28 Şubat'la birlikte ulusal siyasette baskı unsuru oluşturacak güçte STK'ların olduğu ortaya çıkmıştır.

3.1.4. 1999 – 2016 Dönemi

1999 Helsinki Zirvesiyle Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünün resmen onaylanması, STK'lar için yeni bir dönemi açmıştır. Bu dönemde 1990'lı yılların

katılım odaklı şekillenmesini sağlayan yönetim anlayışının ve bu çerçevede uygulamaya koyulan Yerel Gündem 21'in yanı sıra AB'nin talepleri çerçevesinde STK'ların karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. AB'nin STK'lar konusunda Türkiye'den beklediği düzenlemeler genel itibariyle STK'lar için düşüncelerini özgürce savunabilecekleri ve gerekli hallerde devleti eleştirebilecekleri özgür bir ortamın oluşturulması, kuruluşunun kolay kapatılmasının zor ve sadece zaruri durumlarda olması ayrıca kar amacı gütmemesi ve toplumsal fayda için faaliyet göstermesi nedeniyle vergiden muaf tutulmasıdır (Leonard, 2001: 40-43). 2012 yılına kadar STK'ların mevzuatında yapılan düzenlemelerin temelini bu kriterler oluşturmuştur (Gündüz ve Kaya, 2014: 145–146). 1999 Helsinki Zirvesi'yle başlayan ve 2004 yılındaki Brüksel Zirvesi'ne kadar süren süreçte STK'ların sayılarında önemli bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında 72.276 olan dernek ve üst kuruluşlarının sayısı, 2003 sonu itibariyle 78.772'ye yükselmiştir ancak 2004 yılında çıkarılan 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun'la kamu kurum ve kuruluşlarının derneklerinin işleyişine yönelik yasak nedeniyle önemli sayıda kamu kurum ve kuruluşuna bağlı dernek faaliyetlerine son vermiştir. Bu nedenle 2004 yılında dernek ve üst kuruluşlarının sayısı 69.755'e düşmüştür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021a).

2004 yılı son yirmi bir yıl içinde dernek ve üst kuruluş sayılarında düşüş yaşanan tek yıldır. STK'ların devlet / hükümet dışı kuruluşlar olma özelliği çerçevesinde bu kanun değerlendirildiğinde doğru bir uygulamadır. Nitekim kapanan bu derneklerin önemli bir kısmı kağıt üstünde faaliyet göstermektedir (Özdemir, 2014: 31). Ayrıca dernekler için 2004 yılında yürürlüğe giren 5243 sayılı Dernekler Kanunu, dernekler için önemli bir dönüm noktasıdır. 1983 yılında yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda yer alan sınırlamalar ve yasakların önemli bir kısmı yeni kanunda kaldırılmıştır. Vakıflar içinse en önemli düzenlemelerin AB uyum yasaları çerçevesinde 2002 ve 2003 yıllarında 4771 ve 4778 sayılı kanunlar olduğu söylenebilir. Ayrıca 2008 yılında yürürlüğe giren 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'yla, 1935 yılında yürürlüğe giren 2762 Vakıflar Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanunlarla yapılan düzenlemelerle 1974 yılında hazineye devredilen cemaat vakıflarının mülkleri vakıflara iade edilmiş ve tapuya tescilde yaşanan sorunlar çözülmüştür. Bunun dışında yeni vakıflar kanununda çeşitli maddeler AB kriterlerine uygun hale getirilmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021a). AB, sivil toplumu ve sivil toplum kuruluşlarını Türkiye'de demokrasinin gelişmesi için bir aktör olarak

görmüştür. Bu nedenle 2000 sonrasında sivil toplumun gelişmesinde en somut etkinin Türkiye-AB ilişkileri sonucu olduğu söylenebilir. STK mevzuatının yanı sıra yerel yönetimlerin mevzuatında yapılan düzenlemeler de STK'ların yerelde güçlenmesine ortam hazırlamıştır (Özkan, 2015: 30–36). Belediyeler ve il özel idaresinin mevzuatında yapılan düzenlemeler sonrasında STK'larla ilişkileri üçüncü bölümde incelenmiştir.

3.1.5. 2016 Sonrası Dönem

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe girişimi STK'lar için yeni bir dönemin açılmasına yol açmıştır. 1990'lı yıllarda başlayan ve özellikle 2000'li yıllarda önem kazanan AB uyum süreci politikalarının STK'lara ilişkin olumlu yansımaları 17-25 Aralık süreci ile Gezi Parkı olayları nedeniyle sekteye uğradığı söylenebilir. Özellikle hükümetin 2013'te meydana gelen Gezi Parkı olaylarıyla STK'lara karşı tutumu değişmeye başlamıştır ancak STK'lar için son dönüm noktasını oluşturan gelişmenin 15 Temmuz Darbe Girişimi olduğu söylenebilir. Hükümet darbe girişimi sonrası terör örgütüyle ilişkili olduğu gerekçesiyle 1748 dernek ve vakıfı kapatmıştır (OHAL sona erdi: İki yıllık sürecin bilançosu, 2018). Hükümetin darbe girişimiyle STK'lara yönelik yaklaşımı da değişim göstermiştir. Sivil toplum kuruluşlarının tehlike yaratabileceği görüşünün hükümetçe benimsenmesi, hükümeti STK'lara yönelik yapılacak denetimleri artırmaya itmiştir (Bekiroğlu, 2020: 145). Bu çerçevede 2020 yılında özellikle dernekler mevzuatında denetimi ve cezaları artıran düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yaklaşık son otuz yıllık süreçte uygulanan STK mevzuatının AB kriterlerine uygun hale getirilmesi politikasının fiilen sone erdiğini göstermektedir.

26 Mart 2020 tarihinde yürürlüğe giren 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la üyeliğe kabul edilenlerin ve üyelikleri sonlananların bilgilerinin bildirilmesi zorunlu kılınmıştır (Dernekler Kanunu, 2004: 23). 9 Temmuz 2020 tarihli Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'le ise Dernekler Yönetmeliğinde önemli bir düzenleme yapılmamıştır. Mevzuattaki en önemli değişikliklerse 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'la yapılmıştır. Bu kanunla birlikte derneklerin yardım toplama faaliyetlerindeki usulsüzlüklere ağır cezalar getirilmiştir. Ayrıca bu kanunda belirtilen suçlardan dolayı kovuşturma açılan dernek yöneticilerinin genel kurul dışındaki görevlerinden geçici olarak İçişleri Bakanlığınca uzaklaştırma verilmesi ve yöneticisi olduğu derneğe kayyım atanması, bu suçlardan

hüküm giyenlerin dernek yöneticisi olması yasaklanmıştır (Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun, 2020: 7-12). Bu düzenlemelerle devletin derneklere yönelik denetim faaliyeti artırılmış, cezalar ağırlaştırılmış, dernek yönetimlerine kayyım açılmasının yolu açılmıştır. Ayrıca üyelerin bildirim yükümlülüğü de dernekler için ek iş yükü oluşturmuştur.

Bu dönem içinde STK'lar için önemli olan bir diğer gelişme Covid-19 salgınıdır. STK'lar salgından büyük ölçüde olumsuz etkilenmiştir Covid-19 tedbirleri nedeniyle genel kurullarını dahi gerçekleştirememiştir. STK'ların fiziki olarak faaliyet gösterememesi hem görünürlük faaliyetlerini hem de toplumla iletişimlerini büyük ölçü de zayıflamıştır. Salgından en fazla etkilenen STK'ların dernekler olduğu söylenebilir. Nitekim tek gelir kaynağı üye aidatları ve bağışlar olan dernekler bu süreçte hem üyeleriyle hem toplumla olan etkileşimini kaybetmesi sebebiyle gelirlerini de büyük ölçüde kaybetmiştir. Derneklerin son dört yıllık gelirleri incelendiğinde ilk kez düşüş yaşandığı görülmektedir. 2019 yılında küsuratlar hariç 23,3 milyar TL olan dernek gelirleri toplamı yaklaşık yüzde 65 düşerek 2020 yılında 8,3 milyar TL olmuştur. Bu rakam 2016 yılındaki toplam gelirlerden bile düşüktür. 2016 yılında derneklerin toplam geliri yaklaşık 12,3 milyar TL'dir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021b). Dernekler gelirlerinde düşüş yaşanırken, gider kalemlerinin bir kısmı varlığını sürdürmektedir. Örneğin kira ve kiradan doğan kira stopajları bu giderlere örnek verilebilir. Nitekim derneklerin faaliyet ve personel giderleri dışındaki en büyük gider kalemini kira giderleri oluşturmaktadır. Ayrıca Covid-19 Salgını'nın dernekler üstündeki etkilerinin incelenmesi amacıyla Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) aracılığıyla Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğüne son 2 yılda kapanan dernek sayıları 22.05.2021 tarihinde sorulmuştur. Genel Müdürlük tarafından 08.06.2021 tarihinde verilen yanıtta talep edilen bilgilerin, ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabileceği ve bu nedenle cevap verilemeyeceği bildirilmiştir. (Ek: 6) Genel itibariyle 2016 sonrası dönem değerlendirildiğinde STK'lar için olumsuz gelişmelerin yer aldığı ortaya çıkmaktadır.

3.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Faaliyet Alanları

STK'ların işlevleri ve faaliyetleri; kamuoyunu bilinçlendirilmesi, toplumsal olaylarda hem toplumun hem de idarecilerin dikkati çekerek duyarlı davranması için çalışmalar yapılması, yerel yönetimler veya merkezi yönetimin karar alma süreçlerinde baskı grubu oluşturarak idareyi yönlendirmeye çalışması, katılımcı demokrasinin gelişmesi ve kurumsallaşması için faaliyet yürütmesi (Benek, 2019: 51)

ve yerel kalkınma için faaliyetler düzenlemesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2020: 498). Ancak STK'lar için yapılan bu ortak faaliyet tanımının, sivil toplum düşüncesi çerçevesinde yapıldığını ve eksik olduğunu belirtmek gerekir. STK'lar geniş bir faaliyet alanında farklı mevzuatlara tabi faaliyet gösteren kuruluşlardır (Tekeli, 2017). STK'ları faaliyetlerine göre; spor, kültür, fotoğrafçılık ve benzeri alanlarda faaliyet gösteren STK'ları aktivite ve kültürel merkezli STK'lar; siyaset, ekonomi, insan hakları ve benzeri alanlarda faaliyet gösteren STK'ları toplum merkezli STK'lar, sosyal hizmet, eğitim, insani yardım ve benzeri alanlarda faaliyet gösteren STK'ları refah merkezli STK'lar, (S. Özdemir, vd., 2010:158) sendika veya meslek odaları gibi çalışanların veya iş verenlerin hakları için faaliyet gösteren STK'larıysa iş hayatı merkezli STK'lar olarak dörde ayırabiliriz. Bu çerçevede STK'ların faaliyetlerini, kurum türlerinin de belirlediğini belirtmek gerekir. Her STK kuruluşta belirttikleri amaçlar ve mevzuatın çizdiği sınırlar çerçevesinde faaliyet göstermek zorundadır. Zaten mevzuat çerçevesinde de tüzüğünde belirtilen amaçların dışında bir faaliyette bulunması yasak olmakla birlikte uygulamada STK'ların kendilerini hangi amaçları gerçekleştirmek için konumlandığı, yönetim kurulları, yönetim kurulu başkanları STK'ların faaliyetlerini şekillendirmektedir.

Örneğin Fenerbahçe, tüzüğüne göre sportif amaçlarla faaliyet gösteren bir spor kulübü olmasına rağmen İstanbul Sözleşmesi konusunda taraftarlarının sağlayacağı desteğin oluşturacağı baskı grubu niteliğini kullanarak hükümete sözleşmeden çıkılmasına karşı olduklarını bildirmiştir (Fenerbahçe, 2021). Galatasaray ise bu konu hakkında üyelerinin baskılarına rağmen bir açıklama yapmamıştır. Bu çerçevede iki rakip sivil toplum kuruluşunun toplumsal konulara yaklaşımı da ortaya çıkmaktadır. Galatasaray Derneği, toplumsal sorunları kendi faaliyet alanında görmemiştir ancak buna karşılık, Galatasaray Derneğinin 9882 üyesinden (Galatasaray, 2020). 677'si İstanbul Sözleşmesi hakkında gazete aracılığıyla bir bildiri yayımlamış, bildiride İstanbul Sözleşmesi'nin siyasi bir konu değil toplumsal bir konu olduğunu belirtmiş, dolayısıyla dernek yöneticilerini sessiz kalmalarından dolayı eleştirmiş ve hükümeti sözleşmeye dönmeye davet etmiştir (Galatasaray üyelerinden İstanbul Sözleşmesi açıklaması, 2021). STK'ların faaliyetleri katılım ve yerel siyaset çerçevesinde incelendiğinde, yerel seçim özelinde özellikle derneklerin aktif rol aldığı karar alma süreçlerine katılımdaysa tüm STK'ların kent konseyleri ve belediyelerin ihtisas komisyonları aracılığıyla rolünün bulunduğunu belirtmek gerekir. STK'lar yerel siyasette hem yerel demokrasinin ve karar alma süreçlerine katılımın artırılması için

faaliyet göstermekte hem de çeşitli projeler veya iş birlikleriyle yerel kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır.

3.3. Sivil Toplum Kuruluşu Türleri

STK'lar farklı mevzuatlara tabi ve farklı yapılanmalara sahip örgütlenmelerdir. Türkiye faaliyet gösteren STK türleri; dernekler, vakıflar, platformlar, sendikalar, siyasi partiler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve ayrıca STK'ların kendi içlerinde bir araya gelerek kurdukları üst kuruluşlar olan federasyonlar ve konfederasyonlardır. Tezin sınırlılıkları çerçevesinde STK'lardan dernekler hem STK'lar arasında sayısal olarak en fazla kuruluşa sahip olduğu için hem de özellikle yerel seçimler çerçevesinde yerel siyasette en etkin kuruluşlar olması nedeniyle tercih edilmiştir. Bu nedenle dernekler diğer sivil toplum kuruluşlarına ek olarak mevzuat çerçevesinde de detaylı incelenmiştir.

3.3.1. Dernekler

Dernekler, Medeni Kanun'un 56. maddesi çerçevesinde gerçek veya tüzel en az yedi kişinin; hukuka ve ahlaka aykırı ve ayrıca kar amacı elde etme dışında ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olarak tanımlanabilir (Türk Medeni Kanunu, 2001: 56). Her derneğin mevzuata uygun olarak kuruluş aşamasında kendilerinin hazırladığı tüzükleri bulunur. Bu tüzükte derneğin; adı, merkezi, amacı, faaliyet alanları, genel kurul toplanma şekli ve zamanı, dernek organları ve görevleri, dernek organlarının asıl ve yedek üye sayıları, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma şartları, üye aidatı, borçlanma usulleri, tüzük değişikliklerinin usulü, derneğin iç denetiminin şekli ve geçici yönetim kurulunu oluşturacak kurucuların isimleri yer alır (Dernekler Kanunu, 2004: 4).

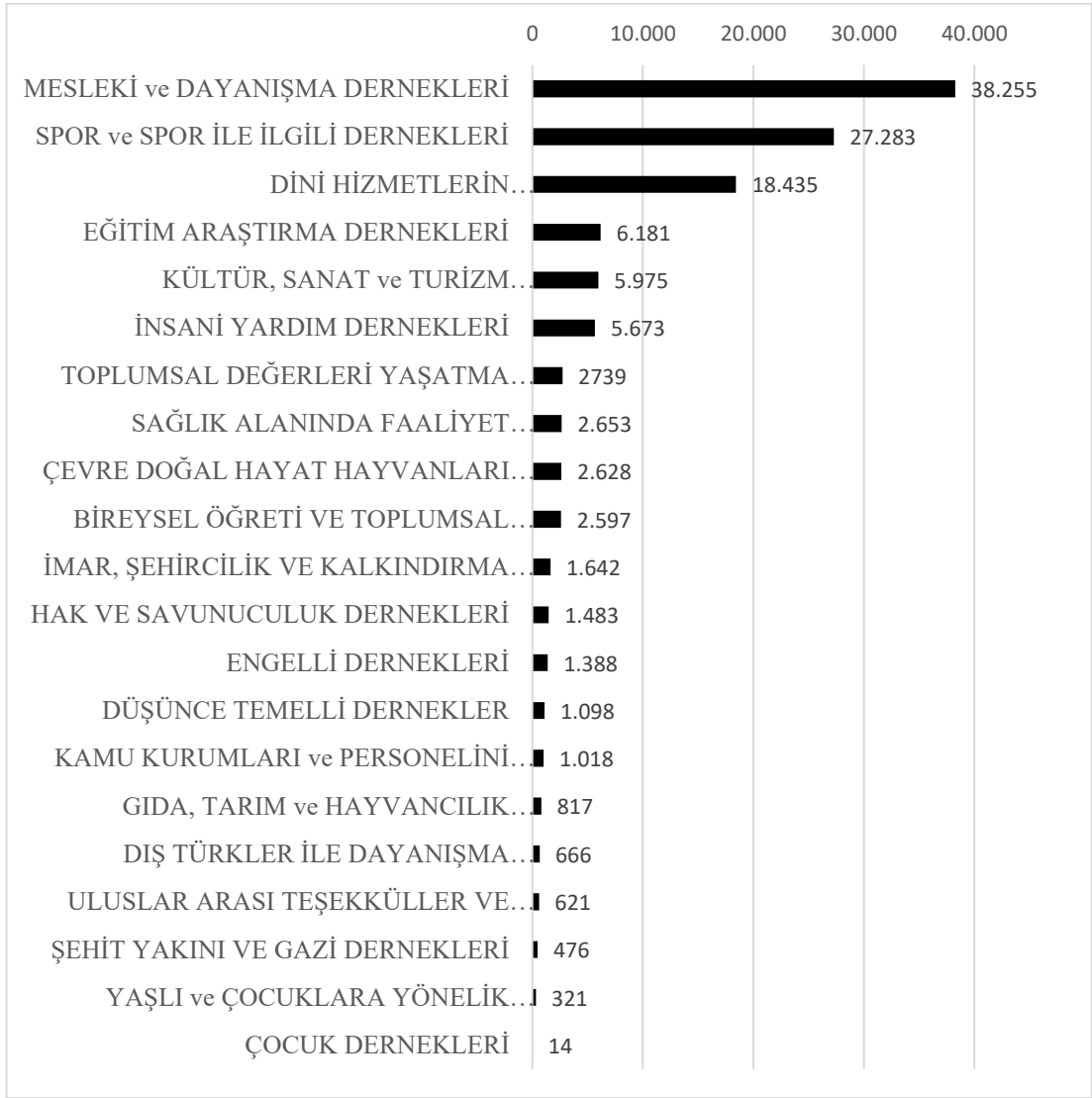
Dernekler, tüzükleriyle birlikte kuruluş bildirimlerini merkezlerinin bulunduğu en yüksek mülki idare amirliğine; illerde valiliklere, ilçelerde kaymakamlıklara vererek tüzel kişilik kazanırlar. Her derneğin oluşturulması zorunlu organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Bu kurulların işleyişi ve sorumlulukları mevzuatta belirtilmiştir. Bu kurulların dışında kurulacak organlar zorunlu olmayan organlar olarak geçer ve derneklerin tüzüklerinde yer alırlar (Koç, 2019: 87). Derneklerin kuruluşu izne tabi değildir. Kurucuların, kuruluşa dair bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır (Dernekler Kanunu, 2004: 4). Dernekler özel Hukuk Tüzel Kişileri statüsündedir (Akkaya, 2019: 66). Mayıs 2021 itibariyle Dernekler Bilgi Sistemi'ne (DERBİS) göre 113.974 dernek ve 6504 dernek şubesi olmak üzere toplamda 120.478 aktif dernek bulunmaktadır. Ayrıca bugüne kadar 193.454 dernek

ve dernek şubesi fesih etmiştir. Toplam sayıya bakıldığında bugüne kadar faal ve fesih edilmiş dernek sayısı 313.932'dir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021a). Sayısal verilere bakıldığında Türkiye'de en fazla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşunun dernekler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun temel sebebinin hem kuruluştaki maddi bir külfeti olmadan en az yedi kişinin bir araya gelerek kolayca kurabiliyor olması hem de kuruluşlarının izne tabi olmaksızın hızlıca gerçekleşmesi olduğu söylenebilir (Benek, 2019: 58). Bir ülkede dernekleşmeyi etkileyen diğer faktörler siyasal kültür, toplumsal dayanışma ruhu, ekonomik imkanlar, sosyal etkinliklere yatkınlık ve yardımlaşma ruhu olarak sıralanabilir. Bu yönüyle baktığımızda dernekler, sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının ana unsurlarından biridir. Birçok ülkede sivil toplumun gücü dernek sayıları üstünden hesaplanır (Koca, 2019: 32). Derneklerin sivil toplumun gücünü ölçen bir kıstas olmasında gönüllülük esaslı faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar olmasının etkisi de bulunmaktadır.

3.3.1.1. Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğüne, Dernekler faaliyet alanlarına göre kategorilere ayrılmıştır. DERBİS verilerine göre Türkiye'de faaliyet alanlarına göre faal olan dernekler, Tablo 1.1.'de yer almaktadır.

Tablo 1.1 Faaliyet Alanlarına Göre Dernekler

(Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021d)

Dernekler ayrıca listede görünen faaliyet alanlarının dışında kendi içlerinde de detaylı faaliyet alanlarına ayrılmaktadır. Tablo 1.1'e bakıldığında "Mesleki ve Dayanışma Derneklerinin" yüzde 31,37 payla birinci sırada geldiği görülmektedir. Bu faaliyet alanındaki derneklerin çoğunluğunu hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. İş insanları dernekleri, mezun dernekleri ve diğer mesleki dayanışma dernekleri de bu faaliyet alanında faaliyet gösteren derneklerdir. İkinci sırada yüzde 22,37 payla yer alan "Spor ve Sporla İlgili Dernekler" alanında faaliyet gösteren dernekleri; sporla ilgili dernekler, spor kulüpleri, taraftar dernekleri ve gençlik dernekleri oluşturmaktadır. Derneklerin başvurması halinde spor kulüpleri, Gençlik ve Spor Bakanlığınca, Gençlik ve Spor Kulübü statüsünü kazanabilir. Gençlik ve Spor Kulübü Statüsünü kazanan dernekler 5253 sayılı Dernekler Kanununun 14. maddesi ile 3289

sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 20. maddesine dayanılarak hazırlanan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği'ne tabidirler. Üçüncü sırada yer alan “Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler” alanında faaliyet gösteren dernekler ise yüzde 15,12’lik paya sahiptir. Bu dernekler dini faaliyet veya ibadethane ve dini tesis yaptırma ve yaşatma dernekleridir. Bu derneklerin çoğunluğunu cami yaptırma ve yaşatma dernekleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu dernekler arasında önemli sayıda Kuran kursu gibi dini faaliyet gösteren dernekler de bulunmaktadır. Genel itibariyle eğitim ve kurs gibi faaliyetlerde bulunan “Eğitim Araştırma Dernekleri” yüzde 5,07 paya sahiptir. “İnsani Yardım Dernekleri” ise dernekler içinde yüzde 4,65 paya sahiptir. 1868 yılında Hilal-i Ahmer adında kurulan Türk Kızılayı da bu alanda faaliyet göstermektedir. Genel itibariyle insani yardım dernekleri alanında faaliyet gösteren derneklerin günümüzde yerel dernekler olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle ulusal çapta faaliyet gösteren insani yardım kuruluşları vakıf olarak faaliyet göstermektedir.

Dernekler faaliyet alanının seçimini tüzükte belirlemektedir. Birbirine yakın faaliyet alanlarının varlığı ve bir derneğin birden fazla alanda faaliyet gösterebilmesi nedeniyle dernekleri resmi faaliyet alanı seçimleriyle değerlendirmek yerine etkinlikleri çerçevesinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Örneğin, Kültür, Sanat ve Turizm faaliyet alanında ve İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri faaliyet alanında faaliyet gösteren hemşehri dernekleri de bulunmaktadır. Geri kalan derneklere baktığımızda, “İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Derneklerinin” yüzde 1,35, “Hak ve Savunuculuk Derneklerinin” yüzde 1,22, “Düşünce Temelli Derneklerin” yüzde 0,90 paya sahip olduğu görülmektedir. Derneklerin faaliyet alanları çok geniş olmakla birlikte, tez kapsamında yerel siyaset çerçevesinde değerlendirildiğinde kitleleri etkileyebilme gücüne sahip olan hemşehri dernekleri, üyelerinin sermaye gücüyle yerel siyasette güçlü bir aktör olan iş insanları dernekleri, bir ideoloji çerçevesinde faaliyet gösteren ve bu nedenle yerel siyasette ayrı bir rolü olan düşünce temelli dernekler ile diğerlerine kıyasla yerel siyasetteki güçleri zayıf olmakla birlikte yerel siyasete fikri katkıları nedeniyle kültür sanat ve turizm dernekleri ele alınacaktır. Nitekim tezin alan araştırmasında da örneklem bu çerçevede oluşturulmuştur.

3.3.1.1.1. Hemşehri Dernekleri

Yerel siyasetin en önemli aktörlerinden olan hemşehri dernekleri; 1950’ler itibariyle kırdan kente göç sürecinin yarattığı toplumsal, kültürel ve benzeri sorunların

tetiklediği hemşehricilik duygularıyla kurulan hemşehri yardımlaşması ve dayanışmasını esas alan kuruluşlardır. Diğer yandan hemşehri dernekleri, hemşehri yardımlaşması ve dayanışmasının yanı sıra baba ocağı olarak gördükleri memleketlerinin gelişmesine de ciddi anlamda katkı sağlamaktadır. Bugün itibariyle bir kentte hemşehri dernekleri o kentte bulunan farklı şehir veya ilçelerin hemşehrileri için tampon görevi görmekte ve siyasiler için oy kaynağı olarak görülmektedir (Özdemir, 2014: 30–35). Hemşehri dernekleri gücünü sermaye veya ideolojilerinden değil, oy potansiyelinden almaktadır. Özellikle bölgedeki nüfuslarının yanı sıra örgütlenme gücünün yansımaları olan federasyon ve konfederasyon gibi dernek üst kuruluşlarını kuran hemşehri dernekleri, yerel siyasette siyasiler açısından daha öncelikli oy kaynağı olarak görülmektedir. Ayrıca hemşehri derneklerine belediye mevzuatı çerçevesinde değinmek gerekir. 1580 Sayılı Belediye Kanununda kütüğe yazıldığı yerin hemşehrisiyken 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda hemşehrilik tanımı değişmiş ve bireylerin ikamet ettiği yerin hemşehrisi olduğu yazılmıştır. Bu değişim esasında kentlerde kentlilik bilincinin ve aidiyetin artırılması için yapılmıştır. Yeni haliyle hemşehri hukuku, hemşehri derneklerinin doğasıyla tamamen zıt düşmektedir ancak bu değişiklik toplumun hemşehri algısını veya hemşehri derneklerine olan ilgiyi değiştirmemiştir.

3.3.1.1.2. İş İnsanları Dernekleri

İş insanları dernekleri ise, hemşehri derneklerinin aksine gücünü oy potansiyelinden değil sermaye gücünden almaktadır. Örneğin TÜSİAD kurulduğunda, derneklerin siyaset yapmasını yasaklayan hükümler bulunmasına rağmen sermayenin verdiği güçle birlikte siyasette etkin bir rol üstlenmiştir. Bu durum iş insanları derneklerinin sermaye kaynakları sayesinde STK'lar arasında özel bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Müezzinoğlu, 2001: 161). Sermaye tek başına hem yerel siyasette hem ulusal siyasette önemli bir aktördür. Bir de bir dernek etrafında iş insanlarının birleşmesi, iş insanları derneklerini ulusal ve özellikle yerel siyasete yön verecek güce ulaştırmaktadır. Ayrıca Türkiye'de iş insanları derneklerinin örgütlenmesinde ideolojik temellerinde önemli bir rolü olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye genelinde şubelerini kurmuş ölçekte bazı iş insanları dernekleri dahi bir ideoloji veya siyasi partiyi temsil edebilir. Bu çerçevede sermayenin siyaseti şekillendirdiği kadar, siyaset tarafından kontrol edilmeye de açık olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin Necmettin Erbakan tarafından kuruluşu organize edilen Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği (ASKON) bu duruma bir örnek olarak verilebilir

(Hoca'nın derneği kavgalı kuruldu, 1998). İş insanları derneklerinin siyasetten talebi genel itibariyle sivil topluma dönük değil bireysel ilişkiler çerçevesinde olmaktadır. İş insanları dernekleri, dernek yönetimi çerçevesindeki ihtiyaçlarını öz kaynaklarıyla çözmektedir. Dolayısıyla iş insanları derneklerinin özellikle yerel siyasetle ilişkisi diğer derneklerden farklıdır. Aralarında bir denklik ilişkisinin var olduğu ve hatta çoğunlukla yerel yönetim aktörlerinin iş insanlarından talepte bulunduğu tezin alan araştırması kısmında görülmektedir.

3.3.1.1.3. Düşünce Temelli Dernekler

Düşünce temelli dernekler ise özellikle ABD'de Think-Tank olarak adlandırılan kuruluşların dernek örgütlenmelerinde karşılığı gibi görülmektedir ancak Türkiye'de düşünce kuruluşları genel itibariyle vakıf örgütlenmelerini tercih etmektedir. Bu düşünce kuruluşları ise genel itibariyle siyaseti etkisi altına almayı, siyaset kurumlarında örgütlenmeyi veya baskı unsuru oluşturmayı hedeflemektedir. Düşünce temelli derneklere bakıldığında bu kuruluşların bir ideolojiyi savunma ve yaşatmayı hedef olarak benimsediğini söyleyebiliriz. Yerel derneklerin yanı sıra illerde şubeleri bulunan Atatürkçü Düşünce Derneği ve Türk Ocakları düşünce temelli derneklere örnek oluşturmaktadır.

3.3.1.1.4. Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri

Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri, Tabla 1.1.'e göre tüm dernekler içinde yüzde 4,90'lık paya sahiptir. Bu dernekler arasında hemşehri dernekleri, bir bölgenin kültürel değerlerini yaşatmaya yönelik dernekler, etnik, dini veya bölgesel temellere dayanan toplulukların kültürünü yaşatmaya yönelik dernekler, sanat ve turizme yönelik dernekler yer almaktadır. Kültür, sanat ve turizm dernekleri yerel siyasete fikri katkıları nedeniyle yerel siyasette bir role sahiptir. Ancak yerel siyasetteki etkinlikleri; kitleleri etkileyebilme gücüne sahip hemşehri derneklerinden, sermaye gücüyle yerel siyasette önemli bir aktör olan iş insanları derneklerinden ve ideolojileri sayesinde yerel siyasette rol edinen düşünce temelli derneklerden zayıftır.

3.3.1.2. Mevzuat Çerçevesinde Dernekler

Derneklerle ilgili hem Anayasa'da hem de kanunlarda düzenlemeler bulunmaktadır. Dernekler hakkında mevzuattaki düzenlemeler; Anayasa'nın 33. maddesi, 5253 sayılı Dernekler Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 3335 sayılı Uluslararası Nitelikteki Teşekküllerin Kurulması Hakkında Kanun, 1606 sayılı Bazı Dernek ve Kurumların Bazı Vergilerden, Bütün Harç ve Resimlerden Muaf

Tutulmasına İlişkin Kanun, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve bu kanunlar için çıkartılan yönetmeliklerdir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021e). AB uyum sürecinde 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 2004 yılına kadar çeşitli kanunlarla düzenlenmiş AB mevzuatına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. 2004 yılında ise 2908 sayılı Dernekler Kanunu yerini dernek kurma hakkı ve denetimleri başta olmak üzere birçok başlıkta özgürlükçü hükümler içeren 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na bırakmıştır.

İçişleri Bakanlığı 2004 yılında çıkarılan 5253 sayılı Dernekler Kanununun hazırlanması aşamasında derneklere resmi yazı göndererek derneklerin görüşlerini sormuştur (Öndül, 2001: 58). 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda ve yönetmeliklerde son bir yılda önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler; 26 Mart 2020 Tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 9 Temmuz 2020 Tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ve 31 Aralık 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'dur. Bu bölümde son düzenlemelerle oluşan mevcut mevzuat çerçevesinde derneklerin yetki ve sınırlılıkları değerlendirilecektir.

3.3.1.2.1. Derneklerin Kuruluşu

Dernekler ve derneklerin şubelerinin kuruluş şekli Dernekler Yönetmeliğinin 5. maddesiyle 8. maddesi arasında açıklanmıştır. Yönetmeliğin 5. maddesine göre dernekler; kurucular tarafından her sayfası imzalanmış bir adet dernek tüzüğü ve kuruluş bildirimlerini mülki idare amirliğine vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. Dernek kurucuları arasında tüzel kişiliklerin bulunması halinde; bu tüzel kişilerin unvanı, yerleşim yeri ve kuruluş belgesi ile ilgili tüzel kişiliğin organlarınca yetkilendirilen gerçek kişi hakkında alınmış karar örneği, tüzel kişilik yabancı bir dernek veya kar amacı gütmeyen farklı bir kuruluşa İçişleri Bakanlığınca derneklere kurucu olabileceklerine dair verilen izin yazısının imzalı beyanı, kurucular arasında yabancı gerçek kişi olması durumunda Türkiye'de yerleşme hakkına sahip olduğunu gösteren belge kuruluş bildirimini esnasında teslim edilir. Çocuk derneklerinin kuruluş şeklinde bir istisna vardır. Tüzel kişiler, çocuk derneklerine üye olamazlar. Ayrıca çocuk derneklerinde kuruluş bildirimine, kurucu çocukların yasal temsilcilerinin izni eklenir. Başvuru sonrasında, derneğin kuruluş bildiriminin ve eklerinin alındığına dair

Alındı Belgesi dernek kurucularına teslim edilir ve dernek kütüğe kaydedilir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 5).

Kuruluş bildiriminde teslim edilen dernek tüzüğünün, mevzuata uygunluğu alındı belgesinin düzenlendiği tarihten itibaren altmış gün içinde mülki idare amiri tarafından bizzat veya verdiği yetkiyle Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğüne incelenir. Tüzükte mevzuata aykırı bir durum varsa otuz gün içinde dernek yönetimince düzeltilmesi gerekmektedir. Düzeltilmediği takdirde mülki idare amiri, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi hakkında davanın açılması için durumu Cumhuriyet savcılığına bildirir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 6). Derneklerin şubeli olup olmayacağı tüzüklerinde belirtilmektedir. Tüzüklerinde şubeli olduğu belirtilen derneklerin genel kurullarınca yetki verilen yönetim kurullarının yetkili kıldıkları en az üç kişi tarafından imzalanan kuruluş bildirim ve tüzel kişiliklerin veya yabancı ülke vatandaşlarının kurucular arasında yer olacaksa dernek kurma şeklinde belirtilen şartlarla aynı eklerle şubenin açılacağı yerin mülki idare amirliğine verilir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 7-8). Mevzuat ve uygulamaya bakıldığında Türkiye’de dernek kurmanın kolay olduğunu söylenebilir. Nitekim, kuruluş bildiriminde incelemeye alınan tek belge dernek tüzüğüdür. Tüzük özel maddeler içermediği sürece inceleme kısa sürede yapılmaktadır.

3.3.1.2.2. Kamu Yararına Çalışan Dernekler Statüsü

Kamu yararı kavramının, sivil toplumla ilişkili birçok kavramda olduğu gibi üstünde anlaşılan bir tanımı yoktur ancak genel itibariyle kamu yararını, toplumun genel yararı için yapılan faaliyet veya politikalar olarak tanımlanabilir (Devlet İhale Kanunu, 1983: 6). Kamu yararına çalışan dernekleri ise amacı ve faaliyetleri, üyelerinin dışında yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde toplumun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler üretecek veya toplumsal gelişmeye katkı sunacak faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşu olarak tanımlayabiliriz (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 49). Kamu yararına çalışan dernekler, Hazine ve Maliye Bakanlığının ve varsa ilgili bakanlıkların görüşü üzerine ve Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı Kararıyla tespit edilir. Bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için, en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amacı ve faaliyetleri topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte olması, sahip olduğu mal varlığının ve yıllık gelirlerinin tüzüklerinde yazan amacı gerçekleştirmeye yetecek düzeyde olması, son bir yıl içindeki 200 bin lirayı geçen alım ve satım işlemlerinin rekabet koşullarına uygun yapılması, yıl içinde elde ettiği gelirin en az yarısının kamu

yararı için harcanması gerekmektedir (Dernekler Kanunu, 2004: 27; Dernekler Yönetmeliği, 1999: 49).

Mayıs 2021 itibariyle faaliyet gösteren kamu yararına çalışan dernek sayısı 358'dir. Bu derneklerin çoğunluğunu hastalıklarla mücadele dernekleri oluşturmaktadır. Hastalıklarla mücadele dernekleri dışında, dayanışma dernekleri, insani yardım dernekleri, spor kulübü dernekleri ve eğitim alanında faaliyet gösteren derneklerin kamu yararına çalışan dernekler arasında önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kamu yararına çalışan 358 derneğin 132'sini İstanbul merkezli, 120'sini Ankara merkezli, 22'sini İzmir merkezli ve 11'ini Bursa merkezli dernekler oluşturmaktadır. Geri kalan 73 dernek, sayıları 10'dan az olmak üzere farklı il merkezli faaliyet gösteren derneklerdir. Samsun merkezli faaliyet gösteren kamu yararı derneği sayısıysa 3'tür. Bu dernekler; Samsun Verem Savaş Derneği, Havza Verem Savaş Derneği ve Samsunspor Kulübü Derneği'dir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021c). Kamu yararına çalışan dernekler, izin almaya gereksinim duymadan bildirimde bulunarak yardım toplama faaliyetleri düzenleme ve kamuya ait taşınmaz malları kuruluş gayelerine uygun olarak kullanılmak üzere, satış tarihindeki alım satım rayıcı göz önüne alınarak kıymet takdiri suretiyle satın alma gibi bazı ayrıcalıklara sahiptir (Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, 1999: 5; Devlet İhale Kanunu, 1983 :72). Diğer yandan verilen ayrıcalıkların kötüye kullanımını önlemek amaçlı kamu yararına çalışan derneklerinin yönetim ve denetim kurulu üyeleri mal bildiriminde bulunmakla mükellef kılınmıştır (Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 1990: 8). Dernekler, kamu yararına çalışan dernek statüsünü aldıktan sonra bu statüyü kaybedebilir. Derneklerin, denetimler sonunda bu niteliklerini kaybettiği anlaşılırsa kuruluş sürecine benzer şekilde ilgili bakanlıkların görüş ve teklifi sonrasında Cumhurbaşkanı'nın kararıyla derneğin bu statüsü iptal edilir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 52). Dolayısıyla kazanılması zor olan bu statünün yasalar çerçevesinde etkin kullanılması gerekmektedir. Nitekim yardım toplama faaliyetlerine yönelik yapılan son düzenlemeler, kamu yararına çalışan dernekler dışındaki derneklerin yardım toplama faaliyetlerini güçleştirecek caydırıcı cezalar içermektedir. Bu durum kamu yararı statüsünün önemini artırmaktadır.

3.3.1.2.3. Lokal Açma, Sandık Kurma ve İktisadi İşletme Açma

En az bir yıldır faaliyet gösteren dernekler veya federasyon ve konfederasyon üyelerinin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere mülki idare amirinin izniyle lokal açabilir. Çocuk dernekleri veya birden çok dernek birleşerek lokal açamaz. Lokallerin dışında lokalin hangi derneğe ait olduğu ve “Üye olmayan giremez” ibaresi bulunan levhaların, dışarıdan görünür bir yere asılması zorunludur (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 56-59). Dernekler, tüzüklerinde sandık kuracaklarına dair açık bir hüküm bulunması ve genel kurulca karar alınması durumunda üyelerine kar payı dağıtmamak, gelir, faiz veya başka adlarla üyelerine para aktarmamak şartıyla, üyelerinin yiyecek, giyecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak ve kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak için sandık kurabilir. Sandıklar derneklerin yan kuruluşu olarak faaliyet gösterirler. Kendi tüzel kişilikleri bulunmamaktadır. Her sandığın yönetim kurulunca hazırlanıp kabul edilen bir sandık yönergesi bulunmaktadır. Bu yönerge de sandığın adı ve işleyişi ve kurullarının teşekkülü hakkında düzenlemeler bulunmaktadır.

Lokaller ve sandıklar, derneklerin üyeleriyle tanışmasını ve dayanışmasını sağlama amacıyla derneklere çeşitli şartlar ve denetimler çerçevesinde kurulma hakkı verilen kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda ortak nokta derneklerde olduğu gibi kar amacı gütmemesidir. Bu nedenle lokaller bir kahvehane gibi herkese açık değildir. Bu yüzde n kahve olarak gördüğümüz kimi mekanların dışında üye olmayan giremez ibaresini görmekteyiz. Kendi içinde tutarlı olan bu uygulama, kötüye kullanımda dernek üyeleri dışında kimsenin giremeyeceği mekanlar olması sebebiyle kumarhaneye çevrilebilmesi için elverişli birer mekan olmaktadır. Özellikle vergisiz ve yakalanma ihtimali düşük bir kumarhane işletmek amacıyla hemşehri dernekleri kurulmakta ve bu hemşehri dernekleri üzerinden lokal açılarak kumarhaneye çevrilmektedir (Burmali, 2016). Dolayısıyla üye harici giremez uygulaması, hem toplumda o mekanda gizli işlerin döndüğü izlenimi uyandırırken, hem de suç işlemeye elverişli bir ortamı sunmaktadır. Nitekim bu durum bazı bölgelerde derneklerin doğrudan kumarhane olarak algılanmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle dernek lokallerinin ya sıkı denetime tabi tutulması ya da vatandaşa açık hale getirilmesi, lokal görünümlü kumarhanelerin önlenmesinde katkı sağlayacaktır. Dernekler ticari, sınai ve zirai hizmet ve ürünler sunan iktisadi teşebbüsler kurabilir. Kuruluş için tüzüklerinde iktisadi işletme kurabileceklerine dair bir hüküm olması gerekmektedir.

3.3.1.2.4. Üyelik İşlemleri

Dernekler, üye kabul ve üyelikten çıkartma şartlarını tüzüklerinde belirtmek zorundadır. Derneklerin üye kabulü, tüzüğün belirttiği şartlar çerçevesinde yönetim kurulunun sorumluluğundadır. Üyelik için ıslak imzalı başvuru formuyla başvuruları yapılması zorunludur. Yönetim kurulu üye başvuru formunu aldıktan bir ay içinde üyeliğe kabul veya ret olarak karar almak zorundadır. Başvuruları kabul edilen üyelere yönetim kurulu bildirim belgesi gönderir. Her üye tüzükçe belirtilen üyelik aidatından mükelleftir ve bu aidatı ödemekten kaçınmaz. Onursal üyelik ise, normal üyelikten farklıdır. Onursal üyeler genel kurulda oy hakkına sahip değildir diğer yandan üyelik aidatı da ödemezler. Bu yönüyle onursal üyeliğin dernekler tarafından teşekkür etmek amaçlı verilen bir statü olduğu söylenebilir (Türk Medeni Kanunu, 2001: 65-71). Dernek üyeleri kendi istekleri doğrultusunda ıslak imzalı istifa dilekçesini derneğe göndererek veya e-devlet üzerinden istifa edebilir. İstifa dilekçesi veya e-devlet üzerinden istifa edenlerin bildirimini yönetim kuruluna ulaştığı anda üyelik sona erer. Dernek üyelerinin istifası dışında, yönetim kurulu tüzükte belirtilen hükümler çerçevesinde üye hakkında üyelikten çıkarma kararı alabilir (Türk Medeni Kanunu, 2001: 65-67). Dernekler üyelerini üye kayıt defterine kaydeder. 26 Mart 2020 tarihinde yürürlüğe giren 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la derneklere üyeleri bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Bu çerçevede dernekler yeni üye kaydı yapıldığında veya istifa eden bir üye olduğunda bu değişikliği 45 gün içinde DERBİS üzerinden sisteme girmek veya Sivil Toplumla İlişkiler İl Müdürlüğüne bildirmekle mükelleftir.

3.3.1.2.5. Genel Kurul

Dernekler, ilk genel kurulunu derneklerin tüzüklerinin incelenmesi ve kabul edilmesinin bildirilmesini takip eden altı ay içinde gerçekleştirir. Olağan genel kurullar ise en geç üç yılda bir olmak üzere tüzüklerinde belirledikleri sürede ve tarihte gerçekleştirilir. Gerekli görüldüğü hallerde yönetim kurulu, denetim kurulu veya dernek üyelerinden beşte biri genel kurulu olağan üstü toplantıya çağırabilir. Dernek üyelerinin beşte biri genel kurulu olağan üstü toplantıya çağırarak için yönetim kuruluna imza verirse, yönetim kurulu bir ay içinde genel kurul tarihini belirlemekle mükelleftir. Genel kurul çağrısı, en az 15 gün önce, en az bir gazete veya derneğin internet sayfasından veya genel kurula katılma hakkı olan her üyeye yazılı olarak, e-posta ile ya da telefon numarasına mesaj gönderilerek ilan edilir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 12-17). Genel kurulun ilk toplantısına toplam üye sayısının salt

çoğunluğunun katılım sağlamaması durumunda, çoğunluk sağlanmadığı için yedi günden az 60 günden fazla olmamak kaydıyla ikinci toplantı düzenlenir. İkinci toplantıda çoğunluk aranmaz fakat toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz (Türk Medeni Kanunu, 2001: 73-78). Tüzük değişikliğinde genel kurul, genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin üçte ikisinin katılımıyla toplanır; çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle toplantının ertelenmesi durumunda ikinci toplantı yine yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olmayacak sayıda üyenin katılımıyla toplanır. Tüzük değişikliği kararları, toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021g).

Medeni Kanun'un 84. maddesine göre yönetim kurulu en az beş asil ve beş yedek üyeden, denetim kurulu ise en az üç asil ve üç yedek üyeden oluşmaktadır. Bu çerçevede bir derneğin asgari yönetim ve denetim kurulu üye sayılarıyla faaliyet gösterdiği durumda ilk genel kurulda yeterli çoğunluğa ulaşamaması durumunda ikinci genel kurulda yeterli katılım sayısı 16'dır. Bu sayı yönetim ve denetim kurullarının asıl ve yedek üyelerinin toplamının katılımıyla sağlanabilmektedir. Bu çerçevede genel kurul için belirlenen bu sayının asgari tutulduğu ve seçimde yönetime aday olanlarının katılması durumunda sağlanabileceği ortadadır. Genel kurul çağrısının duyurulması usulünde ise birden çok alternatif bulunmaktadır. Bu alternatifler arasında evrak yükü olarak en kolay ve maliyetsiz duyuru usulü internet sitesinden duyurudur. Üyelere mail veya mesajla gönderilen bildirimlerin her birinin ayrı çıktısının alınması ve dosyalanması gerekebilir. Dolayısıyla ayrı ayrı bildirim yöntemi yerine gazete ilanı veya internet sitesinden duyuru dernekler için daha az zahmet oluşturmaktadır.

3.3.1.2.6. Dernek Gelir ve Giderleri

“Dernek gelirleri, üye ödentisi, dernek faaliyetleri sonucunda veya dernek malvarlığından elde edilen gelirler ile bağış ve yardımlardan oluşur.” (Türk Medeni Kanunu, 2001: 99). Dernekler, gelirlerini ve giderlerini dernek tüzüğünde belirtebilir. Dernek gelirlerinin aksine giderlerine yönelik mevzuatta belirtilen bir hüküm yoktur. Gelirler için mevzuata özel hükümler eklenmesinin nedeni derneklerin kar amacı gütmeyen kuruluşlar olması ve bu çerçevede devletin sınırlayıcı hükümler koymak istemesidir. Derneklerin giderlerini genel itibariyle yönetim ve büro giderleri, demirbaş eşya giderleri, yayın ve yazışma giderleri ve derneğin amaçlarına uygun olarak yönetim kurulunca yapılmasına karar verilmiş işlerin giderleri oluşturur.

Dernek yönetim kurulu kendi adına gelir tahsil etmekle yetkili kılacakları kişiler için yönetim kurulu kararı alıp yetki belgesi düzenlemek zorundadır. Bu belge DERBİS üzerinden de düzenlenebilir. Dernek gelirleri, alındı belgesiyle toplanır giderler ise fatura, fiş veya gider makbuzuyla yapılır. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığıyla toplanması durumunda banka dekontu veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer ve yeni bir alındı belgesi düzenlenmez. Alındı ve harcama belgelerinin saklama süresi beş yıldır (Dernekler Kanunu, 2004: 11). Dernek adına gelir tahsil etmeye yetkili kişiler, tahsil ettikleri paraları otuz gün içerisinde dernek saymanına teslim eder veya banka hesabına yatırır fakat beş bin lira üstü gelir tahsili durumunda para en geç iki iş günü içinde derneğin banka hesabına yatırılır. Yetki belgesi olmadan para tahsilatı yapan veya yapılmasına müsaade edenler hakkında biner lira para cezası verilir. Ayrıca yedi bin lirayı aşan her türlü gelir ve gider ödemeleri bankalar ve diğer finans kuruluşları veya PTT aracılığıyla yapılmalıdır. Yedi bin lira üstü tutarlar ödemeleri bu usule uygun yapmayan dernek yöneticilerine her bir işlem için işleme konu tutarın yüzde 10'una kadar idari para cezası verilir (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 47; Dernekler Kanunu, 2004: 32).

Gelir kalemlerinde yardım toplama faaliyetleriye ayrı yasa ve yönetmeliğe tabidir. Bağış derneklerin merkezinin, şubesinin veya temsilciliğinin bulunduğu yerde, yönetim kurulu üyeleri veya yetki belgesine sahip kişilerce alındı belgesi karşılığında veya derneğin kendi web sitesi üzerinden kabul edilebilmektedir. Dolayısıyla bağışta bir yönlendirme veya talep söz konusu değildir. İlgili kişi veya kurum kendiliğinden bu işlemi gerçekleştirir ancak yardım toplama faaliyeti, derneğin gelir elde etmek amacıyla bir talepte bulunmasını içerir. Bu kapsamda derneklerin; organizasyonlar düzenleyerek, yardım kampanyası düzenleyip bunu ilan ederek veya uygulamada sıkça gördüğümüz şekilde kapı kapı dolaşarak ya da stant kurarak gerçekleştirdiği para toplama faaliyetlerine yardım toplama faaliyetleri adı verilir. Yardım toplama faaliyetleri 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu ve bu kanunun yönetmeliğine tabidir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021h). Bu çerçevede Cumhurbaşkanınca yardım toplayabileceği kararlaştırılan kamu yararına çalışan dernekler dışındaki dernekler, bir ilçede yardım toplama faaliyetleri yürütecekse o ilçenin kaymakamlığından, birden fazla ilçede yardım toplama faaliyeti yürütecekse o ilin valisinden, izin alır. Birden fazla ilde yardım toplama faaliyeti yürütülecekse, dernek merkezinin bulunduğu ilin valisinden izin alınır ancak izin veren valilik, ilgili illerin valiliklerine ve İçişleri Bakanlığına bilgi verir. İzin almadan yardım toplama hakkı

verilen dernekler, yardım toplama faaliyetleri öncesi sadece bildirimle yükümlüdür. İzin almadan veya ilgili ve yetkili makamlara bilgi verilmeden yardım toplama faaliyetleri gerçekleştiren dernekler güvenlik güçlerinde bu faaliyetlerden men edilir ve sorumlular hakkında kovuşturma yapılır (Yardım Toplama Kanunu, 1983: 7; Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, 1999: 5). 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanununun 10. maddesinde, Yardım Toplama Kanunu'nun 29. maddesi değiştirilmiş ve izinsiz yardım toplama faaliyetlerinin cezası artırılmıştır. Yasaya göre izinsiz yardım toplayanlara beş bin liradan yüz bin liraya kadar idari para cezası, yardım toplama faaliyeti internet üzerinden yapıldıysa on bin liradan iki yüz bin liraya kadar uygulanması, izin alınan yardım toplama yeri ve şekli dışında yardım toplanması durumunda beş bin liradan yirmi bin liraya kadar cezalar verilir. İzinsiz yardım toplanmasına yer ve imkan sağlayanlara ise uyarılmalarına rağmen bu fiillerine devam ederlerse beş bin lira para cezası verilir. Ayrıca izinsiz toplanan yardıma el konularak mülkiyeti kamuya geçirilir (Yardım Toplama Kanunu, 1983: 29). Mevzuattaki düzenlemeler yardım toplama başvuru yöntemi ve şartlarında bir değişiklik yapmasa dahi cezaların ağırlaşması derneklerin yardım toplama faaliyetlerinde bulunmasını güçleştirmiştir.

3.3.1.2.7. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Derneklerin düzenleyeceği toplantı ve yürüyüşler esas ve usuller 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte düzenlenmiştir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 4. maddesinde özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantılarının kanun kapsamı dışında kaldığı belirtilmiştir. İstisna dışında kalan toplantı ve gösteri yürüyüşleri için yönetim kurulunun düzenleme için aldığı karar ve başkan dahil en az yedi üyeden oluşan düzenleme kurulunun, TC Kimlik bilgileri, meslek bilgileri, ikametgah bilgileri, adli sicil kayıtları varsa çalışma yerlerinin bilgisiyle, toplantı yapılmasından en az 48 saat önce ve çalışma saatleri içinde, düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin tamamının imzalayacağı toplantının amacı, yapılacağı yer, başlayış ve bitiş saatlerini içeren bir bildirim mahallin en büyük mülkî amirliğine verilmesi zorunludur (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 1985: 4-5). Vali veya kaymakam ilgili yönetmeliğin 23. maddesi çerçevesinde tebliğ şartı aranmaksızın toplantıların yasaklanmasına veya ertelenmesine hükmedebilir. 23. maddede bu duruma yol açacak haller aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- a) Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla,
- b) Olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik veya savaş ilanı halinde,
- c) Düzenlenen toplantıya ait yasaklama ve erteleme kararının düzenleme kurulu başkanlığına tebliği imkanı bulunmaması halinde,
- d) Düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin tamamının veya başkan dahil en az yedisinin toplantı yerinde hazır bulunmadıklarının tespiti veya toplantı yerine gelmeyeceklerinin kesin olarak anlaşılması durumunda... (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, 1985: 23).

1983 tarihli 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini Kanunu, toplantı ve yürüyüşlere yönelik getirdiği kısıtlayıcı hükümlerle kamuoyunda tartışmalı konulardan biri olmuştur. 90'lı yıllarda yasanın değiştirilmesine yönelik talepler birçok STK tarafından dile getirilmiştir. Yasa özellikle 2000'li yılların başında STK'ların ortak sorunu olmuş ve çeşitli sempozyumlarda dile getirilmiştir (Moltay, 2001: 84). AB uyum süreci çerçevesinde STK mevzuatında yapılan düzenlemeler çerçevesinde 2002 ve 2003 yıllarında yasada değişiklikler yapılmıştır. STK'ların toplantı ve yürüyüş taleplerinin ret edilmesi ilk defa bugün karşılaşılan bir durum değildir. Örneğin İnsan Hakları Derneğinin 1990-2000 yılları arasında idam cezasına karşı yürüttüğü kampanya 8 ilde yasaklanmıştır. Sempozyum Panel girişimleriyle birlikte bildiri ve afiş asma isteklerinin de otuzu idari kararla yasaklanmıştır (Öndül, 2001: 56). Dolayısıyla sivil toplum düşüncesi çerçevesinde sorunu hükümetlerde aramak yerine ilgili yasada aramak, yasa da keyfi karar almaya imkan verebilecek ilgili maddeleri somut şartlarla değiştirmek sorunun çözümü için önemli bir adım olacaktır. Bu haliyle düzenleme kurulundan bir kişinin dahi toplantı veya yürüyüş alanına gelmemesi, ilgili organizasyonun iptaline yol açabilmektedir. Vali veya Kaymakam istemediği etkinliği 23. Maddenin a bendince iptal edebilmektedir. Dolayısıyla Milli Güvenlik, kamu düzeni gibi ifadelerin somut bir şekilde detaylandırılmasında fayda olacaktır.

3.3.1.2.8. İç Denetim ve Beyanname

Derneklerde iç denetim esastır. AB uyum süreci çerçevesinde dernekler için yeni dernekler kanununca getirilen bu düzenleme büyük bir kazanımdır. Sivil toplum ruhu çerçevesinde değerlendirildiğinde derneklerin denetimlerini kendilerinin yapması ve devletin yapacağı denetimlerin sınırlı olması doğru bir uygulamadır. Ayrıca Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğündeki kamu personelinin, mevcut dernekleri denetleyecek sayı ve imkanda olmaması da iç denetim uygulamasıyla kamunun iş yükünü hafifletmiştir. Bugün itibariyle baktığımızda 120 bin üstünde olan derneğin doğrudan kamu personellerince denetimi olanaksızdır. Samsun örneğini ele alırsak

Mayıs 2021 itibariyle faaliyet gösteren dernek sayısı 2210'dur (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i). Derneklerin yıl sonu Aralık ayı itibariyle denetime tabi tutulması durumunda günde 100, denetimlerin bir takvim yılına yayıldığı durumda is günde yaklaşık dokuz derneğin denetlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla derneklerin iç denetiminin esas alınması ciddi bir kamu iş yükünü de ortadan kaldırmıştır. Derneklerde iç denetim, genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından yapılabileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da yaptırılabilir. İç denetimin genel kurul, yönetim kurulu veya bağımsız denetim kuruluşlarınca denetim yapılmış olması, denetim kurulunun yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (Dernekler Kanunu, 2004: 9). Denetim kurulu her yıl, yıl sonunda bağlı bulunduğu derneği geniş kapsamlı bir denetlemeye tabi tutar. İç denetim raporunda bulunan inceleme başlıkları; dernek üyelik işlemleri, genel kurul toplantıları, dernek faaliyetleri, yurt dışından yardım alma, dernek defterleri, derneğin giderleri, alındı belgeleri, varsa dernek lokali, varsa derneğin diğer tesisleri, varsa derneğin sandığı, beyanname, ortak projeler, platformlar, derneğin taşınmaz malları, yayınlar, derneğin ticari faaliyetleri, yardım toplama faaliyetleri ve derneğin yıllık gelir gider tablosudur.

Dernek yönetim kurulu başkanları, her yıl Nisan ayına kadar bir önceki yıla ait Dernek Beyannamelerini mülki idare amirliğine bildirmekle yükümlüdür. Beynamede dernek başkanları, genel itibariyle iç denetim raporundaki inceleme başlıklarına paralel sorulara cevap verir ve bu cevabın doğruluğunu onaylayarak beynamede bulunur (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 83). Derneklerin Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünce incelemeye alınması durumunda iç denetim raporu, derneğin her yıl vermiş olduğu beyanname ve incelemede ortaya çıkan durum karşılaştırılabilir. Bu nedenle raporun doğru tutulması önemlidir. Denetlemede şikayete konu bir esas yoksa genel itibariyle tutulması zorunlu defterler, genel kurul evrakları, iç denetim raporları, alındı ve gider makbuzları, faturalar, üye başvuru formları ve evrak kayıt defterindeki evraklar incelemeye alınır. Ayrıca derneklerin ödemekle yükümlü oldukları kira stopajı ve benzeri vergiler varsa bu vergiler için beyanname verilip verilmediği incelenmektedir.

3.3.1.2.9. Fesih ve Tasfiye

Derneklerin feshi Türk Medeni Kanunu'nun 87., 88. ve 89. Maddelerinde genel kurul kararıyla, kendiliğinden ve mahkeme kararıyla olmak üzere üçe ayrılmıştır. Dernekler genel kurul kararıyla her zaman kendini feshedebilir. Yasaya göre derneklerin kendiliğinden sona ermesine ise yol açacak haller; kuruluşta tüzükte

belirlenen amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkansız hale gelmesi, ilk genel kurul toplantısının altı ay içinde yapılmamış olması, borçlarını vaktinde ödeyemeyecek duruma düşmüş olması, yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi, olağan genel kurul toplantısının üst üste iki defa yapılamaması halleridir. Bu hallerden biri gerçekleşirse ilgililer sulh hakiminden, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini isteyebilir (Türk Medeni Kanunu, 2001: 87-88). Fesih için son olarak ise mahkeme kararıyla fesihtir. “Derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dahil gerekli bütün önlemleri alır.” (Türk Medeni Kanunu, 2001: 89).

Derneklerin kendiliğinden veya genel kurul kararıyla feshedilmesi durumunda para, taşınır ve taşınmaz malların tasfiyesi son yönetim kurulu üyelerinden oluşan tasfiye kurulu tarafından tüzüklerinde gösterilen esaslara göre yapılır. Derneklerin borcu olması durumunda, mal varlıkları satılarak borç ödenmeye çalışılır. Derneğin alacaklı olması durumunda borçlulardan bu alacaklar tahsil edilir. Tasfiye süreci, ek süre verilmediği sürece üç ayda tamamlanır. Derneklerin tutulması zorunlu defterlerinin beş yıl boyunca saklanması ise tasfiye kurulu sıfatıyla son yönetim kurulu üyelerinin görevidir. Bu görev sadece bir yönetim kurulu üyesine de verilebilir. Dernek genel kurulu fesih kararı alamadıysa veya yönetim kurulu fesih işlemlerini ilgili süre içinde yerine getiremediyse veya mahkeme kararıyla fesih kararı verildiyse “...derneğin bütün para, mal ve hakları, mahkeme kararıyla bulunduğu ildeki amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredilir...” (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 89). Genel itibariyle dernekler tasfiye sürecine girmeden önce taşınır veya taşınmaz mal varlıklarını satış işlemlerini her ihtimale karşı gerçekleştirmektedir. Yasanın tasfiye sürecine giren derneklerin mülklerini amaca ve en fazla üyeye sahip derneğe devri öngörmesi aslında sivil toplum ruhuna atıfta bulunmaktadır. Nitekim dernekler ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen üyelerle kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Tasfiyesi durumunda aynı amacı gerçekleştirecek, üye sayısı esas alındığında en aktif derneğe devredilmesi o amacın sürdürülebilmesi için tutarlı ve somut kıstasları olan bir uygulamadır.

3.3.1.2.10. Mevzuata İlişkin Güncel Gelişmeler

Dernekler mevzuatında 2018-2020 yılları arasında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2018 yılında Dernekler Yönetmeliği’nde yapılan üyelerin bildirilmesine yönelik değişiklik ayrıca 2020 yılında Dernekler Kanunu’nda da düzenlenmiştir. Bu

nedenle mevzuatta yapılan önemli düzenlemelerin 2020 yılında yapıldığını belirtmek gerekir. Bu düzenlemeler; 26 Mart 2020 Tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 9 Temmuz 2020 Tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ve 31 Aralık 2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanundur. 26 Mart 2020 Tarihinde yürürlüğe giren 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la üyeliğe kabul edilenlerin ve üyelikleri sonlananların adı, soyadı, TC Kimlik Numarası ve doğum tarihi ilgili işlem yapıldıktan kırk beş gün içinde derneğin bulunduğu merkezinin sivil toplumla ilişkiler il müdürlüğüne bildirilmesi gerekmektedir. Bildirim internet üzerinden Dernekler Bilgi Sistemi (DERBİS) aracılığıyla da yapılabilir. Bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumunda Dernekler Kanunu’nun 32. maddenin s bendince dernek yöneticilerine 500 lira para cezası verilir (Dernekler Kanunu, 2004: 23). Dernek üyeliklerine getirilen bildirim yükümlülüğü kamuoyunca uzun süre tartışılmış ve mecliste muhalefet milletvekillerce bu değişikliklerin “fişleme” amacıyla yapıldığı belirtilmiş ve yasa teklifinin geri çekilmesi istenmiştir (Işık, 2020). Yasa teklifinin 11. ve 12. sayfalarında, değişiklikle ilgili gerekçe şu şekilde bildirilmiştir:

Mevcut durumda kişilerin rızası ve bilgisi dışında derneklere üye olarak kaydedildikleri veya dernek üyeliğinden istifa ettikleri halde üyelikten çıkarılarak kayıtlara işlenmediği gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Kişilerin bir derneğe bilgisi dışında üye olarak kaydedilip kaydedilmediği veya üyelikten ayrıldığı halde derneğin kayıtlarının düzeltilip düzeltilmediği halihazırda sorgulanamamaktadır. Bununla birlikte, katılımcı demokrasinin gereği olarak sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine dâhil edilebilmesi için, kamu kurumlarının ilgili mevzuatı gereğince oluşturdukları kurullarda, kendi görev alanları (sağlık, çevre, kadın-çocuk-gençlik, engelli, spor vb.) çerçevesinde faaliyet gösteren ve en fazla üyeye sahip dernek temsilcisine yer vermek üzere dernek üye sayıları ile ilgili bilgileri talep etmeleri nedeniyle, bu bilgilerin kısa bir süre içinde verilebilmesi amacıyla ve aynı zamanda derneklerin kamu yararı statüsü, izin almadan yardım toplama yetkisi ve adlarında izne tabi kelime kullanma taleplerinin değerlendirilmesinde güncel üye sayılarının bilinmesi gerekli olduğundan, derneklere üye olan veya üyelikten çıkan ya da çıkarılan veya üyeliği kendiliğinden sona eren kişilerin bilgilerinin bildirimlerinin zamanında, doğru ve düzenli bir şekilde yapılması önem arz etmektedir. 5253 sayılı Dernekler Kanununun 15 inci maddesi gereğince de; derneklerin mahkeme tarafından feshedilmesi durumunda, derneğin tüm para, mal ve hakları derneğin amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredildiğinden, derneklerin güncel üye sayılarının biliniyor olması gerekmektedir (Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, 2020: 11-12).

Yasa teklifinde belirtilen gerekçeyle, değişikliğin tek yönlü değil geniş kapsamlı bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. Nitekim, bu düzenleme vatandaşlara e-devlet üzerinden istifa hakkının etkin bir biçimde kullanılabilmesini de sağlamıştır. Ayrıca

vatandaşlar bu düzenlemelerle bilgisi dışında üye yapıldığı derneklerden haberdar olmuş oldu. E-devlet aracılığıyla istifa etme hizmeti hem vatandaşlar hem de dernek yöneticileri için kırtasiyeciliği hafifletmiştir. Diğer yandan 01.08.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Dernekler Yönetmelik’inde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 1. maddesiyle, Dernekler Yönetmeliği’nin 83. maddesinde değişiklik yapılmış ve derneklerin üye kabul ettiklerinde veya üyelerin istifası durumunda takip eden 30 gün içinde DERBİS aracılığıyla veya mülki idare amirliğine yazıyla bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Dolayısıyla yönetmelikle uygulamaya alınan bu karar, kanun değişikliğiyle yasal dayanağa kavuşturulmak istenmiştir. Nitekim derneklerin en geç üç yılda bir düzenlemek zorunda olduğu genel kurullar kapsamında genel kurul öncesinde genel kurul tutanaklarıyla sistemdeki bilgilerin birbirini doğrulaması gerektiği için dernek üyelerinin bildirme yükümlülüğü de vardır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde yasa değişikliğiyle ek olarak para cezası dışında yeni bir düzenleme yapılmamıştır.

“Fişleme” eleştirilerinin yanı sıra, dernekler; üye bildirim yükümlülüğünün derneklerin iş yükünün artıracağı buna ek olarak bildirimde yaşanacak gecikmeden kaynaklı para cezası yeme riski nedeniyle de düzenlemeyi eleştirmiştir. Nitekim derneklerin büyük çoğunluğu gönüllülük esaslı faaliyetlerini sürdürmekte, işleri yürütecek bir sekreter veya personeli bulunmamaktadır. Derneklerin işleyişinde düzenli olarak gerçekleşen üye kabul ve istifa kararlarının bildirimini bir iş yükü oluşturmaktadır. DERBİS kullanıcısı dernekler bildirimleri internet üzerinden yapabilmekteyken, DERBİS kullanmayan dernekler ise bildirimlerini buldukları ilin Sivil Toplumlu İlişkiler İl Müdürlüğüne yapmaktadır. Özellikle DERBİS kullanmayan dernekler için her üyenin ve istifanın bildirilmesinin iş yükünü ekstra artırdığını belirtmek gerekir. Mayıs 2021 verilerine göre Türkiye’de faaliyet gösteren derneklerin yüzde 31.36’sı çoğunluğu hemşehri derneklerinden oluşan mesleki ve dayanışma derneklerinden, yüzde 15.12’si cami yaptırma ve yaşatma derneklerinin bulunduğu dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren derneklerden oluştuğu dikkate alındığında DERBİS sisteminin etkin kullanımının sağlanması zaman alacaktır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021d). 2019 yılında 99.521 olan DERBİS kullanıcısı dernek sayısı, 2020 yılında 112.946’ya, 2021 mayıs ayı itibarıyla ise 124.454’e çıkmıştır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü,

2021j).¹ Üyelik işlemleri dışında DERBİS üzerinden dernekler, faaliyet belgesi ve barkotlu tüzük alabilmekte, genel kurul sonuç bilgilerini, organ değişikliklerini de bildirebilmekte ve e-alındı belgesiyle yetki belgesi düzenleyebilmektedir. Dolayısıyla DERBİS kullanımı dernekler için üyelik bildirimleri dışında da kolaylık sağlamaktadır.

Yasa değişikliğini “fişleme” çerçevesinde değerlendirirsek, vatandaşlarda “fişlemeyle” ilgili endişe kaynaklarının hem kendisi hem de yakınları özellikle işe alımlarda güvenlik soruşturması uygulamasının varlığının etken olduğu STK yöneticilerince gözlemlenmiştir. Nitekim 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrasında 1748 dernek ve vakıf terör örgütüyle bağlantıları olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır (OHAL sona erdi: İki yıllık sürecin bilançosu, 2018). Bu durumun vatandaşların sivil toplum kuruluşlarına katılım sürecini olumsuz etkilediği söylenebilir çünkü Türkiye’de STK üyeliği, özellikle baskı grubu taşıyan STK’ları ve düşünce temelli faaliyet gösteren STK’ları ele aldığımızda üyelerin bireysel olarak değerlendirilmesi yerine STK yönetiminin siyasi yönelimi çerçevesinde değerlendirilmesine yol açabilir. Dolayısıyla “fişlemeye” yönelik duyulan endişe de haksız değildir. Burada esas olan devletin topladığı verileri nasıl kullanacağıdır. Avrupa Birliği üyesi ve üyeliğe aday ülkelerde dernek üyeliklerinin bildirim yükümlülüğünün bulunduğu ülkeler; Macaristan, Romanya ve Bosna-Hersek’tir. Yunanistan’da ise sadece göçmenlerle ilgili faaliyet gösteren STK’lar için bu uygulama yapılmaktadır. Avrupa Birliği dışında ABD ve İngiltere’de de üyelerin bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır (STGM, 2020). Özetle üye bildirim yükümlülüğüne getirdiği kolaylıkların dışında oluşturacağı endişeler çerçevesinde bakıldığında derneklere iş yükü ve para cezası uygulamasının varlığı, vatandaşlar içinse açısından fişlenme korkusu olduğu söylenebilir.

9 Temmuz 2020 Tarihli Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’le ise Dernekler Yönetmeliğinde önemli bir düzenleme yapılmamıştır. Önemli bir değişiklik olarak derneklerin bağışlar için düzenledikleri alındı belgelerinin DERBİS üzerinden elektronik olarak düzenleme yetkisinin verilmiş olmasıdır. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanununla derneklerin işleyişini etkileyen büyük çaplı düzenlemeler yapılmıştır. Genel itibariyle

¹ DERBİS kullanıcı sayısının faal dernek sayısından fazla olmasının nedeniyle ilgili bilgi paylaşılmamıştır fakat istatistiklerde “aktif kullanıcı” ifadesinin bulunmaması kullanıcı sayının faal ve fesih olan tüm derneklerin DERBİS kullanım verileriyle oluşturulduğuna işaret etmektedir. Ayrıca DERBİS kullanıcısı olmanın, DERBİS’i aktif olarak kullanmak anlamına gelmediği sadece şifre alındığını da belirtmek gerekir.

yasa değişikliğiyle derneklerin yardım toplama faaliyetlerindeki usulsüzlüklere ağır cezalar getirilmiş, yasaca belirtilen suçlardan hüküm giyen kişilerin dernek yöneticisi olmasının önu kapatılmış ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında yer alan suçlar ile uyuşturucu madde kapsamındaki suçlardan veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama suçlarından dolayı kovuşturma açılan dernek yöneticilerinin genel kurul dışındaki görevlerinden geçici olarak İçişleri Bakanlığınca uzaklaştırma verilmesi ve yöneticisi olduğu derneğe, Dernekler Kanununun 27. maddesinde Kamu Yararına Çalışan Dernekler için var olan kayyım atama usulü çerçevesinde kayyım atanacağı belirtilmiştir:

Dernek merkezinin bulunduğu ilin valisi, görevden uzaklaştırılma kararının derneğe bildirilmesiyle eř zamanlı olarak, görevden uzaklaştırılan organların yerlerine; Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre dernek merkezinin bulunduğu yerdeki sulh hukuk mahkemesinden kayyım atanmasını ister. Mahkeme bir hafta içinde, öncelikle dernek üyeleri arasından görevden uzaklaştırılanların sayısı kadar kayyım atanmasına karar verir ve bu kararda kayyımın görev ve yetkileri ile dernek tarafından kayyıma verilecek ücret de belirtilir. Kayyımın görevi dava sonucu verilen hüküm kesinleşinceye kadar devam eder. Çeşitli nedenlerle boşalan bu kayyımların yerine, aynı usülle yeni kayyım atanır (Dernekler Kanunu, 2004: 27).

Bu düzenleme nedeniyle ilgili yasa kamuoyunda kayyım yasası olarak anılmış ve eleştirilerin hedefi olmuştur. Ayrıca yasa çerçevesinde gerekli görülmeleri durumunda derneklerinin faaliyetlerinin durdurulması hakkı da İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir (520 STK'dan yeni yasa teklifine karşı ortak bildiri, 2020). Hak savunuculuk örgütleri, insani yardım vakıf veya dernekleri, engelli dernekleri, hemşehri dernekleri ve LGBT dernekleri gibi farklı faaliyet alanlarına sahip şubelerinde ayrı ayrı katıldığı 694 STK siviltoplumsusturulamaz.org internet sitesi üzerinden yasaya karşı ortak bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride yasa şu ifadelerle eleştirilmiştir:

Teklifin aynen yasalaşması durumunda, başta insan hakları dernekleri olmak üzere, kadın hakları, mülteci hakları, engelli hakları, çocuk-geńçlik hakları ve LGBTİ+ hakları alanında faaliyet gösteren dernek ve vakıflar, çeşitli hukuk dernekleri, sosyal mücadele yürüten dernekler ile sosyal yardım için fon kaynakları kullanan dernekleri, hemşe[h]ri dernekleri, spor kulüpleri, farklı inanç gruplarının dernek ve vakıflarının tümü tek imza ile kapatılma riskiyle karşılaşacak, bu konuda açılacak idari davalar yıllarca süreceği için pratikte "hızlı kapatma" prosedürü yaratılmış olacaktır (Sivil Toplum Susturulamaz, 2020).

Kanunun yeni çıkması nedeniyle uygulamada nasıl kullanılacağı henüz kendini göstermese dahi düzenlemeler dernekleri devletin doğrudan müdahalesine açık hale getirmiştir. Dernek yöneticilerini geçici olarak görevden alma ve bazı suçlardan hüküm giyenlerin dernek yöneticisi olmasını engelleyen düzenlemeler incelendiğinde

aynı hükümetin 2004 yılında AB uyum sürecinde yürürlükten kaldırdığı 2908 sayılı Dernekler Kanununda var olan hükümlere benzer hükümler içerdiği söylenebilir. 2908 sayılı Dernekler Kanun’unda dernek kurma hakkı bulunmayan kişiler şu şekilde yer almaktadır:

...2. Affa uğramış olsalar bile;

a) Zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları ve resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

b) Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etmek suçlarından biriyle mahkûm olanlar

c) Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı halkı sınıf, ırk, dil, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığı açıkça tahrik etme suçlarıyla, aynı Kanunun 316 ncı, 317 ve 318 inci maddelerinde yazılı kalpazanlık suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

d) Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı fiillerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı fiilleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar,

3. Herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar, sürekli olarak,

4. Kurulması yasaklanmış dernekleri kuranlar ve yönetenler ile dernekler için yasaklanmış faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle mahkemece kapatılmasına karar verilen derneklerin yöneticileri, kapatma kararının kesinleştiği tarihten, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 inci maddesinin (d). bendi gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkarılan veya fiilleriyle bir siyasi partinin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri de çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının yazı ile bildirilmesinden itibaren beş yıl süre ile, Dernek kuramazlar (Dernekler Kanunu, 1983: 4).

Ayrıca yönetim kurulu üyelerinin geçici olarak görevden uzaklaştırabileceğine yönelik düzenlemede 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nun 45. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

...Vali ve kaymakamlar veya bakanlıklar veya genel müdürlük veya başkanlık müfettişleri, İçişleri Bakanlığı Dernekler Özel Denetleme Grubu elemanları ile ilgili yükseköğretim kurumu görevlileri denetlemeleri sırasında;

1. Kasasını veya vizesini kontrol ettirmekten, para ve para hükmündeki evrakı, ayniyatı ve bunların hesaplarını ve defterlerini göstermekten ve sorulara cevap vermekten; merkez, müessese veya eklentilerine girilmek istemini yerine getirmekten kaçınan,

2. İşlemlerinde önemli yolsuzluk görülen, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma veya kaçakçılık suçlarını işleyen,

3. Ağır hapis cezası verilmesini gerektirir suç işleyen,

4. Evrakta sahtekarlık yapan,

Yönetim kurulları başkan veya üyelerini veya ilgili personelini geçici olarak görevden uzaklaştırabilir... (Dernekler Kanunu, 1983: 45).

Bu çerçevede yeni düzenlemelerin aslında yasaya yeni maddeler eklemekten çok eski dernekler kanununda uzun yıllar tartışılan ve AB uyum süreci çerçevesinde kaldırılan hükümleri geri getirildiği görülmektedir. Yardım toplama faaliyetleri için

yapılan düzenlemeler ise, yardım toplama faaliyetlerindeki usulsüzlüklerde herhangi bir uyarı cezası olmaksızın beş bin liradan iki yüz bin liraya kadar cezaların verilmesini hükmetmiştir. Yardım toplama faaliyetlerinin bazı derneklerce kötü niyetli kullanıldığı, engellilere, gazi ve şehit ailelerine yardım adı altında dolandırıcılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bilinmektedir (Yardım bahanesiyle para toplayan dolandırıcılara operasyon, 2020) ancak yasanın yardım toplama faaliyetlerinin kötü niyetli kullanılmasının önüne geçmek için çıkartıldığı dile getirilse dahi yasadaki bulunan ağır cezalar sehven yapılacak hatalarda dahi dernek yöneticilerinin yüksek miktarda para cezalarıyla karşılaşmasına yol açacaktır. Bu haliyle yasa, kamu yararına faaliyet gösteren dernekler dışında kalan derneklerin yardım toplama faaliyetlerini yasal olarak sınırlamasa dahi ağır cezaların yöneticiler ve dernekler üzerinde yaratacağı korku nedeniyle sınırlamıştır. 2020 yılında yapılan düzenlemeler devletin dernekler üzerindeki denetimini ve kontrolünü artırmıştır. Düzenlemelerin derneklerin işleyişinde yaratacakları dönüşüm düzenlemelerin yeni yapılması nedeniyle henüz net olarak ortaya çıkmamaktadır. Bu konu ayrıca tezin alan araştırması bölümünde de dernek başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatlarda incelenmiştir.

3.3.2. Dernek Üst Kuruluşları: Federasyonlar ve Konfederasyonlar

Dernek üst kuruluşu olarak federasyon ve konfederasyonlar, Medeni Kanun'un 96. ve 98. Maddeleri arasında tanımlanmıştır. Federasyon, kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin genel kurullarınca aldıkları kararla bir araya gelerek oluşturduğu tüzel kişiliği ve tüzüğü bulunan bir sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanmaktadır. Konfederasyon ise en az üç federasyonun ortak amaç çerçevesinde genel kurullarınca aldıkları kararla bir araya gelmesi ile kurulan tüzel kişiliği ve tüzüğü bulunan sivil toplum kuruluşudur (Dernekler Yönetmeliği, 1999: 4).

Medeni Kanunun ilgili maddelerine göre; federasyonlar en az beş derneğin üye sıfatıyla, konfederasyonlar ise en az üç federasyonun üye sıfatlarıyla bir araya gelerek, kuruluş bildiri, tüzük ve diğer gerekli belgelerle buldukları yerin mülki amirine verilmesiyle kurulur. Dernekler, bağlı oldukları federasyonun; federasyonlar ise bağlı oldukları konfederasyonun genel kurulunda genel kurullarınca seçilen en az üçer üye ile temsil olunurlar (Türk Medeni Kanunu, 2001: 96-98). Federasyon ve konfederasyonlara ilişkin diğer hususlar hakkında özel bir kanun veya yönetmelik bulunmamaktadır. İşleyişlerinde derneklerin tabi oldukları mevzuata tabidirler. Mayıs 2021 itibarıyla 1302 federasyon ve 129 konfederasyon faaliyet göstermektedir. Bugüne kadar faaliyetlerini durduran federasyon sayısı 348, konfederasyon sayısıysa

23'tür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021c). Genel itibariyle federasyon ve konfederasyonlardaki amaç derneklerin güçlerini birleştirerek karar alma süreçlerinde etkisini ve baskı veya çıkar grubu özelliğini artırmaktadır.

3.3.3. Diğer Sivil Toplum Kuruluşları

3.3.3.1. Platformlar

Dernekler Kanunu 25. Maddeye göre dernek, vakıf, sendika ve benzeri STK'lar ortak bir amacı gerçekleştirmek için yetkili organların kararıyla sivil toplum platformları kurabilir (Dernekler Kanunu, 2004: 25). Mevzuatta platformları düzenleyen herhangi yönetmelik bulunmamaktadır ancak derneklerle aynı denetim mevzuatına tabidir. Platformların tüzel kişiliği ve tüzükleri yoktur. Bu nedenle kuruluşlarında hem izne tabi değildir hem de bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır. Tüzel kişilikleri olmadıkları için resmi işlemlerini platformu oluşturan STK yetkililerinin imzasıyla yürütmektedir (Örnek ve Ayas, 2015: 269).

Platformun faaliyete başlayabilmesi için, platformu oluşturacak STK'ların yetkili organlarının belirlediği temsilciler tarafından bir mutabakat tutanağı düzenlenir. Bu tutanakta; platformun oluşturulma amacı, çalışmaların yürütüleceği yerleşim yer ve yönetim grubu üyeleri ve koordinatörünün isimleri belirlenir. Platformlar kuruluşlarının bildirim yükümlülüğü bulunmamasına rağmen dernekler her yıl verdikleri beyannamelerinde katıldıkları platformlarla ilgili bilgileri eksiksiz olarak bildirmekle yükümlüdür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021k). Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde, platformların sayıları veya isimleri hakkında bir veri bulunmamaktadır. Bunda temel etkenin platformların kuruluş bildirimlerini verme zorunluluğunun olmaması olabilir. Nitekim kuruluş bildirimlerinin verilmemesi, sivil toplum platformlarının sayılarının ve isimlerinin tutulmasını zorlaştırmaktadır.

3.3.3.2. Vakıflar

Vakıf, bir mülkün veya o mülkün gelirinin bir amacı gerçekleştirmek amacıyla kalıcı olarak tahsis edilmesiyle kurulan bir sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanabilir (Akar, 2011: 2). Türk Medeni Kanunu hükümlerince kurulan vakıflara yeni vakıflar adı verilmektedir. Yeni vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin her yıl vakıflar meclisince belirlenecek yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amacı gerçekleştirmek için vakfedilmesiyle kurulan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır (Türk Medeni Kanunu, 2001: 101; Vakıflar Kanunu, 2008: 5). Tarihsel süreçte Türk-İslam devletlerinde vakıfların rolüne bakıldığında cami, medrese, mektep yapımı ve bu kurumlarda dini

ve eğitim hizmetlerinin sürdürülmesi, ihtiyaç sahiplerinin ve yolcuların korunması için zaviye ve imaret tesislerin kurulması, halk için tıbbi hizmetler ve ilaç temini başta olmak üzere çok sayıda sosyal hizmeti üstlendiği görülmektedir. Bu yönüyle vakıflar toplumun bekası ve refahı için hizmet eden kuruluşlar olarak görülmektedir. Örneğin 1530 yılında sadece Anadolu'da yolcuların konaklaması için yapılan 622 zaviye sayılmıştır (İnalçık, 2019: 245). Diğer yandan vakıfların her zaman kuruluş amacına uygun faaliyet gösterildiği söylenemez. Bazı vakıfların kuruluş senetlerinde farklı, uygulamada farklı amaçlar güttüğü görülebilir. Bu durum sadece günümüze özgü bir durum değildir. Özellikle Osmanlı'da vergiden muaf olmak için vakıflar, iyi bir kılıf olarak kullanılmıştır. Nitekim bu nedenle çeşitli dönemlerde vakıfların denetimi ve kapatılması, vakfa konu olan malların hazineye devredildiği görülmektedir. Örneğin Osmanlı'da 1478 yılında Fatih Sultan Mehmet, kuruluş amacına uygun olarak faaliyet göstermeyen vakıfların mülklerinin devlete geçirilmesini emretmiştir (Leeuwen, 2012: 110).

Vakıfları hakkında mevzuatta; Medeni Kanun'un ilgili maddelerince, 5737 sayılı Vakıflar Kanununda, 5846 sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanununda, 2863 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda, 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'unda ve 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanununda ve ilgili yönetmeliklerde düzenlemeler bulunmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021b). Son açıklanan verilere göre Ağustos 2020 tarihi itibarıyla Medeni Kanun'a göre kurulmuş olan yeni vakıf sayısı 5.352'dir. Medeni kanun öncesinde kurulan Mülhak vakıfların sayısı 255, cemaat vakıflarının sayısı 167, Türkiye'de şube veya temsilciliklerle faaliyet gösteren yabancı vakıfların sayısı 21'dir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021c).

3.3.3.3. Sendikalar

Sendikalar, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkileri kapsamında, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere fiil ehliyetine sahip ve fiilen çalışan gerçek veya tüzel en az yedi işçi veya iş verenin, gerçek kişilerin ve tüzel kişiliğin temsilcisinin zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama ve kaçakçılık suçlarından hüküm giymemiş olması şartıyla bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette

bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip sivil toplum kuruluşlarıdır (Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, 2012: Madde 2–6). Türkiye’de sendikacılığın tarihi, derneklerin tarihi gibi 19. Yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Bu dönemde kurulan Ameleperver Cemiyeti gibi sendika olarak kabul gören kimi kuruluşlar, işçi sendikası olmaktan çok hayır amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlardır. Osmanlı’da ve devam eden süreçte Türkiye’de sendikal faaliyetin gelişmemesinin temel nedenleri sanayileşmenin gerçekleşmemesi nedeniyle işçi sınıfının sayısal azlığı ve kanunların yasaklayıcı hükümleridir (Aydın ve Keskin, 2015: 2). Ocak 2021 tarihi itibarıyla toplamda işçi sendikalarına üye işçi sayısı 2.069.476’dır. Sendikalar arasında en fazla üyeye sahip sendika Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu’dur. Sendika üyesi kamu görevlilerinin sayısı ise 1.723.623’tür. En fazla üyeye sahip kamu görevlisi sendikası Memur Sendikaları Konfederasyonu’dur (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

3.3.3.4. Siyasi Partiler

Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde, önceden izin almaksızın serbestçe kurulan, merkezi zorunlu olarak Ankara olan, seçimler aracılığıyla, tüzük ve programlarındaki görüşleri doğrultusunda çalışmalar yapan ve propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip sivil toplum kuruluşlarıdır (Siyasi Partiler Kanunu, 1983: 3-5). Mevzuatta 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa bağlı faaliyet göstermektedir. Siyasi partileri diğer sivil toplum kuruluşlarından ayıran temel özellik parti yöneticilerinin iktidarı etkilemek, baskı veya çıkar grubu faaliyeti görmek yerine tek başına veya başka siyasi partilerle iş birliği yaparak iktidara gelmeyi hedeflemesidir (Güven, 2014: 15). 29 Mart 2021 tarihli Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının paylaştığı son veriye göre faaliyet gösteren siyasi parti sayısı 106’dır (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2021).

3.3.3.5. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Meslek kuruluşları, belirli bir işi veya görevi yerine getiren kişilerin ortak ihtiyaçlarının giderilmesini, mesleki faaliyetlerin kolaylaştırılmasını ve geliştirilmesini sağlamak için faaliyet gösteren ayrıca mesleği icra eden kişilere yönelik düzenleyici kurullarla meslek disiplini ve ahlakını korumayı amaçlayan sivil toplum kuruluşlarıdır (Güven, 2014: 71) ancak Türkiye’de STK statüsünde olan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, diğer STK’lardan gönüllülük esası yönüyle

ayrılmaktadır. Nitekim Türkiye’de bu kuruluşlara üyelik ve kuruluşlara yapılan ödemeler devlet tarafından zorunlu tutulmuştur (Güler, 2017: 80).

3.4. Proje Fonlarının Sivil Toplum Kuruluşlarına Katkısı

Proje fonları, STK’ların yaşadığı maddi sıkıntılarının çözümlerinin yanı sıra kurumsallaşmaları ve kapasitelerini artırmaları açısından önemlidir. STK’lara projeleri için bakanlıklar, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), AB ve AB üyesi ülkeler çeşitli fonlar sunmaktadır. Fon sağlayıcı kurumlar genel itibariyle kendi faaliyet alanları veya amaçları çerçevesinde proje fonlarını oluşturmaktadır. Nitekim fon sağlayıcısı kurumlar fon sunduğu her projenin de paydaşdır.

Genel itibariyle proje fonlarıyla, STK’lar kira ve ofis giderlerini, araç ve teçhizat giderlerini, etkinlik giderlerini gerekliyse çalışacak personel maaşlarını karşılamaktadır. Bu nedenle proje fonları hem STK’ların ekonomik sorunlarına çözüm üretmekte hem de kapasitelerini geliştirmektedir. Fonların proje odaklı verilmesi de STK ruhuna uygundur. Nitekim STK’lar bir amaç çerçevesinde kurulan ve bu amacı gerçekleştirmek için faaliyetlerde bulunan kuruluşlardır. Bu çerçevede faaliyet odaklı fonların sağlanması hem STK’ların amaçlarının gerçekleştirilmesine imkan sunmakta hem de kurumsallaşmalarına olanak tanımaktadır.

AB proje fonları üye ülkeler arasında iş birliğini geliştirerek Avrupalılık bilincinin, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesini desteklemek, AB politikalarının ve mevzuatının uygulanmasına ve karşılaşılan sorunlara ortak çözümler bulunmasına katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Türkiye 1999’da gerçekleştirilen Helsinki Zirvesiyle, aday ülkelere açık tüm AB programlarına katılma hakkını elde etmiştir (Çapanoğlu ve diğerleri, 2016: 7) ancak AB fonlarının ülkelerin kullanımına açılması için ilgili devletlerin fona dahil olması ve katkı sunması gerekmektedir. Türkiye genel itibariyle kendi STK’larının, kamu ve özel sektör kuruluşlarının fayda sağlayabileceği fonları belirleyip bu fonlara katılmıştır. Fonlara yatırdığı destek tutarında destek alamayacağını düşündüğü fonlara katılım göstermemiştir (Paydak, 2001: 197). Türkiye, 2007-2013 mali döneminde, Hayat Boyu Öğrenme Programı, Gençlik Programı, 7’nci Çerçeve Programı, Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Programı, Progress Programı, Kültür Programı, Fiscalis 2013 Programı, Gümrükler 2013 Programı, 2007-2019 Yılları için Avrupa Kültür Başkentleri Eylemi’ programlarına katılmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2020). 2014-2020 mali döneminde ise Erasmus+, Ufuk 2020, COSME, Sosyal Yenilik Programı

(EaSI) ve Yaratıcı Avrupa fon programlarına katılmıştır (Çapanoğlu vd., 2016: 8). Avrupa Birliği, Türkiye’de STK’lara verdiği desteğin amaçlarını “Türkiye için Endikatif Strateji Belgesi 2014-2020” belgesinde “demokratik politika ve karar verme süreçlerine daha etkin katılımını sağlayarak sivil toplumun gelişimini desteklemek, temel haklar ve diyalog kültürünü teşvik etmek, Türkiye ve Avrupa’daki sivil toplumlar arasında sivil toplum diyalogunu ve kültürlerarası paylaşımı artırmak.” olarak açıklamıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2021). Avrupa Birliği fonları dışında, STK’ların yararlanabileceği fon kaynakları; Kanada Büyükelçiliği, İsveç Başkonsolosluğu, İngiltere Büyükelçiliği, Japonya Büyükelçiliği, Avustralya Büyükelçiliği, Sivil Düşün Programı, Sosyal Destek Programı (SODES), Kalkınma Ajansları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Gençlik Projeleri Destek Programı, Kültürlerarası Diyalog Hibe Programı, Kamu ve STK’lar Arasında İş Birliğinin Güçlendirilmesi için Ortaklıklar ve Ağlar Hibe Programı, Yerel STK’lar Hibe Programı, Sivil Toplum Sektörü, Sivil Toplum Destek Programı, Sivil Toplum Diyalogu, T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’dür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021).

Fonlar kapsamında STK’lar çeşitli kurumlarla paydaş projeler gerçekleştirmektedir. Bu yönüyle STK’ların kendileri aralarında etkileşim artmakta ve sosyal sermayeye katkı sunulmaktadır. Beşeri sermaye açısından fonlar önemlidir. Örneğin DERBİS beyannameleri esas alınarak hazırlanan verilere göre, derneklerin gelirlerinin yüzde 65 düştüğü ve etkin çalışmadığı 2020 yılında dahi 32.519 kişi proje zamanlı çalışmıştır. Bu sayı bir önceki yılda 38.740’tır. Dolayısıyla bu düşüş olan bir düşüşü yansıtmaktadır. Nitekim proje zamanlı çalışanların sayısı derneklerin kabul edilen proje sayılarına paralel olarak artmakta veya azalmaktadır. Bu nedenle proje zamanlı çalışan personel sayısı doğrusal olarak artmamaktadır. Örneğin 2012’de 17.981 kişi proje zamanlı çalışmışken bu sayı 2013’de 57.809 kişiye yükselmiş 2014 yılındaysa 9214’e düşmüştür. Yine aynı verilere göre beşeri sermaye açısından proje kapsamlı çalışan kişi sayıları son iki yılda derneklerde çalışan tüm kişilerin içindeki payı yüzde 40’ın üstündedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021m). Dolayısıyla proje fonları hem sosyal sermayenin hem de beşeri sermayenin kazanılmasında önemlidir. Ayrıca STK’ların gelişmesine, kurumsallaşmasına ve kapasitelerini artırmasına önemli bir katkı sunmaktadır.

3.5. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Karşılaştığı Sorunlar

Türkiye’de STK’ların yaşadığı sorunları sürdürülebilirlik, maddi sorunlar ve mevzuata temelli sorunlar olarak üçe ayırabiliriz.

3.5.1. Sürdürülebilirlik Sorunu

Özellikle dernek ve vakıf gibi gönüllü faaliyet gösteren ve çıkar amaçlı veya baskı grubu niteliği taşımayan STK’lar üye ve gönüllü bulmak konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Amacın gerçekleştirilmesi için yeterli üye veya gönüllüye ulaşamayan STK’larda sürdürülebilirlik uzun süre sağlanamamaktadır. Beşeri sermaye konusunda sıkıntı yaşanan şehirlerde sürdürülebilirliği etkileyen diğer en önemli faktör gelir kalemlerinin kısıtlı olması ve gelirlerini büyük ölçüde üye ve gönüllülerinden karşılıyor olmasıdır. Sürdürülebilirliği etkileyen bir diğer faktör ise Türkiye’de STK’lara olan ilginin çizgisel olmamasıdır. Dönemin şartları, ülkenin gündemi ve politikası STK’lara olan ilgiyi ve alakayı artırmakta veya azaltmaktadır. Bu durum Türkiye gibi sürekli gündem ve politika değişikliklerinin olduğu bir ülkede STK’ların sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Örneğin Türkiye’nin gündeminde Avrupa Birliği’ne tam üyelik süreci varken bu alanda faaliyet gösteren STK’lara ilgi artmış, ülke gündeminden AB’ye üyelik süreci çıkarıldığında da büyük oranda azalmıştır. Aslında doğal olarak görünen bu süreç STK’ların sürdürülebilirliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Üyelerini ve etki kitlesini kaybeden STK’lar belli bir süre sonra çalışmalarına devam edememekte ve varlıklarını sona erdirmektedir (Çiçekoğlu, 2001).

Dolayısıyla STK’ların sürdürülebilirliği açısından yeni üye ve gönüllü bulmak, var olan üyelerini veya gönüllülerini ortak bir hedef doğrultusunda bir arada tutmak, onları STK yönetimine katkıda bulunmaya teşvik etme veya onları bağışta bulunmaya yönlendirmek sürdürülebilirliğin sağlanmasının en önemli yoludur. Bu çerçevede ülke gündemi ve dönemin şartlarının yanı sıra STK yöneticilerinde liderlik yeteneğinin bulunması önemlidir (Kılınç, 2019: 1091). Diğer yandan salt tecrübeli ve liderlik yeteneğinin olduğu yöneticiler aramak hem yönetimde çalışacak kişileri bulmayı zorlaştıracak hem de bu alanda tecrübe elde etmek isteyen kişilerin STK’lara yönelik aidiyeti azalacaktır. Zaten STK yöneticiliği, beşeri sermayenin kazanılmasında önemli bir tecrübe alanıdır. Dolayısıyla STK organlarında herkesin tecrübe sahibi ve liderlik yeteneğine sahip olması gerekmez. Gerek yönetim kurulunda gerek diğer organlarda tecrübeli yöneticilerle tecrübesiz yöneticiler bir arada çalışabilir. Bu çerçevede

sürdürülebilirliğin sağlanması için yöneticilik potansiyeline sahip üyelere veya gönüllülere de görev verilebilir.

3.5.2. Maddi Sorunlar

STK'ların hem sürdürülebilirliğini sağlamasında hem de etkin çalışmasında yaşadığı sorunlardan biride ekonomik temelli sorunlardır. Bu sorunların genelini dernek örgütlenmelerinin yaşadığı söylenebilir. Nitekim ekonomik sorunların temel kaynağı dernek binasının kirası ve kira stopajıdır. Vakıf gibi mal veya hizmet bağışı üzerine kurulan veya zorunlu üyeliğin bulunduğu STK'lar bu çerçevede derneklere göre avantajlıdır. Bugün sayılarını tespit etmek mümkün olmasa dahi önemli sayıda dernek kağıt üzerinde bir adreste kuruludur. Etkinlik planlarını bütçe kısıtı nedeniyle tek başına gerçekleştirememektedir. Kar amaçlı kuruluşlar olmaması nedeniyle iktisadi teşebbüs kurmadan dernek için gelir kaynakları oluşturamamaktadır. STK'ların genel itibariyle ekonomik sorunların çözümünde proje odaklı fonlar ve özel sektörün sponsorluğu önemli rol oynamaktadır. Somut kriterlerle verilen ve amacı çerçevesinde kullanılan proje fonları STK'ların kira ücretlerinin yanı sıra etkinlik giderlerini, ekipman ihtiyaçlarını hatta personel giderlerini bile karşılamaktadır. Özel sektörün sponsorluğuna başvuracak STK'lar ise genel olarak kabul ettiği değerlere, kuruluş amaçlarına ve toplumun onlara duyduğu güvene zarar vermemelidir. Örneğin doğayı koruma amaçlı faaliyet gösteren bir STK'nın, doğaya zarar veren santrallerle yapacağı bir sponsorluk anlaşması veya akademik alanda faaliyet gösteren bir STK'nın, tez yazım şirketleriyle gerçekleştireceği bir anlaşma hem kendi amaçlarına hem de toplumun onlara duyduğu güvene zarar verecektir. Bu nedenle STK'lar kendi amaç ve değerleriyle uyuşmayan özel sektör kuruluşlarıyla anlaşma yapmamalıdır. Ayrıca kuracağı sponsorluk ilişkilerinde iki taraf da taleplerini ve sorumluluklarını anlaşma öncesinde belirlemeli ve bu anlaşmaya bağlı kalmalıdır (Tekeli, 2017: 157). Üçüncü yol ise bugün itibariyle somut kriterlerle ulaşılabilir olmayan devlet desteğidir. STK'ların devletten destek alması, STK ruhu çerçevesinde sorun olarak görülmemelidir. Nitekim ülkemizin gelir kaynaklarının çoğunluğu vatandaşlardan alınan vergilerden oluşmaktadır. Bu nedenle kar amacı gütmeyen ve vatandaşların faydası için faaliyet gösteren STK'ların devlet kaynaklarından destek alması, STK'ları işlevsiz kılmaz. STK'ları işlevsiz kılacak olan adım destek almak değil, desteğin alınma şeklidir (Aydın, 2001: 89). Devletin STK'lara verdiği desteğin hem kriterleri hem de desteğin türü ve varsa miktarı şeffaf olarak beyan edilmelidir. Bu kriterler tamamen şeffaf olması, faydalanabilecek STK'ların başvuru öncesinde bunu bilmesi

önemlidir. Örneğin bu kriterlere üye sayısı, faaliyete başladığı yıl veya yıllık bazda düzenledikleri faaliyetlerin sayısı gibi somut göstergeler olabilir. Ayrıca verilen desteklerin siyasi irade tarafından isteğe bağlı kesilememesi, STK'ların başvuru kriterlerini sağladığı sürece almaya devam etmesi, devletin destek alan STK'lar üzerinde kurabileceği tahakkümü de ortadan kaldırabilir. Desteklerin maddi destek olmasından ziyade yer tahsisi ve etkinlikler için salon tahsisi gibi paraya dönüştürülemeyecek ancak STK'ların etkin çalışmasına katkı sunacak destekler olması desteğin art niyetli kullanımını ve bu niyetle başvuracak olanları engeller. Nitekim STK'ların, özellikle derneklerin en önemli gider kalemlerini dernek binaları için ödedikleri kiralar oluşturmaktadır. Faaliyet giderleri arasındaysa salon kiralari önemli bir gider kalemidir (Gündoğdu, 2001).

3.5.3. Mevzuat Temelli Sorunlar

Türkiye'de STK'ların mevzuat nedeniyle yaşadığı sorunlar temelini merkezi yönetimin denetimini güçlü kılan kanunların bulunması, yönetim sürecinde yapılabilecek hatalara karşı ağır cezalarının bulunması, birden fazla kanuna tabi olmaları nedeniyle mevzuatı öğrenmenin zor olması oluşturmaktadır. Bir dernek yöneticisi kuruluşu itibariyle asgari olarak 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümlerini, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanununu ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu ve bu kanunların yönetmeliklerini bilmekle yükümlüdür. Derneklerin faaliyet alanlarına göre işleyişi gereği kuruluşlarıyla birlikte defterlerini tutmaya başlamakta, üye kabulü, bağış ve yardım toplama faaliyeti ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Mevzuatta bu faaliyetler sürecinde gerçekleşecek hatalarda ağır para cezaları başta olmak üzere hapis cezaları da bulunmaktadır. Derneklerin yediği cezaların önemli bir kısmı mevzuatı bilmemelerinden oluşan hatalardan kaynaklanmalıdır. Örneğin dernekler yasasında yapılan son düzenlemelerle derneklere mevcut üyelerini altı ay içinde bildirmeleri yükümlülüğü getirilmiştir fakat dernek başkanlarının bir kısmının bu düzenlemeden haberdar olmadığı gözlemlenmiştir.

21.05.2021 tarihinde CİMER üzerinden Samsun İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğüne son iki yılda ceza yiyen dernek sayıları, yedikleri para cezasının miktarı ve cezaların konusu sorulmuştur. 10.06.2021, gelen cevaba göre 2020 yılında defter ve kayıtların usulüne uygun tutulmamasından üç derneğe toplam 3.882 TL, genel kurulun sonucunun süresi içerisinde bildirilmemesinden dolayı üç derneğe 3.929,19 TL, genel kurulun süresi içerisinde yapılmamasından dolayı da 14 derneğe 17.868 TL

ve organ değişikliğinin bildiriminin süresi içerisinde yapılmamasından dolayı toplamda 2000 TL tutarında dört adet idari para cezası uygulanmış. 2020 yılı özelinde Covid-19 salgını nedeniyle Mart ayından sonra genel kurulların yapılmasının 2021'e kadar ertelendiğini ve 2019 Beyannamelerinin verilmesi sürecinin 2021 Şubat ayına kadar ertelendiğini belirtmek gerekir. Bu nedenle genel kurul nedeniyle ceza kesilen dernekler 2020'nin ilk üç ayında genel kurul gerçekleştirmek zorunda kalan derneklerden oluşmaktadır. Ayrıca 2020 yılında beyannamelerin verilmesinin 2021'e ertelenmesi nedeniyle beyanname vermemekten dolayı ceza yiyen dernek bulunmamaktadır. 2021 yılının ilk altı ayını kapsayan dönemde kesilen cezalar ise mevzuatın dernekler üzerinde oluşturduğu denetimi ve ekonomik yükü göstermektedir. 2021 yılında yardım toplama faaliyetinde tespit edilen hata nedeniyle bir derneğe 1000 TL defter ve kayıtların usulüne uygun tutulmamasından yedi derneğe toplam 10.518,95 TL, dernek beyannamesinin süresi içerisinde verilmemesinden dolayı 57 derneğe toplamda 90.402 TL ve organ değişikliğinin bildiriminin süresi içerisinde yapılmamasından dolayı ise toplamda 1500TL tutarında üç adet idari para cezası verilmiştir. (Ek:5) 2021 yılı içinde belirtmek gerekir ki genel kurulların salgın nedeniyle İçişleri Bakanlığınca ertelenmesi sebebiyle para cezasına konu oluşturacak bir gecikme olmamaktadır. Üyelerin bildirimlerinin süresi içinde yapılmamasına yönelik cezalar incelemeye tabi tutulan derneklere verileceği için, bu düzenlemeye yönelik kesilecek cezalar da 2021 yıl sonu itibariyle ortaya çıkacaktır. Ayrıca STK'lar geçmişten günümüze Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu nedeniyle de sorunlar yaşamaktadır (Moltay, 2001: 84). Yasanın toplantı ve gösteri yürüyüşü gerçekleştirilebilmesi için yedi kişilik düzenleme kurulunun oluşması, düzenleme kurulundaki herkesin o gün orada olması gibi şartlar ve ulusal güvenlik ve benzeri gerekçelerle gerekli gördüğü hallerde Vali veya Kaymakam'ın toplantı veya yürüyüşü iptal edebilme hakkı STK'lar için toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır.

Genel itibariyle STK'ların sorunları incelendiğinde AB uyum sürecinde sorunların çözümüne yönelik gelişmelerin olduğu görülmektedir. Nitekim AB proje fonlarının 1999 Helsinki Zirvesiyle birlikte Türkiye'deki STK'lara açılması STK'ların maddi sorunlarının çözümünde ve kapasitelerini artırmaları, kurumsallaşmaları sayesinde de sürdürülebilirlik sorununu aşmalarına katkıda bulunmaktadır. AB uyum süreci çerçevesinde mevzuatta yapılan düzenlemeler ise STK'ların karşılaştığı birçok sorunun çözümünde rol oynamıştır ancak son düzenlemelerle birlikte STK'ların

mevzuatı yeni sorunların oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Ayrıca STK'ların maddi sorunları STK'ların belediyelerle paydaşlık ilişkisi kurmasına da engel olmaktadır. Nitekim STK'ların genel itibariyle belediyelerle ilişkileri maddi sorunlarından kaynaklı olarak salon tahsisi veya kurumları için yer tahsisi talebi üstüne kurulduğu hem belediyelerin stratejik planlarında hem de alan araştırması bölümünde yapılan mülakatlarla tespit edilmiştir. Dolayısıyla STK'ların işlevselliğini ve etkinliğini artırmak için maddi sorunların ve mevzuattan kaynaklanan sorunların çözülmesi gerekmektedir.

4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETTEKİ ROLÜ

Katılım odaklı yeni yönetim anlayışı, yerel siyasette aktörlerin birbirleriyle ilişkisi artırmasına ve karar alma süreçlerine katılıma imkan tanımıştır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, STK'ların belediyelerin karar alma süreçlerini katılımını ve yerel hizmetlerde iş birliği yapmalarına imkan tanımıştır. Ayrıca 5393 sayılı Kanunla kurulan Kent Konseyleri, yerelde katılımın ve yönetişimin güçlenmesini sağlamıştır. Bu kapsamda üçüncü bölümde STK'ların yerel siyasetteki rolü belediyeler, kent konseyleri ve diğer yerel siyaset aktörleriyle ilişkileri çerçevesinde incelenmiştir.

4.1. Yerel Siyaset Aktörleri

Yerel siyasette etkin olan aktörler; belediyeler, kent konseyi, vali, illerle il özel idareleri, kaymakam, siyasi partilerin il başkanları, yerel basın, muhtar ve STK'lardır (Sezik, 2017: 66). Muhtarların özellikle son yıllarda önemi artmış, Cumhurbaşkanı tarafından yerelin sesi olarak kabul edilmiş ve düzenli olarak toplantılara çağırılmıştır. Bürokrasi ise yerel siyasette görev ve sorumlulukları çerçevesinde doğrudan yetkisi ve gücü olmamasına rağmen bazı durumlarda yerel siyasete etki yapmaktadır. Yerel siyasetin en önemli aktörlerinden STK'lar ikinci bölümde incelenmiştir. Kent konseyleri ise genel kurulunun teşkili ve mevzuattaki görevleri ve örgüt yapısı çerçevesinde bir çatı STK görevini üstlenmektedir. Ayrıca Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 6. maddesinde kent konseylerinin görevlerinden biri de "Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak." olarak tanımlanmıştır ancak mevzuattaki tüm görevleri, çalışma ilkelerine ve sivil toplumla olan ilişkisine rağmen tüzel kişiliğinin bulunmaması, kendine has bütçesinin olmaması nedeniyle kent konseylerini mevcut haliyle bir STK olarak tanımlamak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle kent konseyleri, STK başlığı altında değil yerel siyaset aktörleri başlığı altında ayrı bir aktör olarak incelenmiştir.

Yerel kamu politikasının ve yerel siyasetin en önemli öznesi ise belediyelerdir. Özellikle 6360 sayılı Kanunla birlikte büyükşehir belediyeleri kentte yürütülecek politikaların ana belirleyicisi olmuştur (Yaprak, 2020: 328). Seçimle göreve gelen yerel yönetim birimleri olması nedeniyle, valilik ve kaymakamlık gibi merkezi yönetiminin atamalarıyla yöneticilerinin belirlendiği yönetimlere kıyasla STK'ların daha çok etki alanındadır. Ayrıca mevzuata göre kentin yerel kamu hizmetleri ve yerel

kamu politikasının oluşmasında en önemli söz sahibidir. Bu nedenle tez kapsamında STK'lardan dernekler ve dernek üst kuruluşlarının ve kent konseylerinin yerel siyasetteki rolü yerel seçimler ile belediyelerin yerel kamu hizmetleri ve yerel kamu politikası ölçeğinde incelenecektir. Bu kapsamda güncel belediye mevzuatı da yerel siyaset ve yerel kamu hizmetleri ölçeğinde ele alınacaktır.

4.1.1. Belediyeler

Belediye yönetimi bir yörede yaşayanlara ortak ve yerel nitelikteki hizmetleri sunan, kamu tüzel kişiliğine sahip, merkezi yönetimden farklı mal ve gelir kaynaklarına ve özel bütçeye sahip olan merkezi yönetimin idari vesayetine tabi olan özerk yönetimlerdir. (Keleş, 2019: 29-42) Hegel başta olmak üzere belediyeleri sivil toplum kuruluşu olarak tanımlayan bilim insanları da bulunmaktadır. Bu görüşün temelini belediyelerin Batı Avrupa'da merkezîyetçi yönetim anlayışına karşı ortaya çıkmış olması etkili olmuştur. Batı anlayışında belediyeler, yalnızca yerel hizmet veren kuruluşlar değil aynı zamanda merkezi yönetim anlayışına karşı sivil toplum geleneğinin sürdürülmesi demektir (Taştekin, 2020: 199-201). Bu görüşü Türkiye için ele aldığımızda Batı'dan farklı bir durum görülmektedir. STK'lar hükümet dışı kuruluşlar olması açısından ele alındığında Türkiye'de belediyeler kamu tüzel kişiliğine sahiptir ayrıca merkeze bütçe bakımından önemli ölçüde bağlıdır. Diğer yandan merkezi yönetiminde idari vesayet denetimi altında olmasına rağmen (Önen ve Eken, 2016: 227) uygulamada özellikle muhalif belediyeler merkezi yönetimin sıkı denetimi altındadır. Bu nedenle uygulamada belediyelerin tam anlamıyla özerk olmadığı da ortadadır.

Bunlara ek olarak belediye organlarına seçilen üyelerin maaşları merkezi yönetim tarafından verilmektedir. Ayrıca belediye seçimlerinde seçilen organlar, bir sonraki seçime kadar tamamen halkın müdahale alanı dışındadır. Türkiye'de belediyelerin gönüllülük esaslı çalışan bir STK veya baskı ve çıkar grubu faaliyeti görmediği de ortadadır. Hatta 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 30. maddesinde belediye meclislerinin görevleriyle ilgisi olmayan siyasî konularda karar alması durumunda meclisin feshedileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede bakıldığında Türkiye'de belediyeleri STK olarak ele almak doğru bir yaklaşım olmayacaktır (Keleş, 2019, 94). Ayrıca Türkiye'de belediyeler kuruluş şekilleri itibarıyla güçlerini Avrupa'nın aksine halktan değil mevzuattan almaktadır (Genç, 2019: 28). Bu nedenle faaliyetlerini mevzuatın ve merkezi yönetimin belirlediği belediyeler bir STK özelliği gösterememektedir. Türkiye'de belediyeler illerde nüfus ölçütüne göre ikiye

ayrılmıştır. Bunlar 30 ilde kurulmuş olan büyükşehir belediyeleri ve geri kalan 51 ilde kurulmuş olan il belediyeleridir. Büyükşehir belediyeleri hizmet sınırları, meclisi ve yetkileriyle, il belediyelerinden ayrılır. Bu nedenle belediye mevzuatında belediyelerin görev ve yetkilerini tanımlayan iki farklı belediye kanunu bulunmaktadır. Bu kanunlar; 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'dur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda 12 Kasım 2012'de kabul edilen 6360 sayılı Kanun'la çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 6360 sayılı Kanun sadece belediyeleri değil yerel yönetimlerin tümünü kapsayan geniş çaplı değişiklikler içermektedir. Büyükşehirlerde il özel idareleri kaldırılmış, yerine yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığı (YİKOB) kurulmuştur. Ayrıca büyükşehirlerde köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak, köyler mahalleye çevrilmiş ve büyükşehir belediyelerinin görev alanı il sınırlarına genişletilmiştir. Kanunla 14 büyükşehir ve 27 ilçe kurulurken 1635 belde belediyesi ve 17.541 köyün de tüzel kişiliğine son verilmiştir. İllerde büyükşehir kurulması için de 750.000 nüfusu geçme şartı getirilmiştir. 2013 yılında Ordu'nun nüfusunun 750.000'i geçmesiyle 6447 sayılı Kanun'la Ordu ilinde büyükşehir belediyesi kurulmasına karar verilmiş ve güncel büyükşehir sayısı otuza çıkmıştır (Genç, 2019: 26-28).

Mevzuata göre büyükşehir belediyeleri nazım imar planı yapıp uygulamak; ulaşım ana planını düzenlemek; stratejik plan hazırlamak; su ve kanalizasyon, toplu taşımacılık, yolcu ve yük terminali, itfaiye, anayol ve cadde yapımı, coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurma; sosyal ve kültürel hizmetler, sağlık merkezleri gibi kentin ortak hizmetlerini yürütmektir. Mahalleye dönüştürülen köy ya da beldelerin yollarını yapmak, ulaşım altyapılarını yapmak, hayvancılık ve tarımı desteklemekle de yükümlüdür. Ayrıca kadınlar ve çocuklar için konukları açmak zorundadır (Tekin, 2019: 56). Büyükşehirlerde ilçe beledilerinin görevleri ise kanunlarla büyükşehir belediyesine verilen ancak kanunda büyükşehirin görevleri arasında sayılmayan; katı atıkları toplamak ve aktarma istasyonuna taşımak, sıhhi işyerlerini, ikinci ve üçüncü sınıf gayrisihhî müesseseleri, umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; mabetlerin, sağlık, eğitim ve kültür tesislerinin yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihî dokuyu korumak, kapalı ve açık otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek veya ruhsat vermek, defin hizmetlerini yürütmek, afet

riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından riskli binaları tahliye etmek ve yıkmak, tehlike oluşturan binaları tahliye etmek ve yıkmaktır (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004: 7).

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu, yürürlükten kaldırdığı 1580 sayılı Kanuna kıyasla günümüz şartlarına uygun, sosyal belediyeciliği, sosyal politikayı mevzuat çerçevesinde tanımlayan bir kanun olmuştur. Ayrıca hemşehrilik hukukunda değişiklik STK'lar için de önemlidir. Nitekim değişiklikle hemşehrilik hukuku farklı bir temele oturtulmuştur. Eski kanun bireyi doğduğu şehrin hemşehrisi yaparken, yeni kanunda bu durum yaşadığın şehrin hemşehrisi olarak değişmiştir. Bu kent kültürü için oluşturulmak istenen aidiyet duygusunun bir adımı olarak görülebilir. Bu aidiyet ruhunun yanında yine aynı madde de katılımında vurgulandığını belirtmek gerekir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 4. maddesine göre, nüfusu beş bin ve üzeri olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. Ayrıca il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde Belediyelerin görevleri tanımlanmıştır:

İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler (Belediye Kanunu, 2005: 14).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu STK'ların karar alma süreçlerine katılımına ve iş birliğine imkan tanıyan düzenlemeler içermektedir. Yerel siyasette etkinlikleri çerçevesinde yeni kanunlar incelendiğinde özellikle büyükşehir belediyelerinin, il özel idarelerinin kaldırılması ve il sınırlarının belediye sınırları olarak kabul edilmesi nedeniyle yerel siyasetin en önemli aktörü olduğu görülmektedir. STK'ların belediyelerle ilişkileri ve belediye kanunlarında yer alan katılım odaklı düzenlemeler "Sivil Toplum Kuruluşlarının Belediyelerle İlişkisi" başlığında incelenmiştir. Belediyelerin üç organı bulunmaktadır; belediye başkanı, belediye encümeni ve belediye meclisi. Belediye organları yerel siyasette ayrı ayrı etkin olabilen aktörlerdir. Bu nedenle belediye organlarının görevleri ve yerel siyasetteki rollerine değinilecektir.

4.1.1.1. Belediye Başkanları

Belediye başkanı, belediye yönetiminin başı ve yürütme organıdır mahalli idareler seçimlerinde halk tarafından seçilir. Belediye başkanı meclise karşı sorumludur. Görev süresince siyasi partilerin yönetim ve denetim organında ve spor kulüplerinde görev alamazlar (Polat, 2018: 46–47). Belediye başkanları belediye meclisinde başkanıdır. Belediye meclislerinde kendi partisinden vekillerin çoğunlukta olması durumunda, yerel siyaset en güçlü aktörü belediye başkanları olmaktadır. Belediye başkanının görevleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 38. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

- a) Belediye teşkilâtının en üst amiri olarak belediye teşkilâtını sevk ve idare etmek, belediyenin hak ve menfaatlerini korumak.
- b) Belediyeyi stratejik plâna uygun olarak yönetmek, belediye idaresinin kurumsal stratejilerini oluşturmak, bu stratejilere uygun olarak bütçeyi, belediye faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini hazırlamak ve uygulamak, izlemek ve değerlendirmek, bunlarla ilgili raporları meclise sunmak.
- c) Belediyeyi Devlet dairelerinde ve törenlerde, davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek veya vekil tayin etmek.
- d) Meclise ve encümene başkanlık etmek.
- e) Belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek.
- f) Belediyenin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek.
- g) Yetkili organların kararını almak şartıyla sözleşme yapmak.
- h) Meclis ve encümen kararlarını uygulamak.
- i) Bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışındaki aktarmalara onay vermek.
- j) Belediye personelini atamak.
- k) Belediye ve bağlı kuruluşları ile işletmelerini denetlemek.
- l) Şartsız bağışları kabul etmek.
- m) Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak (Belediye Kanunu, 2005: 38).

Büyükşehir belediye başkanlarının görevleri ise 5393 sayılı Kanun'da belirtilen görevlere benzer niteliktedir. Bu kapsamda 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 17. maddesinde 5393 sayılı Kanun'da belirtilen görev ve yetkilere ek olarak büyükşehir belediyesinin ve bağlı kuruluşları ile işletmelerinin yönetilmesi, bütçe tasarılarını, bütçe üzerindeki değişiklik önerilerini ve bütçe kesin hesap cetvellerini hazırlaması, gerekli gördüğü hallerde bizzat nikâh kıyması ve bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanması, engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturması büyükşehir belediye başkanlarının görev ve yetkilerine eklenmiştir (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 17). Belediye başkanları, STK-belediye ilişkilerini şekillendiren en önemli aktördür. Nitekim STK'ların belediyelerle ilişkileri incelendiğinde STK başkanlarının, belediyelerde ilişkilerini belediye başkanlarıyla kurdukları veya kurmaya çalıştıkları görülmektedir. STK'ların meclis üyeleriyle olan ilişkileri ise kendi faaliyet alanlarıyla ilgili bir

konuda çıkacak karar çerçevesinde oluşturdukları lobi çalışmalarınıdır. Bu nedenle belediye meclisleri de gerekli hallerde STK-belediye ilişkisinde etkin bir rol oynayabilir.

4.1.1.2. Belediye Meclisleri

Belediye meclisi, belediyenin karar organıdır. Büyükşehir belediye meclisleri dışında kalan belediye meclisi üyeleri mahalli idareler seçiminde halk tarafından beş yıllığına seçilir. (Koç, 2019: 43). Büyükşehir belediye meclisleri ise mahalli idare seçimlerinin sonuçlanmasıyla sınırları içindeki her ilçe belediyesinden meclislerinin üye sayısının beşte biri alınarak oluşmaktadır. Belediye başkanları meclisin doğal üyesidir (Köken, 2016: 3513).

Belediye meclislerinin, büyükşehir belediyeleri veya il belediyeleri fark etmeksizin, yerel siyasette önemli bir aktör olabilmesi için gerekli gördüğü hallerde belediye başkanından bağımsız kararlar alabilmesi gerekmektedir. Nitekim belediye başkanı talimatlarıyla karar alan belediye meclisleri önemini yitirmekte ve her ay formaliteden toplantı gerçekleştirmektedir. 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde İstanbul, Ankara başta olmak üzere birçok büyükşehir, il ve ilçe belediyesinde belediye meclislerinde çoğunluğu, belediye başkanının aday olduğu parti kazanamamıştır. Bu durum, ilgili belediyelerde belediye meclislerinin yerel siyasette rolünü ve önemini artırmıştır. Örneğin, İlkadım Belediyesi'nin 2020 yılında mecliste gündeme aldığı borçlanma talebi uygun görülmemekle reddedilmiştir. (İlkadım Meclisi o borçlanmayı reddetti, 2020) Böyle bir durumda başkan, meclis üyelerini ikna etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum belediye meclislerinin ve meclis üyelerinin yerel siyasette önemli bir aktör olmasını sağlamaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. maddesine göre belediye meclisinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Stratejik plân ile yatırım ve çalışma programlarını, belediye faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek.

b) Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, bütçede kurumsal kodlama yapılan birimler ile fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyleri arasında aktarma yapmak.

c) Belediyenin imar plânlarını görüşmek ve onaylamak, büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni plânını kabul etmek. Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyelerinde il çevre düzeni planı ilgili Büyükşehir Belediyeleri tarafından yapılır veya yaptırılır ve doğrudan Belediye Meclisi tarafından onaylanır.

d) Borçlanmaya karar vermek.

e) Taşınmaz mal alımına, satımına, takasına, tahsisine, tahsis şeklinin değiştirilmesine veya tahsisli bir taşınmazın kamu hizmetinde ihtiyaç duyulmaması hâlinde tahsisin kaldırılmasına; üç yıldan fazla kiralanmasına ve süresi otuz yılı geçmemek kaydıyla bunlar üzerinde sınırlı ayrı hak tesisine karar vermek.

- f) Kanunlarda vergi, resim, harç ve katılma payı konusu yapılmayan ve ilgililerin isteğine bağlı hizmetler için uygulanacak ücret tarifelerini belirlemek.
- g) Şartlı bağışları kabul etmek.
- h) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı beşbin YTL'den fazla dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarını sulh ile tasfiyeye, kabul ve feragat karar vermek.
- i) Bütçe içi işletme ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununa tâbi ortaklıklar kurulmasına veya bu ortaklıklardan ayrılmaya, sermaye artışına ve gayrimenkul yatırım ortaklığı kurulmasına karar vermek.
- j) Belediye adına imtiyaz verilmesine ve belediye yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına; belediyeye ait şirket, işletme ve iştiraklerin özelleştirilmesine karar vermek.
- k) Meclis başkanlık divanını ve encümen üyeleri ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek.
- l) Norm kadro çerçevesinde belediyenin ve bağlı kuruluşlarının kadrolarının ihdas, iptal ve değiştirilmesine karar vermek.
- m) Belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek.
- n) Meydan, cadde, sokak, park, tesis ve benzerlerine ad vermek; mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesine karar vermek; beldeyi tanıtıcı amblem, flama ve benzerlerini kabul etmek.
- o) Diğer mahallî idarelerle birlik kurulmasına, kurulmuş birliklere katılmaya veya ayrılmaya karar vermek.
- p) Yurt içindeki ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar vermek.
- r) Fahri hemşehrilik payesi ve beratı vermek.
- s) Belediye başkanıyla encümen arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlamak.
- t) Mücavir alanlara belediye hizmetlerinin götürülmesine karar vermek.
- u) İmar plânlarına uygun şekilde hazırlanmış belediye imar programlarını görüşerek kabul etmek (Belediye Kanunu, 2005: 18).

Büyükşehir belediye meclisini, belediye meclislerinden ayıran ana faktör büyükşehir belediyelerinin sorumluluk alanlarının il sınırları olmasıdır. Bu çerçevede büyükşehir belediye meclislerinin görev ve yetkileri daha geniştir. Büyükşehir belediye meclisleri yatırım ve hizmetler arasında bütünlüğü sağlamak amacıyla ilçe belediyelerinin bütçelerini aynen veya gerektiği taktirde değiştirerek kabul etme yetkisi verilmiştir. Büyükşehir belediye meclisi, kesinleşen belediye borçları için bütçeye eklenmeyen ödenekleri bütçeye ilave etmeye ve ortak yatırım programına alınan yatırımlar için de gerekli ödeneği eklemeye yetkilidir. Ayrıca ilçe belediyeleri tarafından alınan imara ilişkin kararları, kararın meclise ulaşmasından itibaren üç ay içinde aynen ya da değiştirerek kabul etmeye yetkilidir. Büyükşehir meclisi kararı görüşükten sonra belediye başkanına gönderilir. Üç ay içinde mecliste görüşülmeyen kararlar onaylanmış sayılır (Köken, 2016: 3513-3521). Ayrıca bu görevler dışında, büyükşehir belediye meclisi, belediyenin görev ve sorumluluklarında bulunan konularda gerekli kararları almakla görevlidir.

Ayrıca belediye meclislerince kurulan ihtisas komisyonları, ilgili STK'ların oy kullanmadan katılım sağlayabilmeleri nedeniyle önemlidir. 5393 sayılı kanunun 24. maddesinde belediye meclisinin en az üç en fazla beş kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabileceği belirtilmiştir. İhtisas komisyonları, en fazla bir yıl olmak üzere, faaliyet süresi belirtilerek her siyasi parti grubunun ve bağımsız üyelerin meclisteki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlaması suretiyle oluşturulur. İl ve ilçe belediyeleriyle nüfusu 10.000'in üzerindeki belediyelerde plan, bütçe ve imar komisyonlarının kurulması zorunludur (Belediye Kanunu, 2005: 24) Büyükşehir belediye meclislerince kurulan ihtisas komisyonlarında üye sayısı farklılık göstermektedir. 5216 sayılı Kanun'a göre büyükşehir belediye meclislerince kurulan ihtisas komisyonları en az beş en çok dokuz kişiden oluşur. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 15) Belediye meclisleri, belediye başkanının kararları dışında karar alabilme gücüne sahip olduğu ölçüde yerel siyasetin önemli bir aktörü olmaktadır. Bu nedenle yerel siyasette belediye aktörleri arasında belediye başkanı ile diğer belediye organlarının gücü karar alma süreçlerindeki etkisi arasında ters orantı bulunmaktadır.

4.1.1.3. Belediye Encümenleri

Belediye encümeni belediyenin karar organlarından biridir aynı zamanda, danışma organı görevini de görmektedir. Belediye başkanı, belediye encümeninin de başkanıdır. Encümen, il belediyelerinde ve nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelerde, bir yıllığına belediye meclisince kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye, malî hizmetler birim amiri ve belediye başkanının birim amirleri arasından seçeceği iki üye olmak üzere yedi kişiden, diğer belediyelerde ise, belediye meclisinin bir yıllığına kendi üyeleri arasından bir yıl seçeceği iki üye, malî hizmetler birim amiri ve belediye başkanının birim amirleri arasından seçeceği bir üye olmak üzere beş kişiden oluşur. (Sezik, 2017: 74). Büyükşehir belediye encümeni ise belediye meclisinin kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri genel sekreter, biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere belediye başkanının her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 16). Kanunun 34. maddesine göre belediye encümeninin görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek.
- b) Yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak.
- c) Öngörülmeven giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek.

- d) Bütçede fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyleri arasında aktarma yapmak.
 - e) Kanunlarda öngörülen cezaları vermek.
 - f) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu olan belediye uyumsuzluklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek.
 - g) Taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak; süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek.
 - h) Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek.
 - i) Diğer kanunlarda belediye encümenine verilen görevleri yerine getirmek.
- Encümen toplantısı (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 34).

Büyükşehir belediye encümeninin görev ve sorumlulukları 5393 sayılı Kanunla aynı hükümleri içermektedir. Belediye başkanının doğrudan ve dolaylı olarak seçimiyle çoğunluğunu oluşturduğu belediye encümeninin gündemi de ayrıca belediye başkanı tarafından hazırlanmaktadır. Encümen üyelerinin gündem maddesi teklifi belediye başkanı tarafından encümene havale edilmediği sürece görüşülemez. Bu nedenle belediye encümenlerinin yetki ve sorumlulukları başkanın denetimi ve koordinasyonu ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla belediye encümenleri yerel siyaset çerçevesinde etkin bir aktör değildir.

4.1.2. Kent Konseyi

Kent konseyi, hemşehricilik bilincinin geliştirilmesi, kentlinin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma sağlanması, çevreye duyarlılığın artırılması, sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin düzenlenmesi, yerel yönetimlerde saydamlığın sağlanması, yerel katılımın desteklenmesi için çalışan; çeşitli STK'ların, noterlerin, üniversitelerin, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kuruluşlardır (Belediye Kanunu, 2005: 76). Türkiye'de kent konseylerine benzer bir yapılanmanın 1980 öncesi dönemde "Toplumcu Belediyecilik" anlayışına sahip belediyelerde uygulandığı bilinmektedir. Bu uygulamaların en önemli örneği Fatsa'da kurulmuş halk komiteleridir. Mahallelerin büyüklüğüne göre, üç ile yedi kişilik gruplarla kurulan on bir halk komitesi, halkın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır (Çolakoğlu, 2012: 81). Kent konseyinin günümüzdeki kurumsal yapısının temeli ise BM tarafından 1996 yılında düzenlenen HABİTAT II zirvesinde eylem planı olarak kabul edilen Yerel Gündem 21'e dayanmaktadır (Çelik, 2013: 217). Yerel Gündem 21 uygulamaları Türkiye'de 1997 yılının sonunda, "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi" ile başlamış ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının desteğiyle, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı'nın koordinatörlüğünde yürütülmüştür (Kestellioğlu, 2011: 127). Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 7. maddesinde, kent konseylerinin çalışma ilkesi

olarak Yerel Gündem 21 sürecinin bir parçası olduğu ve bu programın yerele ilişkin katılım ve çözümde ortaklık gibi ilkeler çerçevesinde çalışacağı da belirtilmiştir. Bu çerçevede kent konseyleri, yerele özgü yapılanmaya sahip, merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK temsilcilerini bir ortaklık çerçevesinde bir araya getiren yönetişimi esas alan kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Esas itibarıyla farklı kesimlerden temsilcilerin bulunduğu bir meclisi oluşturan kent konseylerinin, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda adlandırılırken belediye meclisi organıyla karışmaması için meclis ifadesinin yerine konsey ifadesinin kullanıldığı düşünülmektedir (Emrealp, 2005: 65-66).

Yönetimden yönetişime geçiş, merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerde de bir dönüşümü başlatmıştır. Bu çerçevede kent konseylerinin Avrupa Birliği uyum sürecinde yerel yönetimlerde, yerel demokrasi ve yerel katılıma katkı sağlanması için oluşturulduğu söylenebilir. İlk defa 5393 sayılı Belediye Kanunu'yla mevzuatta resmîyet kazanan Kent Konseylerinin kuruluş, işleyiş ve iç organlarını düzenleyen Kent Konseyi Yönetmeliği 2006 yılında yayımlanmıştır. 6 Haziran 2009 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Kent Konseyi Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'le Kent Konseyi Yönetmeliği'nin birden çok maddesinde değişiklikler yapılmış, yönetmeliğe yeni maddeler eklenmiştir. Bu düzenlemeyle kent konseyinin yapısı ve üye profili değiştirilmiştir. Düzenlemeyle ayrıca kent konseyine başkan seçme hakkı tanınmıştır. Kent konseylerinin genel kurulca başkanının seçilmesi, kent konseyinin özerklik kazanması, belediye meclisinin ve belediye başkanının nispeten kontrol alanı dışına çıkması açısından önemlidir. Ayrıca, belediyelerin Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlanmasına paralel şekilde, 23 Mayıs 2019 tarihli Kent Konseyi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle, yönetmeliğin 18. maddesinde değişiklik yapılmış, yönetmelik hükümlerini İçişleri Bakanı yürütür ifadesi yerini Çevre ve Şehircilik Bakanı yürütür ifadesine bırakmıştır (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: 12). Kent konseyleri genel kurul, yürütme kurulu, meclisler ve çalışma grupları olmak üzere üç ana gruptan oluşur. Kent konseyi genel kurulu, mahalli idareler seçimlerini izleyen üç ay içinde belediye başkanının çağrısı ile toplanır. Genel kurul; mahallin en büyük mülki idare amiri veya temsilcisi, belediye başkanı veya temsilcisi, sayısı 10'u geçmemek üzere illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, mahalle sayısı yirmiye kadar olan belediyelerde bütün mahalle muhtarları, diğer belediyelerde belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan

mahalle muhtarlarının toplam muhtar sayısının yüzde 30'unu geçmemek ve 20'den az olmamak üzere kendi aralarından seçecekleri temsilcileri, beldede teşkilatını kurmuş olan siyasi partilerin temsilcileri, üniversitelerden ikiden fazla olmamak üzere en az bir temsilci, üniversite sayısının birden fazla olması durumunda her üniversiteden birer temsilci, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, baroların ve ilgili dernekler ile vakıfların temsilcileri, kent konseyince kurulan meclis ve çalışma gruplarının birer temsilcisinden oluşur. Görev süresi ilk dönem iki, ikinci dönem üç yıl yıldır (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: 5-8).

Genel kurul gerekli gördüğü hallerde görev alanına giren konularda meclis ve çalışma grupları oluşturabilir. İç işleyişine yönelik yönerge çıkarabilir. Meclislerde ve çalışma gruplarında oluşturulan görüşler, kent konseyi genel kurulunda görüşülerek kabul edilirse değerlendirilmek üzere ilgili belediye meclisine sunulur. Yürütme kurulu, genel kurul tarafından, kadın ve gençlik meclis başkanlarının da yer aldığı en az yedi kişiden oluşur. Yürütme kurulunun görevi genel kurul gündemini tespit edip genel kurulda oluşturulan görüşleri belediyeye sunmaktır ayrıca kent konseyinin koordinasyonunu sağlamakla görevli genel sekreteri belediye başkanı tarafından önerilen üç aday arasından seçer (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: 8-15). Mevzuat çerçevesinde incelendiğinde kent konseyleri kuruluş itibarıyla belediye başkanına bağlıdır. Belediye başkanı çağrıda bulunmadığı sürece kent konseyleri kuruluşunu gerçekleştiremez. Ayrıca önceki dönemden var olan kent konseylerinin görevi yeni konseyin çağrı yapılsın veya yapılmıyın sona erer. Bugün Samsun özelinde kent konseyleri incelendiğinde Samsun Büyükşehir Belediyesi ve Canik Belediyesi kent konseylerini kurmamıştır. Diğer yandan kent konseyleri bütçe olarak da doğrudan belediyeye ve dolayısıyla belediye başkanına bağlıdır. Kent konseyleri için mevzuatta ön görülen bir bağlayıcı bütçe hükmü yoktur. Yönetmeliğin 16. maddesine göre "Belediyeler kent konseylerine, bütçelerinde ödenek ayırmak suretiyle ayni ve nakdi yardım yapar ve destek sağlar." hükmüyle kent konseylerinin bütçeden bir pay değil, belediyenin uygun görmesi halinde alacağı yardımdan bahseder. Kent konseyinin kurulmasını belediye başkanına doğrudan bağlayan yönetmelik, diğer yandan kuruluş sonrasında işleyiş ve faaliyetlerinde de kent konseylerini belediyeye bağlı kılmaktadır. Atakum Kent Konseyi 2014-2018 Dönemi Başkanı Bekir Şişman, 2019 yılında kent konseylerinin yerel siyasetteki rolü üzerine gerçekleştirilen mülakatta, kent konseylerinin ekonomik bağımsızlığı ve yerel demokrasi arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

...Şimdi bütçeniz olmayınca belediyeye bağlı ve bağımlı oluyorsunuz. Yani ben bunu Atakum Belediyesi için söylemiyorum, bütün İlkadım, Canik bütün Kent Konseyleri bağlamında diyorum. İster istemez şunu düşünmek zorunda kalıyorsunuz; ben bir çalışma yapacağım, ya da bir eleştiri yapacağım, bu belediyenin hoşuna gitmeyebilir. Bu eleştirinin kendilerine zarar verdiğini düşünebilirler. Dolayısıyla siz bu eleştiri yaparken birkaç kez düşünmek zorunda kalıyorsunuz. Niye, ilişkiler bozulmasın diye. Çünkü yarın benim yapacağım etkinliklerde belediye taraf olur mu, destek olur mu? Çünkü yapacağımız çalışma zaman zaman Milli Eğitime eleştiri olabilir, kaymakamlığa olabilir, belediyeye zaten olabilir. Çünkü Belediyeler halka hizmet eden kurumlar. Hizmet amaçları, halkın aksayan yönü olduğunda belediyeye şikâyet gidecek. Böyle durumlar olunca bunları ister istemez düşünüyor Kent Konseyi. Peki, öyle olunca Kent Konseyi yüzde yüz görevini yapmış oluyor mu? Olmuyor, olamıyor yani. Olması için tam bağımsız olması lazım. Yani bütçesi de olacak, kendine ait binası da olacak, çalışanı da olacak...(Öz, 2020: 42).

Şişman'ın da belirttiği gibi kent konseyleri, mevcut mevzuat nedeniyle eleştiri yaparken bile iki kez düşünmek zorundadır. Nitekim kent konseylerinin eleştirel yaklaşımı ekonomik çerçevede kent konseyinin tamamen faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmasına neden olabilir. Bu nedenle kent konseyleri, kurulması durumunda dahi belediyelere bağlı müdürlükler gibi çalışmaktadır. Oysaki Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 6. maddesinde kent konseylerine katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirme, kent yönetiminde saydamlık, hesap verebilirlik ve öngörülebilirliğin uygulanmasına katkıda bulunma görevi verilmektedir ancak etkin ve belediyeden özerk bir kent konseyi kurulmadan bu görevleri yerine getirebilmesi mümkün değildir (Görmez, 2020: 181-182). Kent konseyinin özerkliğini sağlaması önünde iki önemli engel bulunmaktadır. Bunlardan ilki bütçe sorununu, ikincisiyse kuruluşunun isteğe bağlı şekilde belediye başkanına bağlı oluşudur. Varlığını belediye başkanının çağrısına borçlu olan bir kurumun özerkliği, belediye kararlarını ve belediye başkanını eleştirmesi mümkün değildir (Ulusoy ve Tekdere, 2016: 177-178). Mevzuata göre kent konseylerinin almış oldukları kararlar ilk belediye meclisi toplantısında görüşülüp karara bağlanmalıdır. Bu çerçevede mevzuat kent konseylerine yerel siyasette katılımın sağlanması için önemli bir rol vermiştir ancak belediye meclisine gönderilen kent konseyi kararlarının bağlayıcılığının bulunmaması, hatta bu kararların mecliste görüşüldüğüne dair denetim mekanizmasının dahi olmaması kent konseylerinin yerel siyasette etkinlik göstermesini engellemiştir (Taştekin, 2020: 203-204). Bu nedenle kent konseyleri kuruluşu öngörülen 2005 yılından bugüne kadar geçen 16 yıllık sürece rağmen yerel siyasette önemli bir aktör olarak yer alamamıştır (Mutlu, 2015: 35).

Kent konseylerinin kararlarının bağlayıcılığının olmaması mevzuat çerçevesinde yürütülen önemli bir tartışma konularından biridir. Esas itibarıyla incelendiğinde

belediyeler halkın oyuyla seçilen yerel yönetim kuruluşlarıdır. Kent konseyleri ise katılım temelli oluşan yerel siyasette etkisi olabilecek tüm aktörleri yatay bir örgütlenme modeliyle bir araya getiren kuruluşlardır. Bu kapsamda aralarında oluşturulmak istenen hiyerarşi ya demokrasi ya da katılım temelinde sorunlar oluşturmaktadır. Kent konseylerinin kararları, belediyeler ve diğer uygulayıcı kuruluşlar açısından her ne kadar tavsiye niteliği taşısa da, kuruluş itibarıyla yerel halkın görüş ve ihtiyaçlarını yansıtan, kent ölçeğinde ortak akli oluşturabilecek organlara sahip bir kent konseyinin kararları kağıt üzerinde tavsiye olarak kalsa da bağlayıcılık gücü yüksek kararlar olacaktır ancak mevcut mevzuatın bu şekilde yerel halkın etkin temsilini sağlayabilecek bir kent konseyinin kuruluşuna imkan vermediği ortadadır. Bu çerçevede kent konseylerinin kararlarının hukuki bağlayıcılığının olması gerektiğini, diğer türlü işlevsiz kalacağını savunanlar bulunmaktadır. Bu görüş, kent konseylerini seçilenlerin üstünde bir vesayet mekanizmasına çevirebilir ve çıkar amaçlı kullanılmalarına neden olabilir. Nitekim Türkiye özelinde incelediğimizde bahsi geçen kararları bağlayıcı olan bir kent konseyi yerel yönetimler ve merkezi yönetimler arasındaki ilişkide de kendi konumunu bulamayacaktır. Bu nedenle kent konseylerinin kararlarının bağlayıcılığı onun etkin ve özerk bir yapılanmaya sahip olmasına bağlı olacaktır (Emrealp, 2005: 68-69). Mevzuatta yapılacak düzenlemeler, kent konseylerinin kararlarının bağlayıcılığını sağlamaktan ziyade, onu başta bağlı bulunduğu belediye olmak üzere diğer yerel siyaset aktörlerinin dışında aykırı kararlar verebilecek, yatay örgütlenmeyi sağlayabilecek güce kavuşturmaya yönelik olmalıdır.

4.1.3. Diğer Yerel Siyaset Aktörleri

4.1.3.1. Vali

Vali, merkezi yönetimin ildeki en üst mülki idari amiridir. İllerde il özel idaresinin başı; (Keleş, 2019: 183) büyükşehirlerde 6360 sayılı Kanunla kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'nın başkanıdır fakat gerekli görmesi durumunda yerine temsilci atayabilir. Vali, ilin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten ve kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle görevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir. Adli ve askeri teşkilat dışında kalan bütün Devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı yerleri denetler, teftiş eder. Sorumluluklarını yerine getirmek için genel emirler çıkarıp ilan edebilirler. Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı

yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere emir ve talimat verebilirler. Cumhuriyet Bayramı'nda ilde yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul ederler. İl sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Bütün ast ve üstlerinin il içinde olmak üzere geçici veya sürekli olarak yerleri değiştirilebilir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır (İl İdaresi Kanunu, 1949: 9-10). Vali'nin büyükşehirlerde, belediye yönetimleri üzerinde en önemli yetkisi Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in beşinci maddesinde tanımlanmıştır:

İldeki kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmesi gereken yatırım ve hizmetlerin aksadığının ve bu durumun halkın sağlığı, huzur ve esenliği ile kamu düzeni ve güvenliğini olumsuz etkilediğinin vali veya ilgili bakanlığınca tespit edilmesi durumunda, hizmet ve yatırımın gerçekleştirilmemesi halinde söz konusu yatırım ve hizmetleri, valinin talimatı ile yerine getirmek...

Bu yetkiyle birlikte valiler gerekli gördüğü hallerde belediyelerin hizmetlerini üstlenip istediği kurumlara yaptırabilir (Sezik, 2017: 78). Vali'nin veya atayacağı temsilcinin YİKOB aracılığıyla üstlendiği diğer görevleri; 112 acil çağrı hizmetlerini koordine etmek ve yürütmek, afet ve acil yardım hizmetlerini koordine etmek ve yürütmek, ilin tanıtımına yönelik faaliyetleri yürütmek ve koordine etmek gibi yerel hizmetlerdir. Valilerin yerel siyasette etkinliğini, belediyeler ve STK'larla ilişkisini, valinin görevlerinden ziyade bu yöndeki uygulayacağı politika belirler. Örneğin Samsun Valisi Zülkif Dağlı, Samsun'da göreve başlamasını takip eden iki ay içinde valilikte STK'ların bürokratik sorunlarına yardımcı olmak ve paydaş olarak faaliyet göstermek için STK Koordinatörlüğü kurmuştur (Fırat, 2020). Dolayısıyla bir ilin valisinin yerel siyasetteki rolü, yerel siyaset aktörleriyle ilişkileri görev ve yetkilerinin yanı sıra valinin uygulayacağı politikalara bağlıdır.

4.1.3.2. İl Özel İdaresi

İl özel idarelerinin Türk idare sistemine girişi 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'ne dayanmaktadır. 2005 yılında 3360 sayılı kanun yerine yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda valinin gücünü sınırlandıran ve meclisin gücünü artıran düzenlemeler sayesinde il özel idarelerinin yerel siyasette ağırlığını artırmıştır. İl özel idaresi, il sınırı içindeki tüm halka yönelik ihtiyaçları karşılamakla görevli kamu tüzel kişiliğine sahip bir yerel yönetim kurumudur. Dolayısıyla görev ve hizmet alanı kent, köy ve kırsal kapsamaktadır (Alkan, vd., 2010: 2). Hizmetlerini öncelik sırası, malî durumu, hizmetin ihtiyaç düzeyi ve hizmetin yapılacağı yerin

gelişmişlik düzeyini dikkate alarak; hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumuna uygun yöntemlerle vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: 6). İl özel idaresi, genel sekreterlik, mali işler, sağlık, tarım, imar, insan kaynakları, hukuk işleri birimlerinden oluşur ve üç organı bulunmaktadır. Bunlar beş yılda bir Mahalli İdareler Seçimlerinde il nüfusuna oranla belirlenen sayıda seçilen il özel idaresinin karar organı il genel meclisi, valinin başkanlığında genel sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşan il özel idaresinin danışma ve yürütme organı olan il encümeni ile il özel idaresinin başı ve yürütme organı olan validir (Demirel, 2014: 174-175).

İl özel idaresinin il sınırlarındaki görev ve yetkileri; gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri yapmaktır. Belediye sınırları dışında ise imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri, bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri, yapmakla görevli ve yetkilidir. Ayrıca 237 sayılı Taşıt Kanunu kapsamındaki Kamu kurum ve kuruluşlarının araçlarının alımı, işletilmesi, bakım ve onarımı ile bürolarının ihtiyaçları; kamu konutlarının yapım, bakım, işletme ve onarımı ile emniyet hizmetlerinin gerektirdiği teçhizat alımıyla ilgili harcamalar il özel idaresi bütçesinden karşılanabilir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: 6). 09.10.2005 tarihli İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği'yle il özel idaresi ve belediyelerin yürüttüğü yönetmelikçe belirlenen hizmetlere gönüllü katılımın gösterilebilmesine imkan tanınmıştır. Bu hizmetler; dezavantajlı gruplara yönelik yapılan eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmetlere, kütüphane, tiyatro, sinema gibi kültür hizmetlerine, meslek edindirme kursları, kreş gibi eğitim hizmetleri, park, bahçe, kent estetiği, çevre düzenlemeleri ile katı atık gibi çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik hizmetler, sahihsiz hayvanlara yönelik hizmetlere, trafik, itfaiye, arama-kurtarma gibi denetim ve acil yardım hizmetlerine, spor hizmetlerine, tarihi,

kültürel miras ve tabiat varlıklarının yaşatılması ve korunması hizmetleridir. Bu düzenleme çerçevesinde hem vatandaşlar hem yabancı uyruklular hem tüzel kişilikler hem de ilgili alanda faaliyette bulunan STK'lar hizmetlerin sunumuna katılım gösterebilir. (İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 2005: 6-7). İl özel idareleri, il genel meclisinin halk tarafından seçilmesi, il genel meclisinin kendi içinden bir başkan seçebilmesi ve kurumun başkanının ve yürütme organının vali olması nedeniyle ayrıca mevzuatın il özel idaresinin hizmetlerine gönüllü katılıma imkan tanınması sayesinde yerel siyaset çerçevesinde önemli bir aktördür. 6360 sayılı Kanunla büyükşehirlerde İl Özel İdareleri kaldırılmıştır. Ordu'nun Büyükşehir olmasıyla il özel idaresi sayısı 51'e düşmüştür. Büyükşehirlerde İl Özel İdaresi yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB) kurulmuştur. YİKOB'un seçimle gelen bir organının olmaması ve doğrudan valiye bağlı olması nedeniyle il özel idaresi gibi yerel siyasette valinin dışında bir aktör olamamaktadır ancak yerel hizmetlerin sunumunda görevlidir.

4.1.3.3. Kaymakam

Kaymakam, ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtasıdır. İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın uygulanmasını sağlar ayrıca valinin talimat ve emirlerini yürütmekle sorumludur (İl İdaresi Kanunu, 1949: 31). Yerel siyasetteki etkinliği görev yaptığı ilçenin merkeze uzaklığına paralel olarak değişebilir. Taşrada kaymakam, sorunların çözümünde bir aracı olarak görülmekte ve belediyelere yönelik hizmetlere yönelik konularda dahi halkın veya STK'ların ziyaret ettiği bir aktör olmaktadır merkezde belediyelerin veya valinin dışında bir aktör olamamaktadır.

4.1.3.4. Siyasi Partilerin İl Başkanları

Yerel siyasette önemli aktörlerden biri de siyasi partilerin il başkanlarıdır. Yerel siyasetteki etkinliğinin en önemli kaynakları, buldukları ilde kazandıkları belediye başkanlıkları ve belediye meclisi üyelerine dayanmaktadır ancak diğer yandan yerel basın aracılığıyla kamuoyu oluşturması ve partililerini etkisi altına alması da siyasi partilerin il başkanlarının yerel siyasette aktif olmasını sağlamaktadır.

4.1.3.5. Yerel Basın

Basın gazete, televizyon ve radyo başta olmak üzere dergi, broşür gibi kaynakları da içeren kitlerin bilgilendirilmesini sağlayan yayın kuruluşlarıdır. Günümüzde gazete ve televizyonların internet odaklı faaliyet göstermesiyle özellikle yerelde basın kuruluşlarında artış görülmüştür. Basın ulusal düzeyde olduğu kadar yerel siyasette de

önemli bir aktördür çünkü hem halkı siyasilerin politikalarından haberdar etmekte, hem de siyasileri halkın politikalarına karşı tepkilerini ve ihtiyaçlarını iletmektedir (Özkan, 2015: 60). Yerel basının hedef kitlesini valilik, belediyeler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler, siyasiler ve halk oluşturmaktadır. Dolayısıyla yerel basının öncelikli amacı gündeme taşıdığı haberlerle yerel siyaset aktörleriyle halk arasındaki iletişimi sağlamaktadır (Atçeken, 2020: 21) ancak bağımsız çalışmayan medya kuruluşları öncelikli amaç olarak kamuoyunu bir siyasi partinin, politikanın veya siyasinin desteklenmesi için etkilemeye çalışır (Aksoy, 2008: 26).

4.1.3.6. Muhtar

Muhtar, köy ve mahalle yönetimlerinin başı ve devletin memurudur. Köyde kanunun belirlediği işlerde emir vermek ve yaptırmak muhtarın hakkıdır. Köy muhtarı, köyün özel bir yönetim biçimi olması ve yaşayanların zorunlu olarak yapmakla mükellef olduğu işlerin bulunması nedeniyle görev ve sorumlulukları çerçevesinde mahalle muhtarından ayrılır (Köy Kanunu, 1924: 10-13). Mahalle muhtarı, mahalleyle ilgili işlerde mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla görevlerini yerine getirmektedir. Bu çerçevede mahalle muhtarları mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek ve ortak ihtiyaçlarını belirlemek, belediye veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkileri yürütmek ve diğer kanunlarla verilen görevleri yapmakla yükümlüdür (Belediye Kanunu, 2005: 9). Muhtarların yürüttüğü başlıca hizmetler nüfusa ilişkin işler, seçim işleri gibi yardımcı hizmetler niteliğindedir. (Sezik, 2017: 77) Bu hizmetlerin önemli bir kısmı bugün e-devlet üzerinden yapılabilmektedir. Dolayısıyla yürüttüğü hizmet açısından muhtarlığın önemi azalmaktadır ancak diğer yandan muhtarların yerel siyasetteki etkinliği çerçevesinde önemi artmıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından muhtarlar özellikle seçim döneminde düzenli olarak Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde toplantıya çağırılmıştır. Bu toplantılarda Cumhurbaşkanı'nın, muhtarlara söylediği "AK Partili belediye başkanları ve kaymakamlar sizin emrinizdedir. Bunu yapmıyorlarsa şikayetlerinizi yazın." sözü muhtarların yerel siyasette önemli bir role sahip olmaya başladığını göstermiştir (Cumhurbaşkanı: Belediye başkanları ve kaymakamlar hizmetinizdedir, 2018).

4.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Diğer Yerel Siyaset Aktörleriyle İlişkisi

Bu bölümde yerel siyasette önemli bir aktör olan STK'ların tezin konusu kapsamında belediyeler, kent konseyleri ve yerel siyasetin diğer aktörleriyle ilişkileri incelenecektir.

4.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Belediyelerle İlişkisi

Belediyeler, yerel halkın ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda imar, konut, spor, çevre, kültür gibi alanlarda yerel kamu politikasında bulunmakta ve bu alanlarda yerel kamu hizmetlerini üstlenmektedir. Yerel demokrasinin ve yerel katılımın gelişmesi için belediyelerin karar alma ve hizmetleri yerine getirme süreçlerinde STK'ları, kent konseyini ve karardan etkilenecek bireylerin görüşlerini alması gerekmektedir (Taştekin, 2020: 202). 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yönetişime ve katılıma yönelik düzenlemeler yapılmıştır Bu düzenlemelerde 5393 sayılı Kanun'un 13. maddesinde hemşehri hukuku tanımlanırken, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda yapacağı çalışmalara sivil toplum kuruluşlarının da katılımını ön görmüştür. Kanununun 41. maddesinde nüfusu elli bin üstünde olan belediyelerde hazırlanması zorunlu olan stratejik planın, STK'ların görüşleri alınarak hazırlanacağı belirtilmiştir (Mutlu, 2015: 36-37). Ayrıca 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 24. maddesinde ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 15. maddesinde, belediye meclislerince kurulun ihtisas komisyonlarına mahalle muhtarları, ildeki kamu kuruluşlarının amirleri, ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili olarak sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanına giren konuların görüşüldüğü toplantılara katılabileceği bildirilmiştir (Taştekin, 2020: 205). Belediye mevzuatında STK'ların yerel kamu hizmetlerine katılımını sağlayacak, yönetişimi yansıtan ve belediye ile sivil toplum kuruluşlarının iş birliğini öngören en önemli düzenleme 5393 sayılı Kanun'un 14. maddesinde ve 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yapılmıştır.

5393 sayılı Kanun'un 14. maddesine göre belediyelere kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilme yetkisi verilmiştir. Ayrıca belediyeler diğer dernek ve vakıflar ile de mahallin en büyük mülki idare amirinin izni alınması şartıyla ortak hizmet ve projeler gerçekleştirebilmektedir. 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesiye büyükşehirlerde belediyelere, sosyal ve kültürel yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesinde üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliğini öngörmüştür. Bu düzenlemeler STK'ları belediyelerin kanunda belirtilen yerel hizmetlerini doğrudan görebilecek bir kuruluş olmasına imkan tanımıştır (Taştekin, 2020: 204). Sivil toplum

kuruluşları ve belediyelerin arasındaki ilişkiye 6360 sayılı Kanun belde belediyelerinin bulunduğu bölgelerde ve köylerde dolaylı yoldan katkı sağlamıştır. 6360 sayılı Kanunla, büyükşehirlerde belde belediyelerinin kaldırılması, halkın yerel katılımını ve hatta yaşadığı sorunlarda belediyeler özelinde muhatap bulmasını zorlaştırmıştır. Küçük nüfuslara sahip belde belediyelerinde, başkan halkın içinden gelmekte ve halkla sürekli iç içe bir hayat sürmektedir. Bu nedenle halk ihtiyaçlarını veya yaşadığı sorunları iletmekte muhtar veya herhangi bir STK'ya ihtiyaç duymadan belediye başkanına ulaşabilmektedir. Yeni yasayla birlikte kaldırılan belde belediyelerinin bulunduğu bölgedeki halkın talep ve isteklerini ilçe belediyelerine ulaştırabilmesi, ilçe belediye başkanlarına ulaşabilmesi zorlaşmıştır (Çukurçayır, 2008: 30). Diğer yandan köy yerleşim yerlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Köyün en önemli sorunu olan köy yollarının yapımı, kanunla birlikte köyler mahalleye dönüştükten sonra büyükşehir belediyelerinin sorumluluğuna geçmiştir. Kapatılan belde belediyelerinin sorumluluklarının önemli bir kısmıysa ilçe belediyelerine geçmiştir. Bu durumda belde veya köy halkı, ihtiyacı çerçevesinde belediyeler arasında mekik dokumak zorunda kalmıştır. Bu durum özellikle büyükşehirlerin küçük yerleşim yerlerinde muhtarların ve daha önce bölge halkının yönetime katılım için ihtiyaç duymadıkları STK'ların önemini artırmıştır.

STK'ların özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirlerde belediyelerle ilişkileri incelendiğinde son dönemlerde, halkın ihtiyaçlarından ziyade hemşehricilik temelli yürütülen çalışmaların ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle seçimler aracılığıyla artan başkan-hemşehri dernekleri ilişkisi, yerel siyasette hemşehri derneklerinin sayısının giderek artmasına yol açmıştır. Hemşehri dernekleri üyelerinin kente ve kentsel faaliyetlere katılımını sağlamaktan ziyade kendi aralarında ortak bir yaşam alanı kurmaya çalışmaktadır (Görmez, 2012: 21-22). Gecekondu bölgelerinde başlayan bu süreç günümüzde Erzurumluların yaşadığı mahalle, Bayburtluların yaşadığı sokak gibi mahalle ve sokak temelli devam etmektedir. Bu durum yerel hizmetlerin sunumunda da belediyelere ayrı bir baskı oluşturulmasına neden olmaktadır. Hemşehri dernekleri yaşadıkları bölgelerin imarı, iskanı ve diğer hizmetler çerçevesinde de doğrudan belediyelere baskı oluşturmaktadır. STK'lar belediyelere baskı oluşturma ve çatışma yaşamının yanı sıra; diğer sivil toplum kuruluşlarıyla da rekabet içine girebilir. Rakip sivil toplum kuruluşlarıyla girilen rekabet ve çatışma, karar alma süreçlerinde adaletin sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Hemşehri dernekleri üzerinden örnek vermek gerekirse; bir ilde faaliyet gösteren bir hemşehri

derneğin taleplerinin belediyeler tarafından kabul edilmesi, o derneğin hemşehrilerine avantaj sağlayacaktır. Birden çok hemşehri derneğin varlığıyla belediyelere yapılacak baskıya, belediyelerin herhangi bir hemşehri derneğine ayrıcalık sağlamasına yönelik alacağı kararlarda işini zorlaştıracaktır. Bu ve benzeri durumlar karar alma süreçlerinde adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Birbirine rakip düşünce temelli dernekler veya iş insanları dernekleri de benzer örnekleri oluşturmaktadır. Burada esas olan birbirlerine rakip olan sivil toplum kuruluşlarının birbirlerine yakın kapasitede ve güçte olmasıdır. Böyle bir durumda sadece belediyeler değil diğer yerel siyaset aktörleri de karar alma süreçlerinde tercih kullanmaktan kaçınabilir (Özdemir, 2014). Dolayısıyla bir kentte birbirine rakip aynı güçte STK'ların varlığı yerel demokrasi ve yerel yönetim açısından önemlidir.

4.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kent Konseyleriyle İlişkisi

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda STK odaklı yerel yönetim ve katılım çerçevesinde yer alan en önemli düzenlemelerden birisi de kent konseyleridir. Kanun'un 76. maddesinde düzenlenen ve bir yıl sonra çıkarılan yönetmelikle işleyişi belirlenen kent konseylerinin, genel kurulunda STK'ların temsilcileri de yer almaktadır. Kent konseyi, sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette sesini duyurması, karar alma süreçlerine katılması ve belediyeler başta olmak üzere diğer yerel siyaset aktörleriyle de iş birliği içine girebilmesi için önemli bir yönetim mekanizmasıdır. Kent konseyini hem yerel siyasette hem de STK'larla ilişkisinde önemli kılan kendisine bağlı çalışan gençlik meclisleri, kadın meclisleri gibi meclis ve kurullarıdır. Aktif çalışan bir kent konseyi, yerel siyasetin her alanında STK'larla iş birliği gerçekleştirebilir (Taştekin, 2020: 204). Kent konseylerinin genel itibarıyla aktif ve etkin çalışma gerçekleştirememesi ve birçok belediyede kurulmamış olması kent konseylerinin uygulamada yerel siyasette önemsiz bir aktör olmasına yol açmıştır. Bu nedenle STK'lar için kent konseyinde bulunmak veya onlarla iş birliği gerçekleştirmek de önemli bir faaliyet olarak görülmemektedir.

4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetin Diğer Aktörleriyle İlişkisi

Sivil Toplum Kuruluşları yerel siyaset çerçevesinde ilişkilerini genel itibarıyla belediyelerle kurmaktadır. Nitekim bunun temel nedenini seçimlerde belediye başkanlarıyla kurdukları veya kuracakları çıkar ilişkileri oluşturmaktadır. Bu çerçevede STK'ların merkezin atamasıyla göreve gelen vali, kaymakam veya diğer kamu kurumlarının amirleriyle göreve gelme süreçleriyle ilgili bir çıkar ilişkisi

kuramadıklarını belirtmek gerekir. Dolayısıyla STK'ların Valilik, Kaymakamlık veya diğer kurumlarla ilişkisinin temelini mevzuat oluştursa da illerde il özel idaresinin görev ve yetkileri nedeniyle STK'ların valiyle olan ilişkilerinin farklılaştığını söylemek gerekir. Ayrıca halk tarafından seçilen il genel meclisi de illerde yerel kamu hizmetleri çerçevesinde STK'ların ilişkilerinin olduğu aktörlerden biridir.

Siyasi partilerin il teşkilatlarında ise farklı bir durum söz konusudur. İktidar partisinin veya belediyeyi yöneten başkanın partisinin il teşkilatları ve il başkanları, STK'ların belediyeler üzerinden çözüme ulaşamadığı konularda aracı olarak danıştığı bir kurumdur. STK'ların yerel basınla ilişkisi, STK'ların yerel siyasette etkin olabilmesi, düşüncelerini ilan etmesi ve kamuoyu oluşturması bakımından önemlidir ancak yerel basın başlığında belirtildiği üzere bu ilişki yerel basının bağımsızlığıyla bağlantılıdır. STK'ların belediyelerin hizmetleri veya uyguladıkları politikalara karşı kamuoyu oluşturmak istemesi durumunda o belediyelerle reklam ilişkisine girmemiş veya o belediyeye muhalif bir basın kuruluşu tarafından dikkate alınmaktadır. Bu durum özellikle mevcut siyasi ortamda STK'lar ve basın arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır. Nitekim yerel basın kuruluşları, kurumunu ekonomik çerçevede idame ettirebilmesi için ihtiyacı olan reklam gelirlerini STK'larla kurdukları ilişkilerden elde edememektedir dolayısıyla bir yandan yerel basın ile belediye ilişkisini güçlendirirken diğer yandan STK'lar yerel basına karşı yabancılaşmaktadır.

5. SAMSUN'DA YEREL SİYASET

Samsun, kentin coğrafi özellikleri nedeniyle bölgenin cazibe noktasıdır. Bu nedenle göç alan ve bölgenin nüfusu en yüksek nüfuslu şehridir. Hem Cumhuriyet öncesi göç hareketleri hem de 1950 sonrası gerçekleşen göçler şehrin kozmopolit bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur. Bu çerçevede Samsun'da yerel siyaset birden çok aktörün etkin olduğu bir yapıya sahiptir. Bu bölümde Samsun'un coğrafi ve ekonomik yapısı, nüfus yapısı, Samsun'da etkin olan hemşehri grupları, faaliyet gösteren STK'lara yönelik bilgiler, Samsun'da yerel siyasetin sorun alanları, yakın dönem yerel seçim tarihi ve STK'larla belediyelerin ilişkisi incelenmiştir.

5.1. Samsun'un Coğrafi ve Ekonomik Yapısı

Samsun, Orta Karadeniz Bölümü'nde sahil hattında Sinop ve Ordu illeri arasında güneyde ise Çorum, Tokat ve Amasya illerine komşudur. Dağların denize paralel uzandığı Samsun'da yer şekilleri kenti dağlık bölüm, dağların kuzey eteklerinde yaylalar ve kıyı şeridi olmak üzere üç farklı bölüme ayırır. Yeşilirmak ve Kızılırmak'tan beslenen Çarşamba Ovası ve Bafra Ovası alüvyon bakımından zengindir ve kentin en önemli tarımsal alanlarını oluşturur (Akman, 2019: 147). Diğer Karadeniz illerine kıyasla dağlarla kıyı şeridi arasındaki mesafenin geniş olması ile Çarşamba ve Bafra ovaları Samsun'u yerleşime ve kentleşmeye elverişli hale getirmiştir.

Samsun'un ekonomik yapısını oluşturan sektörler tarım başta olmak üzere, sanayi, hayvancılıktır. Turizm de kısmen ekonomide bir paya sahiptir. Tarım alanlarının önemli kısmını 122.410 hektarlık alanla Çarşamba ve Bafra ovaları oluşturmaktadır. Tarım Samsun'da istihdamın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Limanı ve havaalanı olan Samsun ayrıca karayolunda da önemli bir bağlantı noktasını oluşturmaktadır. Ankara'dan Doğu Karadeniz illerine ve Sinop'a giden yol Samsun'dan geçmektedir. Ayrıca Ankara – Samsun hızlı tren projesi de yapılmaya devam etmektedir. Ulaşım bakımından büyük potansiyele sahip olmasına rağmen, Samsun'da sanayi istenilen ölçüde gelişmemiştir. Sanayi alanında kente özel sektörün getirilmesinde sıkıntı yaşanmaktadır. İmalat sanayinin yaratmış olduğu katma değerinin sadece yüzde 44.4 'ü özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. İmalat sanayiinde üretilen ürünler çimento, gübre, bakır, yapay jüt, oto yedek parçası, pompa, mobilya ve tekstil, demir, konfeksiyon, ilaç ve tıbbi aletlerdir. Ayrıca küçük ölçekli işletmelerde kalorifer kazanı, plastik PVC tesisleri, zirai alet ve makineleri, bakır

mamulleri, inşaat demirleri, plastik poşet, muhtelif şekerleme, reçel ve sanayi tipi mutfak eşyası yapan küçük tesisler de mevcuttur. Başlıca ihraç ürünleri çelik, bakır, kuru gıda maddesi, yaş sebze ve meyvedir. Turizmin Samsun ekonomisindeki payı olmakla birlikte il merkezinde olduğu gibi ilçe ve köylerde de gezip görülmeye değer çok sayıda tarihi ve turistik yerler mevcuttur. Yaz aylarında denizden ve kumdan yararlanılabildiği gibi kış aylarında da av turizmi yapılabilmektedir (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2020: 10).

5.2. Samsun'un Nüfus Yapısı

2020 yılı TÜİK verilerine göre Samsun'un nüfusu 1.356.079'dur. 6360 Sayılı Kanun öncesinde Samsun'un kent merkezini oluşturan ilçeler; İlkadım, Atakum, Canik ve Tekkeköy'dür. Nüfusun 336.501'i İlkadım, 221.082'si Atakum, 101.253'ü Canik ve 54.363'ü Tekkeköy de ikamet etmektedir (Samsun Valiliği, 2021). 2018 verilerine göre merkez nüfusunun yüzde 21,17'sini 0-14 yaş grubu (çocuk), yüzde 70,44'ünü 15-64 yaş grubu (yetişkin) ve geri kalan yüzde 8,39'unu 65 yaş üstü (yaşlı). nüfus oluşturmaktadır. Nüfusun yüzde 49,14'ünü erkeklerden, yüzde 50,86'sını da kadınlardan oluşturmaktadır (Siyambaş, 2019: 29–31). Resmi rakamlara göre Samsun nüfusunun yüzde 81'i Samsunludur. Samsun'da yaşayan nüfusun geri kalanlarının memleketleri 48 bin 582 kişi ile Ordu, 40 bin 280 kişi ile Trabzon, 15 bin 413 kişi ile Amasya, 13 bin 390 kişi ile Giresun ve 12 bin 500 kişi ile Tokatlıdır (Samsun'un yüzde 81'i samsunlu, 2020). Resmi rakamlar Samsun'un büyükşehirlerle oranla homojen bir nüfus yapısına sahip olduğunu gösterse de Samsun'un kent tarihine has özel durumu nedeniyle kütük esasına göre hazırlanan resmi veriler gerçeği yansıtmamaktadır. Kentin nüfusunu oluşturan göç hareketleri büyük çoğunlukla Cumhuriyet öncesi döneme dayanmaktadır. Mevcut verilerde Mübadiller, Çerkesler ve Cumhuriyet öncesi gerçekleşen iç göçler dikkate alınmamıştır. Bu çerçevede Samsun'un nüfus yapısını tespit edebilmek için kent tarihini 19. yüzyıl itibariyle nüfus hareketleri odaklı incelemek gerekir. Nitekim kentin nüfus yapısı analiz edilmeden hemşehri derneklerinin gücünü ve etkinliğini tespit etmek net bir anlam ifade etmeyecektir.

Samsun'da bugün ki nüfus yapısının oluşmasında ilk önemli gelişmeyi 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'dan kaçıp Samsun limanından karaya ulaşan Çerkesler oluşturmuştur. Gelen Çerkeslerin bir kısmı Samsun'a yerleşmiş geri kalanlar ise iç bölgelere nakledilmiştir (Öz, 2009: 85). 1880'li yıllarda Samsun'da nüfusun 227.424'ünü Müslümanlar, 72.653'ünü Rumlar ve 20.002'sini de Ermeniler oluşturmaktaydı. Ayrıca az sayıda Yahudi de bulunmaktaydı (Öz, 2009: 86). Samsun

il nüfusundaki yaklaşık üçte birlik gayrimüslim nüfusu 1900'lerin başına kadar varlığını sürdürmüştür ancak Samsun ili itibariyle gayrimüslimler azınlıkta olmasına rağmen Kent merkezinde gayrimüslimler Rum ağırlıklı olmak üzere çoğunluğu oluşturmaktaydı. Ayrıca kentin yönetim kademesinin ve ticaretin de ana aktörleri Rumlar ve Ermeni'lerdi (İpek, 1997: 32). 1908 yılında Belediye Başkanı seçilen ve bir yıl görev yapan Papasoğlu Yorgaki Efendi dahi bir Rum'du. Belediye meclisinin yedi sandalyesinden altısı Rumlara aitti. Ticaret Odasının ise yönetim kurulunun sekiz üyesinin dördü Rum, üçü de Ermeni'ydi. Ticaret odasının yönetim kurulunda kurulun da sadece bir Türk bulunmaktaydı (Sarısakal, 2021: 3).

Samsun nüfus yapısındaki ikinci önemli gelişmeyi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Hopa ve Arhavi'nin Rus işgaline uğramasından sonra işgalin Karadeniz hattı boyunca yayılması nedeniyle göç eden Doğu Karadeniz halkı oluşturmaktadır. Hopa ve Arhavi'den Rus işgaline uğramasından sonra bölge halkı Rize ve Trabzon'a doğru göç etmeye başlamıştır. Trabzon'un da işgali nedeniyle bölgede yaşayan Müslüman ahali Giresun, Ordu, Samsun ve Sinop'a kadar olan bölgeye göç etmiştir (Tekir, 2016: 54-55). Bu dönemde Samsun özellikle Trabzon'dan önemli bir göç almıştır. Nüfus yapısındaki üçüncü önemli değişimse Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan Mübadele Anlaşmasıdır. Anlaşma çerçevesinde Yunanistan'dan 1923-1927 yılları arasında gelen 388.146 mübadilin 22.668'i Samsun'a yerleştirilmiştir. Samsun en fazla mübadil alan dokuzuncu ildir (Tepealtı, 2019: 94-96). Mübadeleyle nüfusun yanında kentten giden Rum nüfusu da dikkate alındığında Samsun'un nüfus yapısı bu dönemde tamamen değişmiştir. Ayrıca Ermeni nüfusu da Samsun'u bu dönemde terk etmiştir. Bu süreçte gerçekleşen göçler bugün Samsun'da resmi olarak Samsunlu görünen ancak aslen farklı memleketli olan önemli bir nüfusu oluşturmaktadır. Ayrıca Samsun kırdan kente göç sürecinde önemli bir çekim merkezidir. Özellikle 1970 sonrasında Samsun farklı illerden yoğun göç almıştır (Bıçakçı, 2014: 78). Kentin nüfus yapısındaki son değişikliği ise geçici koruma ve ikamet izinleriyle Samsun'a gelen yoğunluğunu Iraklıların oluşturduğu göçmenlerdir. Haziran 2021 itibariyle resmi rakamlara göre Samsun'da 7864 geçici koruma statüsündeki Suriyeli, (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021a) ve çoğunluğu Iraklılardan oluşan 12.308 ikamet izinli göçmen bulunmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021b) ancak gerçek rakamların özellikle Iraklılar özelinde bu sayının çok üstündedir.

5.3. Samsun'da Yerel Siyasette Etkin Olan Hemşehri Grupları

Kozmopolit bir yapıya sahip olan Samsun'da yerel halk yerel siyasetin aktörlerinde önemli bir ağırlığa sahip değildir. Samsunluların dışında genel itibariyle Trabzonlular ağırlıklı olmak üzere Karadeniz kökenli isimler kentin yönetim kademesini oluşturmaktadır. Ayrıca kentin sermayesinin önemli kısmını da Trabzonlular oluşturmaktadır. 2018 Genel Seçimlerinde seçilen dokuz milletvekilinin sadece beşi Samsunludur. Geri kalan dört vekilden biri Trabzonlu, biri Ordulu, biri Gümüşhaneli ve diğeri de Bayburtludur (Samsun milletvekilleri belli oldu!, 2018). 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde seçimi kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı ve Canik Belediye Başkanı Trabzonlu, Atakum Belediye Başkanı ise Sinopludur. Kentte bir diğeri güçlü siyasi aktör ise Mübadillerdir. Özellikle Tekkeköy ve Alaçam ilçelerinde Mübadiller ilçenin önemli bir nüfusunu oluşturmaktadır. 2019 Seçimlerinde İyi Parti Büyükşehir Belediye Başkan Adayı olan Hayati Tekin, aslen Mübadildir ve 2009-2014 yılları arasında Tekkeköy Belediye Başkanlığı yapmıştır (Hayati Tekin Kimdir?, 2021). Alan araştırmasında mülakat gerçekleştirilen MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Haluk TAN, Mübadillerin oy kullanma eğiliminde hemşehricilik ilişkilerine dikkat ettiğini belirtmiştir. Ayrıca 2014 yılında Alaçam Belediye Başkanı seçilen Hadi Uyar, Alaçam Mübadele Derneği'nin kurucu başkanıdır ve başkanlık görevini belediye başkanı seçilene kadar sürdürmüştür (Hadi Uyar Kimdir?, 2021). Kentte yerel halk arasında hemşehrilik bilinci en yüksek ve yerel siyasette aktör konumundaki tek topluluk ise Kavaklılardır. Kavaklıları yerel siyasette önemli bir aktör olarak yer almasını sağlayan 2009 Mahalli İdareler Seçimi'dir. Seçimde Kavaklı aday Necaattin Demirtaş'ın İlkadım Belediyesi Başkanlığını kazanmıştır. Alan araştırması kapsamında görüşme yapılan Samsun Yazarlar Derneği ve Kavak Göçebe Mahallesi Derneği Başkanı Ahmet Seven, Kavaklıların yerel siyasette önemli bir aktör olma sürecini şu şekilde anlatıyor:

Kavaklılar 2005 yılında diyor ki İlkadım Belediyesi için bir aday belirleyelim. Yani belediye başkan adayı bizim bölgemizden olsun istiyorlar. A partisine gidiyorlar o parti biz adayımızı belirledik diyor. B partisine gidiyorlar. Onlar da bu teklife sıcak bakıyorlar. Kavaklı bir aday gösterip seçim kazanılıyor. Dernekler ve üyeler işlenmediği takdirde buldukları yerde bir kütle olarak kalıyor. O insanlara ne yapmalıyız sorusunu sorduktan ve o soruya cevap almaya başladıktan sonra kütle kitleye dönüşüyor. Bilinçlenip kanalize oluyorlar. O döneme bakıldığında bu şekilde bir seçimin kazanıldığını görüyoruz. Seçim kazanıldığında ne oldu biliyor musunuz kilit oldular. Bölgenin kilidi. Yani demek oluyor ki bu şehirde bu hemşehri dernekleri göz ardı edilemez duruma geliyor. Mesela Samsun için biz Samsun'da kimi yanımıza alırsak seçimi kazanırız sorusu da cevap buluyor. Peki kilit olunca ne oldu bitti mi? Kilit olmak bir başarı gibi gözükse de aslında kilit olmak bir başarı değil sadece bir hayali gerçekleştirmiş olmaktır. O

noktadan sonra yeni bir sayfa açıp elit olmak zorundasınız. Kütle, kitle, kilit ve elit. Elit olmadığınız bir şehirde, bir memlekette siz kilitliği yürütemezsiniz. Elit olacaksınız. Elit olmaktan maksat nedir? Kendinizi yetiştirecek başkalarının güdümünde kalmayacak kadar irade sahibi olacaksınız. İktidar olabilirsiniz ancak iktidar sahibi olmanızın en belirgin özelliği irade sahibi olmaktır. Kendi iradenizle hareket etmezseniz iktidar olmanız pek bir işe yaramaz. Sadece orada olursunuz başka bir adım atamazsınız.

Samsun'un kozmopolit yapısı yerel siyasette hemşehri derneklerine rekabet ortamı sunarken diğer yandan seçim sonrasında da yerel siyasette etkin arasındaki rekabeti değinilen sorun alanları durum özellikle son yıllarda yerel halk ve yerel basın tarafından gündemde tutulmakta ve yerel siyasetin ana konusunu oluşturmaktadır.

5.4. Samsun'da Sivil Toplum Kuruluşları

Samsun faaliyet gösteren STK'ların sayıları itibariyle bölgenin en önemli ilidir. Bu bölümde Samsun'da faaliyet gösteren STK'lar hakkında istatistik bilgisi ve faaliyet alanlarına göre STK'lardan dernekler hakkında bilgi verilecektir. Samsun'da Haziran 2021 itibariyle 2206 dernek (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i), Ağustos 2020 verilerine göre de 46 vakıf (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021c) ve 54 sendika faaliyet göstermektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021n). Samsun'da faaliyet alanına göre derneklerin dağılımında en büyük payı spor ve spor ile ilgili dernekler oluşturmaktadır. Toplamda 475 dernek bu alanda faaliyet göstermektedir. İkinci sıra ise cami yaptırma ve dini hizmetleri üstlenen derneklere düşmektedir. Bu alanda toplam da 463 dernek faaliyet göstermektedir. Genel itibariyle bu dernekler kuruluş amaçları çerçevesinde tezin konusu bakımından önem arz etmemektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i). Üçüncü sırayı ise 289 hemşehri derneği oluşturmaktadır. Hemşehri derneklerinin 1'i federasyon olmak üzere 48'ini Kavak ilçesinin hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. İkinci sırada 17 dernekle Bafra ilçesinin hemşehri dernekleri gelmektedir. Diğer ilçeler için hemşehri dernekleri odaklı bir yoğunlaşma görülmemektedir. Diğer illerin hemşehri derneklerine bakıldığında Trabzon, Ordu, Artvin, Bayburt, Giresun, Erzurum, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Tokat, Rize Sinop ve Sivas illerinin; il, ilçe, mahalle veya köy adlarıyla kurulmuş çok sayıda hemşehri derneği görülmektedir. İller dışında zorunlu dış göç odaklı oluşan Mübadil dernekleri, Çerkes dernekleri, Roman dernekleri ve bir tane de Kırım ve Kosova göçmenlerinin kurduğu dernek bulunmaktadır. Ayrıca Afganistan Muhacirleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Azerbaycan Kültür ve Dayanışma Derneği, Karadeniz Ukraynalılar Derneği, Bağımsız Arap İş Adamları ve Yatırımcıları Derneği ve Karadeniz Arap Yatırımcı ve İşadamları

Derneği tercihe bağı yabancı ülkelerden göçle gelen vatandaşların kurdukları dernekler olması nedeniyle ve Samsunlu Almanyalılar ve Yabancı İş Adamları Derneği de “Almanca” kimliğini benimsemiş Samsunluların kurduğu bir hemşehri derneği olması nedeniyle dikkat çekmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i). Samsun’da hemşehri merkezli dernekleşme kültürünün en gelişmiş olduğu Samsunlu topluluk Kavaklılardır. Ayrıca derneklerinin bir araya gelmesiyle kurdukları Kavak Dernekler Federasyonu, derneklerin koordinasyonunu sağlamakta ve yerel siyasette önemli bir aktör olarak faaliyet göstermektedir. Federasyon binasında her dernek için çalışabileceği bir masa ayrılmıştır ve Federasyon Samsun’da Kavaklılar için önemli bir buluşma noktasıdır.

Faal derneklerin 31’ini de iş insanları dernekleri oluşturmaktadır. İş insanları dernekleri arasında hem Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON) ve Asrın İş İnsanları Derneği (ASRIAD) gibi ulusal çapta faaliyet gösteren iş insanları derneklerinin şubeleri, hem de Samsun merkezli kurulmuş Samsun İş Adamları Derneği, Samsun İş Kadınları Derneği gibi iş insanları dernekleri bulunmaktadır. Ayrıca iş insanları dernekleri arasında hemşehri dernekleri arasında adı yazılan Bağımsız Arap İş Adamları ve Yatırımcıları Derneği ve Karadeniz Arap Yatırımcı ve İşadamları Derneği yatırım amaçlı oluşturulmuş hemşehri derneklerine örnektir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i). Düşünce temelli ise 19 dernek bulunmaktadır. Bu dernekler arasında tezin alan araştırmasında mülakat gerçekleştirilen Atatürkçü Düşünce Derneği ve Türk Ocakları Derneği’nin Samsun şubeleri bulunmaktadır. Atatürkçü Düşünce Derneği, Samsun’da merkez dışında dört ilçede daha şubeye sahiptir. Adı itibariyle tezin konusu çerçevesinde dikkat çeken derneklerden biri de Kalkınma ve Avrupa Birliği Derneğidir ancak bu dernek hakkında herhangi bir internet sitesi veya telefon numarasına ulaşılamamıştır. Dolayısıyla faaliyetleri veya etkinliği hakkında bilgi edinilememiştir. Ayrıca Anadolu Gençlik Derneğinin tüzüklerinde belirledikleri geniş amaç çerçevesinde faaliyet alanı Toplumsal Değerleri Yaşatma ve Spor Kulüpleri Dernekleri olarak belirlenmiş olsa da faaliyetleri çerçevesinde düşünce temelli dernekler kategorisinde değerlendirilebilir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2021i).

Kültür, Sanat ve Turizm alanında faaliyet gösteren 80 dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin önemli bir kısmını hemşehri derneklerinin faaliyetlerine benzer nitelikte bölgesel temelli kültürel dernekler oluşturmaktadır. Kültür odaklı bakıldığında

Samsun'da en önemli dernekler biri resmi faaliyet alanı basın olarak seçilmiş olmasına rağmen Samsun Yazarlar Derneğidir. Samsun Yazarlar Derneği, üyesi olan Samsunlu yazarlara, her yıl düzenlenen TÜYAP Karadeniz Kitap Fuarında ücretsiz stant kullanım hakkı sunmaktadır. Ayrıca üyelik ücreti temsili olarak 1TL'dir. Samsun'da engelli dernekleri ve federasyonları önemli bir yere sahiptir. Toplamda 38 engelli derneği ve iki engelli federasyonu bulunmaktadır. Engelli dernekleri ve federasyonları kapasite ve faaliyet çerçevesinde kentin en etkin sivil toplum kuruluşlarıdır.

5.5. Samsun'da Yerel Siyasetin Sorun Alanları

STK'lar yerelde, kendi faaliyet alanları çerçevesinde yerel siyasetin sorun alanlarında faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu nedenle bu bölümde Samsun'da yerel siyasetin sorun alanları ele alınacaktır. Samsun yerel siyasetinde önemli sorun alanları; sanayinin gelişmemiş olması, özel yatırımların çekilememesi, işsizlik, altyapı yetersizliği, plansız ve çarpık kentleşme, sığınmacılar, (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2021: 10-34) hemşehrilik odaklı rekabet ve çevre konusunda ortaya çıkan dönemsel sorunlardır. Samsun'da sanayinin kentin potansiyeli seviyesinde gelişmemiş olması, kentte istihdam sorunu yaratmaktadır. Yeni yatırımcılar kente çekilemezken diğer yandan var olan sanayi kuruluşları da yatırımlarını farklı illere kaydırmaktadır. Örneğin yakın zamanda kentin en büyük sanayi kuruluşu olan Samsun Makine Sanayi yatırımlarını Adana'ya taşımıştır. Yerel basında oldukça gündeme oturan bu gelişme hakkında 2016 yılında Samsun Makine Sanayi'nin Genel Müdürü Ali Galip Baş, Muammer Dilber'e verdiği röportajda Samsun'da yaşadıkları sıkıntıları aktarmıştır:

Tüm Adana elbirliği ile bize sahip çıktı. Samsun'da bunu yakalayamadık. Samsun'da fevri hareket ediliyor gibi geliyor bize. Samsun Makine iki yıldır vergisini Samsun'a vermiyor. Niçin? Vergi rekortmeni oluyorduk her yıl, üç ay incelemeye tabi tutuluyorduk. Samsun Makine, Kurumlar Vergisi'nin yüzde 55'ini tek başına öderken geri kalan yüzde 45, diğer işletmelerin toplam vergi ödemesiydi. Sonra da vergi incelemesi yapılıyordu, eften püften sebeplerle. Samsun'a küsüyoruz bazen. Bazen yalnız kalıyorsunuz. Herkes münferit hareket ediyor. Oysa Samsun istihdam açısından çok geri bir il. Bu tür işletmelere, fabrikalara sahip çıkılması gerekir (Samsun Makine de gitti! STSO nerede?, 2016).

Samsun'a yeni yatırımcıların çekilememesinin nedenlerinden biri yatırımcıların istediği yer tahsislerinin sağlanamamasıdır. Nitekim alan araştırmasında iş insanları dernekleriyle yapılan mülakatlar iş insanlarının belediyelerden yeni yatırımlar için yer tahsisi taleplerinin olduğunu göstermiştir. İkinci önemli sorunsu şehrin bürokrasidir. Baş'ın da mülakatta değindiği üzere kentin bürokratları her alanda sıkı denetim gerçekleştirme eğilimindedir. Samsun'da altyapı yetersizliği, Karadeniz ikliminin de

etkisiyle yoğun yağışların olduğu bölgede sel afetlerine yol açmaktadır. Bu çerçevede de 20 yıllık süreçte yapılan altyapı çalışmalarına rağmen özellikle kent merkezinde sorun çözüme kavuşturulamamıştır. Hemen hemen her yıl en az bir kez Samsun'da sel felaketi yaşanmaktadır. Bu sel felaketlerinin bazılarında hayatlarını kaybeden vatandaşlar da olmuştur (Samsun'da sel 9 can aldı, 2012). Samsun'da plansız kentleşmenin sorun teşkil ettiği ilçeler İlkadım ve Canik ilçeleridir. Bu çerçevede yerel seçim süreçlerinde adaylar kentsel dönüşümü propagandalarında kullanmaktadır. Samsun'da kentsel dönüşüm projeleri belediyeler ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş birliğinde sürdürülmektedir (Samsun İlkadım ve Canik'te kentsel dönüşüm sürüyor, 2021). Bu süreçte yapılan kamulaştırma uygulamalarıysa yerel siyasette önemli tartışma konularından birini oluşturmuştur. Bu süreçte yapılan kamulaştırmalarda, kamulaştırmaya konu olan mülkün sahibi vatandaşlar mülklerinin bedelini karşılamadığı gerekçesiyle mahkemeye başvurmuşlardır. Yerel basın ve siyasi parti il başkanları da konuya yönelik basın açıklamalarında bulunmuştur (Samsun'da Mahalleliden Bedel İsyanı, 2020).

Yerel siyasette bir diğer sorun alanını sığınmacıların yarattığı uyum sorunu oluşturmaktadır. Haziran 2021 tarihi itibarıyla güncel resmi rakamlar Samsun'da 20 bin ikamet izinli ve sığınmacı olduğunu gösterse de bu sayının daha yüksek olduğunu belirtmek gerekir. Göçmenlerin ülkeleri incelendiğinde Iraklıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. (Samsun'da yabancı sayısı 30 bini geçti, 2018) Iraklıların statüleri geçici koruma altındaki Suriyelilerden farklıdır. Türkiye'ye geliş süreçleri IŞİD'in Irak'ta ki işgal dönemiyle başlasa da genel itibarıyla zorunluluktan değil tercihen yatırım veya çalışmak amaçlı gelmişlerdir ve savaşın bitmesine rağmen geri dönmemişlerdir. Suriyeliler gibi Arap kökenli olmaları, Arapça konuşmaları ve toplumsal algı nedeniyle genel olarak Suriyeli olarak anılmaktadırlar. Sığınmacıların önemli bir kısmı İlkadım ilçesinde kent merkezinde ve kentin en canlı bölgeleri olan Çiftlik Caddesi ve Gazi Caddesi çevresinde yaşamaktadır. Kent merkezinde bazı sokaklarda hem ikamet hem de iş yeri olarak çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durum yerel halkla yaşanan uyum sorununu artırmıştır. Nitekim sığınmacıların bu şekilde toplu halde yaşaması ulusal basında da gündem olmuştur (Suriyeliler kantonu... Türkler kaçıyor!, 2018). Sığınmacılar kente uyum gerçekleştirmek yerine kendi yaşam alanlarını Samsun'da kurmuşlardır. Arapça ilköğretim eğitimi veren okulları dahi bulunmaktadır (Samsun'a Irak okulu, 2018). Dolayısıyla sığınmacılar yerel siyasetin önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır. Belirtmek gerekir ki Samsun'da yerel

siyaset aktörleri sığınmacıların yarattığı uyum sorununa yönelik politika da ikiye bölünmüş durumdadır. Bu nedenle uygulamalara yönelik yerel siyasette tartışmalar siyasiler arasında da çıkmaktadır. Samsun'da farklı dönemlerde tarım bölgelerine kurulan enerji santralleri çevre odaklı sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. 2019 yılında Çarşamba Ovasında yapılan biyokütle santrali kentte çevre odaklı önemli bir sorun başlığını oluşturmaktadır. Santralin faaliyete geçmemesi için bölge halkı ve STK'lar mitingler düzenlemiştir. Protestolar 2021 itibariyle de sürmektedir (Biyokütle Santraline tepki mitingi yapıldı, 2019). Ayrıca kentte son dönemde etkisi giderek artan şekilde hemşehricilik odaklı rekabette yerel siyasette sorun alanı oluşuma ortam sunmaya müsaittir.

5.6. Samsun'da Yakın Dönem Yerel Seçim Tarihi

Yerel seçimler STK'ların yerel siyasette aktif rol almalarına imkan sunmaktadır. Belediye başkanlarının, belediye meclisinin ve illerde il genel meclisinin seçiminde STK'ların adaylara veya partilere verdikleri destek, bir sonraki seçimlere kadar yerel siyasetteki etkinliklerini de şekillendirebilir. Bu çerçevede mülakatlarda dernek ve dernek üst kuruluşlarının yerel seçimlerdeki rolü de incelenmektedir. Bu nedenle tezin konusu ve mülakatlardaki yanıtların doğru analiz edilebilmesi için Samsun'da son üç mahalli idareler seçimleri çerçevesinde yerel seçim tarihi incelenmiştir. Samsun'da 2019 Mahalli İdare Seçimlerinde kayıtlı seçmen sayısı 970.988'dir. Cezaevlerinde oy kullananlar da dahil edildiğinde seçmen sayısı 971.700'e çıkmıştır. Seçimlere katılım oranı yüzde 86,33'tür ve toplamda 838.085 seçmen oy kullanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2021). 2019 Mahalli İdareler Seçimi, yerel ölçekte kalmayıp ülke gündemine etkilemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) yerel seçimlerde ortak aday belirleme kararı Samsun'da taraflar arası anlaşmazlığa neden olmuştur. Bu durumun temel nedeni İlkadım Belediyesi özelinde üç seçim boyunca devam eden Necaattin Demirtaş ve Erdoğan Tok rekabetidir. Bu rekabet 2019 Seçimlerinde, dönemin MHP Samsun Milletvekili Erhan Usta'nın ihracı, Ak Parti Samsun İl Başkanı Hakan Karaduman'ın ve MHP Samsun İl Başkanı Taner Tekin'in görevinden alınması ile bloklarının adaylarının değiştiği bir sürece yol açmıştır. Bu nedenle Samsun'da mahalli idareler seçimlerinin kaderini İlkadım Belediyesi etkilemiştir. Bu çerçevede yerel seçim tarihi İlkadım Belediyesi, Atakum Belediyesi, Canik Belediyesi ve Samsun Büyükşehir Belediyesi sıralamasıyla ele alınacaktır.

5.6.1. İlkadım Belediyesi

İlkadım Belediyesi, 2008 yılında yürürlüğe giren 5747 sayılı Kanunla Gazi ve Yeşilkent Belediyeleri'nin de bağlanmasıyla kentin en önemli belediyesi olmuştur. Nüfusu 336 bin olan İlkadım nüfus olarak Samsun'un en büyük ilçesidir. Ayrıca 24 ilden büyük bir nüfusa sahiptir. 2004 yılı Mahalli İdareler Seçimlerinde Ak Parti adayı olarak seçimi kazanan Erdoğan Tok, 2009 seçimlerinde de Ak Parti'den aday gösterilmiştir. Rakip olarak MHP'den Kavaklı STK'ların lobi çalışmalarıyla Necaattin Demirtaş aday gösterilmiştir. Seçimleri Demirtaş 591 oy farkla kazanmıştır. 2014 seçimlerinde ise aynı adayların rakip olarak girdiği seçimlerde Erdoğan Tok, 3600 oy farkla kazanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2021). Seçimler sonrasında yeniden seçilen Tok, Demirtaş'ın kendi döneminde işe aldığı 600 işçiyi işten çıkarmış çok sayıdaki personelin de görev yerini değiştirmiştir (Karslıoğlu, 2015). Bu durum taraflar arasında gerilimi artırmış ve İlkadım'da 2019 seçimlerini bir rövanş seçimlerine çevirmiştir. Seçim öncesinde Ak Parti ve MHP'nin ortak aday çıkarma konusunda anlaşması, Samsun'da İlkadım Belediye'sindeki rekabet nedeniyle taraflar arasında büyük tartışmalara neden olmuştur. Ortak aday görüşmelerini sürdüren dönemin MHP Samsun Millet Vekili Erhan Usta'nın görüşmeler hakkında basına verdiği röportajda aşağıda aktarılan ifadeler tartışmaların tırmanmasına yol açmıştır:

...Görüşmelerde şu an için sorun yok, müzakereler sürüyor, uzun bir süreç. Sürecin uzamasının nedeni Milliyetçi Hareket Partisi bu seçimlerde çok iddialı olması. Dolayısıyla bu iddia da görüşmelere yansıyor. İlkadım'ın olmazsa olmaz olarak iletildiği hakkında bilgim yok ama milletvekili olarak 'İlkadım olmazsa olmaz' diyorum. Olmazsa olmazımız İlkadım. Büyükşehir Belediyesi dahil Samsun'un birçok ilçesini alabilecek durumdayız. Eğer ittifak yapıyorsa bunun ittifaka yansması lazım. İlkadım ve Büyükşehir bizim alabileceğimiz yerler. Bunların haricinde ilçe belediyelerini de alabiliriz. İlçe sayısını net belirtmek olmaz ama yedi ilçenin bize bırakılması bizim asgari isteğimiz. Biz bunu kimseden iyilik olsun diye istemiyoruz. Bugün sokağa çıkıp bunu sorup araştırdığımızda, anket yaptığımızda bunu net olarak görüyorsunuz. Yani Milliyetçi Hareket Partisi burada hakkı olanı istiyor. Çünkü Milliyetçi Hareket Partisi'nin yükselen bir trendi var. Bunun da ittifaka yansması lazım... (Akduman, 2019a).

Usta'nın açıklamalarından sonra bir televizyon programında Ak Parti İl Başkanı Hakan Karaduman'ın programda Usta'nın 10 ilçede iddialı açıklamasına tebessüm etmesi ve "MHP'nin 10 ilçede iddialı olduklarına ancak gülebilirim. Daha önce hatırladığım kadarıyla beş ilçe yönettiler." açıklaması sonrası Cumhur İttifakı'nda MHP İl Başkanı Tekin'i görevden almış, Usta hakkında da ihraç süreci başlamıştır. AK Parti de İl Başkanı Duman'ı görevden almıştır (Akduman, 2019b). Ak Parti'yle MHP Samsun için Alaçam ve Asarcık'ta MHP'nin adaylarının, geri kalan İlkadım dahil 15 ilçe belediyesinde ve Büyükşehir Belediyesinde Ak Parti'nin adaylarının

desteklenmesi konusunda anlaşmıştır. MHP'nin İlkadım'da aday göstermeyip, Ak Parti'nin adayı Tok'u destekleme kararı alması sonrasında Demirtaş MHP'den istifa etmiş ve İyi Parti'ye geçmiştir. İyi Parti ve CHP arasında yapılan ortak aday çıkarma anlaşması çerçevesinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İlkadım'da aday çıkartmamış Demirtaş İyi Parti ve CHP'nin ortak adayı olarak seçimi oyların yüzde 50,88'ini alarak 11.544 oy farkıyla kazanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2021).

5.6.2. Atakum Belediyesi

Samsun'un yeni merkezi sayılabilecek Atakum ilçesi, yerel seçimlerin çekişmeli geçtiği illerden biridir. Son dört Mahalli İdareler Seçiminde sırasıyla CHP ve AK Parti arasında el değiştirmiştir. 2014 Seçimlerini kazanan dönemin Ak Parti Belediye Başkanı İshak Taşçı 2019 Seçimlerinde aday gösterilmemiştir. Taşçı'nın yerine Büyükşehir Eski Belediye Başkanı Yusuf Ziya Yılmaz'ın milletvekili seçilmesi sonrasında Büyükşehir Belediye Başkanlığına meclisçe seçilen Bafra Belediye Başkanı Zihni Şahin aday gösterilmiştir. CHP ise Cemil Deveci'yi aday göstermiş, İyi Parti aday çıkarmayarak Deveci'yi desteklemiştir. Seçimlerde Deveci oyların yüzde 48,47'sini alarak 1423 oy farkla seçimi kazanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2021).

5.6.3. Canik Belediyesi

Son üç Mahalli İdareler Seçimlerinde Ak Parti'nin kazandığı Canik Belediyesi için 2019 Seçimlerinde mevcut Belediye Başkanı Osman Genç aday gösterilmemiş, yerine aday gösterilen İbrahim Sandıkçı seçimleri CHP'nin desteklediği İyi Parti aday Atıf Yiğit'e karşı oyların yüzde 62,79'unu alarak 20.105 oy farkıyla kazanmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2021).

5.6.4. Samsun Büyükşehir Belediyesi

Samsun Büyükşehir Belediyesi dört dönem üst üste Yusuf Ziya Yılmaz tarafından yönetilmiştir. İlk dönem Anavatan Partisi'nin adayı olarak belediye başkanı seçilen Yılmaz, 2004, 2009 ve 2014 Mahalli İdareler Seçimlerinde de Ak Parti'den aday olup seçimleri kazanmıştır. 2018 yılında genel seçimler öncesinde belediye başkanlığından istifa edip milletvekili seçilen aslen Samsunlu olan Yusuf Ziya Yılmaz'ın yerine yine aslen Samsunlu olan Bafra Belediye Başkanı Zihni Şahin belediye meclisince başkan seçilmiştir (Gün, 2018). Görev süresince Samsunlu olması ön planda tutulan Zihni Şahin, 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde Büyükşehir Belediye Başkanı aday gösterilmemiş yerine Trabzon kökenli Eski Bayındırlık ve İskan Bakanı ve Samsun Milletvekili Mustafa Demir aday gösterilmiştir. Bu durum Samsun'da başta Samsunspor taraftarları olmak üzere kentte daha önce örneği

görülmemiş seviyede protesto edilmiştir. Bu protestoların en büyüğünü, Zihni Şahin'in protokol tribününde olduğu Samsunspor – Hacettepespor maçında on binin üstünde taraftarın Zihni Şahin'e destek için tezahüratlar oluşturmaktadır (Alaçamlı, 2018). Bu gelişmeler ışığında İyi Parti ve CHP ittifakı Mustafa Demir'in karşısına aslen Samsun Havzalı olan Erhan Usta'yı çıkartmak istemiştir ancak MHP'den ihraç edilen Usta, parti değiştirmek istemediğini belirterek adaylık teklifini kabul etmemiştir. (Erhan Usta İyi Parti'nin Teklifini Reddetti, 2019) Bu gelişme sonrasında İyi Parti, 26. Dönem CHP Milletvekili ve Eski Tekkeköy Belediye Başkanı Mübadil kökenli Hayati Tekin'i aday göstermiştir. CHP Büyükşehirde aday göstermeyerek Tekin'e destek vermiştir. Hayati Tekin adaylığıyla ilgili "Samsun'un öz evladı olarak, Samsun'a hizmet edeceğim" diyerek kentte oluşan hemşehricilik odaklı seçim propagandasına atıfta bulunmuştur (Akduman, 2019c). Diğer yandan İyi Parti ve diğer siyasi partilerin Samsun Büyükşehir Belediyesi için adaylık teklifini kabul etmeyen Erhan Usta, bağımsız Büyükşehir Belediye Başkanı adayı olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Ben memleketime, siz değerli hemşehrilerime sırtımı dönmem, sorumluluktan kaçmam, dayatmaya boyun eğmem, ranta, yolsuzluğa, fırsatçılığa geçit vermem, kul hakkı yemem, yedirtmem. Benim arkamdaki tek güç sizlersiniz. Bu süreçte tarafıma türlü iftiralar atılabilir. Saygınlığımı ve itibarımı zedelemek için kumpaslar kurulabilir. 'Usta aday olursa şu olur, bu olur, onun işine gelir, bunun işine gelmez.' yorumlarına kulak asmayın. Nefis değil nefes için yola revan oluyoruz. Büyük zaferler başarıya inananlar tarafından kazanılmıştır. 31 Mart 2019 tarihindeki er meydanında Samsun'un vicdanı galip gelecek, sandıktan Samsun çıkacak. Diyorum ki Samsun için varım. Diyorum ki Samsun Büyükşehir Belediye Başkanlığına bağımsız olarak adayım. Toplumun bütün kesimlerini, bütün siyasi partileri kucaklayacağım (Usta Samsun'dan bağımsız belediye başkan adayı oldu, 2019).

Açıklamasında Samsun'a ve Samsunluluğa vurgu yapan Usta'nın ekibi, seçim propagandasını Samsunluluk üzerinden kurmuştur. Son durumda yerel siyasette güçlü üç hemşehri topluluğu birer aday çıkarmıştır. Hayati Tekin ve Erhan Usta tarafından hemşehricilik odaklı sürdürülen seçim propagandasına karşılık, Mustafa Demir seçim propagandasını kentsel dönüşüm odaklı projelerini ön plana çıkartarak yürütmüştür. Seçim sonuçlarına göre Mustafa Demir 379.036 oyla oyların yüzde 47,37'sini alarak seçimi kazanmıştır. Seçimlerde yüzde 26,67 oy oranıyla Tekin ikinci, yüzde 21,05 oyla Usta ise üçüncü olmuştur. Hemşehri odaklı yürütülen seçim çalışmasına rağmen Demir seçimleri kazanmıştır fakat aldığı oylar hem 2018 Genel Seçimlerine göre 170 bin, hem de 2014 yerel seçimlerine göre artan nüfusa rağmen 43 bin düşmüştür (31 Mart 2019 Yerel Seçim Sonuçları, 2019).

5.7. Samsun'da STK'lar ile Belediyelerin İlişkisi

Mülakat gerçekleştirilen derneklerin ve dernek üst kuruluşlarının kuruluş yerleri ile tezin sınırlılıkları çerçevesinde Samsun'daki belediyelerden Büyükşehir Belediyesi, Atakum Belediyesi, İlkadım Belediyesi ve Canik Belediyesi'nin STK'larla ilişkileri belediyelerin stratejik planları ve faaliyet raporları kapsamında incelenmiştir. Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Planı incelendiğinde STK'larla iş birliğinin zayıf olduğunun tespiti planda yer almaktadır. 2020-2024 yılları arasında sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik STK, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği içerisinde çalışmalar yapmak ve etkinlikler düzenlemek planlanmaktadır (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2021: 64). Ayrıca planda "Tüm Paydaşlarla Birlikte Şehrin Yönetimini Sağlamak" hedef kartı çerçevesinde STK'larla birlikte yapılacak organizasyonlar için, sosyal sorumluluk projelerine destekte bulunulması ve etkinliklere katılımın sağlanması için 9.140.000 TL bütçe kullanılması planlanmıştır fakat Stratejik Planda bu etkinlikler ya da projeler için Mavi Işıklar Engelliler Kamp Merkezi'nin engelli STK'larına kullandırılması dışında farklı bir başlık açılmamıştır (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2021: 66-67).

Büyükşehir Belediyesinin 2020 öncesi dönemi de incelendiğinde genel itibariyle engelli dernekleriyle iş birliği yaptığı veya paydaş olarak projeler düzenlediği görülmektedir. Stratejik plan ve faaliyet raporları incelendiğinde bu projelerin 2010-2014 yılları arasında uygulandığı görülmektedir. Örneğin 2013 yılında Orta Karadeniz Engelliler Derneğinin proje ortaklığında, Samsun Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı, Türkiye Sakatlar Derneği Samsun Şubesi, Medicalpark Samsun Engelligücü Gençlik ve Spor Kulübü, Körleri Eğitim ve Kalkındırma Derneği Samsun Şubesi, Altı Nokta Körler Derneği Samsun Şubesi'nin proje iştirakçiliğinde, OKA'nın da katkısıyla Samsun'un Yaşayan Eğitim Kampüsü (SAYEK). Projesi gerçekleştirilmiştir (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2015: 51-52). Ayrıca STK'ların etkinlik ihtiyaçları çerçevesinde salon ve araç tahsisi için Büyükşehir Belediyesi gerekli desteği ve iş birliğini de göstermektedir. Belediyeye bağlı salonlarda etkinliğin kent halkının faydasına olacağına kanaat getirmesi durumunda sadece personel ücreti karşılığında STK'lara salon tahsisi yapmaktadır. Ayrıca, Kent Müzesi içinde bulunan toplantı salonu da koşulsuz, şartsız dilekçe ile STK'ların etkinliklerde kullanabilmesi için tahsis edilmektedir.

Atakum Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı incelendiğinde Atakum temel ilkeler başlığı altında Atakum Belediyesi katılımcı bir yönetim sergilemeyi

hedeflediğini yazmıştır: “Belediyelerimizin katılımcı bir yönetim sergileyerek; başta “Kent Konseyleri” olmak üzere katılımı sağlayıcı mekanizmaları geliştirerek vatandaşın, STK’ların, Meslek Odalarının karar ve uygulamalarına katılımını sağlamaları gerekmektedir...” Bu çerçevede gerçekleştirecekleri faaliyetler ise meclis faaliyetlerini şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşmak, sosyal paydaşlarla iletişim kanallarını yürütmek, geliştirmek ve yaygınlaştırmak ile sivil toplum-kamu iş birliğini geliştirmektir (Atakum Belediyesi, 2020: 48-61). Belediyenin faaliyet raporları incelendiğinde ise son yayınlanan faaliyet raporu 2019 yılına aittir ve bu raporda STK’lara yönelik bir proje veya iş birliğini içeren somut bir veri bulunmamaktadır (Atakum Belediyesi, 2021).

İlkadım Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı incelendiğinde, belediyenin sosyal hizmetlerde STK’larla iş birliğini yapmayı ve paydaş olarak projeler gerçekleştirmeyi hedeflediği ortaya çıkmıştır. Stratejik plana göre “Tarih, Kültür, Sanat, Spor Alanında Gelişmiş ve Sosyal Belediyecilik” politikası uygulamak amacıyla STK’larla ortak projeler gerçekleştirileceği veya STK’ların projelerine destek verileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede 6.400.000 TL bütçe ayrılmıştır. (İlkadım Belediyesi, 2020: 143) Ayrıca Muhtarlık İşleri Müdürlüğü ile Dış İlişkiler Müdürlüğüne “Katılımcı Demokratik Yönetim ve Halkla İlişkiler” gerçekleştirmek amacıyla STK’larla ortak çalışma yapılması ve desteklenmesi hedeflenmektedir ancak bu kapsamda uygulanacak faaliyetler içerisinde STK’lara yer verilmemiştir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilecek faaliyetler mahalle muhtarları ile toplantı ve kahvaltı yapmak, muhtarlık bürolarına ziyaret etmek, 61 mahalle muhtarlık bürolarına bilgisayar almak ve 19 Ekim Muhtarlar Günü tören ve yemek programı gerçekleştirmektir. (İlkadım Belediyesi, 2020: 153) İlkadım Belediyesi faaliyet raporlarında STK’larla ilişkilerine en fazla yer veren belediyelerden biridir. Bu çerçevede faaliyet raporları da belediyelerin STK’lara yönelik hedeflerinin gerçekçiliği hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. 2019 yılı Faaliyet Raporunda STK’larla birlikte gerçekleştirilen bir proje yer almamaktadır. Hedeflenen projeler kısmında “Sivil Toplum Kuruluşları Çalışma Ofisleri” yapımının hedeflendiği belirtilmiştir ancak bu projenin durumuna dair basında veya 2020 yılı faaliyet raporunda ya da 2020-2024 Stratejik Planı’nda bir veriye ulaşılamamıştır. 2020 yılı Faaliyet Raporunda STK’larla planlanan projeler kısmında “Sigarayı Bırakma Kampanyası”, “Uçurtma Festivali”, “Bisiklet Festivali”, “Balık Ekmek Festivali” ve “Simit Festivali” etkinliklerinin Covid-19 nedeniyle iptal edildiği yazmaktadır. 2021 yılı Performans Programına göre 2020 yılında iptal edilen

projelerin yanı sıra “Hemşehri Dernekleri Fuarı” projesinin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca STK’larla ortak proje gerçekleştirilmesi veya gerçekleşen projelere destek verilmesi için bir milyon TL bütçe ayrıldığı yazmaktadır (İlkadım Belediyesi, 2021: 96). İlkadım Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı’nda ve faaliyet raporlarında STK’larla ilişkilerine geniş yer vermesine hedeflenen faaliyetler incelendiğinde STK’ların doğrudan amacına hizmet etmeyecek veya iş birliğiyle gerçekleştirilmeyecek festivallerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Diğer yandan 2021 yılı içinde gerçekleştirilmesi planlanan “Hemşehri Dernekleri Fuarı” da belediye-STK ilişkisinde iş birliği veya paydaşlık ilişkilerinin dışında sadece bir kısım STK’ya hitap eden bir fuara işaret etmektedir. Canik Belediyesi’nin yayımladığı 2020-2024 Stratejik Planı’nda yaptıkları tespiti göre STK’larla yeterli seviyede iş birliği yapılamamıştır. Bu çerçevede STK’larla iş birliğinin artırılması hedeflenmektedir. Stratejik Planda bu amaca uygun eklenen madde şu şekildedir: “Halk ve STK’lar ile bütünleştirici katılımcı şehir yönetim projeleri oluşturmak” (Canik Belediyesi, 2020: 34). Son yayınlanan faaliyet raporu olan 2019 Faaliyet Raporunda, STK’larla işbirliğine yönelik bir bilgiye ulaşılamamıştır. Canik Belediyesi, belediye-STK ilişkileri çerçevesinde İlkadım ve Atakum belediyelerine kıyasla belediyenin kendine ait bir kapalı salonunun olması sayesinde avantajlı konumdadır. Nitekim Canik Belediyesi, Canik Kültür Merkezini kent halkına fayda sağlayacağını düşündüğü etkinliklerde STK’ların talebi doğrultusunda salonu ücretsiz tahsis etmektedir.

Stratejik planlar ve faaliyet raporları incelendiğinde Samsun’da STK-belediye ilişkilerinde yerel hizmetlerin sunulması çerçevesinde bir paydaşlık veya iş birliği yapılmadığı tespit edilmiştir. Tezin alan araştırılmasında da değinildiği üzere STK-belediye ilişkileri paydaşlık veya iş birliği çerçevesinde değil STK’ların ihtiyaç ve talepleri çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çerçevede belediyeler, etkinlik ve faaliyet odaklı değerlendirme yaparak STK’lardan talep gelmesi durumunda destek STK’lara destek vermektedir. Diğer yandan STK-belediye ilişkilerini katılım çerçevesinde değerlendirdiğimizde Stratejik Planlarda ve Faaliyet Raporlarında katılıma vurgu yapıldığı görülmektedir ancak uygulama da katılıma yönelik faaliyetlerin stratejik plan ve faaliyet raporları çerçevesinde net olarak tespit edilmesi mümkün değildir. Bunda STK’ların karar alma süreçlerine katılımında doğrudan iletişim kurma veya basın aracılığıyla açıklamalarda bulunma gibi yöntemleri kullanmasının etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle STK-belediye ilişkilerinin katılım çerçevesinde

değerlendirilmesi alan araştırması bölümünde mülakatlar çerçevesinde ortaya çıkan bulgularla yapılacaktır.

6. SAMSUN'DA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL SİYASETTEKİ ROLÜ

6.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yeni kamu yönetimi anlayışı ve Avrupa Birliği uyum süreci Türkiye’de STK’ların önemini artıran yönetimde katılım ve demokrasi odaklı bir dönüşümü başlatmıştır. BM bünyesinde 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Zirvesi ve 1996 yılındaki düzenlenen HABİTAT II Konferansları başta olmak üzere uluslararası düzeyde gerçekleştirilen toplantılarla birlikte çok aktörlü yönetim ve STK vurgusu ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede Türkiye’de de geleneksel yönetim anlayışı sorgulanmaya başlanmış ve çok aktörlü bir yönetim modeli oluşturmak için düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. STK mevzuatında devletin denetiminin güçlü olması, yasakların ve kısıtlamaların bulunması STK’lar için mevzuat temelli sorunlar yaşamasına yol açmıştır. STK mevzuatın yapılan düzenlemeler özellikle 1999 yılında Türkiye’nin AB üyeliğinin resmîyet kazanmasıyla birlikte önem kazanmıştır. Bu kapsamda STK mevzuatlarında düzenlemeler yapılmış veya yeni kanunlar yürürlüğe girmiştir. Mevzuat dışında STK’lar için proje fonlarının açılması, STK’ların kapasitelerinin artırılmasına da imkan sunmuştur. 2013 yılında siyasi olaylarla başlayan hükümetin STK’lara yönelik bakış açısındaki değişim 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrasında belirginleşmiştir. Bu nedenle 2020 yılı itibariyle dernekler mevzuatında denetimi artıran ve sınırlayıcı hükümler içeren düzenlemeler yapılmıştır. STK’lara yönelik mevzuat düzenlemelerinin yapıldığı süreçte aynı zamanda hem yönetim anlayışı hem de AB uyum süreci çerçevesinde yerel yönetimlerde de yerel demokrasiyi, yerel özerkliği ve katılımı artıran önemli düzenlemeler yapılmıştır. Yerel siyaset aktörlerinden belediyeler özellikle büyükşehirlerde 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’yla beraber yerel siyasetin ana aktörü olmuşlardır. Yerel kamu politikalarının belirlenmesi ve yerel kamu hizmetlerinin görülmesinde büyükşehir belediyelerinin rolünün artması, il belediyelerinde ise valinin il özel idaresinde gücünün azalması STK’lar başta olmak üzere diğer yerel siyaset aktörlerinin de doğrudan belediyelerin karar alma süreçlerine katılım ve etkileme girişimini beraberinde getirmiştir. Yeni belediye mevzuatının STK’larla sosyal hizmetler çerçevesinde iş birliğine imkan tanınması, karar alma süreçlerinde katılıma yönelik düzenlemeler içermesi de STK-belediye ilişkisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Samsun özelinde 18 belediye vardır. Tez kapsamında

Samsun Büyükşehir Belediyesi, İlkadım Belediyesi, Canik Belediyesi ve Atakum Belediyesi merkezi oluşturan belediyelerden olması ve mülakat gerçekleştirilen derneklerin dernek ikamet adresleri çerçevesinde incelenmektedir. Samsun'da ayrıca 2206 dernek, 46 vakıf ve 54 sendika faaliyet göstermektedir. Tez kapsamında dernekler, STK'lar arasında sayısal olarak en büyük paya sahip olması, hemşehri dernekleri yapılanmalarının yerel seçimler çerçevesinde etkileri nedeniyle incelenecektir.

Bu çerçevede sivil toplum kuruluşlarından dernek ve dernek üst kuruluşlarının, yerel siyasetin ana aktörü belediyelerle ilişkisi, belediyelerin karar alma süreçlerindeki rolü çerçevesinde araştırma yapmak tezin amaçlarından birincisini oluşturmaktadır. Tezin ikinci amacı, dernek ve dernek üst kuruluşlarının yerel seçimlerde etkisini ölçmektir. Tezin üçüncü amacı, 5393 sayılı Belediye Kanunu'yla kuruluşuna yönelik mevzuatta düzenleme yapılan kent konseylerinin, yerel siyasetteki rolünü, belediyeler ve derneklerle ilişkisini araştırmaktır. Tezin dördüncü amacı, dernekler mevzuatında yapılan düzenlemelerin ve proje fonlarının dernek ve dernek üst kuruluşlarına etkisini belirlemektir. Samsun örneğinde dernek ve dernek üst kuruluşları ile kent konseylerinin yerel siyaset aktörleriyle ilk defa çalışılacak olması, tezin özgün değerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte alan araştırmasında mülakat tekniğinin kullanılması hem yerel siyasette hem mevzuatta STK'ların sorun alanlarının tespitini kolaylaştırmış hem de mevzuata yönelik önerilerin alınmasına imkan tanımıştır. Tezin özgün değerini oluşturan üçüncü madde ise dernekler mevzuatında 2020 yılında yapılan düzenlemelerin derneklerin işleyişine etkisini ve dernek başkanlarının duruma yönelik değerlendirmelerini kapsamaktadır.

6.2. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışması kapsamında alan araştırmasında açık uçlu ayrıntılı sorulardan oluşan derinlemesine mülakat tekniği tercih edilmiştir. Mülakatların bir kısmı Covid-19 nedeniyle yazılı olarak gerçekleşmiştir. Dernek başkanlarıyla yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar dernek binalarında veya dernek başkanlarının iş yerlerinde ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Ses kaydı alınmasını istemeyen ve mülakat görüşmesi yapılmasına rağmen mülakatı yazılı olarak cevaplamak isteyen bir katılımcı olmuştur. Belediye başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatların bir tanesi ses kaydı alınmadan yüz yüze gerçekleştirilmiş ve görüşme notları çerçevesinde mülakat metni oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında dernek ve dernek üst kuruluşu başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatta; dernekleri hakkında bilgi, mevzuata yönelik görüşleri,

basın açıklaması yapıp yapmadıkları, yaptılarsa hangi konular üzerine yaptıkları, herhangi bir hibe programından proje fonu alıp almadıkları, proje fonlarının etkileri hakkındaki görüşleri, vali, kaymakam, belediye başkanı veya başkan yardımcısıyla doğrudan iletişiminin olup olmadığı, yerel yönetimlerden hangi alanlarda talepte buldukları, yerel seçimlerde desteklediği bir adayın olup olmadığı, destek veren derneklerin hangi amaçla destek verdiği, belediyelerden aynı veya nakdi bağış alıp almadıkları, kent konseyinde bulunup bulunmadıkları ve kent konseyleri hakkındaki düşünceleri, derneklerin yerel siyasetteki rolüne ilişkin düşünceleri ve son olarak da STK'ların yerel siyasette rolünün artırılmasına yönelik önerileri sorulmuştur.

Belediye başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatta; belediyenin karar alma süreçlerinde STK'ların görüşlerinin dikkate alınıp alınmadığı, kent konseylerinin yerel demokrasiye katkısının olup olmadığı, derneklerin yerel siyasetteki rolüne ilişkin düşünceleri, seçimlerde destek veren derneklerin olup olmadığı, destek veren varsa hangi nedenlerden dolayı destek verdiği, derneklerin görüşme taleplerini kabul edip etmedikleri, derneklerin hangi konularda kendilerine talepte buldukları, derneklerin kent yönetimine dair görüş ve önerilerini sunup sunmadığı, sunuyorsa örnekleri, kent konseylerinin veya derneklerin eleştirel beyanda bulunmalarının onları rahatsız edip etmediği, bu beyanların kararları üzerindeki etkileri, kent konseylerinin ve derneklerin katılıma yönelik katkısı hakkındaki görüşleri, kent konseyleri ve derneklerin mevzuatında yetkilerinin artırılmasına yönelik düşünceleri ve mevcut mevzuatın belediye-STK iş birliğine yeterli imkanı sunup sunmadığı, yeterli imkan sunmadığı düşünülüyorsa geliştirme önerileri sorulmuştur. Kent konseyi başkanlarıyla gerçekleştirilmesi planlanan mülakatta, mevzuatın görev ve sorumlulukları çerçevesinde yeterli gelip gelmediği, kendilerine ait müstakil bir binanın olup olmadığı, bağlı buldukları belediyenin kendileri için yeterli bir bütçe ayırıp ayırmadığı, ayırdıysa bu bütçeyi özgürce kullanabilme imkanının olup olmadığı, yerel siyasette aktif bir rol aldıklarını düşünüp düşünmediği, genel kurulda yer alan derneklerin hangi kıstasa göre belirleneceği, görev yaptıkları belediye sınırlarında yerel demokrasiye katkılarının olup olmadığına yönelik düşünceleri, belediyenin kararlarını eleştirebilme imkanlarının olup olmadığı ve son olarak da kent konseyinin eleştirilerini veya önerilerini belediye başkanının dikkate alıp almadığını sormak planlanmıştır ancak kent konseyi başkanlarıyla görüşme gerçekleştirilememiştir. Gerçekleştirilen mülakatlar hakkında bilgi ve gerçekleştirilemeyen mülakatların nedenleri Araştırma Evreni ve Örneklemi başlığında açıklanmıştır.

6.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Alan araştırmasında belediyeler kapsamında Samsun Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Demir'le ve Canik Belediye Başkanı İbrahim Sandıkçı'yla; hemşehri dernekleri kapsamında Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Levent Ertürk'le, Karadeniz Rumeli Dernekleri Federasyonu (KARDEF) Genel Başkanı Salih Meriç'le ve Kavak Dernekler Federasyonu (KA-DEF) Genel Başkanı Bayram Erişgin'le; düşünce temelli dernekler kapsamında Anadolu Gençlik Derneği (AGD) Samsun Şubesi Başkanı Şenol Altun'la, Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Samsun Şubesi Başkanı Işık Özkefeli'yle, Türk Ocakları Derneği Samsun Şubesi Başkanı Serkan Şen'le; iş insanları dernekleri kapsamında Asrın Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (ASRIAD) Samsun Şubesi Başkanı Furkan Okutan'la, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) Samsun Şubesi Başkanı Haluk Tan'la ve Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Münevver Uğurlu'yla; kültür, sanat ve turizm dernekleri kapsamında Samsun Yazarlar Derneği ve Kavak Göçebe Derneği Başkanı Ahmet Seven'le ve Dilde Fikirde İşte Birlik Yolu (Kutlu Yol) Derneği Başkanı Mustafa Keskin'le mülakat gerçekleştirilmiştir.

Tezin ve alan araştırmasının sınırlılıklarını Samsun ili ile STK'lardan dernekler ve dernek üst kuruluşları, diğer yerel siyaset aktörlerinden belediyeler ve kent konseyleri oluşturmaktadır. STK'lar arasında her biri farklı mevzuatlara tabidir. Zorunlu olarak üye olunması ve aidat ödenmesi gereken meslek odalarıyla; üyelerinin çalışma koşulları, özlük hakları ve maaşlarını kapsayan ortak çıkar odaklı birlikteliğin sağlandığı sendikaları; bir amaca yönelik mal veya gelir bağıyla kurulan vakıfları ve gönüllü olarak üye olunan ve gönüllü aidat ödenen, dernekleri birlikte değerlendirmek hem çalışma alanını çok genişletecek hem de çalışmanın ana odağından uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu kapsamda STK'lar arasından sayısal çoğunluğa sahip dernekler, STK'lar için daha tutarlı bir örneklem oluşturacaktır. Ayrıca yerel siyaset ölçeğinde STK'lar incelendiğinde özellikle yerel seçimler çerçevesinde derneklerin diğer STK'lara göre daha aktif rolü bulunmaktadır. Bu nedenlerle STK'lar aynı mevzuata tabi dernek ve dernek üst kuruluşlarıyla sınırlı tutulmuştur. Diğer yerel siyaset aktörlerinden belediyeler, kent konseyleri de çalışmanın konusuna dahil edilmiştir. Belediyeler, mevcut mevzuat çerçevesinde yerel siyasetin ana aktörü olduğu için ve kent konseyleri yapısı itibarıyla bir STK, mevzuata göre bir belediye kuruluşu olarak faaliyet gösterdiği ayrıca katılım ve yerel siyasette ortak akıl oluşturulması için kurulmuş olması nedeniyle incelenmiştir. Ayrıca

alan araştırması derneklerin ikamet adresleri ve en fazla ilişki kurduğu merkezi oluşturan belediyelerden olan Atakum, İlkadım, Canik Belediyeleri ve Büyükşehir Belediyeleriyle bunlara bağlı faaliyet gösteren kent konseyleriyle sınırlı tutulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın evrenini Samsun’da faaliyet gösteren tüm dernek ve dernek üst kuruluşları ile Büyükşehir Belediye Başkanı, Atakum Belediye Başkanı, Canik Belediye Başkanı ve İlkadım Belediye Başkanı oluşturmaktadır. Mayıs 2021 itibarıyla Samsun’da faaliyet gösteren 2206 dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin 938’ini “cami yaptırma dernekleri” ve spor dernekleri oluşturmaktadır. Bu derneklerin yerel siyasette etkinlik iddiası bulunmamaktadır. Geri kalan derneklerin büyük çoğunluğunun iletişim numarası, dernek binası veya internet sitelerine ait bir veriye ulaşılamamıştır. Bu çerçevede de evreni doğru yansıtacak şekilde örneklem hemşehri dernekleri, iş insanları dernekleri, düşünce temelli dernekler, kültür, sanat ve turizm dernekleri, hak ve savunuculuk dernekleri ve insani yardım dernekleriyle görüşme yapmak planlanmıştır.

Salgın nedeniyle dernekler faaliyetlerine zorunlu olarak ara vermiştir. Ayrıca derneklerin çok az bir kısmı sekreteryaya sahiptir bu nedenle dernek başkanlarına ulaşılması da zaman almış ve ayrıca sekreteryası olmayan dernek başlarından yüz yüze görüşmeyi salgın nedeniyle kabul etmeyenler, yazılı olarak mülakatında oluşturacağı iş yükünden dolayı mülakata gönüllü katılım göstermemiştir. Bu süreçte görüşmelerin bir kısmı iptal olmuş, bir kısmı da görüşmeleri yazılı isteyip cevap vermemiştir. İnsani yardım alanında faaliyet gösteren STK’ların genel itibarıyla vakıf olarak örgütlendiği tespit edilmiştir. Bu nedenle insani yardım derneklerinin çoğunluğu yerel ve ulaşılması zor dernekler oluşturmaktadır. Bu faaliyet alanında faaliyet gösteren en önemli dernek Kızılay’dır ancak Kızılay Samsun Şube Başkanı Habib Demirel’in yazılı olarak katılım göstereceği mülakat, Covid-19 hastalığı nedeniyle vefatından dolayı gerçekleştirilememiştir. Bu çerçevede insani yardım dernekleriyle yapılacak görüşme kendi içinde tutarlı bir örneklem oluşturmayacağı için insani yardım dernekleri örnekleminden çıkartılmıştır. Görüşmelerde yeterli veri toplanılması ve salgınında zirve noktasına gelmesi ve bu nedenle mülakatların gerçekleştirilebilecek bir ortamın olmaması nedeniyle hak ve savunuculuk dernekleri örnekleminden çıkartılmıştır. Geriye kalan faaliyet alanlarında üç hemşehri, üç iş insanları, üç düşünce temelli ve iki kültür, sanat ve turizm dernekleriyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Belediyeler arasında Atakum Belediye Başkanı Cemil Deveci ile mülakat görüşmesi özel kaleminin, salgın nedeniyle yüz yüze randevu verilemeyeceğini belirtmesi üzerine

gerçekleştirilememiştir ancak hem Başkan Deveci hem de Atakum Kent Konseyi Başkanı Derya Oktay'la yapılacak görüşmenin soruları yazılı olarak istenmiş fakat sorulara dönüş yapılmamıştır. İlkadım Belediyesi ile belediyenin halk günü uygulaması nedeniyle randevu sisteminin olması ve bu çerçevede oluşan yoğunluktan dolayı görüşme gerçekleştirilememiştir. Yazılı olarak cevaplanabileceği söylenen mülakat sorularına ise dönüş alınamamıştır. İlkadım Belediyesi Kent Konseyi Başkanı Yahya Taşkıran'a ulaşılmaya çalışılmış, ancak salgın nedeniyle görüşmenin yapılamayacağı belediye yetkililerince belirtilmiştir. Ayrıca Büyükşehir Belediyesi ve Canik Belediyesinde kent konseylerinin mülakatlar gerçekleştirilirken henüz kurulmamış olması nedeniyle tezin alan araştırması kısmında herhangi bir kent konseyi başkanıyla görüşme gerçekleştirilememiştir.

6.4. Araştırmanın Bulguları

Alan araştırması bulguları kapsamında dernek ve federasyon başkanları ile belediye başkanlarıyla yapılan mülakatlar tek bir başlık altında analiz edilecek, gerekli görülen sorularda dernek ve federasyon başkanlarının verdikleri yanıtlar ile belediye başkanlarının yanıtları karşılaştırılacaktır. Mülakatlarda dernek başkanlarına 14 soru belediye başkanlarına ise 11 soru sorulmuştur. Mülakat yapılan kişilerin demografik özellikleri şunlardır: 9 dernek başkanını ile iki federasyon başkanıyla görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen 9 dernek başkanından ikisi kadındır. Başkanlardan ikisi 30-40 yaş arası geri kalan dokuz başkan ise 40 yaş üstüdür. Başkanlar herhangi bir meslek grubunda yoğunlaşmamıştır, aralarında iş insanı, doktor, yazar, akademisyen ve memurların bulunmaktadır. Mülakat kapsamındaki ilk soru, dernek ve federasyon başkanlarına mevzuatın derneklerin yerel siyasette etkinlik göstermelerine imkan sunup sunmadığı ve mevzuatta yapılan son düzenlemeler hakkındaki görüşleridir. Bu soruya verilen yanıtlar farklılık göstermektedir ancak belirtmek gerekir ki dernek başkanlarının önemli bir kısmının mevzuattaki son değişikliklerden haberi yoktur. Bu nedenle soru sorulduktan sonra düzenlemeler hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır. Ayrıca Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Serkan Şen, Karadeniz Rumeli Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Salih Meriç ve Atatürkçü Düşünce Derneği Samsun Şubesi Başkanı Işık Özkefeli ile yapılan mülakat dışında kalan sekiz mülakat 27 Aralık 2020'de yürürlüğe giren Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'la dernekler mevzuatında yapılan değişikliklerden önce yapılmıştır. Dilde İşte Fikirde Birlik Yolu (Kutlu Yol) Dernek Başkanı Keskin, mevzuat hakkında "Dernekler Kanunu dernek kurmak isteyen

gerçek ve tüzel kişilikler için basit anlaşılabilir ve uygulanabilir maddeler içermektedir...” demiştir. MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan ise derneklerin etkinliği ve işleyişiyle ilgili temel sorunun mevzuat temelli olmadığını yönetim kurullarından kaynaklandığını söylemiştir. “...ben mevzuattan daha ziyade derneklerle alakalı mevcut dernek yönetim kurullarının mevzuatın ötesinde bir süre sonra mevcut durumlarını kanıksayıp faaliyetlerini biraz daha stabil hale getirdiklerini görüyorum...” Mevzuatın sorun oluşturmadığını ancak derneklerin etkinliğini artırmak için düzenlemeler yapılabileceğini savunan görüşlerde bulunmaktadır. Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven, “...Yasalara belki bir iki ekleme yapılabilir. Mesela şehrin yöneticilerini, derneklerden fikir alışverişi yapmalarına zorlamak gerekiyor ki dernekler de şehre katkıda bulunsun...” önerisiyle dernekler ile yerel yönetimlerin yöneticileri arasında fikir alışverişinin güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Mevzuatta yapılan değişiklikleri yerinde bulan ve haklı gören dernek başkanları da bulunmaktadır. Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven düzenlemelerin hem dernekler hem de üyeler açısından üyeliğin ciddiye alınmasını sağlayacağını belirtmiştir: “...Dernek üyelerinin bildirilmesi, çıkarılmaların bildirilmesi kanaatimce doğru olmuştur çünkü artık hem dernek yöneticileri hem dernek üyeleri yaptıkları işi ciddiye alır...” Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Uğurlu denetime yönelik mevzuat değişikliklerinin suiistimal nedeniyle yapılmış olabileceğini söylemiştir: “...yasalarda suistimal edilmiştir ki bu yetki seviyeleri kısıtlanmıştır diye düşünüyorum...” AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun ise “...Üyeleri bildirme yükümlülüğüyle ilgili düzenleme öncesinde de zaten Genel Kurullar da üyelerinizi Samsun Sivil Toplumla İlişkiler İl Müdürlüğüne bildiriyordunuz diye biliyorum. Biz bildiriyorduk bu açıdan bir sıkıntımız bir problemimiz bu zamana kadar olmadı...” diyerek üye bildirim yükümlülüğünün yeni olmadığını veya bir sorun teşkil etmediğini belirtmiştir ancak AGD Samsun Şubesi’nin derneğe yeni üyeleri fahri üyelik olarak aldığını toplamda 3200 fahri üyelerinin olduğunu ve mevzuata göre sadece dernek üyeleriyle onursal üyelerin bildirilmesi gerektiğini belirtmek gerekir. Bu kapsamda üye bildirimlerine yönelik bir iş yükü oluşmamış olabilir. Türk Ocakları Başkanı Şen ise düzenlemelerin derneklerin işleyişine bir etkisinin olmadığını hatta 7262 sayılı Kanunla getirilen belli suçlardan hüküm giymiş kişilerin dernek yöneticisi olmasının engellenmesinin doğru olduğunu ifade etmiştir:

Derneklerin işleyişine yönelik çıkartılan son düzenlemelerde olumlu ya da olumsuz noktada derneklerin işleyişine bir tesiri olduğunu düşünmüyorum. Bu sadece derneklere yönelik yaklaşımların ve denetimlerin daha hızlı olmasıyla alakalı bir şey. Yoksa derneklerin daha önce de genel çerçeve içerisinde mesela mali denetlemelerine ilişkin ilkeleri belliydi. Son tahlilde yapılan düzenlemeyle özellikle belli suçlardan ceza almış olanların dernek yöneticiliğine getirilmemesi meselesini destekliyorum. Burada desteğim söz konusu ama bunun dışında mali denetlemelere ilişkin meselelerde biraz daha denetçiler tüzüğe vakıf oldukları takdirde bunun yeni düzenlemelerle yapılmasına gerek olmadığını düşünüyorum.

Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk ise son düzenlemelerle derneklerin iş yükünün artırıldığını, mevzuatta dernekler hakkında birden çok kanun olduğunu ve mevzuatın yüklediği yükümlülüklerin zamanında yapılmaması durumunda derneklerin ciddi cezalar aldığını söylemiştir:

...Son düzenlemelerde prosedürler daha fazla artırıldı. Biraz daha bu prosedürlerin hafifletilmesi gerektiğini düşünüyorum. Dernekler zaten mali sıkıntı yaşıyorlar, bu prosedürlerin onlara daha da ek külfet getirdiklerini düşünüyorum. Bu yüzde n her ikisi için de yeni düzenleme yapılması lazım. Mesela mevzuat anlamında çok fazla mevzuat var. Bir sürü bir şey ekliyorlar. Şunu yapın bunu yapın falan diye. Bunların hepsi bir mesai. Haliyle bunları yapabilmek için bir ya da iki kişinin bu işle ilgileniyor olması lazım. Bu da dernek için bir külfet oluşturuyor. Yükümlülükler zamanında yapılmadığı zaman da dernek bununla ilgili ciddi cezalar alıyor ve haklarında hukuk süreçler başlıyor...

ADD Samsun Şubesi Başkanı Özkefeli ise mevzuatta yapılan son düzenlemelerin derneklerin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik olduğunu iddia etmektedir:

“Derneklerin işleyişine yönelik çıkartılan son düzenlemeler” dediğiniz şeyler ise tamamen dernekleri ayakaltından kaldırma amaçlıdır. Bizler bu sıkı ve dahi sıkıcı saçmalıklar arasında Anayasamızın sağladığı olanakları nasıl kullanabilir de Cumhuriyet ilke ve devrimlerini, Atatürk Düşüncesini insanlarımızı nasıl ulaştırabiliriz heyecanı ve telaşı içindeyiz.

Mülakatların yapıldığı tarih itibariyle salgın nedeniyle derneklerin aktif olarak çalışmadığını ve bu nedenle yeni üye kayıtları alımında duraksama yaşandığını belirtmek gerekir. Bu düzenle düzenlemeler çerçevesinde zorunlu tutulan üye kayıt bildirimlerinin oluşturacağı iş yükünün tam olarak da fark edilemediğini belirtmek gerekir. Nitekim mülakatların bir kısmında düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olunmadığını ancak buna rağmen düzenlemeler hakkında bir eleştiri getirilmediği gözlemlenmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi dernek üyelerinin bildirilmesi yükümlülüğüdür. Ayrıca derneklerin altı ay içinde mevcut üyelerini de bildirmesi zorunlu kılınmıştır. Bildirilmemesi durumunda para cezası öngören bu düzenlemenin dernek başkanları tarafından bilinmemesi bu düzenleme kapsamında ceza yeme ihtimallerini olduğu göstermektedir.

Mülakat kapsamındaki bir diğer soru, dernek ve federasyon başkanlarına bugüne

kadar kent yönetimine dair herhangi bir konuda basın açıklamasında bulunup bulunmadığı bulundularsa konusu ve içeriği hakkındadır. Başkanların kent yönetimine dair buldukları basın açıklamaları Samsun'un sorun alanlarıyla örtüşmektedir. Basın açıklamaları sığınmacılar, trafik sorunu, kentin Amazon ve Amisos kimlikleriyle ön plana çıkartılmaya çalışılması, kentsel dönüşüm, kültürel konular, turizm, sanayi ve tarım üzerinedir. Ayrıca başkanlar ulusal siyaseti ilgilendiren ekonomi, kültürel ve siyasi konularda açıklamalarda bulunulmuştur. Bu çerçevede de her derneğin kent hakkında sorun olarak gördüğü alanların farklı olduğunu ve bu sorun alanlarının derneklerin faaliyet alanına göre şekillendiğini ve basın açıklamalarının da bu doğrultuda olduğunu belirtmek gerekir. Bu kapsamda düşünce temelli dernekler örneklemine oluşturan ADD, AGD ve Türk Ocakları dernekleri örnek verilebilir. ADD Samsun Şubesi Başkanı Özkefeli, yapmış oldukları basın açıklamaları hakkında "...Kent yönetiminin ve yöneticilerinin Mustafa Kemal ATATÜRK'ün şahsına, devrimlerine ve bizlere bırakmış olduğu emanetlere karşı her fırsatta gerçekleştirdikleri saldırıları kınamak olmuştur..." açıklamasında bulunmuştur. AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun, 2019 yılında Sheraton otelde düzenlenen Gençlik Festivali hakkında eleştiride bulunmuştur:

2019 yılı Haziran ayında Sheraton otelde bir etkinlik yapılmıştı, gençlik Festivali diye. Tabi bizim içeriye girme imkanımız olmadı. Ben o etkinliği bir gün öncesinde oraya katılan insanların oluşturduğu kuyruktan öğrendim. 17-18 yaşlarında gençlerin kuyruktaki görüntüleri nedeniyle dikkatimi çekti bu etkinlik. Sonra meselenin biraz peşine düştüm nedir ne değildir bu diye çünkü bu kadar insan kuyruk bekliyorlar, oraya girmeye çalışıyorlar içeride ne oluyor? Sonra aldığımız bilgilerle orada çok hoş olmayan kültürümüze, inancımıza, ahlakımıza uymayan birtakım etkinliklerin yapıldığını öğrendik. Hatta gençlerin de bazılarının tepkisine sebep olabilecek bir açıklama yapmıştık ama bu bizim bir dernek olarak, milli ve manevi duygulara sahip çıkan bir yapı olarak üzerimize vazifeydi. Bu noktada şunu da belirteyim Samsun'da da açıklama yapan sadece Anadolu Gençlik Derneği oldu. Diğer yapılardan bununla ilgili hiçbir açıklama da gelmedi o süreçte. Biz tabi Valilikle bağlantıya geçtik oradan da bu açıklamamıza bir cevap gelsin, çünkü burada bir etkinlik yapılacaksa Valilik izniyle yapılması lazım ya da bunun mekânsal izinleri belediyelerin izniyle yapılması lazım. Hem ilçe hem de Büyükşehir Belediyesiyle bağlantıya da geçtik. Öğrendik ki Valilik tarafından izin verilmiş ama valilik gerekçeyi şöyle söylüyor bize burada bir izcilik faaliyeti yapılacağı söylenildi, biz de izni bu doğrultuda verdik. İzcilik faaliyeti adı altında izin almıyor ama yapılan faaliyetin izcilikle alakası yok.

Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen ise Samsun'un Bafra ilçesinde Rumlar tarafından düzenlenen ayin hakkında eleştiride bulunmuştur.

Zaman zaman şehrimize ve bölgemize dönük misyonerlik çalışmalarıyla alakalı da basın açıklamalarımız oluyor. Mesela iki sene önce orada katledildiği varsayılan Rumların anısına Bafra'nın bir köyünde bir ayin düzenlediler. Bu tür tarihi gerçeklik noktasında ayakları yere basmayan ya da tarihi istismar etmek üzerine kurgulanmış şehrimizin milli duruşuna muhalif olan yabancı ya da

yabancıların yerli işbirlikçilerle ortaya koymuş olduğu girişimlere karşıda zaman zaman basın açıklamalarımız oluyor...

Basına verilen açıklamaların konuları incelendiğinde basın açıklamalarının derneklerin amacına ve faaliyet alanına uyumlu olduğu görülmektedir. Mülakat görüşmelerinde bu konuda aksi bir örnek olmamasına rağmen faaliyet alanları dışında faaliyet gösteren veya basın açıklamalarında bulunan derneklerin sayısı oldukça fazladır. Bu durum dernekler arasında dahi eleştirilere ve çatışmalara yol açmaktadır. Örneğin MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan bu konu hakkında bir soru olmamasına rağmen Samsun'da bu durumun en önemli sorunlardan biri olduğunu dile getirmiştir:

...Yeter ki siz kendi açtığınız derneğin içeriğine göre eleştiri yapın. Mesela ben ekonomiyle alakalı eleştiri getirebilirim. Şehirle ilgili kendime göre fikirlerimi benimsemek noktasında kendi fikrimi söyleyebilirim ama kalkıp mesela bilmediğim konularda ulemalık yapmam. O zaman basit kaçıyorsunuz. Samsun'daki en büyük sıkıntılardan bir tanesi işin içerisinde konuyla ilgili hakimiyeti olmayan STK'ların kendi alanları olmadığı halde gündeme gelebilmek için başka alanları kullanmaları. Bu bana komik geliyor. Ben iş dünyasını temsil ediyorsam benim asıl amacım iş, istihdam, üretim ve ihracatla alakalı olmalı.

Kentin kültürel kimliğine yönelik eleştiriler ise kentin Amisos ve Amazon kimlikleriyle tanınmaya, turizm politikası üretmeye yönelik çalışmaları üstünde yoğunlaşmaktadır. Bu konu hakkında Samsun'un Milli Mücadele kenti olmasıyla ön plana çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir.

Konu hakkında Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven'in açıklaması şu şekildedir:

...Amazon Heykeli hakkında beyanatta bulunduk. Açıldığı zaman oraya siyah çelenk koyacağız, böyle bir şey Samsun kültürüyle bağdaşmıyor dedik. Bu bölgenin Amazon'la ilgisi yok, hikayesi ve alt yapısı da yok ama siz bugün bunu turist getiririz maksadıyla yaparsanız Turist de hayale gelmiyor, eğer bir kadın heykeli yaparsanız Milli Mücadelede bulunmuş kadınların heykelini yapın dedik. Nitekim Fatma Çavuş'un heykelini de bu şekilde yaptıklarını düşünüyorum...

Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen ise benzer nitelikte bir açıklamada bulunmuştur:

...Amisos meselesinin bir dönem özellikle Samsun'la beraber anılması hakkında Büyükşehir Belediyesinin attığı adımları doğru bulmadık. Yani Samsun'un eğer bir marka değeri oluşacaksa bu marka değeri 19 Mayıs şehri olarak tescil edilmelidir. Ayrıca Amazonlarında tarihi varlıkları dahi şüphelidir. Tarihin efsanevi boyutunda, gerçeklikten öte bir noktada temsil edilen Amazon meselesinin Samsun'la beraber anılmasının da doğru olmadığını ifade ettik. Samsun'da öne çıkarılması gereken tarihi değerlerin Mustafa Kemal Atatürk olduğunu vurguladık...

Kentin bir diğer sorunu sığınmacılar konusundaysa iki başkan farklı görüşleri paylaşmaktadır. Seven, "Şehrimizde Arapça tabelalar çoğaldı. Önlem alıyoruz

diyorum. Şimdi bir soru soruyorum gücünüz Arapça'ya mı yetiyor?" diyerek sadece Arapça tabelaların kaldırılmasını eleştirmiştir. Bu eleştiri aslında içinde Arapça tabelaların kaldırılması doğru ancak İngilizce'leri de kaldırılmasını içerse de İlkadım Belediyesi'nin Arapça tabelalara yönelik yaptığı uygulama sonrasında sığınmacıları savunan kişilerin ortak argümanı olmuştur. Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen ise Samsun için sığınmacıları sorun olarak görmüş ayrıca Samsun'daki sığınmacıların Suriyeli olarak anılmasına rağmen Iraklı olduğunu ifade etmiştir:

...Türkiye'de önemli sorunlardan bir tanesi ve Samsun'unda sorunu. Suriyeliler demiyorum bakın altını çiziyorum sığınmacılar. Suriyeliler demek bile aslında teorik anlamda isabetli değil çünkü Suriyelilik bilinci yok onlarda. Biz burada adamları Suriyeli diye diye Suriyelilik bilincine büründürüyoruz. Bu da yanlış. Samsun'da da Suriyeli yok zaten Iraklı var. Bu noktada neler yapılabileceği konusunda görüşlerimizi paylaşıyoruz ama önemli hususlardan bir tanesi kolektif toptancı bir sivil toplum örgütü yaklaşımından ziyade üst yönetimde böyle bir talebinin olması lazım...

Kentin önemli sorun alanlarından biri olan istihdam, sanayi ve yatırım üzerine ise MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan basın açıklamalarında bulunduğu belirtmiştir. Tan bu konu hakkında görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

...Şehirler artık kendine benzer şehirlerle yarışıyorlar. Bir şehre geldiğiniz zaman artık o şehre dışardan gelen bir insanın ilk sorduğu soru ne yapıyorsunuz ne yapıyorsunuz oluyor. Dolayısıyla şehir olarak siz üretme noktasında ne kadar kabiliyetliyseniz ne kadar dışarıya ihracat yapar pozisyonda üretim sanayilerini oluşturursanız devlet nazarında da ülke nazarında da o kadar fazla kıymetlisiniz. Niye diğer türlü hazır yiyen evlat gibi olursunuz. Mevcudu tüketirsiniz işte o zamanda faiz lobisiyle kendinize göre burada bir değer biçmeye çalışsınız. Samsun bu noktada toparlanması gereken bir şehir. O yüzde n bende daha ziyade Büyükşehir Belediyesinin taleplerimiz bilhassa hizmet noktasında yer tahsisleri. Büyük sanayicilerimize de şimdi ciddi yer tahsisleri var. Şu an en büyük sıkıntı ne istihdam, iş. Buraya gelen insanın haddi hesabı olmuyor. Dolayısıyla biz istihdamı nasıl sağlayabiliriz? Ancak yeni işyerlerini açarak veya mevcutları büyüterek. Bunların planlanmasını kim yapacak, Büyükşehir Belediyesi. Sanayilerimize baktığımızda şu anda organize sanayilerimizin de normal sanayilerimizin de diğer şehirlerle mukayese edildiğinde çok iyi olmadığını, yollarının berbat olduğunu çevre düzenlemelerinin yapılmadığını görüyoruz. Buraları yaşam alanına çevirmemiz lazım. İşçi buralara gittiği zaman severek gitmesi lazım. Buralara aileleri bile geldiği zaman en azından oralandaki parklarda o yaşam alanının içerisinde olması lazım... Sanayilerin adetlerine çok takılmayın çünkü Samsun'da evet Merkez OSB var Gıda OSB, Havza OSB, Kavak OSB ve Bafra OSB var. Baktığımız zaman dört - beş OSB sayıyorsunuz ama toplam üretim kapasitesinde ihracat rakamı geçen sene 722 milyon Dolar oldu. Diğer taraftan istihdamına bakıyorsunuz 8-9 bin kişi. O kadar bile yok. Yakınızdaki Erbaa'da bile 10 bin kişi çalışıyor yani. Küçümsemiyorum hatta adamları takdir ediyorum. Çorum'a bakıyorsunuz en azından makine sanayisinde uçmuş. Samsun'un mevcut dinamiklerini iyi kullanmadığımı düşünüyorum. Burada da yöneticilerin maalesef geriden gittiğini düşünüyorum. Buraya biyokütle santrali yerine tarım ve tarıma dayalı katma değerli sanayi kurulmalı. Bu coğrafyanın emridir. Allah böyle bir güzellik vermiş. Çarşamba Ovası, Bafra Ovası var. Ovalara dayalı katma değerli sanayinin teşvik edilmesi gerektiği yerde biz burada santrallerle uğraşyoruz hem de 2020 de...Şehrin şu anda mevcut potansiyelin çok gerisindeyiz biz. Hep

konuşuyorlar. Havaalanı var, demiryolu var, denizyolu var. Nerede? Varda karşılığı ne? 722 milyon Dolar bu şehir için nedir ki? Ben üretim yapacağım bana yer diyen yatırımcının kapısında yatılması lazım. Bugün Samsun'daki o şirketler başka şehre gittiklerinde önlerine halı sererler...

Tan'ın açıklamalarından yerel yönetimlerin kentin sanayisinin gelişmemesinde ve bu çerçevede yaşanan işsizlik sorununda sorumlu olduğunu çıkarılmaktadır. Samsun sanayisinin yarattığı istihdamın, Tokat'ın Erbaa ilçesindeki sanayi istihdamından bile az olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Samsun yerel siyasetinde önemli bir tartışma konusu olan biyokütle santralinin yapılmasını da eleştirmiştir ve kentin mevcut potansiyelinin çok gerisinde olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda yatırımcının ve yatırımların kente çekilememesi ve var olanların kenti terketmesinde bürokrasinin rolü olup olmadığı sorulmuştur. Tan bu konu hakkında "...Sorunun kaynağının bürokrasiyle alakası yok. Aynı bürokrasi Kayseri'de yok mu? Eskişehir'de yok mu? Ha demek ki şehrin kendisine göre dinamikleri sınıfta kalıyor. Şehrin dinamikleri de belli. Belediye başkanları, milletvekilleri ve siyasileri..." açıklamasında bulunmuş ve kentteki bürokrasi sorununun kaynağının kentin dinamikleri olan belediye başkanları, milletvekilleri ve siyasilerden kaynaklandığını belirtmiş ve açıklamalarında Samsun'un ihtiyacının birliktelik ruhu olduğunu ve siyasilerin Samsun için tek yumruk olması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Tan, kentin bir diğer sorun alanı olan trafik ve kentsel dönüşüm hakkında kentin planlamasının doğru yapılmadığını belirtmiştir. Bu çerçevede özellikle Atakum'da ilerleyen süreçte sorun yaşanacağı SGK ve Emniyet İl Müdürlüğü gibi binaların Atakum yerine şehrin dışına yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kentin sanayi alanına yapılan stad hakkında planlamayı eleştirmiştir. Nitekim Yeni 19 Mayıs Stadı'nın sanayi alanı içerisinde olduğu için hava kirliliği bakımından Avrupa Kupası maçlarının oynanmasının mümkün olmadığı basında çıkan haberlerde yer almıştır. Tan bu duruma bir de iş insanı kimliğiyle bakış açısı oluşturmuştur:

...Aynı şekilde stadın konumlandığı yer. Stadın konumundan kastım eski konumu değil yeni stadın şu anki bulunduğu yerden bahsediyorum çünkü orası önceden sanayi alanıydı. Orayı spor alanına çevirdiler ve stadı oraya yaptılar. Sanayici yatırım için yer ararken, 15 günde bir dolan bir stadı biz en verimli en stratejik bir yerde konumlandırdık ve orası da sanayi bölgesi. Sağlık açısından da sorunlu bir bölge. Stad şu an temizlenmesinin bile zor olduğu bir yer haline geldi. Dolayısıyla planlamanın çok önemli olduğunu, şehir planlanmasının çok önceden yapıp -yani ben bugün hastane yapacağım nereye yapalım diyen karar vermek yerine yarının ihtiyaçlarını belirlemiş, büyüme şeklini ortaya koyduğunda nereye ne konumlanacağını bilen şehir planlanmasıyla bu kararların verilmesinin daha önemli olduğunu düşünüyorum. O zamanki bakanın tasarrufuna göre değil, o zamanki şehirdeki siyasetçinin tasarrufuna göre değil, şehrin planına göre hastane, okul, stat ve spor alanı veya benzeri kurumlar uygun yerlere yerleştirilmeli...

Örnekleme dört farklı faaliyet alanında faaliyet gösteren derneklerden oluşturulduğu için kent yönetimine yönelik yapılan basın açıklamaları kentin sorun alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca bu çerçevede belirtmek gerekir ki dernekler basın açıklamalarını genel itibarıyla eleştirel konularda yapmaktadır. Bu kapsamda derneklerin basın üzerinden eleştirilerini ancak zaruri durumlarda iletildiğini de eklemek gerekir çünkü basın üzerinden iletilen eleştiriler yerel yönetimler ile dernekler arasındaki ilişkileri bozacak niteliktedir.

Bu nedenle dernek ve federasyon başkanlarına sorulan bir diğer soru yerel yönetimlerden hangi alanlarda talepte buldukları ve yerel yönetimlerin onların taleplerini dikkate alıp almadıkları hakkındadır. Bu soruya başkanların verdikleri yanıtlar tezin varsayımlarından biri olan yerel siyasetin ana aktörünün belediyeler olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Başkanlar valilik veya kaymakamlıkla sadece Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında bildirimde bulunmak için iletişim kurmaktadır. Bu konu hakkında AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun; “Valilik ve kaymakamlıklardan çok talebimiz olmuyor çünkü bugünkü Büyükşehir yasasıyla Valilik ve Kaymakamlıkların elinde maddi olarak çok bir imkan kalmadı ama yapmamız gereken bazı faaliyetleri valilik oluru, kaymakamlık oluruyla yapmamız gerekiyor.” demiştir. MÜSİAD Başkanı Tan ise; “Yerel yönetimlerde eskiye göre baktığımız zaman asıl çözüm mercileri belediyeler oldu özellikle büyükşehirlerde çünkü neticede planlamayı yapan bunu bir şekilde olgunlaştıran plan haline getirdikten sonra da bunu uygulayan belediyeler.” açıklamasıyla yerel siyasetin ve yerel yönetimlerin ana aktörünün belediyeler olduğunu desteklemektedir. Dernek ve Federasyon Başkanlarının bir kısmı belediyelerden talepte bulunmadıklarını bir kısmı belediyelerden etkinlikleri çerçevesinde salon tahsisi talebinde bulduklarını bir kısmı da salon için indirim talebinde bulduklarını belirtmiştir. Ayrıca başkanlarının tamamı belediyelerden herhangi bir nakdi veya ayni bağış almadıklarını da söylemiştir.

Bu çerçevede belediye başkanlarına da derneklerin belediyelerden hangi konularda talepte buldukları sorulmuştur. Samsun Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Demir'in verdiği yanıt dernek ve federasyon başkanlarından alınan yanıt tutarlılık göstermektedir: “Zaman zaman oluyor. Genellikle araç ve yer tahsisi ile ilgili bunlar. Haklı talepler olduğunda anında cevap veriyoruz. Bunların içerisinde engelli derneklerimizin taleplerine daha hassasiyet gösteriyoruz çünkü belediye olarak her fırsatta engelli vatandaşlarımızın yaşamını kolaylaştırmak için var gücümüzle

çalışıyoruz” Nitekim Büyükşehir Belediyesinin son üç stratejik planı da Samsun Büyükşehir Belediyesi’nin STK’lar arasında en fazla engelli dernekleriyle iş birliği yaptığını göstermektedir. Canik Belediye Başkanı İbrahim Sandıkçı ise yazılı olarak cevaplanan mülakatta genel ölçekte taleplerin yerel hizmetlere yönelik olduğunu belirtmiştir: “Her kesimin herkesin bir şekilde talebi ve beklentisi var. Derneklerin talepleri özelde üyelerine genelde ise ilçemizin sorunlarına yönelik oluyor. Genelde de alt yapı-üst yapı sorunlarına yönelik taleplerle karşılaşıyorduk. Hizmetlerimiz sahaya yansımaya başlayınca bu tarz taleplerde de azalma oldu.” Ancak “özelde üyelerine” ifadesiyle istenen talepler hakkında bilgi verilmemiştir.

İş insanları derneklerineyse bu çerçevede ayrı bir parantez açmak gerekir. Nitekim sermayenin üyeleri olduğu iş insanları dernekleri, belediyeler için istihdam ve yardım kampanyaları kapsamında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçeve de iş insanları dernekleri yerel yönetimlerden dernek işleyişi kapsamında yardım talebinde bulunmamakta ancak yerel yönetimlerin düzenlediği yardım kampanyalarına talep gelmesi durumunda destek olmaktadır. Belediyelerden aynı veya nakdi yardım alıyor musunuz sorusuna MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan şu açıklamada bulunmuştur:

Hiç almadık. Zaten bunu da doğru bulmuyorum. Bizim kendi derneğimiz açısından niye doğru bulmuyorum. Çünkü belediyeler kamu hizmeti veriyorlar. Bizde evet kamu yararına bir dernek statüsündeyiz ama biz iş adamları derneğiyiz. Yani biz daha ziyade fakir fukara gözetin bir dernek değiliz. Dolayısıyla biz veren el olacak yerdeyiz... Diğer taraftan belediyeler daha ziyade bizden istiyor. Biz bunu çok güzel organize ediyoruz. Mesela ne gibi. Yerelde merkez ilçe belediyelerimiz diyor ki ya ben özürü sandalyesi yapacağım 100 kişilik. Bunun kaç tanesini siz alabilirsiniz, diyor. 30-40 tanesini biz alırız diyoruz. İş dünyasındaki arkadaşlarımızdan bunu talep ediyoruz. Ona katkı sağlamaya çalışıyoruz... Bir belediye 200-300 tane paket yardımı verebilir misiniz dedi. Evet verebiliriz dedim... Biliyorsunuz pandemi nedeniyle esnaflar uzun süre çalışmadılar. Hatta o zaman valilik kanalından da geldi bize 30-40 tane pakette o kanal üzerinden verdik... O yüzde n belediyelerden herhangi bir şey almadık lakin verdik. Hatta ben şöyle söyleyeyim. Ben genel kurullar yapılırken de para öderim belediye salonlarına. Yani gidip burayı bize bedava verin demem. Ben dediğim gibi iş dünyasını temsilen buradayım. Ben bir hayır kurumu değilim...

Mülakatlarda dernek ve üst kuruluşların belediyelerden aynı veya nakdi bağış ya da yardım almadıkları ortaya çıkmaktadır. Mülakat gerçekleştirilen dernek ve federasyon özelinde değil genel bir değerlendirme yapmak gerekirse yardım alan derneklerin bu yardımları gizleme eğiliminde olduğunu belirtmek gerekir.

Mülakat kapsamında dernek ve federasyon başkanlarına sorulan bir diğer soru üyelerin veya halkın görüş ve taleplerini dinleyip dinlemedikleri ve gerekli durumlarda bunları yetkili makamlara iletip iletmedikleri hakkındadır. Bu soruya dernek ve federasyon başkanlarının tamamı üyelerinin veya halkın taleplerini dinleyip ilgili

mercilere aktardığı yanıtını vermiştir. Üyelerin talepleri derneklerin faaliyet alanına göre şekillenmektedir. MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan bu soruya şu cevabı vermiştir:

...MÜSİAD Yönetimi olarak Mustafa Demir Başkanımıza ilk yılını doldurduktan sonra bütün üyelerimizle telefonla istişarede bulduk, onlardan yazılı olarak veya mail aracılığıyla şu anda şehirde önceliklerimizin ne olduğunu ve çözüm önerilerimiz varsa bunların ne olduğunu, memnuniyetlerin ne olduğunu bir rapor hazırlayarak sunduk... Geçen gün ki üyelerimizle yaptığımız istişareler sonucunda oluşturduğumuz raporlamada sanayide yer tahsisleriyle ilgili çok fazlasıyla talep olduğunu gördük. Şehir merkezindeki otoparklarla ilgili çok talebin olduğunu gördük. Kent planlanmasının yapılmasıyla alakalı taleplerimiz oldu...

Tan'ın açıklamaları dernek üyelerinin taleplerinin bir bir belirlenip rapor halinde sunulduğunu göstermektedir. Bu durum özellikle iş insanları dernekleri gibi aidatları yüksek ve iş dünyasına yönelik sorunların çözümü için yer alınan derneklerde profesyonel bir çalışma yapıldığını göstermiştir. Tan mülakatta ayrıca üyelerinin SGK veya maliyede yaşadığı ve haklı olduğu sorunlarda da onlarla birlikte ilgili kurumlara gittiğini belirtmiştir. Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven ise, üyeleri ve üyesi olmayan tüm Samsunlu yazarlara fayda sağlayacak taleplerde bulunduğunu belirtmiştir:

Mesela biz Yazarlar Derneğiyiz, diyoruz ki bu şehirde kitap yazan yazarlara teşvik olun. Nedir bu teşvik? Mesela Samsunlu yazarların kitaplarından 30-40 tane kitap alın bu kitapları da şehre gelen misafirlere, okullara dağıtın. Bu çok küçük bir şeydir ancak yazarlara moral verir. Buna benzer bir talepte bulundum. Şehrin merkezinde albenisi olan bir büro ayarlayın orada Samsunlu yazarların kitapları sergilensin dedik. Yine dedik ki kütüphanelerde de Samsunlu yazarlar için ayrı bir raf olsun. Yani bizim önerilerimiz şehrin kimliğini oluşturmaya yöneliktir.

Yanıtlar çerçevesinde dernek ve federasyon başkanlarının üyelerinin taleplerini ilgili mercilere bildirdiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim derneklerin kuruluş nedeni ortak bir amacı yerine getirmektir. Bu çerçevede üyelerinin çıkarlarının gözetilmesi de dernek ve üst kuruluşlar için bu amacın bir parçasıdır.

Mülakatlarda dernek ve federasyon başkanlarına sorulan bir diğer soruda vali, kaymakam ve belediye başkanlarının görüşlerini ve önerilerini dikkate alıp almadıkları hakkındadır. Bu soruya başkanlar farklı yanıtlar vermiştir. Kutlu Yol Derneği Başkanı Keskin; “Düşünce, görüş ve önerilerimiz önemsenmiyor. Çalışmalara katılmıyoruz. Örneğin ‘19 Mayıs 1919’un 100. Yılı Kutlamaları’, ‘Her Alanda Türkçe Ad’ gibi yaptığımız başvurular karşılıksız kalmıştır.” diyerek dikkate alınmadıklarını belirtmiştir. ADD Samsun Şubesi Başkanı Özkefeli de Keskin gibi görüşlerinin dikkate alınmadığını ve hatta STK’lar arasında ayırım yapıldığını belirtmiştir;

“Defalarca yerel yönetimlere beraber yürütülmesi üzerine projeler sunduk. Mesela Büyükşehir Belediyesi ile KADEM arasında yapılan protokolle KADEM’e yer tahsisi yapıldı. Bizde üç defa gençlik ve eğitim üzerine proje sunduk ama cevap bile verilmedi...” Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven görüş, öneri ve taleplerinin yerel yönetimlerce dikkate alındığını ancak dikkate alınmanın uygulanacak anlamına gelmediğini söylemiştir. Ayrıca yeri geldiğinde yerel yönetimlerin telafi yoluna da gidebileceğini belirtmiştir:

Amazon Heykeli konusunda bir görüşte bulunduk. Bu görüşümüzü alıp heykeli yıkmadılar neden çünkü insanlar yenilgiyi asla kabule etmez. Bu insanın egosuna dokunur. Bu her insanda olan bir şey ama bunu dikkate alır ve bunu nasıl telafi ederiz diye düşünürler. Bunu telafi yoluna giderken şunu demek istemiş olabilirler bakın biz buraya Amazon Heykeli koyduk ama Dağ Köye de Fatma Çavuş’un heykeli koyuldu. Tahmin ediyorum ki oradaki Amazon Heykeli’ne cevap olarak Fatma Çavuş heykeli yapıldı. Burada cebren yapılan bir şey yok sadece baskı oluşturuyorsunuz. Genel itibariyle dikkate alınmayan bir STK olduğunu sanmıyorum. Dikkate alırlar ama uygular veya uygulamazlar karar onların...

Bu soruya paralel şekilde belediye başkanlarına sorulan dernek başkanlarının kendilerine görüş ve önerilerini sunup sunmadığı, sunuyorsa hangi konularda olduğu sorulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Demir, siyasette üstlendiği tüm görevlerde görüş ve önerilere önem verdiğini belirtmiştir:

Biz her zaman sunmalarından yanayız. Çünkü derneklerimizin şehir ile ilgili hemen hemen her alanda öneri ve tavsiyelerine açığız. Hem komisyon başkanlığı hem de bakanlık dönemimde dinleme ve iletişimden çok istifade etmiş biriyim. Rastgele düşünülmeden hiçbir adım atmıyoruz. Bu sebeple isteyen herkes şehrimiz ve bizim ile ilgili görüş ve önerilerini sunabilir.

Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise bu soruya gelen taleplere imar revizyon taleplerini örnek göstermiştir: “Düzenli olarak yaptığımız ziyaretlerde görüş ve öneri elbette sunuluyor. Örneğin imar revizyon planı çalışmaları ile ilgili önerileri olabiliyor. Bu öneriler elbette ilçemizin gelişimine katkı sunarken vatandaşlarımızın da mağdur edilmemesine yönelik çözüm arayışlarından ibaret.”

Dernek ve federasyon başkanlarına herhangi bir hibe programıyla proje gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri ve hibe programlarının derneklere katkısı hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Mülakat gerçekleştirilen 11 dernek ve federasyondan sadece üç tanesi hibe programlarından destek almıştır. AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun, Gençlik ve Spor Bakanlığı proje fonuyla üç proje gerçekleştirdiklerini bunlardan birinin kitap kahve projesi olduğunu, Kavaklı Dernekler Federasyonu Genel Başkanı Erişgin ABD Turkish Philanthropy Funds Kurumu ile gerçekleştirdiği proje kapsamında Kavak'taki Akbelen ve Emirli Köyü ile

Kavak 19 Mayıs İlkokulu ve Ortaokulu'na kütüphane yapıldığı, Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Uğurlu ise, OKA, Ticaret Odası ve Portekizli ortaklarıyla AB projesi gerçekleştirdiklerini, bu proje kapsamında kırsal alandaki üretici kadınların kendilerini her yönüyle sağlıklı, sürdürülebilir üretim ve internetle birlikte markalaştırarak pazarlamaları hakkında eğitimler verildiğini belirtmiştir. Proje başvurularında bulunup başvuruları kabul görmemiş derneklerde bulunmaktadır. Bu derneklerden biri olan ASRIAD'ın Samsun Şubesi Başkanı Okutan, "Biz kurum olarak birçok proje geliştirdik, proje geliştirme aşamasında birçok siyasi, yerel veya genel destekliyorlar gibi görünüyorlar ama iş icraata geldiğinde bahaneler üretiyorlar. Bu kapsamda hibe kullanmak bize nasip olmadı." yanıtını vermiş ve projeler için hangi kurumlara başvurduğu hakkında bilgi vermese dahi on sağlayan kurumları eleştirmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar çerçevesinde hibe programlarıyla proje gerçekleştiren dernek ve federasyonların tek bir kurumla bu projeleri gerçekleştirmediği ve yurtdışı kaynaklı proje fonlarından da hibe alındığı tespit edilmiştir. Yurt dışı kaynaklı proje fonlarının belli bir kapasiteye sahip STK'lar tarafından gerçekleştirilebildiğini belirtmek gerekir. Hibe programlarının derneklere katkısı hakkında ise ADD Samsun Şubesi Başkanı Özkefeli haricinde dernek ve federasyon başkanları hibe programlarının dernekler için önemli katkı sağladığı yanıtını vermiştir. Başkan Özkefeli ise hibe programlarıyla ilgilenmediklerini söylemiş ve gerekçesini şu şekilde açıklamıştır: "Bizler Atatürkçü Düşüncenin savunucuları, hatta fedaileriyiz. Atatürkçü Düşüncenin temelinde 'Yoktan var etmek' ilkesi vardır. Hibe programlarıyla ilgilenmiyoruz." Bu soruya verilen yanıtlar çerçevesinde hibe programlarına dernek ve federasyonlar tarafından önem verildiği, özellikle projelerin maddi sorunların çözümünde önemli bir katkısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Mülakatta dernek ve federasyon başkanlarına bir diğer soruda vali, kaymakam, belediye başkanı veya başkan yardımcılılarıyla iletişim kurup kuramadıkları sorulmuştur. Bu soruya alınan yanıtlarda farklılık göstermektedir. Genel itibarıyla belediye başkanlarıyla iletişim kurulmakta zorlanılmadığı fakat Vali ile iletişim kurulmasının nispeten daha zor olduğu beyan edilmiştir ancak görüşme tarihleri itibarıyla valiyle iletişim kurma konusunda sorun yaşadığını belirten başkanlar bu sorunları Haziran 2020'de atanan Vali Zülkif Dağlı ile mi yoksa önceki dönemde Samsun Valisi olan Osman Kaymak'la yaşadığını belirtmemiştir. Örneğin KA-DEF Genel Başkanı Erişgin; "Belediye Başkanlarına doğrudan ulaşabiliyoruz. Maalesef Vali ve Kaymakamlarımızla doğrudan iletişim kuramıyoruz. Randevu almakta bile

zorluklar çekebiliyoruz. Bunun da Sivil Toplum Kuruluşlarına çok önem verilmediğini düşünüyoruz.” Dernek başkanlarından bir kısmı, vali veya belediye başkanlarının randevuları dernek adına göre değil, derneğin başkanının vasfına göre verdiğini belirtmiştir. Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven bu soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

Kişilere göre cevap değişiyor. Ben dernek kurduktan sonra bu kurumlarla ilişkisi olan bir insan değilim. Dernek kurmadan önce de ilişkilerim iyiydi. O zaman televizyon programı yapıyordum ama elinizde bir malzeme olması gerekiyor. ... Ben görüşmek istediğim zaman görüşme yapabiliyorum. Herkes görüşebiliyor mu bilmiyorum ama şunu da ifade edeyim bu şehirde 2000 üzerinde STK var. Her STK her istediğinde görüşmek istediğinde yıl 365 gün ortalama yılda beş kez görüşme talebi bulunduğunu varsayalım birinin bu şartlar altında görüşemiyoruz demesi de uygun olmaz. Bu nedenle biz maksadımız olmadan görüşme talebinde bulunmuyoruz. Kimi zaman görüşme talebinde bulunmadan dilekçe vererek dilekçe üzerinden işlemleri yürütüyoruz. Şunu da belirtirim bu konuda derneğinizi ismi ne kadar albenili olursa olsun taleplere verilecek cevap başkanın kimliğiyle paralel olacaktır. STK’da başkan ve yöneticiler çok önemlidir. STK ismi sizi kurtarmaz.

Seven, açıklamasında ayrıca her STK’nın görüşme talebinin vali ve belediye başkanlarında yaratacağı iş yüküne değinmiştir. Dolayısıyla bu nedenle görüşmelerde başkanın kimliğinin randevu verilmesine etkisi olduğunu, görüşemeyenlerinde bu konuda şikayetçi olmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşü destekler nitelikte bir açıklamayı da Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk yapmıştır: “Hepsinin cep telefonu bizde mevcut. Hepsiyile de rahatlıkla konuşabiliyoruz. Hiçbir sorun yaşamıyoruz bu konuda. Siyasi ve ticari konumumuzdan dolayı da bu biraz daha rahatlatmış olabilir bunu. Diğer dernekler tarafından görüşme sağlanır mı onu bilmiyorum ama biz çok rahatlıkla hepsiyle görüşebiliyoruz.” Ertürk, 2014-2019 dönemi Ak Parti Atakum Belediye Meclisi üyesidir ayrıca kentin önde gelen iş insanlarından biridir. Bu nedenle görüşmelerde sorun yaşamamasının siyasi ve ticari konumuyla alakalı olabileceğini belirtmiştir. Bu düşünce mülakat kapsamında incelendiğinde kısmen tutarlılık göstermektedir çünkü derneklerin de faaliyet alanının, var ise ideolojisinin ve yerel siyasetteki etkinliğinin de yerel yönetimler-dernek ilişkisine etki ettiği açıktır. Dolayısıyla hem başkanın kimliği hem de derneğin yerel siyasetteki etkinliği ve ideolojisi yerel yönetimler ile dernek arasındaki ilişkiyi ve iletişimi etkilemektedir.

Nitekim üç iş insanları derneği başkanı da vali veya belediye başkanlarıyla görüşme konusunda sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Diğer yandan ADD Samsun Şubesi Başkanı Özkefeli, bu soruya “Zorlukla da olsa kurabiliyoruz.” cevabını vermiştir. Özkefeli bir doktordur ancak mülakat görüşmesinin geneli itibariyle

yaşadıkları sorunların dernek ideolojisi kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Kutlu Yol Derneği Başkanı Keskin’de derneklerin ideolojik çizgilerinin iletişimi ve ilişkileri etkilediğini söylemektedir: “Ne yazık ki derneklerin çizgisi, durduğu yer, iktidara yakınlığı iletişim konusunda etkili oluyor. Yandaş olmayan dernekler, iletişim güçlüğü yaşıyor. Derneğimiz bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olması nedeniyle iletişim güçlüğü yaşamaktadır. Etkinliklere çağrılmamakta, çalışmalara sokulmamaktadır.” Bu durumun tam tersi bir örneği de AGD Samsun Şubesi oluşturmaktadır. AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun bu soruya verdiği cevapla, görüşmelere imkan tanıyan ana etkenin AGD’nin yapısı olduğunu belirtmiştir:

Ben AGD toplanma merkezidir ifadesine özellikle vurgu yapıyorum bunun sahada karşılığını da görüyoruz zaten. Bugün Samsun’da Atakum Belediyesi Cumhuriyet Halk Partisi mensubu bir Başkanımız tarafından yönetiliyor. İlkadım Belediyesi İYİ Parti menşei yani onların partisine mensup bir Başkanımız tarafından yönetiliyor. Canik Belediyesini AK Parti menşei bir Başkanımız yönetiliyor. Büyükşehir hakeza öyle. İlçelerde de aynı şey. Anadolu Gençlik Derneği’nin, belediyeler olarak söylüyorum diğer kurumlar içinde aynı şeyler geçerli, gittiği yerde mutlaka bir karşılığı var. Yani CHP’li Belediye Başkanı demiyor ki bunlar bizim görüşümüzden değil. Gittiğimizde gayet bizi hoş, güzel karşıladı. Fikirleriniz bizim için önemli dedi. Aynı şekilde İYİ Partili İlkadım Belediyesi de öyle. AK Partili kardeşlerimiz, abiler zaten kendilerinin buralardan geldiklerini söylüyorlar. Onlar zaten bizi biliyor. Gittiğimiz zaman geçmişte bizde vakıfta şöyle yapmıştık, partide böyle yapmıştık muhabbetlerini zaten onlardan dinliyoruz.

Bu çerçevede dernekler ile yerel yönetimlerin ilişkilerini hem dernek başkanlarının ve üyelerinin kimliği hem de derneklerin ideolojilerinin belirlediği ortaya çıkmaktadır. Bu soru çerçevesinde belediye başkanlarına derneklerin görüşme taleplerini kabul edip etmedikleri ve derneklerin ne sıklıkla ziyarete geldikleri sorulmuştur. Başkan Demir, “Sık sık bizleri ziyarete geliyorlar. Zaten bizler her fırsatta sivil toplum kuruluşları ile istişare halindeyiz. Çünkü istişareye önem veriyoruz. Belediye olarak sivil toplum ile yakın temas, yakın çalışma ilkesini benimsedik. Samsunda gerçekleştirmek istediğimiz değişimde de her fırsatta bu kuruluşlar ile iş birliği yapıyoruz.”; Başkan Sandıkçı ise “Sadece derneklerle değil görüşmek isteyen tüm vatandaşlarımızla görüşüyoruz. Açık kapı çalışıyoruz. Yerel buluşmalar mantığı altında muhtarlarımızla ve ilçemizdeki derneklerle her ay düzenli olarak bir araya geliyoruz.” açıklamalarında bulunmuştur.

Dernek ve Federasyon başkanlarıyla yapılan mülakatta yerel seçimlerin derneklerin yerel siyasette aktif rol almasına etkisi ve son yerel seçimlerde herhangi bir adayı destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. KA-DEF Başkanı Erişgin ve Samsun İş Kadınları Başkanı Uğurlu haricinde tüm başkanlar son yerel seçimlerde

herhangi bir adayı desteklemediğini açıklamıştır.

KA-DEF Başkanı Erişgin bu soruya verdiği cevap şu şekildedir:

Yerel seçimler, derneklerin ve federasyonların siyasette aktif rol almasını sağlamıştır. Derneklerin çoğu hemşehri derneği olduğu için, Hemşehriler bu dernekler aracılığıyla belli bir kişiye ya da siyasi partiye yönlendirilebilmektedir. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte hemşehri derneklerinin üyelerine ve hemşehrilerine ulaşması kolaylaşmış, aralarındaki iletişim ağının güçlenmesi, derneklerin hemşehrileri etkileme olasılığını biraz daha artırmıştır. Son yerel seçimde Hemşehrimiz olan bir adaya destek verilmiştir. Adaylık çalışmasında yanında olarak, hemşehrilerimizden adayımızı destelemesi için ricada bulunarak.

Soru da desteklenen adayın ismi sorulmasa da KA-DEF'in destek verdiği adayın kamuoyunca bilinmesi nedeniyle adının söylenmesinde sakınca bulunmamaktadır. KA-DEF son yerel seçimlerde İlkadım Belediye Başkanı Necaattin Demirtaş'ı desteklemiştir. Nitekim 2009 Mahalli İdareler Seçimlerinde de o zaman KA-DEF kurulmamış olsa da Kavaklı hemşehri dernekleri Demirtaş'ın MHP'den aday olmasını sağlamış ve seçimi kazanmalarında önemli rol oynamıştır. Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven, dernek başkanı kimliğiyle değil Kavaklı kimliğiyle dahil olduğu 2009 Seçimlerinde yürütülen lobi sürecini süreci şu şekilde anlatmıştır: "Kavaklılar 2005 yılında diyor ki İlkadım Belediyesi için bir aday belirleyelim. Yani belediye başkan adayı bizim bölgemizden olsun istiyorlar. A partisine gidiyorlar o parti biz adayımızı belirledik diyor. B partisine gidiyorlar. Onlar da bu teklife sıcak bakıyorlar. Kavaklı bir aday gösterip seçim kazanılıyor." Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Uğurlu ise seçimlerde bir adayı değil genel olarak kadın adayları desteklediklerini nedenleriyle birlikte açıklamıştır:

Biz yaptığımız son yerel çalışmalarda kadının karar mekanizmalarında yer almaları için destek kurduk ama bizim siyasetle ilgimiz olmadığı için genelde eşit baktığımız için yalnızca kadınların karar mekanizmalarında yer almalarını istedik. Bizi mecliste bizden daha iyi temsil edecek kimse olamaz. Tabi erkekleri de düşüncesiz diye düşünmüyoruz ama hissetmek farklı bir olay. İçlerinde kadın sayısı da çok az. Şu anki sayı çok az olduğu için varlık gösteremiyorlar, bizi ifade etmekte yetersiz kalıyorlar. O yüzde n biz sayılarının artmasından yanayız ama tabi bunu çalışan, düzgün bu işe önem veren kişilerin yapmasını önemsiyoruz. Biz bu işi şahsi menfaat ya da kurum menfaati olarak görmeyenler için uğraşıyoruz.

Samsun'da yerel seçimde etkin rol oynayan Mübadillerin derneklerinin federasyonu olan Karadeniz Rumeli Dernekleri Federasyonu Meriç, yerel seçimlerde bir adayı desteklemediklerini, bu kararlarının nedenini yansıtacak bir anısını şu şekilde anlatmıştır:

Bu sorunuza şöyle bir anekdot ile cevap vermek istiyorum. İki yıl önce hemşehrimiz olan Sayın Bakanımızı ziyaret için Ankara'ya gittik. Sayın Bakan o gün vekaleten Başbakan Vekilliğine bakıyordu. Şunu dedi "Ya bizimlesiniz ya değilsiniz". Ben de biz herkesi etkinliklerimize davet ederiz gelen gelir gelmeyen

gelmez dedim. Bir saat sonra başka bir hemşehrimiz olan Sayın Bakanı ziyaret ettik. Konu orada gündeme geldi ve Bakan Bey şu cevabı verdi; “Bakan bey yanlış bir cümle kullanmış, STK’larda siyasetin olmaması gerekir.” Üyelerimizden siyasette aktif rol alanlar var. Kimi desteklediniz sorunuza gelince ziyaret için kapımız herkese açıktı ayırt etmeden hepsi geldi.

Federasyonun desteğini açıklamamasına rağmen Samsun’da son yerel seçimlerde Mübadil kökenli Hayati Tekin, Samsun Büyükşehir Belediyesi’ne aday olmuş ve Mübadillerin yoğun yaşadığı bölgelerden önceki seçimlere kıyasla yüksek oy almıştır. Bu konu hakkında Mübadil kökenli MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan, “Mesela ben de Mübadilim. Son Büyükşehir seçiminden örneğini veriyim. Biliyorsunuz Hayati Tekin’de Mübadil. Benim köyüm de mübadil. Köyümden Hayati Tekin’e baya bir oy gitmiş, normalde o kadar gitmemesi lazım. Anladım ki mikro milliyetçilik var.” açıklamasında bulunmuştur. Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk ise son yerel seçimlerde Artvinli bir aday olmaması nedeniyle kimseyi desteklemediklerini ancak 2014 Seçimlerinde kendisinin Ak Parti Atakum Meclis Üyesi adayırken derneğinin kendisini desteklediğini belirtmiştir.

Belediye başkanlarıyla yapılan mülakatta bu soruya paralel olarak seçimlerde onları destekleyen adayın olup olmadığı var ise destekleme nedenleri sorulmuştur. Bu soruya Büyükşehir Başkanı Demir, “Bürokratından sanayicisine, iş adamından sivil toplum kuruluşunun temsilcilerine kadar hem milletvekilliğim hem de bakanlık yaptığım dönemlerde her kesimden büyük destek gördüm. Biliyorum ki gücümüzü birleştirdiğimizde insanın önünde hiçbir engel kalmıyor. Bu destekler de şehrimize hizmet olarak yansıdı.” açıklamasında bulunmuştur. Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise şu cevabı vermiştir: “Elbette oldu. Canik için ortaya koyduğumuz projeler, ilçemizin temel sorunlarına yönelik ortaya koyduğumuz irade, temsil ettiğimiz siyasi görüşün ülkemize ve ilçemize kazandırdıkları vatandaşlarımızda olduğu gibi derneklerde de karşılık buldu ve genel olarak toplumsal bir desteğe dönüştü.”

Bu soruda dernek ve federasyon başkanlarının soruya cevap vermekten kaçınmalarını engellemek için destekleri aday isimleri sorulmamıştır. Buna rağmen başkanların bu soruya cevap vermekten kaçındığı ortaya çıkmıştır. Düşünce temelli dernekler dahi herhangi bir aday desteklemediklerini beyan etmişlerdir. Mülakatta verilen yanıtlar çerçevesinde yerel seçimlerde dernekler arasında hemşehri derneklerinin daha etkin olduğu tespit edilmiştir. Bu soru çerçevesinde iş insanları derneklerine bir parantez açmak gerekir. ASRİAD Samsun Şubesi Başkanı Okutan bu soruya şu cevabı vermiştir: “Son seçimlerde STK’ların temayül yoklamalarında

fikirleri dikkate alındı. Biz dernek olarak iş insanları derneği olduğumuz için kapımızı çalan bütün adaylarla bir araya geliyor, dinliyor ve fikirlerini değerlendiriyoruz ancak açık olarak desteklediğimiz aday olmadı.” MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan ise benzer nitelikte bir açıklama yapmıştır:

Yerel seçimlerde biz muhafazakâr milliyetçi bir yapı içerisinde giden bir derneğiz. Senelerdir de bu böyle. Lakin yine de kendi içinizde çok farklı partilere veya kişilere, şahıslara akrabalığından veya tanışıklığından dolayı destek verenler olacaktır. O yüzde n ben bu tip derneklerin aleni bir şekilde ben şu adayı destekliyorum demesinden daha ziyade doğru kişileri en azından doğru projelerle desteklemesinin daha doğru olduğunu düşünüyorum çünkü bu sefer bu derneklerin kendi içerisinde bölünmüşlüklerini artırırınız. Birbirlerini yıpratmasını sağlarsınız... Ferdi olarak birisini destekliyorsam geldiğinde kurumuma, onu karşılarım. Burada desteklemediğimiz çok insanı da misafir ettik. Buraya çok insan geldi. CHP Milletvekilleri geldi mesela, Hayati Bey bizi ziyaret etti. Erhan Usta geldi buraya bağımsızken adayken. Çiğdem Hanım da geldi. Orhan Kırçalı Bey de geldi. Hepsi geldi birkaç kişi hariç. Dolayısıyla onlar geldiğinde biz kendimizi ifade edebiliyorsak gayet iyi ama etkin rolü oluyor mu? Sadece etkin rolü varmış gibi davranırlar. Şunu diyebilirsiniz, STK’lardan az öncede söylediğimiz hemşehri dernekleri onlar etkin olabilir. Yani onlar bir kitleye hitap ediyordur ama biz iş dünyasındayız. İş dünyası siyasetin içerisinde aktif rol aldığı daha çok zarar görür. Az öncede söylediğim gibi çünkü siyasette kazanan da var kaybedende. İlelebet devam edecek hiçbir parti olmamıştır. İlelebet devam edecek hiçbir zaman yerel yönetici de olmamıştır ama kurumlar devam edecektir.

Samsun İş Kadınları Derneği, farklı bir sosyolojik olgu üzerine kurulmuş olması nedeniyle yerel seçimlerde kadın adayları destekleme kararı almış ve bunu parti gözetmeksizin yaptığını beyan etmiştir. Dolayısıyla örneklem içerisinde bir istisnayı oluşturmuştur. ASRİAD ve MÜSİAD örneklerinde ise başkanların yaptığı açıklamalar çerçevesinde üyelerinin de ticari ilişkileri de göz önünde bulundurularak bir adayın desteklenmediği tespit edilmiştir.

Bir diğer soruda derneklerin adayları hangi nedenlerle desteklediği, ideolojinin mi yoksa çıkar ilişkilerinin mi bu tercihte etkili olduğu sorulmuştur. Bu soruya yine farklı yanıtlar verilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlarda hemşehrilik ilişkileri, ideolojik nedenler ve çıkar ilişkilerinin ön planda tutulduğu görülmüştür. Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen ise bu soruya alternatif bir cevap vermiştir:

Ben üçüncü bir seçenek söyleyeyim. Yani her dernek demeyeyim ama genel gözlemlerim şu ki dernekler kazananın yanında yer almak istiyor. Gözlemlediğim genel manzara bu. Kazanana yakın durmak amacıyla kiminin elini sıkıyor kiminin sırtını sıvazlıyorlar. Yani ilişkilerinde seçimler sonrasında güçlük çıkmasını mantığı içerisinde nezaket ölçeğinde bir ilişkinin kurulduğunu görüyorum ama açık destek veren derneklere baktığımda da genellikle burada daha sonra oluşacak yönetimlerde bir biçimde temsil edilme anlayışının yattığını söyleyebilirim.

Dernek ve federasyon başkanlarına sorun diğer soru ise derneklerin Samsun’da yerel siyasette etkin bir rol alıp almadığı hakkındadır. Bizim Artvinliler Derneği

Başkanı Ertürk, derneklerin etkin rollerinin olduğunu nedenleriyle açıklamıştır: “Ben tabii ki etkin bir rolü olduğunu düşünüyorum. Özellikle de oy potansiyeli olarak çünkü bugün 200 300 üyesi olan bir derneği dört kişilik bir ailede düşündüğünüz zaman 1200 -1300 kişiye hitap ediyor. O yönden de etkili olduğunu düşünüyorum.” MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan, “STK’lardan az öncede söylediğimiz hemşehri dernekleri onlar etkin olabilir.” demiş ve hemşehri derneklerinin kitleleri etkileyebilme gücü nedeniyle yerel siyasette etkin rolü olduğunu belirtmiştir. Samsun Yazarlar Derneği ve Kavak Göçebe Mahallesi Derneği Başkanı Seven ise başkanlıklarını yaptığı dernekler çerçevesinde bu soruya; “Yerel siyaset bağlamında Yazarlar Derneği gibi kültürel dernekler bulunduğu şehrin siyasetine fikir anlamında katkı sağlar; hemşehri dernekleri ise toplu karar alma konusunda etkilidir. Aday gösterme veya bir aday belirleme gibi faaliyetleri hemşehri dernekleriyle yapabiliyorsunuz bu durum kültürel dernekler de çok uygun olmuyor.” yanıtını vermiştir. Seven derneklerin faaliyet alanlarına göre yerel siyasete etkinlik türlerinin de değiştiğini bu çerçevede sadece hemşehri derneklerinin etkin olmadığını ifade etmiştir. Diğer yandan aday belirleme sürecinde derneklerin yürüttüğü lobi çalışmaları hakkında da şu açıklamada bulunmuştur:

Yerel siyasette aktif rol alan dernekler var. Aktif rol almakla birlikte bazı dernekler kendilerini başarılı sayıp kendi içlerinden yerel yönetimlere gücüne göre belediye meclis üyesi de veriyor. Burada bir pazarlığa tutuşuluyor. Sadece bu kendi mıntikalarıyla da kalmıyor diğer alanlara da sirayet ediyor. Tabi seçimden sonra bak ben destekledim diye başlayan bir cümle var ve ondan sonra beklentiye giriyorlar. Sivil toplum kuruluşlarının buldukları bölgede ki etkinliğine göre ve kitlesine göre ds eğişiyor bunlar ama bazıları bunu değerlendiriyor bazıları değerlendiremiyor. Bazı STK’larda seçim sürecinde desteklediği adaydan beklentilerini bulamadıklarında muhalefette yapmaya başlayabiliyor.

Belediye başkanlarına bu soruya paralel olarak derneklerin yerel siyasetteki rolü hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Demir hemşehri derneklerini esas alarak bir cevap vermiştir. Bu durum aslında bir belediye başkanı gözünden yerel siyasette en etkin derneklerin hemşehri dernekleri olduğunu da gösterir niteliktedir:

Bizim ilkemiz insan için şehirdir. Hemşehri derneklerine her zaman büyük önem vererek elimizden gelen her türlü desteği sağlamaya çalıştık ve bundan sonra da desteklerimizi, beraberliğimizi devam ettireceğiz. Bizim bakış açımız, şehrine katkı sağlayan herkes o şehrin sahibidir ve nereli olduğu değil nereli hissettiği önemlidir. Ortak paydamız Samsun’dur. Bu düşüncelerle Samsun bu ortak payda etrafında bir araya gelerek farklı kültürleri bir arada yaşatmak hemşehri derneklerimizin en önemli katkılarıdır. Yöresel kültürlerin yaşatılması, tanıtılması, hemşehrilik hukukunun geliştirilmesi, farklı kimlikler ve kültürlerle sahip çıkarak birlik duygusunun geliştirilmesi için hemşehri derneklerimizle beraber hareket ederek birlik ve beraberlik içerisinde Samsun için üretmeye

çalışmaya devam edeceğiz.

Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise “Dernekler belirli bir amaç için bir araya gelen insanların oluşturduğu örgütlü toplum demek. Örgütlü bir yapı her zaman için yerel siyasette rol oynar. Dernekler ilçenin gelişim ve değişimine katkı sağlayacak çalışmalarda öncü ve örnek olabilirler.” diyerek derneklerin yerel siyasette örgütlü bir yapı olması sayesinde rol aldığını söylemiştir.

Mülakatta dernek ve federasyon başkanlarına bir diğer soruda derneklerin yerel siyasette etkinliğinin artırılması için ne yapılması gerektiği sorulmuştur. Başkanların bu soruda farklı konulara dikkat çekmiştir. Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk, belediyelerin STK’larla iletişimi için bir birim kurulmasının faydalı olacağını söylemiştir. Samsunlu İş Kadınları Derneği Başkanı Uğurlu, “...Sivil toplum örgütlerinin siyasette yer almaları için bir defa partilerin kendi derneklerine aşırı destek vermemesi lazım çünkü diğer türlü bizim yerel siyasette çalışma olanağımız kalmıyor, destek veremiyoruz...” diyerek siyasi partilerin arka bahçesi olarak anılan derneklerle ilişkilerine dikkat çekmiştir. Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen, sivil toplum kuruluşlarının siyasal bir oluşum gibi davranmamaları gerektiğini belirtmiştir: “STÖ’ler siyasal bir oluşum gibi davrandıklarında siyaseti taklit eden olurlar. Dolayısıyla hiçbir taklit aslının yerini tutmayacağından siyaset bu taklitlere itibar etmez. Dolayısıyla sivil toplum örgütünün amacıyla orantılı faaliyetler göstermesi lazım. Yani gönüllü olarak siyasetin arka bahçesi rolüne bürünmemesi lazım...” Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven, şehrin yöneticilerinin STK’lardan brifing alması gerektiğini ayrıca derneklerin aynı kategoride değerlendirilmemesi gerektiğini cami derneği ile okul dernekleriyle sizi bir arada tutarlarsa yanılırlar demiştir. Ayrıca şehrin yöneticilerinin istişare toplantılarında dernekler yerine diğer STK’ları çağırılmalarını eleştirmiş ve STK’ları sınıflandırarak eleştirisini temellendirmiştir:

...Şehrin yöneticileri herhangi bir konuda diyor ki STK’larla istişare yaptık. İstişare yaptıkları STK’lar esnaf odaları ve işçi sendikaları. Sendika ayda mecburi olarak üyelere para kesiyor. Ben onları STK olarak görmüyorum şuan da. Ben de geçmişte sendikacılık yaptım, genel merkezde görev aldım. İkiside ise esnaf odaları. Bunlarda aynı şekilde. Peki biz STK’yı ifade ederken ne dedik? Gönüllülük esasına dayalı kuruluşlar dedik. Gönüllülük nedir kişi bağışını da gönüllü veriyor. Peki sendikalarda ve esnaf odalarında durum böyle mi? Şimdi geçtik oraları da. Biz özel bir yasal düzenlemeye sahip olmayan bir derneğiz. Üyelerimiz aidatlarını verirler veya vermezler. Bizimle alakalı bir sorunuz varsa bizi oraya davet edin ve düşüncemizi alın. Az önce dediğim gibi STK’larla istişare yaptık dediklerinde bakıyorum sendikalar ve odalar. Yasaya göre bunlar STK olabilir ama ben bunları sendika olarak görmüyorum. Neden öyle bir işleyiş kurulmuş ki o işleyiş içerisinde yıkılmamız mümkün değil. İşçi sendikaları bir

imparatorluk gibi. Para babaları bunlar. Bize bunu niye STK olarak sunuyorsunuz? STK nedir biliyor musunuz fedakarlıkla alınımın teriyle işleyişi yürütmektir. Diğerlerinde fedakarlık yok zorunluluk var. Vakıflar konusuna gelince vakıfların kuruluş sistemi farklı, gelirleri farklı yasal düzenlemeleri farklı. Şimdi şunu demek istiyorum bir er meydanına 60 kiloluk adamla 120 kiloyu kapıştırıyorsunuz. 120 kiloyu muhatap alıyorsunuz diğerini görmüyorsunuz. Bunu yapmamalılar. Burada eşitlik sağlanmıyor...

MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Haluk Tan, dernek yönetimlerinin belirli sürede bir değişmesi gerektiğini diğer türlü bu kurumlarda durağanlaşmanın olacağını belirtmiştir. Ayrıca STK'ların doğru bildiklerini açıklamaktan korkmaması gerektiğini, STK'ların özgür olmaları gerekirse kendi ideolojilerinden kişileri bile eleştirmesi gerektiğini söylemiştir ancak bu şekilde bir STK yerel siyasette etkin olur ve etkin olması çerçevesinde üye sayısı artar ve maddi ihtiyaçlarını çözer demiştir. AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun ise STK'ların yerel siyasette etkinliğinin artması için Kent Konseylerinin yapısının değiştirilmesi ve karar alma mekanizmalarında etkisinin artırılması gerektiğini söylemiştir:

...Eğer kent konseylerinin yetki alanı biraz daha genişletilir, orada icraatta ve karar alma süreçlerinde onay için yüzdeler bir oran getirilirse ve belediye başkanı bu onayı almadan o icraatı yerine getirmeyecek halde bir düzenleme yapılırsa, kent konseyinin ve onun üyesi STK'ların görüş ve önerilerinin dikkate alınacağını düşünüyorum...

Hemşehri dernekleri ve federasyon başkanlarıyla yapılan mülakat çerçevesinde iki önemli bulgu daha ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki Samsun'da ilçe odaklı hemşehri grupları ait oldukları ilçelerde değil Samsun merkezde faaliyet göstermektedir. Örneğin KA-DEF ve Kavaklı hemşehri derneklerinin çoğunun il binaları Kavak'ta değil merkezdedir. Bu durum hemşehri gruplarının kendi ilçelerinde bir dernekleşmeye ihtiyacı olmadıkları kendilerini azınlıkta hissettikleri ve örgütlenmeleri gerektikleri durumlarda ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca bunda eski köy yeni mahalle bölgelerinin nüfuslarının önemli bir kısmının göç ile merkeze gelmesinin de etkisi olduğu söylenebilir. Diğer yandan hemşehri dernekleri sadece buldukları bölgede dayanışma için çalışma yapmamaktadır. Ayrıca geldikleri köy, mahalle, ilçe veya illerinde gelişimleri için çaba göstermekte, geldikleri bölgeyle bağını koparmamak için etkinlikler düzenledikleri ortaya çıkmıştır. Kavak Göçebe Mahallesi Derneği Başkanı Seven, yılda bir kez de olsa köyde yaşayanlarla şehirde yaşayanları birleştirdiklerini söylemiştir:

...Biz de dernek tüzüğümüzde belirttiğimiz üzere köyümüzün güzelleştirilmesi, köyümüz dışında yaşayan insanların birbirleriyle tanışıp kaynaştırmak gibi bir hedef belirledik. Bunu uygulamaya çalıştık. Mesela Ramazan ayında 2-3 defa iftar yemeği verdik. İftar yemeklerini özellikle köyde

veriyoruz. Bunda amacımız köy dışında yaşayan hemşehrilerimizle köyde yaşayanları bir araya getirmektir. Bu iftarlar çok kalabalık oldu. Yılda bir kez de olsa köyde yaşayanlarla şehirde yaşayanlar buluşmuş oluyor. Birbirlerini tanımayanlar burada tanışma imkanı bulabiliyorlar. Bir de şunu söyleyeyim pandemiden sonra bazı arkadaşlar düğünlerini nişanlarını köyde yapmaya başladı. Bugüne kadar bu hiç görülüyordu. Salgının da değiştirdiği sosyal değişiklikler göze çarpıyor...

Bir diğer önemli bulgu ise 5393 sayılı Kanunla yeniden tanımı yapılan hemşehri kavramının yansımaları içeren niteliktedir. Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk, İstanbul'da bir yöresel ürünler pazarında Samsun'u temsilen dükkan açmak için başvuru yaptıklarını ve kabul edildiklerini söylemiştir:

...İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Beylikdüzü Belediyesi ile ilgili Yöresel Ürünler Pazarı diye bir pazarı vardı. 81 tane dükkân yapmışlardı. Samsun'a da bir dükkan yazmışlardı. Samsun için biz Bizim Artvin Derneği olarak oraya başvuru yaptık ama Artvin adına değil, Samsun adına başvuru da bulduk. O dükkânın da bize tahsisi oldu. 80 metre karelik bir dükkân verdiler ama belediye çevre düzenlemesini tam olarak bitiremediği için şu an da tahsis bizde olmasına rağmen faaliyet geçmedi. Biz orada Artvin kültürünü değil de Samsun kültürünü bizim derneğimiz adı altında yapmayı planlamıştık...

Bu çerçevede hemşehri derneklerinin kente aidiyeti engelleyen yönü olduğuna yönelik iddialar yadsınamayacak olsa da istisnai örneklerinde görülebildiği de ortaya çıkmıştır. Özellikle kentlere göçle gelmemiş “doğma büyüme” o kentli olan neslin hemşehri derneklerinde yönetici olmasıyla hemşehri derneklerindeki değişim meydana gelebilir. Hemşehri dernekleriyle yapılan mülakat görüşmeleri çerçevesinde son bulgu ideolojik etkenlerin hemşehri derneklerinde farklılaşmaya yol açtığıdır. Mülakat dışı görüşmelerden edinilen izlenim özellikle federasyonların bir aday desteklerken üyesi olan derneklerin farklı görüşlere sahip olması nedeniyle üstlerinde oluşan baskıdır. Bu durum siyasi partilerin ve adayların özellikle hemşehri federasyonlarını seçimler öncesinde parçalayabilecek, tek aday göstermesini engelleyebilecek girişimlerde bulunabilmesine imkan vermektedir. Örneğin 2014 Mahalli İdareler Seçimleri İlkadım Belediyesi Ak Parti Adayı Erdoğan Tok, Kavaklılar arasında önemli bir etki gücüne sahip Eski İlkadım Belediye Başkanı Ahmet Okuyucu'nun desteğini almış, Okuyucu'nun seçim sürecinde aktif çalışmasıyla Kavaklıların ortak bir karar alıp Demirtaş'ı desteklemesini engellemiştir. Nitekim bu sayede Erdoğan Tok, 2014 Seçimlerini 3600 oy farkla kazanmıştır (Alan, 2013).

Mülakat çerçevesinde STK'lar özelinde belediye başkanlarına son olarak mevzuatın belediye-STK iş birliğine imkan tanıyıp tanımadığı sorulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Demir bu soruya cevap olarak “Bu zamana kadar mevzuatın engel olduğu bir durumla karşılaşmadık.” demiştir. Canik Belediye Başkanı

Sandıkçı ise mevzuatın sorun yaratmadığını önemli olanın STK'ların projeler ve fikirler üretmesi olduğunu söylemiştir:

Sivil toplum kuruluşlarımız yeter ki yerel yönetimlere yön gösterebilecek, ufuk açıcı öneriler, projeler, fikirler sunsunlar. Bunu değerlendirmek hem ilçemizin hem de biz yöneticilerin menfaatine olacaktır. Zira ortaya konacak olan projede, çalışmada hizmette, yatırımda neticede kazanan ilçemiz olacaktır. Bu mana da müşterek çalışma noktasında mevzuat açısından bir problem ya da eksik olduğunu düşünmüyorum. Başarılı olmak isteyen, yaşadığı şehre ilçeye hizmet etmek isteyen her yönetici örgütlü toplumlara, toplumun sesine kulak vermek durumunda. Önemli olan mevzuatlar değil uygulamadır. Uygulamada müşterek çalışmayı gerektiren anlar olduğunda bu çalışmalar zaten gerçekleştiriliyor.

Mülakatın geri kalanında dernek ve federasyon başkanları ile belediye başkanlarına kent konseyleri hakkında sorular sorulmuştur. Bu çerçevede dernek ve federasyon başkanlarına sorulan ilk soru kent konseylerine üye olup olmadıkları ve kent konseylerinin yerel siyaset bağlamındaki etkisi hakkındadır. Dernek ve federasyon başkanlarının kent konseylerine yönelik beklentisi, kent konseylerinin amaç ve hedefleriyle uygulamadaki hali arasındaki farkını ortaya koymaktadır. Başkanlar genel itibarıyla kent konseylerinin yerel siyaset ve yerel demokrasi çerçevesinde önemli olduğunu ancak uygulamada kent konseylerinin çalışmadığını belirtmişlerdir. KA-DEF Genel Başkanı Erişgin, İlkadım Kent Konseyine üye olduklarını söylemiştir. Kent konseylerinin etkinliği ve rolü hakkındaki sorulan soruya "...Demokratikleşme açısından katkı sağlar. Kent konseyleri, yerel yönetimleri, halkı ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirerek kentine sahip çıkma adına ortak bir yönetim oluşturarak destek sağlar..." cevabını vermiştir. Samsun İş Kadınları Derneği Başkanı Uğurlu, kent konseylerinin önemli olduğunu, her il ve ilçede kurulması gerektiğini ancak kent konseylerinin formaliteden değil çalışmaması gerektiğini belirtmiştir:

Kent konseyleri çok önemli. Her il ve ilçede olması gerekiyor çünkü kent konseyleri sayesinde her haneye ulaşabiliyorsanız ama bu da dediğim gibi özverili kişilerle olursa oluyor diğer türlü sadece toplantılar yapılır kararlar alınır ama faaliyet olmaz. Mıs gibi değil gerçekten yapanlarla olmak lazım. Gösteriş için değil, kağıda gidildi gelindi yapıldı yazmak için değil. Yaptığınız işin takibini yapmıyorsanız birebir o kişilerle saha da çalışmıyorsanız yaptığınız işin bir anlamı yok.

MÜSİAD Samsun Şubesi Başkanı Tan, kent konseylerinin şu anda etkin olmadığını düşündüğünü ama temsilci istendiğinde temsilci verdiğini belirtmiştir. Türk Ocakları Samsun Şubesi Başkanı Şen, kent konseylerinin amaçlarıyla uygulamaları arasında orantısızlık olduğunu, bunda belediyelerin faaliyetlerini kendi kurumları üzerinden gerçekleştirmeyi benimsemesinin etkisi olduğunu söylemiştir:

İlkadım Kent Konseyinde bulunuyorum. Gördüğüm şey şu ki kent konseylerinin tüzüğünde belirtilen amaçlarla, yani teorisiyle pratiği arasında bir orantısızlık olduğu kanaatini taşıyorum. Aslında tüzük kendilerine önemli ölçü de bir faaliyet alanını tanımasına karşılık belediye bu faaliyetleri kendi kurumları üzerinden gerçekleştirmek gibi bir seçeneği benimsiyor. Dolayısıyla bu seçeneği benimsediğinde de kent konseyleri istenilen ölçü de işlev yürütemiyor. Yani her alanda böyle. Mesela siz kültürel alanda bir etkinlik düzenleyeceksiniz. Bu etkinliği belediyeler kültür müdürlükleri üzerinden gerçekleştirmek istiyorlar. Ya da doğaya dönük bir proje üreteceksiniz bunu daha ziyade kent konseyinden değil de kendi birimleri üzerinden hayata geçirmek istiyorlar. Bu durumun da ben kent konseylerini verimsiz kıldığı kanaatindeyim.

İlkadım Kent Konseyini önceki dönem İlkadım Kent Konseyiyle kıyaslayan Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven, Samsun'da kent konseylerinin diğer şehirlere göre etkisiz olduğunu, özellikle bu dönem hiçbir etkisinin bulunmadığını, kent konseylerinin etkisiz olmasında temel etkenin belediyelerin kendilerini alkışlayacak isimlerle kent konseyini kurmasının etkisi olduğunu söylemiştir:

İlkadım Kent Konseyinde bulduk. Hala daha üyeyiz. Kent konseylerini kurulduğu günden bugüne takip ediyoruz. Kent konseylerinin bazı şehirlerde etkili olduğunu söyleyebiliriz ancak Samsun'da kent konseyleri etkisizdir. Kent Konseylerini belediyeler kurduruyor biliyorsunuz. Peki kime kurduruyor? Kendilerini alkışlayacak kişilere. Faaliyet alanlarına baktığımızda bir faaliyette göremiyoruz. Geçen dönem bir faaliyet yaptık. Gençler değerleriyle buluşuyor etkinliğinde bulduk. Bu şehrin geçmişinde yer almış Ali Fuat Başgil, Yıldırım Çınar, Yaşar Doğu ve Fatma Çavuş gibi isimler üzerinden bir faaliyette bulduk. Güzelde oldu. Yapınca oluyor ancak kent konseylerine üyesiniz ayda bir kent konseyi toplantısına gidiyorsunuz çay içip pasta yiyor geliyorsunuz. Faaliyet yok. Neden yok? Bir yere bağlısınız manevra kabiliyetiniz yok. Özellikle bu dönemde İlkadım Kent Konseyi sıfırın altında sıfır çekiyor. Tamamen kimliksiz, beceriksiz silik insanların omuzları üzerinde bir kent konseyi var. Bunu açık açık yazın. Kent konseyleri bilinçli, kimlikli ve o işin becerisine sahip insanlarla yürütülür. Yoksa siz kent konseyine üye tamamlama için aldığımız kişilerle bu işi yürütemezsiniz. Bu başta yaptığımız işe saygısızlıktır. Kent konseyleri güzel uygulanırsa faydalıdır. Ben güzel uygulandığı ve uygulanmadığı örnekleri gördüm.

İlkadım Kent Konseyi üyesi olduklarını, kurulması planlanan Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi için de davet aldıklarını söyleyen AGD Samsun Şubesi Başkanı Altun, Başkan Uğurlu gibi kent konseylerinin önemli bir kurum olduğunu ancak çalışmaların formaliteden yapılmaması gerektiğini söylemiştir.

Aslında belediyelerin en önemli kurumlarından birisi bence Kent Konseyi. Sokağı en iyi okuyacak kişiler çünkü gönüllü bir çalışma. Siz bir memuru gönderiyorsunuz. Eğer belediye başkanının verdiği maaştan memnun değilse bu adam orada işini zaten yapmıyor. Bir de denetim eksikse yapmıyor ama kent konseyindeki insanlar gönüllü derneklerden, STK'lardan gitme kişiler olduğu için bu çalışmaya daha böyle yatkınlar fakat belediyelerin bu Kent Konseyi çalışmasını çok önemsenmediğini görüyorum. Yani formaliteden sanki yapılan bir şey. Formaliteden bir akademisyen başına getiriliyor. Formaliteden toplantılar yapılıyor. Oradaki öneri, dilek ve temennileri çeşitli bahane ve gerekçelerle yerine getirilmediklerini görüyorum. Halbuki mahalleyi yani yerel yönetimi arazide en iyi koklayan yapılardan birisi kent konseyinin üyeleri. Büyükşehirin bir daveti var kent konseyiyle ilgili. Henüz orası aktif hale gelmedi bildiğim kadarıyla ama İlkadım Belediyesi Kent Konseyinin üyesiyiz. Spor kulübü komisyon başkanımız

aynı zamanda kent konseyi üyesi İlkadım Belediyesinde. Yalnız şu ana kadar bir tane toplantı yapıldı bildiğim kadarıyla. Orada biz STK olarak görüş ve önerilerimizi söyledik. Peşinden de herhangi bir çalışma yapılmadı diye biliyorum ama önemli bir çalışma bu araziye en iyi okuyan üye yapısına sahip bir kurul kent konseyi.

Kutlu Yol Derneği Başkanı Keskin ise, kent konseyine davet edilmediklerini, kent konseyi bilincinin yeterli düzeyde olmadığını, etkin çalışmadıklarını, muhalif seslerin istenmemesi nedeniyle ortak aklın oluşmasının engellendiğini söylemiştir:

Kent Konseyi oluşturulurken çağrılmadık. Demokrasi, çok seslilik pek istenmiyor. Kendinden olanlarla bir konsey oluşturulmaya çalışılıyor. Kent konseyi bilincinin yeterli düzeyde olduğunu ve gerekli biçimde çalıştığını, çalıştırıldığını ve yararlandığını düşünmüyoruz. Kent gelişimine yönelik ortak akıl ve çalışma etkisi ve katkısı tek yanlı ve sınırlı oluyor.

Bizim Artvinliler Derneği Başkanı Ertürk ise Atakum Belediyesi meclis üyeliği döneminde kent konseyinde bulunduğunu, kent konseylerinin, kent konseyi başkanlarının uzmanlık alanlarına göre şekillendiğini bu nedenle başkanların seçilirken kentin yönetimine ciddi anlamda katkı sunacak isimlerden olması gerektiğini belirtmiş ayrıca kendi dönemlerinde yapılan ve güzel gördüğü bir etkinliği anlatmıştır:

Kent konseyinde meclis üyesi olduğum dönemde bulundum. Yerel siyaset bağlamında yönetime etkisi aslında ciddi anlamda var. Ama tabi bunu etkili bir şekilde kurmak lazım. Yani burada özellikle Atakum bölgesinde yapılan kent yönetiminde turizmle ilgili olarak bunun yapılması lazım. Bizim kent konseyi başkanı seçtiğimiz kişi edebiyat bölümündendi. Haliyle bize kültürel etkileşimlerden ziyade hep edebiyat anlamında bir şeyler anlattı. Bunun da çok fazla faydalı olduğunu düşünmüyorum. Özellikle bunu kent yönetimindeki kısımda kent konseyi başkanının birilerine yakınlığından dolayı değil de gerçekten bu kentin yönetimine ciddi anlamda destek sağlayacak birilerinden olması lazım. Şimdi birine yakındır diye tutup onu başkan seçiyorsun ondan sonra adam edebiyat bölümü mezunu profesör olmuş doçent olmuş kentin gelişmesiyle ilgili bir şeyler yapmak yerine tutup edebiyattaki şairlerden yazarlardan bize bahsediyor. Bu da tabi ki çok önemli bir şey ama bunun genel anlamdaki işleyişi içindeki bir bölüm olması lazım bence. Yani tamamını kapsamaması lazım. Ama bilgi birikimi onunla ilgili olduğu için diğer alanlarda çok fazla söz sahibi olmadı. Mesela şöyle bir çalışma yapmıştı. Yabancı isim yazarların mesela adam Blacksea Restoran yazmış, Karadeniz Restoran yazmamış. Onları gidip ziyaret etmişlerdi. Edebi anlamda baktığında tamam güzel bir şey. Onlarla ilgili Türkçe isim verenlere Türkçeyi kullanıyorlar diye bazı plaketler vermişlerdi. Tabi bu önemli. Bu etkinliği güzeldi. Onun haricinde kentin gelişmesiyle alakalı hiçbir faydası olduğunu açıkçası düşünmüyorum.

Belediye başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatta karar alma süreçlerinde kent konseylerinin ve STK'ların görüşlerinin dikkate alınıp alınmadığı sorulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Demir, kent konseyi henüz kurulmadığı için bu soruya STK'lar çerçevesinde cevap vermiş ve STK'ların görüş ve önerilerine başvurduklarını ve iş birliğine önem verdiklerini söylemiştir:

Şehrimizi hemşehrilerimizle beraber yönetme anlayışı gereği sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine başvuruyor, iş birliğini önemsiyoruz. Büyükşehir Belediyesinde projelerimizi oluştururken her kesimle istişarede bulunuyoruz. Kentimizin daha iyi bir noktaya ulaşması için STK'ların yapıcı eleştiri ve görüşlerini her zaman dikkate alıyoruz.

Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise, kararların belediye meclisinde alındığını, kararların içeriğine göre ilgili STK'larla istişare gerçekleştirildiğini söylemiştir. Ayrıca Canik Kent Konseyinin 18 Mart 2021 tarihli görüşmede en kısa süre içerisinde kurulacağını belirtmiş ve 8 Temmuz 2021 tarihinde kuruluşu gerçekleştirilmiştir.

Belediye yönetimindeki kararların tamamı Belediye Meclisimizde görüşülerek alınır. Söz konusu kararların içeriğine göre Sivil Toplum Kuruluşları veya ilgili kurum kuruluşlar ile istişare gerçekleştirilir. Kent Konseyimiz henüz kuruluş aşamasında. Her alanda insanımızın görüşlerinin yansıtılacağı ve ifade edilebileceği Canik Kent Konseyi demokratik yollar ile en kısa sürede oluşturulacaktır.

Belediye başkanlarına bir diğer soruda kent konseyleri ve derneklerin mevzuatlarının yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya Başkan Demir, "Kent konseyleri yerelde demokrasi kültürünün oluşmasında önemli bir araçtır. Bu konseylerin mevzuat ve yasaları dayanak alan bir bağlayıcılığı yoktur ancak işleyiş içerisinde tavsiye verebilir. Bu tavsiye de birlik kültürünün oluşmasında ve fikirlerin gelişip ortak bir payda da buluşmasında önemli bir etkidir." cevabını vermiş mevzuatta kent konseylerinin kararlarının bir bağlayıcılığının olmadığını ancak tavsiyelerin de ortak aklın oluşmasında etkisi olduğunu söylemiştir. Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise "Hangi alanda bir yetki artırımı ihtiyacı oluşmuş olabilir bilmemekle birlikte böyle bir gerekliliğin olduğunu düşünmüyorum." cevabını vermiş ve mevzuatta yetkilerinin artırılmasına yönelik bir düzenlemeye gerek olmadığını belirtmiştir.

Belediye başkanlarına bir diğer soruda kent konseyleri veya derneklerin aldıkları kararlar hakkında eleştiri yapmalarının belediye başkanlarını rahatsız edip etmedikleri, bu beyanların kararlarına etkisinin olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya iki belediye başkanı da eleştirilerden rahatsız olmadıkları yanıtını vermiştir. Başkan Demir, "Asla etmez. Az önceki soruda da belirttiğim gibi STK'ların ve Kent konseylerinin şehrimiz ile ilgili yapıcı eleştiri ve görüşlerini her zaman dikkate alıyoruz." cevabını vermiş ve eleştirileri dikkate aldıklarını söylemiştir. Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise Canik'i geniş bir mutabakatla yönettiklerini, eleştiriler sonucunda almış oldukları karardan geri adım atmaları gerekirse atabileceklerini ancak böyle bir durumla karşılaşmadıklarını söylemiştir:

Kesinlikle rahatsız etmez. Bir kere biz uzun istişareler neticesinde ve ilçemizde bulunan tüm kurum kuruluşlar ile, sivil toplum kuruluşlarıyla ve ayrıca Büyükşehir Belediyemiz ile uyumlu ve koordineli bir şekilde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bu geniş bir mutabakatı sağlıyor. Geniş mutabakatın sağlandığı noktada ve doğru bildiğimizi, hak bildiğimizi yaptığımızı inandığımız noktada eleştirilerden olumsuz etkilenmiyor, rahatsız olmuyoruz. Farklı bir nokta, göremediğimiz bir husus, gözden kaçırdığımız bir detay olur ise elbette ki üzerine düşer ve almış olduğumuz karardan geri adım atmamız gerekirse atarız. Ancak yaklaşık 22 aydır görevdeyiz ve henüz böyle bir şey ile karşılaşmadık.

Mülakatlarda belediye başkanlarına son soru da kent konseylerinin ve derneklerin siyasal katılıma katkı sağlayıp sağlamadığı hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Başkan Demir; “Kent konseyleri itaat eden bir yapı değil, belirli bir kitlenin sesidir. Bizlere önerilerde bulabilirler. Bu sebeple kent konseylerinin katılımı kadar derneklerin katılımı da önemli buluyoruz.” cevabını vermiştir. Canik Belediye Başkanı Sandıkçı ise kent konseyleri ve derneklerin doğrudan yönetim içinde olmadıkları ancak siyasal temsil açısından katılıma katkı sunduklarını söylemiştir. Ayrıca Başkan Sandıkçı, katılım odaklı gerçekleştirdikleri projeleri hakkında bilgi vermiştir:

Karar alma mekanizmalarımız arasında istişare ettiğimiz oluşumlar olması açısından bir siyasal katılımdan bahsedebiliriz ancak doğrudan yönetimin içerisinde olduklarını söyleyemem. Ancak siyasal temsil noktasında tam anlamıyla temsil edildikleri için siyasal katılıma katkı sağladıkları söylenebilir. Örneğin hayata geçirdiğimiz Mahalle Buluşmaları projemiz tüm hemşehrilerimize siyasal katılımı sağlayan bir ortam sunuyor. Bu projemizde her ay bir mahallede öncesinden duyurular yapıyoruz. O mahallenin ileri gelenlerini özel olarak davet ediyoruz. Belirtilen alanda toplanan vatandaşlarımızla o mahallenin sorunlarını konuşuyor çözüm yollarını istişare ediyoruz. Programımızın önemli olan kısmı ise tüm vatandaşlarımıza tek tek mikrofon veriyoruz. Açık kürsü şeklinde her bir vatandaşımıza konuşuyor. Tüm bu konuşulanlar görevli arkadaşlarımızca kayda alınıyor. Bu kayıtların dökümü yapıp rapor haline getiriliyor. Program esnasında bakılacak, gidilecek, çözülecek bir sorunsu gidiliyor, bakılıyor, çözülüyor. Sonrasında zamana bağlı olarak yapılacak bir şey ise bu raporlardaki notları, talepleri özel olarak takip eden danışmanımız mevcut. Bu tam anlamıyla bir siyasal katılımdır diye düşünüyorum. Ve yine Yerel Buluşmalar projesi başlığı altında her ay düzenli olarak ilçemizin önde gelen esnafları, dernekler, muhtarlar, imamları, okullar vb. planlı olarak ziyaret edilerek ilçemizle ilgili atılacak adımlar konuşuluyor, görüşülüyor.

Dernek ve federasyon başkanları ile belediye başkanlarıyla gerçekleştirilen mülakatlar değerlendirildiğinde ayrıca Büyükşehir Belediyesi ve Canik Belediyelerinde kent konseyinin kurulmadığı dikkate alındığında Samsun’da kent konseylerinin yerel siyasette önemli bir rolü olmadığı, kent konseylerinin mevzuatta yer alan görev ve sorumluluklarının aksine uygulamada aktif olamadıkları ortaya çıkmıştır.

7. SONUÇ

Türkiye'ye Osmanlı'dan vakıflar dışında güçlü bir STK yapılanmasının miras kalmaması ve Cumhuriyetin ilanı ile da güçlü bir merkezîyetçi devlet yapısının varlığı STK'ların 1950 sonrası döneme kadar varlık gösterememesine neden olmuştur. 1950-1990 arası dönemde de Türkiye'de STK'ların önemi ve etkinliği çizgisel olarak artmamıştır. Siyasi gelişmelerin etkileriyle STK'lar önem kazandığı veya mevzuatla faaliyetlerin kısıtlandığı dönemler olmuştur. 1990 sonrası dönemde yeni yönetim anlayışı ve AB uyum süreci çerçevesinde STK'ların etkinliğini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede 2004-2012 yılları arasında STK mevzuatında yeni kanunlar yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu süreçte yerel yönetimler mevzuatında da yeni kanunlar yürürlüğe girmiş ve yerel yönetimler-STK iş birliğine ve STK'ların karar alma süreçlerine katılımına imkan tanınmıştır. 2013 sonrasında Türkiye'de hükümetin STK'lara yönelik bakış açısı iç siyasi gelişmeler çerçevesinde değişmiştir. 2016 yılında gerçekleşen darbe girişimi sonrası ise STK'lara yönelik denetim hem uygulamada hem de mevzuat çerçevesinde artırılmıştır. Dernekler mevzuatı incelendiğinde 2004 yılında yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu, yürürlüğe girdiği haliyle 2908 sayılı Dernekler Kanunu'na kıyasla çoğu yasak ile kısıtlamalardan arınmış ve denetimin sınırlı tutulduğu bir kanun olmuştur. Bu çerçeve de 2020 yılındaki değişikliklerle eski kanunundakine benzer nitelikte dernek kurma yasağı bulunan kişiler genişletilmiş, derneklerin yönetim kurulu üyelerinin geçici görevden alma yetkisi İçişleri Bakanlığına verilmiştir. Ayrıca boşalan yönetim kurulu üyelerinin yerine kayyım atanması ve yardım toplama faaliyetlerindeki usulsüzlüklere yönelik ağır para cezaları da getirilmiştir. Bu düzenlemelere ek olarak bir de derneklere üyelik işlemlerini bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. 2020 yılında yapılan düzenlemeler derneklerin işleyişinde büyük değişiklikler getirecek niteliktedir ancak Covid-19 salgını nedeniyle derneklerin etkin çalışmaması bu düzenlemelerin üzerinden yeterli süreç geçmemesi nedeniyle bu düzenlemelerin etkileri tezde yeterli seviyede incelenememiştir ama mevzuatta öngörülen cezaların etkisi Samsun ölçeğinde incelenmiştir. Bu çerçevede 2020 ve 2021 yılında derneklere kesilen cezalar, mevzuatın dernekler üzerinde oluşturduğu denetimin oluşturduğu yükü ve yol açtığı maddi cezaları göstermektedir. Bununla birlikte derneklere kayyım atanmasını sağlayan düzenleme STK'ların hükümet dışı kuruluşlar olma özelliğiyle çelişmektedir. Oysa ki Türkiye'de kamu yararı statüsüne sahip dernekler dışındaki derneklerin

devletten doğrudan hak sahibi olduğu herhangi bir imtiyaz ve ayrıcalık bulunmamaktadır. Ayrıca toplantı ve gösteri yürüyüşleri veya yardım toplama faaliyetleri gibi faaliyetleri devletin iznine tabidir. Dolayısıyla kovuşturma sürecinde dahi olsa bir dernek yöneticisinin görevinde kalmasının, kamuyu riske sokma ihtimali düşüktür. Bu düzenleme özellikle muhalif derneklere karşı keyfi uygulamalara neden olabilecek niteliktedir. Mevzuat son haliyle kısıtlayıcı ve ağır cezaların bulunduğu bir özellik göstermektedir. Bu nedenle derneklerin yasa ve yönetmelikleri iyi öğrenmeleri, emin olmadıkları işlemlerde İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüklerine danışmaları gerekmektedir. Bu çerçevede basit hatalarda para cezaları yerine öncesinde uyarı gibi bir sürecin yürütülmesi kar amacı gütmeyen faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu olan derneklerin işleyişi için daha uygun olacaktır.

Dernek ve federasyon başkanlarıyla yapılan mülakatlarda başkanların bir kısmının mevzuatta yapılan düzenlemelerden haberdar olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca düzenlemeler hakkında başkanların yanıtlarında destek verenler ve karşı çıkanlar hemen hemen yarı yarıyadır. Bu durumun temel nedeninin düzenlemelerin şu an için etkisini göstermemesi olabilir. Nitekim üye bildirim yükümlülüğüne yönelik düzenleme yürürlüğe gireli 15 ay olmasına rağmen Samsun'da herhangi bir derneğe ceza verilmediği görülmüştür. Yardım toplama faaliyetlerine yönelik sadece bir derneğe ceza verilmiştir. Herhangi bir kayyım atama işlemi uygulanmamıştır. Bu nedenle bu değişikliklere yönelik dernek başkanlarının tutumu, değişikliklerin uygulanmasına paralel olarak daha net ortaya çıkacaktır. Tez kapsamında proje fonlarının STK'lara etkisi incelendiğinde, fon kaynaklarının STK'ların ekonomik sorunlarına çözüm olarak kullanıldığı ve ayrıca kamu-STK iş birliğini artırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca mülakatlar çerçevesinde dernek ve federasyon başkanlarının hibe programlarına önem verdiği ortaya çıkmıştır. Dört dernek başkanı da proje gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla proje fonlarının dernek başkanları tarafından önemli görüldüğü, gerçekleştirilen projelerin derneklerin kapasitelerini artırmasının yanı sıra yerel kalkınmaya da katkı sundukları tespit edilmiştir. Mülakatta dernek ve federasyon başkanlarının cevapları belediyeleri yerel siyasetin ve yerel yönetimlerin ana aktörü gördüklerini göstermektedir. Bu çerçevede tezde derneklerin yerel siyaset aktörlerinden belediyelerin karar alma süreçlerine katılımı, iş birliği ve mahalli idareler seçimlerindeki etkisinin araştırılmasının doğru bir varsayım çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Mülakat gerçekleştirilen dernek ve federasyon başkanlarının çoğunluğunun valilerle iletişimi belediye başkanlarına

kıyasla daha zor olmaktadır. Diğer dernek ve federasyon başkanları ise siyasi bağlantıları ve iş insanı olmaları nedeniyle iletişim kurmakta zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir. Bu durum bize başkanlarının kimliğinin STK'ların etkinliğinde rolü olduğunu göstermektedir. Yerel seçimlerde hemşehri dernekleri ve iş insanları derneklerinin etkin rolü olduğu mülakat bulgularından biridir. Nitekim KARDEF haricindeki hemşehri dernek ve federasyon başkanları açık olarak kendi hemşehrilerini destekleyebildiğini söylemiştir. İş insanları dernekleri başkanları ise iş ilişkileri nedeniyle bir aday destekleyemediğini ancak tüm siyasilerin seçim döneminde derneklerini ziyarete geldiğini belirtmiştir. Diğer yandan belediye başkanlarının iş insanları derneklerinden beklentisi seçimde oy odaklı bir desteğin açıklanmasından ziyade dernek üyelerinin seçim kampanyalarına destek olmasıdır. Belediye başkanlarının mülakatlarda verdikleri yanıtlar çerçevesinde yerel seçimlerde derneklerden en etkin role sahip olan derneklerin hemşehri dernekleri olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bu durum hemşehri derneklerinin kitleleri etkileyebilme gücünün bir yansımasıdır. Özellikle son mahalli idareler seçimleri Türkiye genelinde belediyelerin çok az oy farkıyla kaybedilebildiğini göstermiştir. Bu durum hemşehri derneklerinin desteğinin alınmasının da önemini ortaya koymaktadır. Samsun'da son üç yerel seçim incelendiğinde hemşehri dernek ve federasyonlarının veya hemşehri topluluklarının doğrudan yerel seçimlere etki ettiği ortaya çıkmıştır. Özellikle İlkadım Belediyesi seçimleri aday gösterme ve seçimi kazanma aşamalarıyla kentte Kavaklıların önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Alaçam ve Tekkeköy ilçelerinde Mübadiller ve Samsun genelinde ise Trabzonlular başta olmak üzere Doğu Karadenizliler yerel seçimde önemli bir aktördür.

Mülakat çerçevesinde görüşülen dernek ve federasyon başkanlarının belediyelerden aynı ve nakdi yardım almadığını ifade edilmiştir. Belediyelerden salon tahsisi konusunda destek istendiği söylenmiştir. Nitekim belediye başkanlarının bu paralelde sorulan soruya yanıtı da verilen cevapları doğrular niteliktedir. Ayrıca belediyelerin stratejik raporları incelendiğinde Samsun'da belediye-dernek ilişkilerinin proje paydaşı veya sosyal hizmetlerde iş birliği çerçevesinde değil derneklerin temel ihtiyaçları çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. Bu durum belediye mevzuatında yapılan düzenlemelerle imkan tanınan dernek-belediye iş birliğinin Samsun'da henüz kurulmadığını göstermektedir. Mülakatlarda belediye başkanları STK'ların görüş ve önerilerini dikkate aldığını belirtmesine rağmen dernek ve federasyon başkanlarının çoğunluğu aksi yönde bir yanıt vermiştir. Görüş ve

önerilerinin dikkate alındığını söyleyen başkanlardan sadece Samsun Yazarlar Derneği Başkanı Seven ve mülakat dışında kalmak kaydıyla cevap veren bir dernek başkanı bu duruma somut bir örnek gösterememiştir. Mülakat çerçevesinde ayrıca Samsun'da dernek ve federasyon başkanlarının karar alma süreçlerine etkin katılım gösteremediği sonucuna varılmaktadır. Samsun'da kent konseylerinin yeterince aktif olmadığı görülmüştür. Nitekim mülakatlarda dernek ve federasyon başkanları İlkadım Kent Konseyi'nin iki yıllık süreçte sadece bir kez toplantı yaptığını belirtmiştir. Ayrıca dernek ve federasyon başkanları kent konseyi başkanlarının akademisyenler arasından seçilmesine de tepki göstermektedir. Mevzuatta bu yönde herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen önceki dönem kent konseyi başkanları ve bu dönem kent konseyi başkanlarının akademisyen ağırlıklı olduğu görülmektedir. Dernek ve federasyon başkanlarının bu konudaki itirazı mesleklerinden ziyade kent yönetiminde etkin olabilecek isimlerin bu makama başkanlık yapması gerektiğidir. Kent konseylerinin başkanının etkinliğinden ziyade kent konseylerinin öncelikli sorunu mevzuattan kaynaklanmaktadır. Burada öncelikli adımın sonuçları net olarak öngörülemeyen kararlar bağlayıcılığına yönelik bir düzenleme yerine kent konseylerinin kurulmasının zorunlu olması için atılması gerekmektedir. Aslında her belediye seçimlerinde kent konseylerinin genel kurullarının yeniden oluşturulması hem kurulmalarını zorlaştırmakta hem de başkana göre şekillenmesi nedeniyle işlevselliğini kaybetmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'de mevcut dernekler mevzuatı katı ve sıkı denetimi içeren bir özellik göstermektedir. Ayrıca derneklerin hem merkezi hem de yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde önemli ölçüde bir etkisi bulunmamaktadır. Buna rağmen özellikle yerel seçimlerde, adayların seçimi kazanmak amacıyla dernekleri önemli bir aktör olarak gördüğü ortadadır. 2019 Mahalli İdareler Seçimlerinde ittifakların sağladığı iki blok seçimlerin az oy farklarıyla kazanılmasına veya kaybedilmesi derneklerin yerel seçimlerde önemi ve ağırlığının artmasına imkan tanımaktadır. Buna rağmen dernek ve federasyon başkanlarının mülakatlardaki yanıtları yerel seçimlerde artan önemlerinin seçim sonrası politika belirleme süreçlerine yansımadığını göstermektedir. Dolayısıyla derneklerin yerel kamu politikalarının belirlenmesinde ve kanunda iş birliği öngörülen yerel kamu hizmetlerinin görülmesinde artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Mevcut mevzuat belediyelere STK'larla iş birliğine ve karar alma süreçlerine STK'ları dahil etmesine imkan tanınmasına rağmen mevzuatta belediyeleri bağlayıcı hükümler bulunmamaktadır. Kent konseyleri içinse mevzuatta

düzenleme yapılması gerekliliği açıktır. Çalışma kapsamında belediyelerin stratejik planları, faaliyet raporları, yerel basındaki haberler ve yapılan mülakatlar genel olarak değerlendirildiğinde Samsun'da STK'lardan hemşehri dernekler ve iş insanları derneklerinin yerel seçimlerde etkin rolü olduğu görülmüştür. Yerel seçimler dışında karar alma süreçlerinde ve belediyelerle paydaşlık ilişkilerinin kurulmasında yeteri kadar etkin olamadıkları tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- 442 sayılı Köy Kanunu. (1924).
- 31 Mart 2019 Yerel Seçim Sonuçları. (2019). Erişim: 23 Haziran 2021, <https://secim.haberler.com/2019/>.
- 520 STK'dan yeni yasa teklifine karşı ortak bildiri. (2020). Erişim: 15 Mayıs 2021, <https://www.dw.com/tr/520-stkdan-yeni-yasa-teklifine-karsi-ortak-bildiri/a-56052504>.
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu. (1983).
- 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu. (1983).
- 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu. (1983).
- 2908 sayılı Dernekler Kanunu. (1983).
- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu. (1983).
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu. (1990).
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004).
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001).
- 5253 sayılı Dernekler Kanunu. (2004).
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. (2005).
- 5393 sayılı Belediye Kanunu. (2005).
- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu. (2008).
- 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu. (2012).
- 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun. (2020)
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2021 Ocak Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ. Erişim: 20 Mayıs 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/01/20210131-6.pdf>.
- Akar, T. (2011). "Vakıflar Genel Müdürlüğü ve vakıf kültür varlıklarının korunması". *Erdem Dergisi*. (59). 1–36.
- Akdoğan, Y. (2008). "Yerel siyaset". H. Şentürk (ed.). *Yerel Siyaset ve Kavramlar* (s. 9–14). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Akduman, İ. (2019a). MHP'li vekilden ittifak çıkışı: Olmazsa olmaz değil. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/mhpli-vekilden-ittifak-cikisi-olmazsa-olmaz-degil-2945514/>
- Akduman, İ. (2019b). Samsun'daki Cumhur İttifakı kavgasında ikinci görevden alma. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/son-dakika-akpde-deprem-gorevden-alindi-2963497>.
- Akduman, İ. (2019c). İyi Parti'nin adayı eski CHP vekili oldu. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/iyi-partinin-adayi-eski-chp-vekili-oldu-3357939/>
- Akkaya, A. (2019). "Derneklerin kuruluşu ve tüzel kişilik kazanması." *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*. 3(6). 63–91.
- Akman, K. (2019). *Türkiye'de belediyeler ve sığınmacılar*. Ankara: Astana Yayınları.

- Aksoy, N. (2008). *Sivil toplum ve baskı grupları*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Alaçamlı, İ. (2018). Samsun'da Zihni Şahin gerçeği devam ediyor. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.karadenizhaber.com.tr/haber/samsunda-zihni-sahin-gercegi-devam-ediyor-10384>.
- Alan, Y. (2013). Kavaklılar Okuyucu ve Demirtaş için birbirine girdi. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.samsunkulishaber.com/kavaklilar-okuyucu-ve-demirtas-icin-birbirine-girdi/5322/>
- Alkan, H., vd., (2010). “Yerel siyaset bağlamında il genel meclisleri: Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Hatay örnekleri”. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 2(1). 1–19.
- Atakum Belediyesi. (2021). Atakum Belediyesi Faaliyet Raporu. Erişim: 6 Haziran 2021, <http://www.atakum.bel.tr/?Page=faaliyet-raporu>.
- Atçeken, K. (2020). “Kentsel siyaset tartışmasında mersin basını ve yerel aktörler”. *Uluslararası Yönetim Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi*. 8(1). 18–33.
- Aydın, Ufuk ve Keskin, Ö. (2015). “2821 sayılı kanundan 6356 sayılı kanuna: Türkiye’de sendikalar hukukunun dönüşümü”. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(2). 1–41.
- Aydın, Uğur. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Atölye sonuçlarının sunumu* (s.79-87). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Aydoğan, Y. (2019). *Sivil toplum kuruluşlarının siyasal katılım üzerindeki rolü: 2019 yerel seçimlerinde İskenderun örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Hatay.
- Batal, S. (2010). “Yeni kamu yönetiminde yönetim kavramı ve Türkiye’de yerel yönetim alanındaki uygulama örnekleri.” *Mevzuat Dergisi*. (145). Erişim: 20 Mayıs 2021, <https://www.mevzuatdergisi.com/2010/01a/02.htm>.
- Bedük, A., vd., (2006). “Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ve demokratikleşme sürecindeki misyonları”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 2006(1). 52–64.
- Bekiroğlu, H. (2020). Sözcükler, eğitim - gençlik - sivil toplum. İstanbul: İlke.
- Bektaş, S. (2019). “Katılımcı kent konseyi modeli”. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(2). 76–91.
- Benek, D. (2019). *Belediyelerin karar alma süreçlerine sivil toplum kuruluşlarının etkisi: Çanakkale Belediyesi örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Çanakkale.
- Beşer, A. H. ve Hira, İ. (2017). “Sosyal sermayeye eleştirel bakmak”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(1). 23–37.
- Bıçakçı, H. (2014). *Yeni kent tasarımı ve akıllı kentler: karşılaştırmalı bir analiz ve Samsun için model önerisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Samsun
- Bumin, K. (2016). *Demokrasi arayışında kent*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Burmali, M. (2016, 12 Şubat). Tabelada dernek içerde kumarhane. Erişim: 4 Haziran 2021, <https://www.yeniasir.com.tr/yasam/2016/02/12/tabelada-dernek-icerde-kumarhane>.
- Canik Belediyesi. (2020). Canik Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- Çapanoğlu, S., vd. (2016). Türkiye’nin katıldığı AB programları ve proje imkânları. Erişim: 20 Mayıs 2021, <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/turkiyenin-katildigi-ab-programlari-proje-imkanlari>.

- Çelik, A. (2013). “Kent yönetimi bağlamında kent konseyinin işlevleri üzerine bir değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(2). 215–229.
- Çelik, A. ve Mardinli, İ. (2018). “Yerel seçilmişlerin bürokrasi-siyaset ilişkisine bakışı: Şanlıurfa örneği”. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*. 1(1). 37–55.
- Ceylan, Y. (2020). “Toplumsal bütünleşme bağlamında sosyal sermaye ve çokültürcülük”. *Liberal Düşünce Dergisi*. 25(100). 69–90.
- Çiçekoğlu, F. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Türkiye-AB bütünleşmesinde STK-devlet ilişkisi*. (s. 176–188). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Çolakoğlu, E. (2012). “Kent konseyleri için katılımcı bütçe önerisi”. *Yerel Politikalar Dergisi*. (1). 73–83.
- Çukurçayır, M. A. (2008). “Yerel siyaset”. H. Şentürk (ed.). *Yerel demokrasi ve yerel siyaset*. (s. 15-36). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. (2012). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Cumhurbaşkanı: Belediye başkanları ve kaymakamlar hizmetinizdedir. (2018). Erişim: 10 Mayıs 2021, <https://www.cnnturk.com/turkiye/dosyalar/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-mesajlar-2712>.
- Demirel, S. (2014). “Yeni yönetimin ana unsurları: yerelleşme, demokratikleşme ve il özel idaresi”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(2). 173–187.
- Dernekler Yönetmeliği. (1999).
- Djobova, S., vd., (2020). “Building capital through inclusive basketball”. *Trakia Journal of Sciences*. 18(1). 891–896.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 El Kitabı*. İstanbul: IULA-EMME.
- Erhan Usta İyi Parti’nin Teklifini Reddetti (2019). Erişim: 2 Ağustos 2021, <https://www.birgun.net/haber/mhp-den-ihrac-edilen-erhan-usta-iyi-parti-nin-teklifini-reddetti-244759>.
- Esen, A. (2008). “Yerel siyaset”. H. Şentürk (ed.). *Kent yönetimlerinde katılım*. (s. 87–91). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Fenerbahçe. (2021). Kadınlar ve kız çocukları için toplumumuzu aynı noktada olmaya davet ediyoruz. Erişim: 12 Mayıs 2021, <https://www.fenerbahce.org/haberler/heforshe/2021/3/kadinlar-ve-kiz-cocuklari-icin-toplumumuzu-ayni-noktada-olmaya-davet-ediyoruz>.
- Fırat, Z. (2020). “Samsun valisi Zülkif Dağlı, STK koordinatörlüğü kurdu”. Erişim: 5 Haziran 2021, <https://www.hedefhalk.com/haber/samsun-valisi-zulkif-dagli-stkkoordinatörlugu-kurdu-1633917>.
- Frankman, M. J. (1997). “No global war? a role for democratic global federalism”. *Journal of World-Systems Research*. 3(2). 321–338.
- Galatasaray. (2020). Üye bilgileri ve üyelik formu. Erişim: 12 Mayıs 2021, <https://www.galatasaray.org/s/uye-bilgileri-ve-uyelik-formu/161>.
- Galatasaray üyelerinden istanbul sözleşmesi açıklaması. (2021). Erişim: 12 Mayıs 2021, <https://www.haberturk.com/galatasaray-in-677-uyesinden-istanbul-sozlesmesi-aciklamasi-3021584-spor>.

- Genç, Z. (2019). *Belediyelerin işleyişinin demokratikliği: belediye başkanı ile belediye meclisi arasındaki ilişki Mersin ilçe belediyeleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021a). Geçici koruma. Erişim: 9 Haziran 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021b). İkamet izinleri. Erişim: 9 Haziran 2021, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>.
- Göktolga, O. (2014). “Demokrasinin demokratikleştirilmesi: yerel doğrudan demokrasi uygulamaları”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(2). 97-116.
- Görmez, K. (2012). “Türkiye’de kent-siyaset ilişkisine dair gözlemler”. *Yerel Politikalar Dergisi*, (1). 18-25.
- Görmez, K. (2020). “Yerel temsil ve katılım”. *Cumhuriyetten günümüze yerel temsil ve katılım*. (s.123-199) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güler, A. (2017). *Yerel yönetim çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının yönetime katılmadaki etkinliği: Antalya Kent Konseyi örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Antalya.
- Gümüş, B. (2011). “Siyaset Biliminde Kuram - Yöntem - Güncel Yaklaşımlar” *Siyasal Güçler*. (s. 168–207). İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gün, İ. (2018). Samsun büyükşehir belediye başkanlığına Zihni Şahin seçildi. Erişim: 10 Haziran 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/samsun-buyuksehir-belediye-baskanligina-zihni-sahin-secildi/1134306>.
- Gündoğdu, F. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Atölye sonuçlarının sunumu* (s. 79–87). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Gündüz, A. Y. ve Kaya, M. (2014). “Küresel dünyada sivil toplum kuruluşlarının ekonomik kalkınmadaki rolleri üzerine bir değerlendirme”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 6(10). 130–169.
- Güven, M. R. (2014). Yerel siyaset ve sivil toplum kuruluşları: Malatya örneği. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı. Ankara.
- Hadi Uyar Kimdir? (2021). Erişim: 6 Haziran 2021, <https://www.haberler.com/hadi-uyar/biyografisi/>.
- Hayati Tekin Kimdir? (2021). Erişim: 6 Haziran 2021, <https://www.haberler.com/hayati-tekin/biyografisi/>.
- Hazır, S. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *STK-devlet ilişkilerine kuramsal bakış*. (s. 9-40) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri’nden seçmeler*. Kenan Somer (çev.). İstanbul: Onur Yayınları.
- Gramsci, A. (2012). *Hapishane Defterleri 2. cilt*. Joseph A. Buttigieg (ed.). Barış Baysal (çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. Bekir Berat Özipek (çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Hoca’nın derneği kavgalı kuruldu. (1998). Erişim: 15 Mayıs 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/hocanin-dernegi-kavgali-kuruldu-39046658>.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2020). AB fonları ve programları. Erişim: 24 Mayıs 2021, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=5&id=1292.

- İlkadım Belediyesi. (2020). İlkadım Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- İlkadım Belediyesi. (2021). İlkadım Belediyesi 2021 Performans Programı.
- İlkadım Meclisi o borçlanmayı reddetti. (2020). Erişim: 7 Haziran 2021, <https://www.habergazetesi.com.tr/haber/5712504/ilkadim-meclisi-o-borclanmayi-reddetti>.
- İnalçık, H. (2019). "Vakıf medeniyeti". *Vakıflar Dergisi*, Özel Sayı. 245–247.
- İpek, N. (1997). "Canik sancağının nüfusuna dair bir değerlendirme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10(1). 151–166.
- Işık, M. (2018). *28 Şubat Postmodern Darbe sürecinde rol oynayan aktörler hakkında bir değerlendirme*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Diyarbakır.
- Karabıçak, M. (2008). "Yerel siyaset". H. Şentürk (ed.). *Yerel siyaset ekseninde sivil toplum örgütleri önemi ve etkileri*. (s. 167–187). İstanbul: Okutan Yayınları.
- Karadal, vd., (2014). "Beşeri sermaye ve sosyal sermaye özelliklerinin Adana ilindeki yabancı dil kurslarında incelenmesi". *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 6(2). 38–48.
- Kabasakal, M (2008). *Sivil Toplum ve Demokrasi*. Basılmamış Denetçi Yeterlilik Tezi. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Karakaş, E. ve Uğur, A. (2001). "Avrupa Birliği devlet ve STK'lar." O. Silier (ed.). *AB ve STK ilişkilerinde uluslararası tecrübe aktarımı*. (s. 135-157) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Karakuş, O. (2006). *Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Isparta.
- Karşlıoğlu, B. (2015). Tok 247 kişiyi işten çıkardı yerine 380 işçi aldı. Erişim: 7 Haziran 2021, <https://odatv4.com/247-kisiyi-isten-cikardi-bakin-sonra-ne-yapti--0201151200.html>.
- Keleş, R. (2019). *Yerinden yönetim ve siyaset*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2020). "Yerel temsil ve katılım" *Türkiye'de ve Avrupa'da yerel temsil ve katılım*. (s. 15–51). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kestellioğlu, G. (2011). "Yerel demokrasi ve kent konseyleri: Kahramanmaraş örneği". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(1). 121–140.
- Kılınç, E. (2019). "Sivil toplum kuruluşlarında liderlik". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(18). 1091–1112.
- Koç, N. (2019). "Sosyal sermaye: Türkiye açısından bir değerlendirme". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*. 3(2). 338–354.
- Koç, Z. (2019). *Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarına bakışı: İstanbul üzerine bir analiz*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Koca, N. (2019). *Sivil toplum kuruluşlarının belediye yönetimine etkileri: Şanlıurfa örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bilim Dalı. Şanlıurfa.
- Kocaoğlu, E. (2001). "Avrupa Birliği devlet ve STK'lar." O. Silier (ed.). *STK-devlet ilişkilerine kuramsal bakış*. (s. 9-40) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

- Köken, E. (2016). “Büyükşehir belediye meclisi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 65(4). 3511–3528.
- Leeuwen, R. Van. (2012). *Bir Osmanlı şehri: Şam vakıflar ve şehir*. H. Ebru Aksoy (çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Marx, K. (1997). *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi*. Kenan Somer (çev.). Ankara: Sol Yayınları
- Moltay, Ö. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Atölye sonuçlarının sunumu*. (s. 79-87) İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Müezzinoğlu, Z. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Atölye sonuçlarının sunumu*. (s. 79-87). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Mutlu, A. (2015). “Kent konseylerinin siyasal işlev ve siyasal kimlik paradoksu”. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Özel Sayı 1 (11) 30–48.
- OHAL sona erdi: İki yıllık sürecin bilançosu. (2018,). Erişim: 14 Mayıs 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44799489>.
- Oktay, E. ve Pekküçükşen, Ş. (2009). “Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum kuruluşları-Türkiye Çin kısa bir değerlendirme”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1). 172–186.
- Öndül, H. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *STK’ların devletle ilişkilerine bakış*. (s. 55-77). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplum Tarih Vakfı.
- Önen, S. M. ve Eken, İ. (2016). “Yerel yönetimler üzerinde uygulanan idari vesayet yetkisinin irdelenmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(56). 216–234.
- Örnek, A. Ş. ve Ayas, S. (2015). “Sivil girişimler kapsamında sivil toplum platformları ve Biga Sivil Toplum Platformu örneği”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 13(26). 261–283.
- Öz, Mehmet. (2009). Samsun. *TDV İslâm ansiklopedisi*. (C. 36, 83–88). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öz, Metin. (2020). “Kent konseylerinin yerel siyasetteki rolü: Atakum Kent Konseyi örneği”. *Akademik Düşünce Dergisi*. (1). 34–45.
- Özdemir, G. (2014). *Hemşehri derneklerinin baskı grubu niteliği (Ankara ve İstanbul dernekleri örneği)*. Ankara: Nobel.
- Özdemir, S., vd., (2010). “Sivil toplum kuruluşları (STK)’nın artan önemi ve üsküdar’da faaliyet gösteren bazı stk’lar üzerine bir araştırma”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (56). 152–232.
- Özkan, Z. (2015). *Yerel kamu politikalarının belirlenmesinde sivil toplum kuruluşlarının rolü: Konya örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Konya.
- Paydak, S. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *Atölye çalışmaları*. (s. 188–204). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Pustu, Y. ve Yaylı, H. (2008). “Yerel demokrasinin ilkeleri”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 16(16). 133–153.
- Şamiloğlu, E. (2016). 28 Şubat’ta kapatılan STK’lar. Erişim: 8 Haziran 2021, <https://www.sivilsayfalar.org/2016/03/01/28-subatta-kapatilan-stklar/>.
- Samsun’da Mahalleliden Bedel İsyanı. (2020). Erişim: 4 Haziran 2021, <https://www.samsuncanlihaber.com/samsunda-mahalleliden-bedel-isyani/>.

- Samsun'da sel 9 can aldı. (2012). Erişim: 6 Haziran 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/samsunda-sel-9-can-aldi/357788>.
- Samsun'un yüzde 81'i samsunlu. (2020). Erişim: 5 Haziran 2021, <https://www.haberturk.com/samsun-haberleri/75331357-910-bin-282-samsunlu-diger-illerde-yasiyorsamsunun-yuzde-81i-samsunlu>.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. (2015). Samsun Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. (2021). Samsun Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
- Samsun İlkadım ve Canik'te kentsel dönüşüm sürüyor. (2021) Erişim: 20 Mayıs 2021, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/samsun-ilkadim-ve-canikte-kentsel-donusum-suruyor-560364.html>.
- Samsun Makine de gitti! STSO nerede? (2016). Erişim: 6 Haziran 2021, <https://www.samsungazetesi.com/arsiv/samsun-haber/samsun-makine-de-gitti-stso-nerede-h703535.html>.
- Samsun milletvekilleri belli oldu! (2018). Erişim: 6 Haziran 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/samsun-milletvekilleri-belli-oldu-samsunda-hangi-parti-kac-milletvekili-cikardi-milletvekilleri-kim-kimdir-2486081/>.
- Samsun'da yabancı sayısı 30 bini geçti (2018). Erişim: 2 Ağustos 2021, <https://www.haberturk.com/samsun-haberleri/64884943-samsunda-yabanci-sayisi-30-bini-gecti30-bin-495-yabancidan-21-bin-699u-irakliturkiyeye>.
- Samsun Valiliği. (2021). İlçelerimiz. Erişim: 5 Haziran 2021, <http://www.samsun.gov.tr/ilcelerimiz>.
- Şan, M. ve Şimşek, R. (2011). "Sosyal sermaye kavramının tarihsel - sosyolojik arkaplanı". *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6(1). 88–110.
- Sarısakal, B. (2021). Samsun'da mübadele. Erişim: 4 Haziran 2021, [http://bakisarisakal.com/Samsun'da Mübadele.pdf](http://bakisarisakal.com/Samsun'da%20M%C3%BCbadele.pdf).
- Sezik, M. (2017). "Yerel siyasal aktörlerin belediyelerde karar alma mekanizmalarına katılımı: Adıyaman Belediye Meclis Örneği". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2). 65–88.
- Silier, O. (2001). "Avrupa Birliği devlet ve STK'lar." O. Silier (ed.). *STK-devlet ilişkilerine kuramsal bakış*. (s. 9-40). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Sivil Toplum Susturulamaz. (2020). Erişim: 21 Mayıs 2021, <https://siviltoplumsusturulamaz.org/>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021a). Yıllara göre faal dernek sayıları. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021b). Derneklere ait gelir toplamları. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklere-ait-gelir-toplamlari>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021c). Genel kuruluş bilgileri. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/genel-kurulus-bilgileri>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021d). Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı. Erişim: 21 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021e). Kanunlar. Erişim: 15 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/kanunlar>.

- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021f). Kamu yararına çalışan dernekler. Erişim: 19 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/kamu-yararına-calisan-dernekler>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021g). Tüzük. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/tuzuk>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021h). Yardım toplama. Erişim: 18 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/yaritim-toplama-hakkinda>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021i). İllere ve faaliyet alanlarına göre dernekler. Erişim: 24 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarına-gore-dernekler>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021j). Dernekler bilgi sistemi (DERBİS) kullanıcı sayısı. Erişim: 18 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernekler-bilgi-sistemi-derbis-kullanici-sayisi>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021k). Platformlar. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/platformlar>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021l). Fon kaynakları. Erişim: 24 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/bilgimerkezi/fon-kaynaklari>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021m). İllere göre derneklerdeki çalışan sayıları. Erişim: 24 Mayıs 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-gore-derneklerdeki-calisan-sayilari>.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2021n). Sendikalara ilişkin istatistikler. Erişim: 5 Haziran 2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/sendikalara-iliskin-istatistikler>.
- Siyambaş, E. (2019). *Samsun şehir nüfusu*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı. Samsun.
- STGM. (2020). Derneklerin Üyelerini Raporlama Yükümlülüğü Getiren Değişikliklerin Ulusal ve Uluslararası Mevzuata göre Değerlendirilmesi.
- Suriyeliler kantonu... Türkler kaçıyor! (2018). Erişim: 10 Mayıs 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/suriyeliler-kantonu-turkler-kaciyor-2713782/>.
- Taştekin, A. (2020). “Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin yerel karar alma sürecine katılımı”. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(19). 195–211.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye için STK’lar ve katılımcı demokrasi yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2017). *Katılımcı demokrasi ve sivil toplum kuruluşları*. Ankara: Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.
- Tekin, S. (2019). *Yerel kamu hizmetlerine gönüllü katılım: Denizli Kent Konseyi örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı. Karaman.
- Tekir, S. (2016). “Birinci Dünya Savaşı’nda Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Rus işgal bölgelerinden yapılan göçler”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 16(32). 43–65.
- Tepealtı, F. (2019). “Lozan nüfus mübadelesi göçleri ve Türk mübadillerin iskânı”. *Coğrafya Dergisi*. (39). 89–98.
- Tunç, H. (1998). “Türkiye’de askeri darbeler, muhtıralar ve sivil toplum kuruluşlarının tepkileri”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*., 6(1–2). 125–164.
- Türk, F. (2011). “Siyaset biliminde kuram - yöntem - güncel yaklaşımlar”. *Siyaset biliminde temel yaklaşımlar, siyasetin serüveni ve metodolojisi*. B. Dural (ed.). (s. 1–29). İstanbul: Kriter Yayınları.

- Türkyılmaz, F. (2001). “Avrupa Birliği devlet ve STK’lar.” O. Silier (ed.). *STK-devlet ilişkilerine kuramsal bakış*. (s. 9-40). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ulusoy, A. ve Tekdere, M. (2016). “Kent konseylerinin mali kısıtları”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(2). 175–190.
- Usta Samsun’dan bağımsız belediye başkan adayı oldu. (2019). Erişim: 5 Haziran 2021, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201901311037416129-mhp-ihrac-erhan-usta-samsun-bagimsiz-aday-oldu/>.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2021a). Cemaat vakıfları. Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.vgm.gov.tr/vakiflarimiz/vakiflarimiz/cemaat-vakiflari>.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2021b). Mevzuat. Erişim: 23 Mayıs 2021, <https://www.vgm.gov.tr/mevzuat>.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2021c). Vakıf istatistikleri. Erişim: 23 Mayıs 2021, <https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/yeni-vakiflar>.
- Yaprak, N. (2020). “Mahalli idarelerin Türk idare tarihi açısından gelişim süreci ve hizmet sunum yöntemleri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(37). 319–341.
- Yardım bahanesiyle para toplayan dolandırıcılara operasyon. (2020). Erişim: 22 Mayıs 2021, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/yardim-bahanesiyle-para-toplayan-dolandiricilara-operasyon-462461.html>.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı. (2021). Faaliyette olan siyasi partiler. Erişim: 23 Mayıs 2021, <https://www.yargitaycb.gov.tr/kategori/108/faaliyette-olan-siyasi-partiler>.
- Yaylı, H. ve Pustu, Y. (2008). “Yerel demokrasinin ilkeleri”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 16(16). 133–153.
- Yıldırım, M. (2020). “Samsun’daki kültür, sanat ve turizm derneklerinin faaliyet analizi, sorunları ve şehre katkısı”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13(2). 496–519.
- Yılmaz, N., Doğan, K. ve İnankul, H. (2013). “Tek parti iktidarı döneminde (1923-1946) bürokrasi ve siyaset ilişkisinin Weberyana değerlendirmesi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 27(3). 263–284.
- Yüksek Seçim Kurulu. (2021). “Sandık sonuçları ve tutanaklar”. Erişim: 6 Haziran 2021, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>.

EKLER

Ek 1 Mülakat Çalışması Yürütülmesinin Kabulüne Yönelik Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
29.05.2020	4	2020/334

KARAR NO:
2020/334

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Metin ÖZ' ün Dr. Öğr. Üyesi Aşlı YÖNTEN BALABAN danışmanlığında "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetteki Rolü: Samsun Örneği" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin mülakat çalışmasını içeren 14949 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Metin ÖZ' ün Dr. Öğr. Üyesi Aşlı YÖNTEN BALABAN danışmanlığında "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Siyasetteki Rolü: Samsun Örneği" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin mülakat çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Ek 2 Dernek Başkanları ve Federasyon Genel Başkanlarıyla Yapılan Mülakat Soruları

1. Derneğinizin, dernek binasının bulunduğu ilçe, tüzükte belirlenen amacı, üye sayısı ve kuruluş yılı hakkında bilgi verir misiniz?
2. Mevzuatın, derneklerin faaliyetlerini yürütmesi ve yerel siyasette etkin olması için yeterli düzeyde olduğunu düşünüyor musunuz? Derneklerin işleyişine yönelik çıkartılan son düzenlemelerin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Bugüne kadar kent yönetimine dair herhangi bir konuda basın açıklamasında bulundunuz mu veya basın bildirisi yayınladınız mı? Bulunduysanız konu ve içerik hakkında bilgi verir misiniz?
4. OKA, Bakanlıklar veya yurt dışı kaynaklı herhangi bir hibe projesi gerçekleştirdiniz mi? Gerçekleştirdiyse projeniz hakkında bilgi verir misiniz?
5. Hibe projelerinin, derneklerin etkinliğini artırmasında olumlu rolü olduğunu düşünüyor musunuz?
6. Vali, Kaymakam, Belediye Başkanları veya Başkan Yardımcılarıyla doğrudan iletişim kurabiliyor musunuz?
7. Yerel yönetimlerden hangi alanlarda talepte veya görüş ve önerileri de bulunuyorsunuz? Taleplerinizin veya görüş ve önerilerinizin, Valilik, Kaymakamlık ya da Belediye yönetimleri tarafından dikkate aldığını düşünüyor musunuz?
8. Yerel seçimlerin, derneklerin yerel siyasette aktif rol almasını sağladığını düşünüyor musunuz? Son yerel seçimde derneğiniz herhangi bir adaya destek verdi mi? Verdiyse adayın kim olduğunu belirtmeden verdiğiniz desteği açıklar mısınız?
9. Sızce dernekler, yerel seçimlerde belediye başkan adaylarına ideolojik sebeplerden mi yoksa kent yönetiminde söz sahibi olabilmek için mi destek veriyor?
10. Belediyelerden daha önce herhangi bir ayni ya da nakdi bağış aldınız mı veya düzenli olarak alıyor musunuz?
11. Kent konseyinde bulunuyor musunuz? Kent konseylerinin yerel siyaset bağlamında kent yönetimine etkisi ve katkısı nedir?
12. Üyelerinizin veya halkın talep ya da görüş ve önerilerini dinliyor musunuz? Gerekli gördüğünüz durumlarda bu talep veya görüş ve önerileri yetkili makamlara bildiriyor musunuz?
13. Samsun'da sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette etkin rolü olduğunu düşünüyor musunuz?
14. Sivil toplum kuruluşlarının yerel siyasette etkinliğinin artırılması için önerileriniz var mı?

Ek 3 Belediye Başkanlarıyla Yapılan Mülakat Soruları

1. Belediye yönetiminde karar almadan önce kent konseyinin veya konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşleri ne ölçüde dikkate alınmaktadır?
2. Kent konseylerini, yerel demokrasinin güçlendirilmesinde işlevsel buluyor musunuz?
3. Derneklerin yerel siyasetteki rolüne ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
4. Seçildiğiniz seçimlerde sizleri destekleyen dernekler oldu mu? İsim vermeden bu derneklerin hangi sebeplerden size desteğini açıkladığını söyleyebilir misiniz?
5. Derneklerin görüşme taleplerini kabul ediyor musunuz? Ne sıklıkla dernek yönetimleri sizi ziyarete geliyor?
6. Derneklerin sizlerden talepleri oluyor mu? Oluyorsa bu talepler hangi konularda oluyor?
7. Dernekler, size kent yönetimine dair görüş ve önerilerini sunuyor mu? Sunuyorsa bu isteklere örnek verebilir misiniz?
8. Kent konseylerinin veya derneklerin aldığınız kararlara yönelik eleştirel bir beyanda bulunması sizi rahatsız eder mi? Bu beyanlar kararlarınızı değiştirme konusunda olumlu bir etki gösterir mi?
9. Kent konseylerinin ve derneklerin siyasal katılıma katkı sağladığını düşünüyor musunuz?
10. Kent konseyleri ve derneklerin mevzuattaki yetkilerinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz?
11. Mevcut mevzuat belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının müşterek çalışmasına yeterli geliyor mu? Gelmediğini düşünüyorsanız geliştirme önerilerinizi söyleyebilir misiniz?

Ek 4 Kent Konseyi Başkanlarına Yöneltilen Mülakat Soruları

1. Mevcut mevzuat, kent konseylerinin görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine yeterli geliyor mu?
2. Başkanlığını yaptığınız kent konseyinin müstakil bir binası var mı?
3. Bağlı bulunduğunuz belediye, faaliyetleriniz için size bütçe ayırıyor mu? Ayırıyorsa bütçeyi istediğin şekilde kullanabiliyor musunuz?
4. Başkanlığını yaptığınız kent konseyinin yerel siyasette aktif rol aldığını düşünüyor musunuz?
5. Kent konseyinizde yer alan dernekleri hangi kıstasa göre belirlediniz? Bu derneklerle Kent Konseyi Toplantıları dışında doğrudan iletişim halinde misiniz?
6. Başkanlığını yaptığınız kent konseyinin sorumlu olduğunuz yerde yerel demokrasiyi yansıttığını düşünüyor musunuz?
7. Bağlı bulunduğunuz belediyenin, belediye meclisi kararlarına ilişkin eleştiri getirebiliyor musunuz?
8. Bağlı bulunduğunuz belediye başkanı, eleştirilerinizi ve katkılarınızı ne ölçüde dikkate almaktadır?

Ek 5 Derneklerin Son iki Yılda Yediği Ceza Hakkında Samsun İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğüne Verilen Cevap

Sayın METİN ÖZ,

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)' ne 21.05.2021 tarihinde yapmış olduğunuz 2102829731 sayılı başvurunuz 10.06.2021 tarihinde SAMSUN İL SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER MÜDÜRLÜĞÜ tarafından cevaplanmıştır:

Yapmış olduğunuz başvurunuz ile ilgili olarak Valiliğimizde DERBİS (Dernekler Bilgi Sistemi), e-içişleri modülü ile tutulan diğer kayıtlar üzerinden yapılan tetkikler neticesinde:

2020 Yılında Derneklere :

Defter ve Kayıtların Usulüne Uygun Tutulmamasından 3 Adet idari yaptırım uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarı 3.882,00 TL,

Genel Kurulun sonucunun süresi içerisinde bildirilmemesinden dolayı 3 adet idari yaptırım uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarının 3.929,19 TL,

Genel Kurulun süresi içerisinde yapılmamasından dolayı 14 adet idari para cezası uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarının 17.868,00 TL

Organ Değişikliğinin bildirimünün süresi içerisinde yapılmamasından dolayı 4 adet idari para cezası uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarının 2.000,00 TL olduğu;

2021 Yılında Derneklere :

Yardım Toplama Faaliyetinde tespit edilen hata nedeniyle 1 adet idari para cezası uygulanmış olup, bu yaptırımın toplam tutarının 1.000,00 TL,

Defter ve Kayıtların Usulüne Uygun Tutulmamasından 7 Adet idari yaptırım uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarı 10.518,95 TL,

Organ Değişikliğinin bildirimünün süresi içerisinde yapılmamasından dolayı 3 adet idari para cezası uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarının 1.500,00 TL

Dernek Beyannamesinin süresi içerisinde verilmemesinden dolayı 57 adet idari para cezası uygulanmış olup, bu yaptırımların toplam tutarının 90.402,00 TL olduğu anlaşılmıştır.

Bilgilerinize rica ederim.

Ek 6 Son iki Yılda Kapanan Derneklerin Sayısı Hakkında Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünce Verilen Cevap

Sayın METİN ÖZ,

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)' ne 22.05.2021 tarihinde yapmış olduğunuz 2102843603 sayılı başvurunuz 08.06.2021 tarihinde SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ tarafından cevaplanmıştır:

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 7. maddesi uyarınca talep edilen bilgilerin, ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabileceği değerlendirildiğinden talebinize cevap verilememektedir. Bununla birlikte derneklere ilişkin bilgilere www.siviltoplum.gov.tr internet sitemizden istatistik bölümünde ve aynı bölümün başlıklı arasında yer alan illere ve faaliyetler alanına göre dernekler bölümüne ulaşabilirsiniz.

Başvurunuz ile ilgili tüm işlemleri CİMER'in internet adresinden takip edebilirsiniz.

ÖZ GEÇMİŞ

Metin ÖZ, Samsun Cumhuriyet Lisesi'ni bitirdikten sonra Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 2016 yılında mezun oldu. 2018 yılında OMÜ LEE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans programına girdi. Metin ÖZ iyi derecede İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları, siyaset, tarih, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıdır. (02.08.2021).

Yayınlanmış Çalışmalar:

- 1. Akçay, M., Akman, K. ve Öz, M. (2018). “Uluslararası Örgüt Devlet İlişkileri Bağlamında Birleşmiş Milletler- Türkiye İlişkileri, Suriye Krizi Örneği”. 12. Kamu Yönetimi Sempozyumu. 25-27 Ekim 2018. Kırıkkale.**
- 2. Öz, M. (2020) “Kent Konseylerinin Yerel Siyasetteki Rolü: Atakum Kent Konseyi Örneği”, Akademik Düşünce Dergisi, Sayı 1, 2020, ss: 34-45**